

קובץ גליונות

פרשת וירא

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

הרה"ג רבי חיים יאיר ישראל
זצ"ל ישראלי
גלב"ע י"ח מר חשון תשע"ט

מרן הגאון הגדול רבי נתן שולמן זצ"ל
ראש ישיבת סלבודקא בעל ה"ברכת נתן"
גלב"ע ח"י חשוון תשע"ז

מרן המשגיח הגה"צ רבי דב יפה זצוק"ל
בן הרב צבי יחזקאל זצוק"ל
גלב"ע י"ט מר חשון תשע"ח

מרן הרב שכ זי"ע עם תלמידו חביבו
הגרמ"נ יונגריי זצ"ל
במלאת שנה לפטירתו
קווים לדמותו של הגאון
ר' משה נתן הלוי יונגריי זצ"ל

לעילוי נשמת

הר"ר **יחיאל קרמר** ז"ל בהר"ר חיים זצ"ל
נלב"ע בשם טוב י"ז מר חשון תשע"ד
הונצח ע"י המשפחה
תנצב"ה

אוצר הספרים

מחבר ספר?

**אתה יודע את האוצרות הטמונים בו!
בא לגלות אותם כולם!**

חדש ממערכת "קובץ גליונות"
למחברי ספרים ותופשי התורה
מערכת 'קובץ גליונות' מבשרת
למחברי הספרים בכל מקצועות התורה
על פתיחת מדור חדש 'אוצר הספרים'
במדור תנתן סקירה מקיפה על ספרים וסופרים.

**לפרטים נוספים
פנה למערכת 'קובץ גליונות'**

לכל הקוראים והלומדים החשובים שליט"א

לקראת השנה החדשה הקדישו ע"ג הקבצים
את יקיריכם באחת משבתות השנה,
ותזכו להיות שותפים בזיכוי הרבים הגדול
להגדיל תורה ולהאדירה.

הקבצים הבאים

י"ח חשון	וירא	א' אייר	תזריע מצורע
כ"ה חשון	חיי שרה	ח' אייר	אחרי מות-קדושים
ב' כסלו	תולדות	ט"ו אייר	אמור
ט' כסלו	ויצא	כ"ב אייר	בהר בחוקותי
ט"ז כסלו	וישלח	כ"ט אייר	במדבר
כ"ג כסלו	וישב	ז' סיון	חג השבועות - נשא
ל' כסלו	מקץ - חנוכה	י"ד סיון	בהעלותך
ז' טבת	ויגש	כ"א סיון	שלח
י"ד טבת	ויחי	כ"ח סיון	קרח
כ"א טבת	שמות	ה' תמוז	חוקת
כ"ח טבת	וארא	י"ב תמוז	בלק
ו' שבט	בא	י"ט תמוז	פינחס
י"ג שבט	בשלח	כ"ו תמוז	מטות מסעי
כ' שבט	יתרו	ד' אב	דברים
כ"ז שבט	משפטים	ט' אלול	כי תצא
ד' אדר	תרומה	ט"ז אלול	כי תבוא
י"א אדר	תצוה	כ"ג אלול	נצבים וילך
י"ח אדר	כי תשא	א' תשרי	ראש השנה
כ"ה אדר	ויקהל פקודי	ח' תשרי	האזינו-שבת שובה - יו"כ
ג' ניסן	ויקרא	ט"ו תשרי	חג הסוכות

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -
ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:

יש לבחור בלחצן קופות נוספות,

חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכזתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

גליון מס' 351 פרשת וירא
תש"פ שנה שביעית

גליון זה יו"ל ליכות ולהצלחת
ידידינו החשוב
שיראה ברכה והצלחה
בכל העניינים

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

מענייני הפרשה

"ויקח בן בקר רך וטוב" (יח, ז)

במשנה (אבות פ"ה מ"ט) ציינו שאברהם אבינו ניחן בעין טובה. פירש רבינו יונה: זו מידת הנדיבות. אברהם אבינו נדיב לב היה, שנאמר: "ויקח בן בקר רך וטוב". וכל מי שיש בו נדיבות לב הוא מתלמידיו. "טוב עין הוא יבורך" (משלי כב, ב) הטוב עין של רבינו בספריו הוא בלי גבול ובלי מידה, ובמושגים שאין אנו מכירים, שהרי בנוהג שבעולם דבר שאדם עמל עליו ויגע בו חביב עליו עד למאד, ואינו מוסרו לאחרים בקלות, על אחת כמה וכמה ספרי רבינו שאלו יצירת חייו, ואת כל חלבו ודמו השקיע בזה עשרות בשנים בעמל ויגיעה נוראה, והנה מידי פעם מגיעים אנשים שרוצים להדפיס מספריו, אם כדי להפיצם בחינם לזיכוי הרבים, ואם כדי לצרפם לספריהם, ורבינו תמיד נותן רשות ומסכים לדבר בחפץ לב.

ונביא כמה דוגמאות, בשמיטה האחרונה נתן רבינו רשות שידפיסו את ספרו "דרך אמונה" חלק ד' לאלפים ורבות ע"י נדיב שתרם כדי להפיצו חינם להגדיל תורה, וכן נתן רשות להדפיס את ה"דרך אמונה" על סדר המשניות (הרב איזקוב), וכן נתן רשות לאחרים שידפיסו את "שונה הלכות" המנוקד, ואת "ארחות יושר" המנוקד, וכן את קונטרס "איטור יד", וכן את "ספר זכרון" ועוד כהנה וכהנה. וכן כשיצא "אוצר החכמה" לראשונה וביקשו מרבינו את כל ספריו, מיד הסכים, באומרו שהדבר לא יפריע למכירות, רק התנה עמם שיכניסו גם את התיקונים כדי שלא יצא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן. גם את ספרי אביו ה"קהילות יעקב" שירש רבינו לבדו, ויתר רבינו על מכירתם, ונתנם לאחותו הרבנית ברזם תח"ל על מנת שתתפרנס מהם. וחשוב להדגיש שבמשך שנים רבות היתה פרנסתו של רבינו ממכירת ספריו בלבד, ואעפ"כ הסכים בחפץ לב ובנפש חפצה.

כשהוציאו סידור עם אלפי ביאורים מרבינו, הסכים רבינו לתת למו"ל שיכניס קטעים מה"טעמא דקרא" שעדיין לא נדפסו והיו בכת"י, וכששאלוהו היתכן שדבר שעדיין לא נדפס כבר לתתו לאחרים, השיב רבינו "אמנם אתם צודקים ומתכוונים לטובה, אבל גם הוא מתכוין לטובה שיהיה דבר שלם, לכן תנוח דעתכם ותנו לו" (רמש"ג).

ידידו ורעו הקרוב של רבינו מילדות היה הגר"ר בערל וינטרוב זצ"ל, וכשהוציא לאור ספר "פועל ה'" על הל' קידוש החודש, ביקש מרבינו רשות לצרף גם את ספרו "שקל הקודש", ומיד הסכים רבינו באומרו שהדבר לא יפריע למכירת הספרים. והוסיף רבינו שהסכים לו שיכניס גם את ביאורו להל' שקלים, וכששאלו לרבינו עד כאן, וכי מה זה שייך לקידוש החודש, א"ל רבינו "מדארף זיין אגוטער"! (צריך להיות טוב).

(תורת חיים ע"פ הספרים)

אעלי הדף

אם אשה כשרה להורות

נדה כ' ב' איבע"ל כזה טיהר איש פלוני חכם מהו כו'. איתא בשו"ע (חור"מ ס"ז ס"ד) דאשה פסולה לדון ודנו האחרונים אם אשה כשרה לפסוק דין בהוראת איסור והיתר, והביא הברכ"י (מובא בפ"ת שם) ב' ראיות להיתר א' ממש"כ התו' איך דבורה שפטה את ישראל ות' שהיתה מלמדת להם הדינים אלמא דסומכין עליה והב' מד' החינוך שכ' דאשה חכמה שראויה להוראה אסור לה להורות שתויי יין אלמא דיכולה להורות. והנה דבר פשוט שאשה יכולה להעיד הוראה ששמעה וסומכין עלי' כמ"ש בכתובות (ע"ב א') פלוני חכם טיהר לי את הדם ועוד בהרבה מקומות בש"ס בבלי ויר' ועי' תוספתא דכלים (ב"מ פ"א) וברוריא אומרת וכו', והטעם דעד א' נאמן באיסורין ואפ' אשה כמ"ש התו' גיטין (ב' ב') ובדאי נאמנת להעיד מה ששמעה, וכל הנידון בדבר שצריך שיקול הדעת אם אפשר לסמוך על שיקול דעתה או לא אי דמיא לכה טיהר לי איש פלוני חכם דמיבע"ל בסוגיין, ולפ"ז יש לדחות ראית הברכ"י מדבורה ד"ל דודאי נאמנת למסור להם הדין כמו שלמדה מחכם והיא מסרה להם והם הכריעו אם זה דומה לכאן וזה נקרא היא שופטה את ישראל כיון שהיו צריכים לה שתמסור להם ההלכות. אבל צ"ב דאם אשה כשרה להורות מ"ט בבעיא דסוגיין ק"ל ביו"ד (ס' קפ"ח ס"ב) לחומרא שאינה נאמנת וי"ל שאם היתה בקיאה היטב בהלכה והכריעה שהוא טהור היו סומכין עלי' אבל הכא באשה שאינה יודעת כלום בהלכה אלא שאומרת שמכרת במראה שכתם זה דומה לזה לכן אינה נאמנת ד"ל שטועה בדמיונה כיון שאנו מסופקים אם הוא טהור או טמא וכיון שאפשר לראותו כעת כדמסיק בגמ' אין סומכין עליה שפלוגי היקל לה אבל אם אין לפנינו לראותו סומכין עלי' ול"ד אשה דה"ה איש שאינו חכם וכ"כ החכמ"א בבנ"א ס"ה.

(מתוך דרך חכמה כת"י בה"ל הל' בי"מ)

להצטרפות לרשימת מקבלי הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com
ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגליון לע"ג, לרפואה ולהצלחה וכד', נשמח לקבל עובדות, הנהגות, ושו"ת מרבינו.

אבדידי הוי עובדא

השבוע יחול יום היארצייט להגאון רבי רפאל ברוך טולידאנו זצוק"ל (י"ח חשוון) בימים אלו יצא לאור ספר "קדוש וברוך" ובו מסכת חייו ופועליו של מנהיג יהדות מרוקו עובדה מעניינת מצאנו בספר החדש:

"עובדה מפעימה, סופרה לאחר פטירתו במהלך ימי השבעה מפי אחד מגדולי ראשי הישיבות אשר היה נוכח בזמן המעשה. היה זה כאשר הגיע אל ביתו של הצדיק זצ"ל כדי להיוועץ בו בנושא ציבורי כלשהו. להפתעתו, מצא בבית את רבי חיים קניבסקי שהיה אז אברך צעיר לימים, מתבונן בשתיקה בצדיק זצ"ל.

בליבו של אותו ראש ישיבה התעוררה סקרנות לפרש המחזה. הוא פנה אל הגר"ח, ותהה לפרש מעשיו. השיב לו הגר"ח כי אביו, ה'סטייפלער', אמר לו כי אם ברצונו לזכות ליראת שמים אמיתית, מומלץ לו שיסור לביתו של הצדיק רבי ברוך טולידאנו, ויעמוד להביט בפניו הקדושות המסוגלות ליראת שמים.

הספר שנתגלה ע"י מרן דשכבה"ג
שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א
והודפס ע"י מרן הגדאי"ל שטיינמן זצוק"ל

ספר חסד לאלפים

לרבנו אליהו פנחס הכהן מריינא זיע"א

הודפס לראשונה
בשנת תרע"א
ועתה סודר מחדש
בצורה מתוקנת ומהודרת
באותיות מנקודות
ומאידות עינים
ניתן להשיג
בחנויות הספרים
053-3145900

אחסד לאלפים

זה היום עשה ד' נגילה ונשמחה בו עת זכינו להדפסת מהדורה נוספת של הספר המבוקש "חסד לאלפים".

ניתן להשיג בחנויות הספרים וכן ניתן להזמין במוקדי הפצת הקובץ גליונות במחיר מוזל במיוחד לפרטים נוספים: 053-3145900

הערות הקוראים

ראשית, יש"כ לכם על הגליון הנפלא אשר אנו נהנים ממנו מידי שבוע, ושנית, בנוגע לעובדא הנפלאה שמרן שליט"א יצא מהחלון כדי להתפלל ערבית בזמן (שפורסמה בשבת פרשת נח תש"פ).

ברצוני להוסיף כי התלמיד חכם שדיבר באותו זמן עם מרן שליט"א בלימוד הוא הגאון ר' צבי שטיינברג שליט"א (בנו של ר' שרגא פייבל מבאי ביתו של החזו"א), ושוחחתי איתו, והוא אכן אישר לי שהסיפור היה עמו, והוסיף לי עוד כמה פרטים. ראשית הוא אמר שזה לא היה בשנת תשמ"ה, אלא כנראה בשנת תשמ"ז.

ועוד הוא סיפר שכך הוה עובדא: הוא בא לשאול את הרב שליט"א שאלה בהלכות סוכה שהיתה נוגעת לו למעשה, והוא ישב שם בחושך, כי כידוע מרן שליט"א נוהג בביתו שלא להדליק תאורת חשמל כשר בשבת, ולאחר שדנו בענין ראו שהגיע זמן מעריב ורצו לצאת, ובאו וראו שהדלת נעולה. והגר"ח הושיט ידו לחלון לקחת את המפתח מהמקום שהיו רגילים להניח, אבל המפתח לא היה שם (כי בטעות הנכד נעל והחביא אותו במקום אחר בחוץ, בחדר המתנה).

בינתיים הגיעו בניו של רבינו, רבי אברהם ישעיהו ורבי יצחק שאול, וראו שהרב נמצא בפנים נעול, אך לא היה בידם לעזור מאומה. בנו רבי א"ש שאל את הרב האם הוא מעונין שהוא יביא מפתח אחר מביתו ע"י קטן, והרב לא הסכים.

ואז הרב הלך להביא סולם אך לא הצליחו להשעין אותו בצורה שיוכלו לעבור ממנו לחלון. בלית ברירה לקחו כסא, והרב אמר לר' צבי שהוא יצא קודם, ואכן יצא קודם. ואז הרב עלה גם והתאמץ והצליח לאחר מאמצים מרובים לצאת.

עוד סיפר פרט מאוד מענין, שתוך כדי שניסו לצאת כבר אמרו 'ברכו' בבית הכנסת 'לדומן', והם שמעו את זה, כי כידוע זה ממש מול, והרב שליט"א לא דיבר כלום כדי לא להפסיק בין ברכו למעריב. עוד אמר שהרב לא היה בלחץ כלל והכל עשה ברגיעות.

איה מראה

הנה נתתי אלה קסם לאחיק (כ' ט"ז)

נקיות כפולה וזהירות יתירה נהג רבינו בכל הנוגע לממון. מצד אחד - בממון השייך שלו הוא נהג בזהירות, כשהוא חס על כל פרוטה "צדיקים חביב עליהם ממונן", הוא הזהיר בתוך ביתו שלא להשליך לאשפה דבר שיוכל להביא תועלת, ואפילו בדברים הנראים פעוטים הוא הזכיר להיזהר [סיפר יד ימינו המסור הר"ר ישעי' אפשטיין, כי זוכר שבכל פעם שיצא עם רבינו מהבית לבריתות וכדומה, אם קרה ושכח לכבות את החשמל, היה נכנס שוב לבית ומכבה, שלא יהיה בל תשחית על הממון.

מצד שני - בממון שאינו שלו, לא רק שנהג מלהשתמש בזה, אלא גם העדיף והתרחק מזה. פעמים רבות כשאנשים בעלי ממון ביקשו להעביר דרכו כסף לצדקה, ניסה להתחמק בטענה שאינו גבאי של העניים, וגם כשהסכים היה מתנה עמם תנאים, שיוכל לתת באופן שרוצה ומתני שירצה ועוד תנאים, כדי שלא יהיה עליו שום נדנדוד של חטא. דורשי רשומות אמרו על כגון דא, כי אנשים מחפשים למסור את כספם לצדקה דווקא על ידי מי שלא רוצה להיות השליח לק...

הודעה בשם הרב שליט"א

כל האוספים כסף (לכל מטרה שלא תהיה) כאן למטה, בזמן שמתאספים אנשים אין זה לרווחנו, ואדרכה היא למורת רוחינו ואין לתרום להם מפני גדר צניעות ועוד כמה טעמים.

ידע הציבור ויזהר

ANNOUNCEMENT IN THE NAME OF
HARAV CHAIM KANIEVSKY SHLITA

IT SHOULD BE KNOWN WE DO NOT APPROVE OF
ANYONE COLLECTING MONEY HERE DOWNSTAIRS
DURING TIMES WHEN PEOPLE GATHER HERE
(FOR ANY PURPOSE WHATSOEVER).

DUE TO TZNIUS ISSUES AND OTHER REASONS.

ANYONE DOING SO IS ACTING AGAINST OUR WISHES
ONE SHOULD NOT CONTRIBUTE TO THEM

THE PUBLIC SHOULD BE AWARE AND EXERCISE
CAUTION IN THIS MATTER

תצלום מעניין מתקופת שנת תשע"ו: באותה תקופה התרבו מאוד מבקשי הנדבות מתחת ביתו של רבינו שליט"א, והדבר גרם למכשולות ובעיות חמורות וד"ל, בעקבות זה פירסמו בני הבית בעברית ובאנגלית, את הכרוז המצורף.

ליצירת קשר: ig0533145900@gmail.com

רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

053-3145900 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585-1586 שלוחה-

קהילות 073-2757000 שלוחה-4310

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחת מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

אך כל אחד יחשוב ויתבונן לעצמו, אמנם אני אומר אתה חונן לאדם דעת כי אני מאמין שמה שיש לי זה מן השמים, אבל מה שאני מבקש עוד חננו מאתך וכו', וכי אני מרגיש שחסר לי שכל ולא מספיק מה שיש לי, האם כך זה באמת, הרי לא מצוי שאדם יחשוב שאין לו שכל, ומי חושב כך, מבקשים חננו דעה בינה והשכל עם כל הפירושים שיש בזה, אבל האם באמת אנו מרגישים שזה חסר לנו וצריכים לבקש על זה, מי חושב כך.

ואמנם על תורה אפשר יותר להבין שאדם ירגיש שחסר לו, וזהו גם כן חידוש ומדרגה, כגון אם אחד הוא למדן ואף אומר שיעורים לרבים, הרי בדרך הטבע הוא שמח בחלקו, אבל מבקשים עוד, למרות שכבר יש לו דרגה בתורה הוא צריך ומבקש עוד, כי יש הרבה דרגות בתורה, ושיד עוד יותר, להיות כמו החזון איש! וכמו רבי עקיבא איגר! וכל דרגה בתורה שחסרה לאדם הרי הוא מסכן שלא זכה לזה, ואמנם צריך לשמוח בחלקו במה שזכה והשיג לפי כוחותיו, אבל יחד עם זה יש לשאוף ולהתפלל לזכות לעוד דרגות, בהרגשה שהוא מסכן אם לא יזכה לזה.

אך האם באמת כך אנו מרגישים, וכי מרגישים מסכנים בזה שלא זכינו לעוד דרגות בתורה, הלא מבקשים חננו, וחננו פירושו תן לי מתנת חינוך וחנינה, כעני המתחנן שיתנו לו מן הצדקה, כך צריך להיות, אבל למעשה במציאות האם מרגישים כך?!

אמנם כן, הבקשה היא בלשון רבים חננו מאתך, ואם כן מבקשים לא רק בשביל עצמו אלא בשביל אחרים גם כן, ולא רק על בני משפחתו שזה יותר מובן שיבקש עליהם, אלא על כל כלל ישראל, כך צריך להיות, שאדם יבקש בתחנונים על הכלל, כי הוא רוצה ומבקש את טובתם, וזהו ואהבת לרעך כמוך – אהבת הבריות, לרחם עליהם ולבקש גם בשבילם, לא רק על עצמו ובני משפחתו, אלא על כל כלל ישראל!

תפילות לסייעתא דשמיא ברוחניות

ואחר כך מבקשים השיבנו אבינו לתורתך וקרבו מלכנו לעבודתך, שנוכח לתשובה, לתורה ולעבודה, ולכאורה הרי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים (ברכות לג, ב) וזה תלוי באדם עצמו, ומהו שמבקשים השיבנו לתורתך, וקרבו לעבודתך – עבודת השם, עבודה שבלב זו תפילה, עבודת, להיות עבד השם, הרי כל זה תלוי באדם עצמו ויש על זה בחירה, ואינו בידי שמים [ועיין מהרש"א בברכות דף י' מה שביאר בזה].

ונראה לבאר על פי מה ששמעתי ממור"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל כי יש וזוכה האדם לאתערותא דלעילא, שמן השמים נותנים לו התעוררות ומסובבים שיתעורר, ואמר דוגמא לזה כגון אם אדם בא וצריך להיכנס לאיזה מקום אצל מישהו, ויש שם חדר המתנה, והוא יושב ומחכה, ואין לו מה לעשות אז, ומונחים שם ספרים, והוא לוקח ספר ומעיין בו, ובדיוק זה היה ספר מוסר, וכתובים שם דברים שמעוררים אותו במיוחד, הנה הוא לא חשב על זה מתחילה כלל, ולא היה בכוונתו להתעורר, אבל מן השמים זימנו שישב באותו המקום ויפתח את הספר ובדיוק באותו הדף שיפתח לו ימצא דברי התעוררות המתאימים לו ומעוררים אותו.

וזוהי אתערותא דלעילא, שמן השמים נותנים את ההתעוררות, ועל כך מבקשים השיבנו לתורתך, שמן השמים יתנו לנו התעוררות.

ובהרבה מקומות בתפילה מבקשים על רוחניות, כגון באהבה רבה ותן בלבנו וכו' לאהבה וליראה את שמך, והרי זה דברים התלויים בבחירה, וכן בספר תהלים יש הרבה פרקים ובקשות על רוחניות, ופרק ק"ט כולו מלא בקשות על תורה ועל עבודה ועל מצוות, למרות שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים והרי זה תלוי בבחירה, אבל יש אתערותא דלעילא, על ידי סיבות הגורמות להתחזק ולהתעורר, ומבקשים "ותן בלבנו" שמן השמים יתנו לנו את הדברים האלה שמעוררים ומחזקים אותנו.

בקשה והודאה על הגשמים

הנה בימים אלו התחילו לומר ותן טל ומטר, וזו בקשה שיירדו גשמים, והסיבה שמבקשים כן, מפני שאין אנו בטוחים שיירדו גשמים, וצריכים השגחה מיוחדת על זה, כי לא מוכרח להיות גשם.

ואילו דברים אחרים כמו השמש והירח, יש להם מהלך קבוע, כמו שכתוב (תהלים קמח, ו) חק נתן ולא יעבור, אבל גשם לפעמים יש ולפעמים אין, והוא בהשגחה פרטית, ולכך מבקשים על זה, שיהיה גשם, כי אם לא מבקשים יכול להיות שלא יהיה, ורק כשמבקשים, שמתחננים ומבקשים שיהיה גשם, אזי יורדים גשמים.

והיינו כיון שזו השגחה מיוחדת שיהיה גשם, ואין זה דבר קבוע שמוכרח להיות, הרי זה תלוי בזכויות, שאם יש זכויות – יש, ואם אין זכויות – אין, ומי יודע אם יש לנו זכויות או שאין זכויות, לכן מבקשים, שאפילו שאין זכויות אבל מבקשים רחמים, ותן טל ומטר לברכה!

ונתבונן האם למעשה אנו מרגישים כך, והאם באמת חושבים כך, הן אומרים טל ומטר מפני שכך צריכים לומר והוא נוסח התפילה, אבל האם באמת חושבים על זה שאנחנו מפתחים שלא יהיה גשם ולכן אנו מבקשים טל ומטר, וכי כל מי שאומר טל ומטר חושב ודואג ומתחנן ותן טל ומטר, אינני יודע אם המציאות היא כך.

וכאשר יורדים גשמים, הרי מכיוון שזה בהשגחה פרטית צריכים לשמוח ולהודות על זה, ויש להתעורר מזה ההודאה להקב"ה, משום שאין זה בדרך הטבע אלא בהשגחה, וכיון שזה בהשגחה הרי זה חסד ורחמים וצריכים להודות על זה, ולהרגיש את חיוב ההודאה.

ובאמת מצינו הודאה על הגשמים בברכות דף נ"ט שמי שיש לו שדה מברך הטוב והמטיב, ומי שאין לו שדה אומר מודים אנחנו לך השם אלוקינו על כל טיפה וטיפה וכו' (עיין או"ח סימן רכא בפרטי הדינים בזה) מפני שצריכים להודות על הגשמים.

ואמנם בברכת ההודאה מצינו נוסח מיוחד למי שיש לו שדה, שהוא צריך יותר את הגשמים, ואילו בבקשה אין הבדל ויש נוסח אחד קבוע לכולם שמבקשים ותן טל ומטר לברכה, והסיבה לזה היא מפני שבהודאה כל אחד מודה על הטובה שקיבל, וכפי מה שהוא נהנה בעצמו כך הוא חייב להודות, אבל בקשה מבקשים בשביל כל כלל ישראל ולא רק בשביל עצמו, כפי שרואים בכל נוסח התפילה שמבקשים בלשון רבים, השיבנו, סלח לנו, רפאנו, והיא בקשה על כל כלל ישראל.

אבל המציאות היא שיש חסרון אמונה בזה שהכל בידי שמים ובהשגחה, כל דבר ודבר, אינו בדרך הטבע ובמקרה, אלא בהשגחה! זוהי האמת, אבל לא שמים לב על זה, ולא חיים עם האמונה הזו.

בקשה על דעה – בהרגש הלב

הנה אנו אומרים בתפילה: אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה, שהכל בידי שמים, הדעה והבינה, לאדם ולאנוש, הכל בידי שמים, ואחר כך מבקשים חננו מאתך דעה, חננו מאתך, כיון שהדעת והבינה שיש לכל אחד ואחד זה מאתך, אתה חונן, וזהו חסד מן השמים, לכן אנו מבקשים על זה "חננו מאתך דעה בינה והשכל".

וכוונת הבקשה בזה, על מה מבקשים, האם על דעה והבנה בתורה או במילי דעלמא, בדברי חמודות על הרא"ש בברכות (פ"ה אות מג) כתב שני פירושים בזה, ומסתבר ששניהם אמת, ומבקשים גם על זה וגם על זה, שיחוננו השם דעה בתורה וגם במילי דעלמא, שיהיה לנו דעה בינה והשכל, והם כל מיני דרגות בחכמה, ומבקשים על זה חננו מאתך.

וזהו הבקשה השיבנו לתורתך, וקרבתנו לעבודתך, ומסיימים והחזירנו בתשובה שלמה "לפניך", וביאר בזה מו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל בספרו מכתב מאלוהיו (ח"ד עמ' 315) שהכוונה שנוכח לתשובה כזו שהקב"ה יחשיב אותה לתשובה שלמה, וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות תשובה פרק ב' שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם, והיינו כי לפעמים האדם חושב שהוא כבר שב בתשובה שלמה, אבל זו לא ראייה שבאמת תשובתו שלמה, בשלמות אמיתית, כמו שהקב"ה רוצה, ועל זה מבקשים והחזירנו בתשובה שלמה לפניך, שנוכח לסייעתא דשמיא לתשובה כזו שגם "לפניך" יהיה גלוי שהיא תשובה שלמה.

וכנה יש עוד הרבה תפילות ובקשות על רוחניות, כגון בברכת אהבה רבה כנ"ל שמבקשים "ותן בלבנו", היינו בקשה על הלב, שהלב ירצה וישאף לזה, לשמוע וללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך "באהבה", שזה יהיה באהבה, ככה יש המון דרגות ברוחניות ושייך תפילות על זה, למרות שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים וזה תלוי בבחירה, אבל שייך גם סיעתא דשמיא כמו שנתבאר.

ובגמרא בסוף נדה שאלו את רבי יהושע בן חנניה מה יעשה אדם ויחכם, ואמר ירבה בישיבה ויבקש רחמים ממי שהחכמה שלו, ומבואר בהמשך הגמרא וברש"י שם כי יבקש רחמים זה דבר פשוט ואינו חידוש, והיינו מפני **שאם אדם אינו מבקש למה שיתנו לו, הרי הוא לא מבקש, וחושב שיש לו כבר, ומדוע שיתנו לו, לכן פשיטא שצריך בקשה.**

והחידוש הוא רק שירבה בישיבה, כי היה מקום לחשוב מאחר שכבר ביקש רחמים וכבר יש סיעתא דשמיא למה צריך גם להרבות בישיבה, וכלשון רש"י שם "למה ליה למימר להו ירבה בישיבה הואיל וברחמים הדבר תלוי", וזהו שחידש רבי יהושע בן חנניה שלא מספיק בקשת רחמים וצריך גם להרבות בישיבה, כי אם אדם אינו משתדל בעצמו לא שייך שיזכה לסייעתא דשמיא, אבל על כל פנים זה דבר פשוט שצריך לבקש רחמים, והחידוש הוא שצריך גם להרבות בישיבה.

"ישיבה" – מרבתי מחברי ומתלמידי

ו"ירבה בישיבה" פירושו ללמוד תורה הרבה בישיבה – בתוך ציבור ולא לבד, שבישיבה יש שימוש חכמים ודיבור חברים ופלפול התלמידים אשר זהו מקנייני התורה וכדאיטא באבות פ"ו.

ובפשוטו שימוש חכמים היינו מה ששומע מהרב את השיעורים, ומקבל תורה ממנו, ודיבור חברים זה כשחוזר עם חבר על השיעורים ששמעו מפי הרב, ופלפול התלמידים שייך ברב שיש לו תלמיד.

אבל באמת כל הדברים האלו שייכים גם באותו האדם, כל אחד איפה שהוא נמצא, אם יש חבר יותר גדול ממנו והוא לומד מן החבר הרי זה שימוש חכמים ואצל החבר זה פלפול התלמידים, ואם יש חבר כמוהו הרי זה דיבור חברים, ואם יש חבר פחות ממנו, באותו הציבור, והוא מסביר לו ועוזר לו להבין, זהו פלפול התלמידים.

ואמנם צריך לזה סבלנות, שימוש חכמים צריך סבלנות לשמש את הרב ולקבל ממנו תורה, ושייך שימוש חכמים על תורה וגם על כל ההנהגה, כי צריכים רבי על תורה וגם רבי איך להתנהג, וכשתלמיד רואה את ההנהגה של רבו הרי זה חינוך בשבילו, וזה שייך גם בתוך הציבור בין התלמידים עצמם, מי שהוא בעל מדרגה יותר ממני, ההנהגה שלו היא חינוך בשבילי, וגם זה נקרא "שימוש חכמים".

ודיבור חברים אמרו בלשון "דיבור" שכל אחד עוזר לשני להבין ולא כשמתווכחים לשם ניצוח, וכשחוזרים יחד על מה ששמעו מהרב, הרי זה מוסיף הבנה, וכמו שאמרו (תענית ז', מכות ז') הרבה למדתי מרבתי, ומחברי יותר מרבתי, ומתלמידי יותר מכולם, ולכאורה כיצד זה יכול להיות שילמד מחבריו ומתלמידיו יותר מרבתי?

אבל הביאור בזה, כי אמנם את הידיעות מקבל מן הרב, אבל ההבנה – בשעה ששומע את הדברים מפי הרב עדיין אינו מבין כראוי, ומבין רק לפי מה שיכול להבין באותו הרגע, ולאחר מכן כשחוזר על זה עם חבר ההבנה היא אחרת, וכשחוזרים עוד פעם זה מוסיף עוד הבנה, הבנה יותר טובה,

שכל חזרה מוסיפה הבנה, בכל מה שלומדים, ככל שחוזרים יותר כך ההבנה ברורה יותר, אם חוזרים ביישוב הדעת כמוכן.

וכן פלפול התלמידים שייך גם אצל מי שאינו ראש ישיבה, אם יש שני תלמידים והאחד יותר מבין מהשני, הרי הוא יכול להסביר לשני, וזה נחשב אצלו פלפול התלמידים ואצל השני זה שימוש חכמים.

וזה מוסיף הבנה "יותר מכולם" כמו שפירש רש"י במכות שם שעל ידי התלמידים ירבה הפלפול ונותן לב לתרץ קושיותיהם, והיינו כי התלמיד או החבר שואל שאלות, וצריך לחשוב כיצד לענות ולהסביר לו, ועל ידי זה הדברים מתבררים יותר ברור, ואם שוב שואלים וצריך שוב להסביר, הרי זה מתברר יותר, שכל הסברה מוסיפה הבנה.

כמו שמצינו בגמרא (ב"מ פד, א) ברבי יוחנן וריש לקיש, שכשנפטר ריש לקיש, הצטער רבי יוחנן מאד, ובכה ואמר היכן אתה ריש לקיש, מפני שקודם היה לומד איתו תורה, ועכשיו זה היה חסר לו, וכשראו החכמים את צערו של רבי יוחנן, שלחו אליו את רבי אלעזר בן פדת, שהיה גם כן מרא דארעא דישאל אחר רבי יוחנן (נדה כ, ב), והתחילו ללמוד יחד, ועל כל חידוש שאמר רבי יוחנן היה רבי אלעזר מביא ראייה, ואמר לו רבי יוחנן וכי לראיות אני צריך, הרי אני בטוח שהדברים נכונים ואיני זקוק לראיות, ואילו ריש לקיש על כל חידוש שהייתי אומר היה שואל עשרים וארבע קושיות, והייתי צריך לחשוב ולתרוץ לו עשרים וארבע תירוצים ומתוך כך "רווחא שמעתתא", היה כזה תענוג של בירור הענין!

וזהו פלפול התלמידים, שעל ידי זה רווחא שמעתתא, ומתבררים הדברים ביותר, כי אמנם כבר למד את הדברים בעצמו ושמעם מפי רבו וגם חזר על זה בדיבור חברים, אבל התלמיד מוסיף ושואל שאלות כאלה שלא חשב עליהם וצריך להסביר לו, ועל ידי ההסברה רווחא שמעתתא. וכאמור זה שייך בכל ישיבה ובכל מקום, בישיבה קטנה ובישיבה גדולה ובכל מקום שלומדים ציבור ביחד, שאם אחד יותר מהשני ומסביר לו, הרי הוא הרב והשני תלמיד, וזה שימוש חכמים לאחד ודיבור חברים לשני.

ואמנם כבר נתבאר במקום אחר כי מה שאמרו מתלמידי יותר מכולם זהו גם בהשגחה מצד הזכויות שבזה, מפני שהרב צריך סבלנות גדולה להסביר לתלמיד במתינות עד שיבין, והוא עושה בזה חסד עם התלמיד שמלמד אותו ומזכה אותו בתורה, ולכן זוכה בשכר זה לסייעתא דשמיא מידה כנגד מידה להצלחה בתורה יותר מכולם.

*

כללו של דבר, הכל תלוי בסייעתא דשמיא ובזכויות, והזכויות הכי גדולות הם המידות הטובות, ומידות טובות פירושו שלא להקפיד על שום אדם, וכפי שכבר דיברנו הרבה פעמים שאין סיבה להקפיד על משהו, כי הכל בידי שמים, ואם יש משהו שמצער, הרי מן השמים נגזר הצער, ואין סיבה להקפיד עליו, שהוא רק השליח לזה, וגם בלעדיו היה הצער, על ידי אדם אחר או בעל חי, וצריך רק לפשפש במעשים ולחשוב למה מגיע לי הצער ומדוע גזרו בשמים כן, שהכל בידי שמים. וזהו האמונה, והמידות הטובות תלויות באמונה, מי שיש לו אמונה יש לו גם מידות טובות, כי עם אמונה אין סיבה להקפיד על שום אדם, שהכל בידי שמים.

וכל מה שבידי שמים הרי זה לטובת האדם, כמאמרם (ברכות ס, ב) כל דעביד רחמנא לטב עביד, **ולפעמים יש דברים שאדם רוצה משהו ואינו מקבל את זה, והוא עושה מאמצים ודורש מזה ודורש מזה... אבל הרי הכל בידי שמים, ואם כך יצא מן השמים הרי זה לטובתו, ולא נאריך כעת בפרטים בזה, אך הכלל הוא שכל דבר שאדם רוצה ואינו מקבל זה מן השמים ולטובתו, ויש סיבה לטובתו שלא יקבל את מה שהוא רוצה, כל מה שנותנים לאדם מן השמים זה לטובתו, ומה שלא נותנים לו זה גם לטובתו! ומי שחי כך הרי הוא רגוע ומאושר כל ימיו.**

בעזרת השם כן נזכה כולנו להתחזק באמונה, וזה נותן לנו חיים טובים, הכי טובים שיכולים להיות!

לעילוי נשמת הרה"ח ר' משה אליהו בן הרה"ח ר' יצחק קאופמן ז"ל נלב"ע י"ג חשון תשע"ב - תנצב"ה נרבת בנו הגה"ח קאופמן שליט"א י"ד ועד הישיבות באר"י	לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית מרת יהודית יטל יפה ע"ה בת הר"ר אברהם דב הכהן זצ"ל נלב"ע י' חשון תשע"ח - תנצב"ה	לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית מרת עטל הניה ברוורמן ע"ה בת ר' שמעון בן ציון הר"ד נלב"ע י"ב חשון תשס"ג - תנצב"ה	לעילוי נשמת האשה הצדקנית מרת לאה אסתר צ'ולק ע"ה בת ר' אלעזר שוורצמן ז"ל נלב"ע ט"ז חשון תשע"ד - תנצב"ה
--	--	---	--

'פיקודי ה' ישרים משמחי לב' -
אימתי הן ישרים כשיוצאין מפי ישר
(מדברי מרן שליט"א ע"פ חז"ל
בילקוט תהלים)

ממגד גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין שליט"א

אורחים, שלח אליו מלאכים בדמות בני אדם, כדי שיהיו לו
אורחים להכניס לביתו.

זוהי המציאות, שמי שיש לו אהבת חסד, כשחסר לו החסד
הרי הוא מרגיש לא טוב. וכך גם בתורה, מי שיש לו אהבת
תורה, כשאינו יכול ללמוד תורה, הוא מרגיש לא טוב. וכן היה
אומר אאמו"ר זצ"ל כי ביום שיש לו הפרעות בלימוד התורה
אינו מרגיש טוב בגופו.

וכן מצינו בהמשך, שכשראה אברהם את המלאכים וחשב
שהם אנשים, מיד (בראשית יח, ז) "ואל הבקר רץ אברהם ויקח
בן בקר רך וטוב" וגו', פירש רש"י ששחט שלושה פרים
כדי להאכילם שלוש לשונות בחרדל, שהלשון הוא החלק
המשובח והטעים ביותר מבשר הפר, ושחט במיוחד שלושה
פרים, כדי שיוכל לתת לכל אחד לשון בחרדל.

ואיתא בחז"ל (אבות דר"נ פ"ז) שאיוב שאל את הקב"ה מפני
מה באו עליו ייסורים, הרי הוא מכניס אורחים ובעל חסד גדול
מאד, ומדוע לא הגנו עליו זכויות אלו מן הייסורים, והשיבו
הקב"ה, עדיין לא הגעת לחצי שיעור של אברהם, אתה יושב
ושוהה בתוך ביתך ואורחים נכנסים אצלך, את שדרכו לאכול
פת חטים האכילתו פת חטים, את שדרכו לאכול בשר האכילתו
בשר, את שדרכו לשתות יין השקיתו יין, אבל אברהם לא
עשה כן, אלא יושב ומהדר בעולם, וכשימצא אורחים מכניסם
לביתו, את שאין דרכו לאכול פת חטים האכילתו פת חטים,
את שאין דרכו לאכול בשר האכילתו בשר, ואת שאין דרכו
לשתות יין השקהו יין וכו'.

כי איוב היה שואל כל אורח מה הוא רגיל לאכול בביתו, וכפי
מה שהורגל בביתו כך היה איוב נותן לו, ואילו אברהם אבינו
היה נותן לכל האורחים מן המשובח ביותר, לשון בחרדל,
למרות שאינם רגילים לאוכל משובח כזה, ולא שאל שאלות
במה אתה רגיל ומה אתה רוצה, וזהו מתוך אהבת החסד
שהייתה בו, לא מפני שהוא חייב, כי אין חיוב כזה, רק מתוך
אהבת חסד שרצה שהאורח ייהנה, נתן לו את המשובח ביותר.

וראיתי גם בדור שלפנינו אהבת הבריות מעין זו, אצל חמותי
הרבנית דיסקין ע"ה, שהיתה טורחת עבור האורחים באופן
מיוחד במינו, וכשהיה אורח בא מן הדרך בימות הקיץ החמים,
שהיו מזיעים מטורח הדרך, הייתה מחממת עבורו מים שיוכל
לרחוץ עצמו, ובאותם הימים לא היה חימום חשמלי, והוצרכו
לזה ללקט עצים מן החצר ולהסיקם תחת הדוד עד שהיו
המים מוכנים לכבוד האורח.

'וזהו ישוב פתח האהל כחום היום'

הבא ליטהר מסייעין בידו - אפילו בדרך נס

הנה אברהם אבינו היה בעל חסד גדול מאד, וישוב פתח
האוהל כחום היום בשלישי למילתו, מפני שלא הגיעו אורחים,
והצטער וחיכה אולי יגיעו אורחים, ונעשה לו נס מן השמים
שהגיעו מלאכים בדמות בני אדם, מפני שאדם שרוצה לעשות
דבר טוב, מסייעים בידו מן השמים ונותנים לו את מה שהוא
רוצה, וכמו שאמרו חז"ל (יומא לה, ב) הבא ליטהר מסייעים
אותו, והיינו אפילו בדרך נס, וכמו שהיה אצל אברהם.

(משיעורי רבינו שליט"א תשס"ט)

'וזהו ישוב פתח האהל כחום היום'

אהבת חסד

בשערי תשובה לרבינו יונה כתב (ג, יג) "כי חייב אדם לטרוח
בדרישת טוב לעמו ולשקוד בעמל נפשו על תקנת חברו אם
דל ואם עשיר וזאת מן החמורות ומן העיקרים הנדרשים מן
האדם, שנאמר הגיד לך אדם מה טוב ומה השם דורש ממך
כי אם עשות משפט ואהבת חסד", זהו חיוב האדם 'לשקוד'
- בהתמדה, בעמל נפשו, על תקנת חברו, ודבר זה הוא מן
החמורות, ומן העיקרים הנדרשים מן האדם, ונזכרו שני
עניינים בלשון הכתוב: "מה טוב" היינו שזהו טובת האדם,
"ומה השם דורש ממך" היינו שזו גם דרישה שהאדם חייב
בה, והדרישה היא דרישה תקיפה מאד - עשות משפט ואהבת
חסד!

ולא נאמר עשות חסד, אלא אהבת חסד, שכן הוא החיוב
לעשות את החסד מתוך אהבה, וכל אחד ואחד חייב בזה
לטרוח ולהתקדם תמיד במעלה של אהבת חסד, שאין סוף
לדרגות באהבת חסד, וידוע כי ככל שאדם עושה חסד מתוך
אהבה, הוא מקבל בזה אהבת חסד יותר גדולה, ונעשה אוהב
יותר את החסד, שהחסד מושך.

עד כדי כך ששייך אהבת חסד בדרגתו של אברהם אבינו,
שביתו היה פתוח מארבעה צדדים, כדי שכל הולכי דרכים יוכלו
להיכנס לשם, וישוב פתח האוהל כחום היום בשלישי למילתו
כשהיה חולה, ממתין ומצפה לאורחים, ואפילו שבאותה שעה
כולם נמצאים בביתם ואינם זקוקים להכנסת אורחים, מכל
מקום אברהם אבינו היה חסר לו הסיפוק וההנאה של חסד,
ולא היה יכול בלי ההנאה הזאת של להיטיב לאחרים, שהוא
מזון הנפש, וכשראה הקב"ה את רוב צערו על מה שלא באים

'שבו לכם פה עם החמור'

אם בעילת עבד כבהמה או לא

דרשו חז"ל (יבמות סב.) אמר רב הכל מודין בעבד שאין לו חיים, כתיב שבו לכם פה עם החמור, עם הדומה לחמור.

והנה דעת ר"ת (בכתובות ג.): דבעילת עכו"ם כבעילת בהמה, משום דזרמת סוסים זרמתם, וליכא איסור אשת איש בבעילת עכו"ם, וקשה מדאיתא ביבמות (מה.) דלחד מ"ד שדין ממזרות תלוי באיסור ערוה הענוש כרת, ואף אי לא תפסי קידושין כלל, ולא מפקינן עבד ועכו"ם דלא תפסי בהו קידושין, ואיתא שם עוד - אמר רבינא אמר לי רב גזא איקלע ר"י בר אבין לאתרינן והוה עובדא בפנויה ואכשר, באשת איש ופסיל, ע"כ.

וקשה דלר"ת מדוע החמירו באשת איש יותר מבפנויה, הא בעילת עכו"ם כבעילת בהמה וליכא איסורא דאשת איש, ומדוע עושה בעילתו ממזרות.

והקשיתי זאת למרן הגר"ז זללה"ה, ואמר לי, דשמא עובדא דהתם מיירי בעבד, ובעילת עבד חלוקה מבעילת עכו"ם ואף ר"ת מודה בזו דלא חשובה כבעילת בהמה, ואית בה איסור אשת איש, ואף שעבד אין לו חיים וחשיב לענין זה כבהמה, מ"מ כיון שהוא חשיב אחיו במצוות ל"ה בעילתו כבעילת בהמה, [ובדרך זו יש ליישב גם ד' בעה"מ בסנהדרין יח מדפי הרי"ף ע"ש].

ואמנם במנ"ח נקט אליבא דר"ת שגם בעילת עבד הויא כבעילת בהמה ולא עדיף מעכו"ם.

(משיעורי רבינו שליט"א כתובות דף ג' ע"ב)

'ויעלהו לעולה תחת בנו'

הרצון חשוב כמעשה

הנה יצחק אבינו הסכים בשמחה למסור עצמו לקרבן, וכמו שאמרו חז"ל (סנהדרין פט, ב.) - אמר לו ישמעאל ליצחק אני גדול ממך במצוות שאתה מלת בן שמונת ימים ואני בן שלוש עשרה שנה, אמר לו יצחק ובאבר אחד אתה מגרה בי? אם אומר לי הקב"ה זבח עצמך לפני אני זובח.

ועוד אמרו במדרש (בראשית רבה נו, ח) בשעה שביקש אברהם לעקוד יצחק בנו אמר לו אבא בחור אני וחוששני שמא יזדעזע גופי מפחד של סכין ואצערך ושמא תיפסל השחיטה ולא תעלה לך לקרבן אלא כפתני יפה יפה, והיינו שבאמת חשב להיות קרבן, והיה מוכן למסור את עצמו לזה.

ואמנם מן השמים לא רצו שיצחק יעלה לעולה, כי ממנו היה צריך לעמוד כלל ישראל, ולכן נאמר לאברהם שיקריב את האיל לעולה תחת בנו, ואף על פי כן אמרו חז"ל (ירושלמי תענית פ"ב) שרואים את אפרו של יצחק כאילו צבור על גבי המזבח.

והיינו אף על פי שלבסוף לא הקריבוהו, הרי הוא נחשב כמי שהוקרב, והסיבה לזה מפני שהוא בעצמו רצה והסכים להיות קרבן, ומצידו היו השאיפה והבחירה בשלמות, ורק מן השמים עיכבו בידו שלא להקריב, ולכן זה נחשב כאילו נשרף בפועל על קידוש השם.

(משוחות רבינו שליט"א)

וכשהגישו אוכל לאורח, לא שאלו אותו אם הוא רוצה לאכול, אלא הפצירו בו עד שיאכל, ואף אם היה מסרב, היו שואלים אותו שוב ושוב, אולי בכל זאת ירצה לאכול, והיה אחד מבני המשפחה שלא הבין למה צריכים להפציר, ומדוע לא מספיק שישאלו אותו פעם אחת ואם ירצה יאמר הן, עד שנזדמן לו בעצמו להתארח במקום אחר, ושאלו אותו אם הוא רוצה לאכול, ובפעם ראשונה סירב מפני הנימוס, ושוב לא הפצירו בו יותר, ונשאר רעב, ומאז הבין למה צריכים להפציר באורחים.

זו היא אהבת הבריות! לחשוב על האורח שעלול להתבייש, ולדאוג עבורו באופן שלא יתבייש.

(משוחות רבינו שליט"א)

'למען אשר יצוה את בניו כו'

חינוך הבנים בטוב ובנחת עם יראת הרוממות

בענין חינוך הבנים כתב באגרת הגר"א "ולמען השם תדריכם בטוב ובנחת", והיינו שצריך לחנך את הילדים בנחת ולא בכפייה, ואמנם יש מקרים מיוחדים, ותלוי כפי אופיו של הילד, אך בדרך כלל צריך שיהיה בנחת, וכלשון הכתוב (קהלת ט, יז) "דברי חכמים בנחת נשמעים", ופירש רש"י מקובלים הם לבריות, והיינו שאפילו דברי חכמים שהם דברי חכמה, אם אומרים אותם בתקיפות אינם משפיעים, וכדי שיתקבלו הדברים צריך לאומרם בנחת, וכך גם חינוך הבנים צריך להיות בעדינות ובנחת, מתוך יחס טוב ובצורה מכובדת.

ואמנם צריך גם שלא ישלוט הילד בהוריו, ויתנהג אליהם בכבוד ובהערכה, ולא כמו חברים, וכגון אב שלוקח את הילד על הכתפיים והולך איתו כך ברחוב, זהו חינוך לא טוב, שהילד מתחנך כאילו האב הוא חמור לרכב עליו... וצריך שידע לכבד את אביו ולא לעשות באופן כזה. אבל יחד עם זה צריך שיהא החינוך בנחת, עם נתינת כבוד ויחס טוב לילד, שאז החינוך משפיע עליו ומתקבל על לבו.

(דברי הדרכה)

* * *

הטבע הוא שילדים מחשיבים את ההורים, אלא אם כן ההורים גורמים לעצמם שיזלזלו בהם, אבל בדרך הטבע כך טבע האדם, שכן מכבד את אביו, ומחשיב את אביו, ואוהב אותו, ומחקה אותו בהנהגתו, לכן ההתנהגות של ההורים זה גם דבר שמחנך את הילדים.

(מכינוס בבית לב לאחים טבת תשע"ח)

'אחותי היא'

אברהם סמך על הנס

יש לעיין האין אמר אברהם על שרה 'אחותי היא' הרי מכשיל בזה את שרה ואבימלך בביאת אשת איש.

ואמר רבינו שליט"א דאברהם סמך על הנס, דאצלו הניסים היו טבע [כמו שכתב רש"י בפר' לך לך (ט"ז, ג')] שהגר היתה רגילה לראות בבית אברהם מלאכים] והיה מותר לו לסמוך על הנס.

(מתוך קונטרס הערות וביאורים בעניינים שונים)

י"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"
ניתן לשלוח חידושי תורה מגדולי ישראל ל:
k.gilyonot@gmail.com

גליון תורת רבותינו

ליקוטים מתורת מרן ורבנן גדולי ישראל זצוק"ל ויבדלחט"א

וירא תש"פ

בעצמו ולא על ידי שליח, אבל המים שאמר להביא לאורחים היה בשביל שירחצו את אבק רגליהם, משום שהקפיד שלא להכניס ע"ז לתוך ביתו (כמש"כ רש"י), והוי זה רק כהכשר מצוה שיוכלו ליכנס לביתו, לכן זאת עשה על ידי שליח.

אכן א"כ צ"ע אמאי הקב"ה שילם לבניו על ידי שליח ולא בכבודו ובעצמו, הרי בודאי נתן אברהם בעצמו גם שתיה לאורחים וכמו שנתן להם אכילה, [ויתכן שהחלב היה לשתיה], ולהדיא כתב רש"י בסוטה (י, א ד"ה פונדק) עה"פ (לקמן כא, לג) ויטע אשל בבאר שבע דאש"ל נוטריקון אכילה שתיה לוי, הרי דהיה נותן אברהם גם מים לשתיה, וא"כ קשה הרי בניו של אברהם היו צריכים מי שתייה ולא מים לרחוץ הרגליים ומדוע לא זכו לקבלם על ידי הקב"ה בעצמו, וצ"ת.

שוב האיר ה' עיני וראיתי בגמ' (בב"מ פו, ב) 'יוקח נא מעט מים ורחצו רגליכם' אמר רבי ינאי ברבי ישמעאל אמרו לו וכי בערביים חשדתנו שהם משתחווים לאבק רגליהם כבר יצא ממנו ישמעאל. ומבואר שהמלאכים אמרו לו שאינם ערביים וממילא לא הוצרכו לרחוץ רגליהם, וכנראה שאח"כ אותם מים עצמם שימשו להם לשתיה, דבגמ' שם תניא דבשכר חמאה וחלב זכו למן וכנראה שהאי חלב שהביא היה בתורת אוכל ולא בתורת שתיה, ובהכרח שהמים שהובא לרחיצה נשארו לשתיה, ונמצא דעכ"פ המי שתיה נעשו ע"י שליח, ומשו"ה שילם לבניו ע"י שליח, ודו"ק.

כוח הריצה

ואל הבקר רץ אברהם

שח הגר"א רפפורט שליט"א רב קהילת ברכת יוסף - גבעת שאול ומראשי ישיבת בית מתתיהו: ריצה זו היא אחת מפעולות הזריזות שעשה אברהם, שכל מעשי הצדיקים בזריזות, וכמו

גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני השכינה

ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבר מעל עבדך. (פר' וירא, בראשית יח, ג)

הטעם שיכל לבקש מהמלאך 'אל נא תעבור מעל עבדך' בו בעת שהשכינה נמצאת אצלו, כתוב בגמ' (שבת קכז.) מכאן ש'גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני השכינה'.

אבל יש להבין, מהיכן ידע אברהם אבינו לנהוג כך, הרי רק ממנו לומדים דין זה שגדולה הכנסת אורחים מקבלת השכינה?

אומר כבוד אדמו"ר הגה"צ רבי חיים עזרא ברזל זצוק"ל מהכתוב בתחילת הענין (יח, ב) וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם מפתח האוהל ... והנה, לאחר הברית מילה (הכתוב בסו"פ לך לך) נעשה אברהם אבינו שליט על כל אבריו, הוא לא עושה שום תנועה מבלי לשקול תחילה האם היא ראויה או לאו. (כמבואר בגמ' נדרים לב:) גם לא במבט עיניו. והיות וכתבה התורה וישא עיניו וירא תוך כדי שהשכינה שרויה אצלו, בודאי שהמצוה של קבלת האורחים גדולה וחשובה היא מקבלת פני השכינה. כי אחרת, אברהם לא היה רואה ראיית האורחים בכלל. ואם הוא ראה, בודאי שזוהי מצוה גדולה הדוחה את מעמדו עם השכינה.

יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם וגו'. (יח, ד)

וכתב רש"י יקח נא על ידי שליח והקב"ה שילם לבניו על ידי שליח שנאמר וירם משה את ידו ויך את הסלע.

בשיעור חומרש"י העיר ראש הישיבה הגאון ר' יעקב סטפנסקי שליט"א ראש ישיבת תורה בתפארתה דצ"ב מ"ט באמת נתן אברהם המים על ידי שליח, והרי שאר הדברים עשה הכל בעצמו. ולכאורה הביאור משום דבכל שאר הדברים קיים אברהם אבינו מצות הכנסת אורחים גמורה, ולכן עשאו

התפילה, הסרת כל 'נגיעה' אל רצוננו, בלתי לה'

וילך ה' כאשר כלה לדבר אל אברהם ואברהם שב למקומו.
(פר' וירא, בראשית יח, לג)

וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם את פני ה'.
וישקף על פני סדם ועמרה ועל כל פני ארץ הככר וירא והנה
עלה קיטור הארץ כקיטור הכבשן. (פר' וירא, בראשית יט,
כז-כח)

הנה, שני הפסוקים הללו אירעו יום-אחר-יום. אברהם
התפלל תפילות קשות ובא בתביעות שונות ומתחלפות עם
ה' [תפילה לשון פילול, עושה פלילות עם קונו, תוס' מנחות
לד: ד"ה לטוטפת. חזקוני פר' ויחי, בראשית מח, יא], וכתוב
בתורה מה היה בסיום אותה תפילה ארוכה וקשה ואברהם שב
למקומו. ויש להבין, וכי על התורה לכתוב את זה שאברהם שב
מהתפילה אל ביתו?

אומר **כבוד מו"ר מרן הגאון רבי דוד פוברסקי זצוק"ל** התורה
באה ללמד אותנו, שאברהם אבינו לאחר שמסר את נפשו
ב'תפילה', זו היתה ההשתדלות הכי גדולה להציל את ערי
סדם [בגלל לוט שבתוכה, שהיה לאברהם עוד רצון אולי אי-
פעם ישוב בתשובה, וזה לא אירע הוספה לאחר השיחה]. ומאז
הוא מסתמך על ה' בלבד, ולו עצמו אין שום 'נגיעה' לדעת
האם והאיך הדברים ייעשו, בלתי לה' לבדו הישועה!

לכן כפי שבעיצומה של התפילה הוא השליך את עצמו אל ה',
כך לאחר התפילה הוא השליך כל ייבו על ה', **וישב למקומו**
מבלי כל התענינות 'אם' ו'איך' התפילה תפעל פעולתה.

לכן כתבה התורה, לאחר כל התיאור מה אירע בסדום, אז
כותבת התורה שרק למחרת השכים אברהם בבקר ב'השכמה'
מיוחדת לראות איך ובאיזה אופן ה' נהג. ובקשתו בתפילה
להציל את סדום, לא התקבלה בכלל! אלא, ה' החריב את
סדום. ואברהם לא הביט לשם, עד שהגיע אל 'מקום' התפילה.
ואחר כך הוא 'השקיף' לעבר המקום, ורק אחר כך 'ראה' את
המקום והנה עלה כקיטור הכבשן.

ללמדנו את כל זאת, שכל תפילה היא השלכת ייבוננו אל ה'
לבדו, מבלי כל שייכות אף לא ב'נגיעה' אל רצוננו. אלא מוטל
עלינו לראות איך ה' פועל את פעולתה של התפילה, גם זו
שהיא 'הפך' הבקשה.

והנה כתוב בפרשה [פי"ח פכ"ג ואילך] שאברהם מבקש
ומתחנן מאת הבורא על אנשי סדום שיצילם ה' אם יש צדיקים
בעיר וכו'.

והקשה **מו"ר הגר"ג אייזמן זצ"ל** שמה היה אכפת לאברהם
על אנשי סדום, והרי הם היו אנשים רעים וחטאים, ומדוע כ"כ
מתאמץ הוא בעבורם.

וביותר יש להקשות, שהרי מבואר ברש"י [פכ"ג] שאברהם
ניגש למלחמה, והיינו שניגש למסור נפש עליהם, והענין צריך
עיון, דמדוע ראה בעצמו כזה צורך להילחם בעבורם.

וביאר מו"ר בדבר עפ"ד הגמ' בנדרים דף ל"ב. שאיתא שם כך,
"אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר, מפני מה נענש אברהם אבינו
ונשתעבדו בניו למצרים מאתים ועשר שנים, וכו', ורבי יוחנן
אמר: שהפריש בני אדם מלהכנס תחת כנפי השכינה, שנאמר:
תן לי הנפש והרכוש קח לך".

שכתב המס"י [פרק ז'], אמנם מצינו שהביאו חז"ל, מעשה
ריצה זו דאברהם, עה"פ בשיר השירים [פ"ז ו'], **מלך אסור**
ברהטים, והטים לשון ריצה, בזכות הריצה דאברהם אל הבקר,
ע"ש במד"ר.

והנה רש"י שם בשה"ש כתב וז"ל, ד"א **מלך אסור ברהטים**,
הקב"ה נקשר באהבה, במצוות ובריצות שאתם רצים לפניו
עכ"ל, מבואר, שכביכול הקב"ה אהבתו קשורה ומוכרת, לא
ע"י עצם מעשה המצוות, אלא ע"י הריצות אל המצוה.

ונראה לבאר, דהנה בסנהדרין [צ"ו א'], הביאו, שהקב"ה אומר
על האבות, שרצו לפני כסוסים, ושם מוזכרת הריצה על בצעי
המים, היינו שכדי לא לשקוע במי הביצות, הסוס אינו הולך
לאיטו, אלא רץ ועי"ז אינו שוקע.

והנמשל יש לפרש, שאפשר לקיים המצוות, בכבידות
ובהתחברות אל החומר, ובה אינו ניתק מהגשמיות, ואין
הקב"ה מקושר אליו, אבל כשעושה בזריזות, הרי הוא רוחני,
ויכול להידבק בו ית', ע"י היטב במס"י, וראה כי הן הן הדברים
שנת' שם.

זו גם בקשת ישראל מהקב"ה בשיה"ש, **משכני אחריך "נרוצה"**,
שכדי להימשך אחריו, ולהיות קנויים לו, צריכים לרוץ אחריו.

עוד יש לפרש, בהא דהמלך מלכו של עולם, נקשר באהבה אל
ישראל, בעשית המצוות בזריזות, עפ"י מש"כ המס"י שם פ"ז
וז"ל, ואמנם כבר ידעת, שהנרצה יותר בעבודת הבורא ית"ש,
הוא חפץ הלב ותשוקת הנשמה וכו', ואולם האדם אשר אין
החמדה הזאת לזהות בו כראוי, עיצה טובה היא לו שיזדרז
ברצונו, כדי שימשך מזה שתיולד בו החמדה בטבע וכו' עכ"ל.

יוצא שע"י הריצה והזריזות, מגיע המקיים מצוה, לידי חפץ
הלב ותשוקת הנשמה, שהיא הנרצית יותר בעבודת הבורא,
ובזה המלך אסור באהבתו, שע"י אותה אהבה הווערת בלב
המקיים, אף הקב"ה אוהבו, ככתוב, **כמים פנים אל פנים**.

ואדוני זקן

בשבוע שעבר נלב"ע הרב ראפ ז"ל מישוב יסודות זקן ושבע
ימים כבן 59 היה בפטירתו, בהלוויותו ספד לו חתנו שליט"א
וסיפר על סוד אריכות ימים.

המנוח למד בישיבת קול תורה עוד כשהייתה בשכונת שערי
חסד בירושלים, לילה אחד למד עם החברותא עד מאוחר,
והלכו לפנימיה שהיתה כמה רחובות ליד, בדרך נפגשו עם
הגאון האדיר רבי דוד בהר"ן זללה"ה שהיה מגאוני ירושלים
[ראה אודותיו בספר ארח דוד], וקרא להם כי חשד בהם שהם
מסתובבים בשעות מאוחרות אלו שהם שייכים לקבוצות של
הלח"י והאצ"ל היו בזמנם והרבה בחורים נפלו שם. והם ענו
לו שהם למדו עד מאוחר והתעכבו בסוגיא ולכן הולכים בשעה
זו. ואמר להם א"כ חשדתי בכם לחינם, ובגמ' ברכות לא, ב
מבואר שמי שחושד לחינם צריך לפייסו ולברכו, וע"כ אני
מברך אותכם באריכות ימים ושנים. וב"ה התקיימה הברכה
וזכה הרב ראפ להאריך ימים ושנים, והחברותא יבדלח"ט חי
לאורך ימים שונים בזקנה מופלגת.

בקש עבדך כי מצוותיך לא שכחתי.

קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת וגו' והעלהו שם לעלה (כ"ב ב')

כתב מרן גאון ישראל הגר"ד לנדו שליט"א: במסכת כלה פ"י איתא אהא דכל שיש בו שלש מדות הללו בידוע שהוא מזרעו של אברהם, ומקשי' שם אלא רחמן הא אברהם לא רחים על ברי', ומשני היינו רבותי דאברהם להודיעך חבתו בהקב"ה.

השתא (בשאלה) קסבר דכבישת הרחמים וביטולם ה' חלק מהציווי, ודו"ק. ותיירץ דלא על זה נצטווה, דכבישת הרחמים היתה ע"ד הגברת חיבתו בהקב"ה עליהם ולא ע"י ביטולם. [וידועים דברי הגאון מוהר"א אחי הגר"א בבאיור דברי המדרש שהיו עיניו זולגות דמעות וליבו שמח וכו'].

ויקח את האיל ויעלהו לעלה תחת בנו (כ"ב י"ג)

כתב מרן גאון ישראל הגר"ד לנדו שליט"א: יל"ע היאך הקדיש אברהם אבינו את האיל לעולה, דלכ' לא שייך הקדש לפני מתן תורה, [וכן יל"ע בפסח מצרים שה' קודם מתן תורה היאך הקדישו. מיהו יל"ע בפסח מצרים דמקחו מבעשור אי ענינו הזמנה או הקדש, עחזו"א או"ח סי' קכ"ד לדף צ"ו שדן בזה]. ובתוס' נדרים י' ב' ד"ה כאמרמבואר דשייך התפסה דנדר באילו של אברהם, והוא מירושלמי, ומשמע דשפיר ה' על האיל דין הקדש, ומיהו יש לדחות דאפשר שהתפסו בקדושה הבאה ע"י הקרבה ואולי זו הויא גם קודם מתן תורה, ומצינו הקרבה בלא הקדשה, כמש"כ החזו"א נגעים סי' י"א סק"ה ד"ה תוד"ה דקרבן כשר גם כשלא הקדישו קודם אלא אפי' הביא חולין ושחטו לקרבן שפיר דמי, וכ"נ דס"ל נמי לתבואות שור סי' ה' סק"ב.

[ובעיקר חידושו של החזו"א לכ' יל"ע מאי מקשינן בב"ק ס"ז ב' אילימא לפני יאוש פשיטא, ומאי פשיטותא לפמש"כ הרמב"ן במלחמות פ"י שם דיחוד עם מעשה מהני לדין שינוי השם דקני בגזילה גם לפני יאוש, וא"כ ה"נ בשחט בהמה דחברי' במקדש לשם קרבן ליהני, דאיכא יחוד עם מעשה לשם קרבן, מיהו ל"ד לנידון דשינוי דעוצבא בגמ' שם, דשייך ב' שינוי השם, ומשא"כ בשחיטה עצמה אין בה שום שינוי מחולין (ויעוי' במליקה בעוף) ועויל"ד].

ובעיקר הדבר יל"ע עוד מל' סיפרי זוטא בילקוט נשא רמז תש"ט על קרא דזבח שלמים, שיקדים הקדשו לזבחו (וע"ש קודם לכן על קרא דזהביא את קורבנו, מגיד שהבעלים מקדשה לשם), ועי' תו"כ ויקרא פרשה ב', קרבן לד' כשיקדים הקדשו להקרבתו, וע"ש ר"ש (ואין כוונת ר"ש דיש כאן דין מיוחד בסמיכה, אלא תחילת ענין הקרבה נקט), ודו"ק.

ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה וגו' (כ"ב ה')

כתב מרן גאון ישראל הגר"ד לנדו שליט"א: צריך ביאור השתחוי' זו למה והא לעקוד את יצחק הלך ולא להשתחוות. ויעוי' בכתבי הגר"ז עה"ת בענין ביכורים דכתיב ב' בפר' כי תבוא והשתחית לפני ה' וגו' וכתב שם בשם הגר"א דכל הנכנס לעזרה מחוייב להשתחוות. ובאמת דבר זה מבואר בחז"ל כמש"כ הרלב"ג שמואל א' פרק א' פסוק ג' ועלה האיש וגו' להשתחוות ולזבח וגו', וכתב עלה הרלב"ג שאפשר גם כן שהיתה ההשתחוואה ממש כי הנכנס שם ה' משתחוה

והיינו שהיה תביעה על אברהם אבינו שלא השאיר את האנשים אצלו והיה מגייר אותם.

והנה האנשים האלו [חלק מהם] היו אנשי סדום, וא"כ אברהם הרגיש אחריות, שאם היה משאיר אותם אצלו לא היו מגיעם לכזה מצב, שהרי היה מחזירם בתשובה, ולכן נכנס אברהם למלחמה עבורם. (מפי הגאון רבי אברהם קופרמן שליט"א מרבני ישיבת מיר)

התחברות לרע, זהו רשעות כמותם

ויאמר המלט על נפשך אל תביט אחריו (פר' וירא, בראשית י"ט, יז)

פירש רש"י, אתה הרשעת עמהם, ואינך כדאי לראות בפורענותם ואתה ניצול.

יש להבין, מדוע המלאך קורא ל-לוט 'רשע שעמהם', הרי הוא מסר את נפשו לגמול חסד עם האורחים, ואילו אברהם אבינו לא מצינו מסירות נפש בגמילות החסד? וגם הוא הרי קיים את כל התורה, כפי שמצינו בפסוק בפסוק ג' 'ומצות אפה ויאכלו', שזה היה בפסח רש"י שם, וגם קיים מצות ארבע כוסות, אז בודאי קיים את כל המצוות. ומדוע הוא קרוי 'רשע שעמהם'? אלא אומר זקני הגה"צ רבי חיים עזרא ברזל זצוק"ל התייחסות לוט אל אנשי סדום לא היה דוקא בעבירות שעשה ח"ו, אלא בכך שנפרד מאברהם אבינו ונלך לגור בחברתם של הרשעים שידע אודות רשעותם, ורק כי היה נלהב מכך הירדן שהיתה כולה משקה, על כך הוא מתייחס אל רשעותם של אלו.

'תהייה', היא איבוד הדרך

וישכם אברהם בבקר... ויתן אל הגר שם על שכמה ואת הילד וישלחה ותלך ותתע במדבר באר שבע. (פר' וירא, בראשית כא, יד)

כותב רש"י, ותלך ותתע, חזרה לגילולי בית אביה.

שואל כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל, מהיכן ידע רש"י, שכבר בהיותה בדרך, לאחר ששהתה כה רבות אצל אברהם אבינו, והיתה אשתו! וראתה כמה וכמה פעמים מלאכים (עיי' מעשה בגמרא מעילה יז:). שכבר עכשיו, היא חזרה אל 'גילולי בית אביה'?

והוא אומר. כי יש לדבר הזה, 'התחלה' שהיה ל'סיבה'. היא לא כל-כך מהר חזרה לשם, אלא זה התחיל ב'משהו'.

במה?

ותלך ותתע. בכך שבהיותה בדרכים, החלה לתהות, היא תוהה. אם היא היתה איתנה באמונתה, היא לא היתה תוהה. וכאשר ישנה תהייה, מגיעה התהייה, גם על הראשונות. ומאד מהר מגיעים אל הטעות...

ונאמר על היכולת של ה'תהייה' לאבד מאדם את דרכו, (תהלים קז, מ): 'שופך בוז על נדיבים ויתעם בתוהו לא דרך'. ועוד נאמר (דברי הימים ב, לג, ט): 'וַיֵּתֶע מִנְשָׁה אֶת יְהוָה וַיִּשְׁבִּי יְרוּשָׁלַם לַעֲשׂוֹת רָע מִן הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד ה' מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל'.

גם אם יש תהיות, לא טועים. אלא מחפשים לתקן. ו'מבקשים', כדי שלא לשכוח. כנאמר (תהלים קיט, קעו): תעיתי כשה אבד

שיגברו על אהבתו לבנו שבשעה שיבקש ממנו להעלותו לעולה יסכים או שלא.

אלא שלפי הבנה זו תמוה הדבר מדוע מיד לאחר העקידה בא המלאך ואומר לאברהם "עתה ידעתי כי **ירא** אלוקים אתה" שמשמע שכל העקידה היתה דוקא נסיון במידת היראה ואם כדברנו היה לו לומר "עתה ידעתי כי **אוהב** אלוקים אתה", ובאמת צריך להבין מה עניין היראה לכאן בעוד שהיה זה נסיון במידת האהבה.

והנה בלשון הפסוק לאחר שאמר "אל תשלח ירך אל הנער" מוסיף המלאך ואומר "ואל תעשה לו מאומה" ועל כפלות זו איתא במדרש (בר"ר פרשה נו) שבשעה שאמר לו אל תשלח ירך אל הנער א"ל אברהם אוציא ממנו טיפת דם ועל זה חזר ואמר לו "אל תעש לו מאומה" ונמנע גם מעשיית אותו המום, כלומר, שאברהם ברוב אהבתו לקב"ה רצה כל כך להעלות את יצחק שלא היה יכול לבטל את ההקרבה הזו לגמרי בלי לעשות לו דבר לשם הקרבה, ורק מאחר שאמר לו הקב"ה "אל תעש לו מאומה" נמנע מזה לגמרי.

וכתב על כך השפת אמת שאמנם כל העקידה מתחילתה ועד סופה היתה נסיון במידת האהבה, אך הימנעות זו מהטלת המום היתה מיראה, ועל זה אמר לו הקב"ה "עתה ידעתי כי **ירא** אלוקים אתה". וזו ענינה של היראה שבעוד שמידת האהבה היא נתינה בלי גבול כלל, מידת היראה מחייבת להשים גבול ומידה לכל דבר ודבר וזו היראה האמורה כאן, שאברהם הגביל וכבש את אהבתו הגדולה לקב"ה ונהג עמו ביראה שנמנע מלתת לאהבתו לפעול ללא גבולות ועשה כפי שהקב"ה הורה לו, כי זה באמת התוכן של מידת היראה להשמע לציווי של ה' בלי שום שיקולים נוספים.

והסיבה לכך שדוקא בשעה זו הקב"ה הטיל על אברהם נסיון במידת האהבה החליט לנסות אף את יראתו, מאחר ולעולם האהבה צריכה להיות מוגבלת, כי אהבה ללא גבול הינה דבר שלילי ולכך ככל שמגדלים את מידת האהבה צריך להקפיד יותר להשים גבולות, וכמו שכתוב במדרש על הפסוק בקהלת "אל תהי צדיק הרבה" (קה"ר פרשה זנו) 'רבי שמעון בן לקיש אומר כל מי שנעשה רחמן במקום **אכזרי סוף שנעשה אכזרי במקום רחמן**', ומביא שם ראיה מדואג האדומי שהיה ראש הסנהדרין ובכל זאת התאכזר והרג את נוב עיר הכהנים, כי מי שלא יודע להשים גבולות לדברים הטובים גם לדברים השליליים אין לו גבולות.

וכך גם בכל עניין ועניין בחיים צריך האדם לדעת להשים גבול והיכן בדיוק להשים אותו, והכח לעשות לעצמנו גבולות הוא רק על ידי יראה, שכשמצד אחד יש כח של רצון שמושיך לעשות מעשה מסוים, המעצור היחיד שיכול לעצור בעדו זה '**יראה**', וזהו שיאה של פרשת העקידה, שמצד אחד הוכיח אברהם כי הוא מוכן להקריב את בנו יחידו למרות הקושי הגדול שבזה, אבל כנגד זה הוכיח שעל אף אהבתו הגדולה לקב"ה מכל מקום שכשהיה צריך להגביל את אהבתו עשה זאת, ובכך הראה כי גם אהבתו מתוקנת, מפני שרק כשיש יראה אמתית אפשר לעבוד מתוך אהבה אמתית ואין סופית.

כמו שאמרו ז"ל. ויל"ד דמצות השתחואה זו קיים אף בזה"ז שאין בית המקדש קיים דמ"מ קדושת המקדש נשארה ודין מורא מקדש נמי איכא וא"כ אף בזה"ז כל טהור שנכנס צריך להשתחוות.

שבו לכם פה עם החמור (כ"ב ה')

שח מרן הגר"ש רוזבסקי זצ"ל: באמת אבדנו בכלל את המושג האמיתי על מהות האדם, צורת האדם, והנה שמעתי דבר לפני ומצוה רבה לחזור על הדברים, דהנה כתיב בפרשת העקידה: ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק, וברש"י: ראה ענן קשור על ההר. והדר כתיב: ויאמר אברהם אל נערו שבו לכם פד. עם החמור. ואז"ל (ילקוט פ' וירא): אמר ליצחק רואה אתה מה שאני רואה א"ל הן א"ל לשני נעריי רואים אתם מה שאני רואה א"ל לאו אמר הואיל והחמור אינו רואה ואתם אינכם רואים שבו לכם פה עם החמור. והנה המראה הזה לא היה מראה טבעי פשוט דק מראה רוחני נבואי, שאם היה זה דבר טבעי ודאי גם נעריי, שהיו אליעזר וישמעאל, היו רואים אותו, ומ"מ על כך שלא ראו את המראה הזה של הענן הקשור על ההר אמר להם כלשון הזה: הואיל והחמור אינו רואה ואתם אינכם רואים שבו לכם פה עם החמור, כלומר: שקולים אתם כחמור הזה שגם הוא אינו רואה כלום. והרי לגו השקפת התורה מה היא מדריגת האדם, לראות מראות נבואיים. ואם חסרה דרגה זו הרי חסר בצורת אדם. נוראות שבעולם להשתומם שאם חסרה לאדם מדרגת הנבואה הרי האדם בבחינה מסוימת כבר שקול כבע"ה, הרי לנו באיזה מקום ובאיזה דרגה מעמידה התורה את המציאות הפשוטה של שם ומהות אדם. כמה רחוקים אנו מהשקפה זו, עד כמה מוטעית ומסולפת היא ראינתנו וידיעתנו בדמותו של אדם. ועלינו לעמוד לקבל ההשקפה האמיתית של התורה מה היא צורת אדם. (זכרון שמואל עמ' תק"מ).

(ובס' 'אור לישרים' הביא בשם רבינו כהאי לישנא: למה קרא להם אברהם אבינו זה עם הדומה לחמור, מפני שלא ראו ענן קשור על ההר? הרי זה היה מראה נבואה, וכי מי שאין לו דרגה של נבואה הוא כבר עם הדומה לחמור? אלא רואים מזה שזוהי השלימות של 'אדם' שיהיה בו רוח נבואה).

וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו (כ"ב י"ג)

העיר מרן הגר"ח גרינמן זצ"ל כתב רש"י דמוכן היה לכך מששת ימי בראשית. ובאבות תנן ויש אומרים אף אילו של אברהם אבינו, ולכא' יש לפרש כפשוטו שנולד בששת ימי בראשית, וא"כ היה זקן מאד בשעה שאברהם אבינו ע"ה הקריבו.

האיחוד של האהבה והיראה

"ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים... ויאמר אל תשלח ירך אל הנער ואל תעש לו מאומה כי עתה ידעתי כי ירא א-לוקים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני"

שח הגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א ראש ישיבת יד אהרן כשמתבוננים בפרשת העקדה מתבקשת ההבנה שנסיון זה של עקידת יצחק מטרתו לנסות עד היכן מגיעה אהבתו של אברהם, ואם אכן אהבתו לקב"ה גדולה כ"כ עד

הארה מוסרית

עומק דבר ולקח טוב במהות הפרשייה

מאוצר שיחותיו של המשגיח הגה"צ רבי משה אהרן ברוורמן שליט"א

גיליון 23

פרשת וירא ה'תשע"ט

אור כשדים ולערוך דין עמהם ולומר שאין זו דרך האמת שאתם הולכים בה ושיכר הצלמים והתחיל להודיע לעם שאין ראוי לעבוד וכו' ולא ראוי להשתחוות ולהקריב ולנסך – כדי שיכירו כל הברואים הבאים וכו' והתחיל לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העולם ולו ראוי לעבוד והיה מהלך ומקבץ וכו'.

וכן נתפרש במקרא – כפירוש החפץ חיים זיע"א – "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ד' וגו' כי ידעתי – אהבתי כפירוש רש"י מדוע – למען אשר יצוה וגו' משום שהוא ממשיך ומצווה לביתו אחריו.

משמע – שבזה הייתה מעלת אברהם על קודמיו – וכן מובא לשון הרמב"ם הנ"ל, וכן "אבל צור העולמים לא היה שום אדם שהיה מכירו ולא ידעו אלא יחידים בעולם בעולם כגון חנוך ומתושלח נח שם ועבר ועוה"ז היה העולם הולך ומתגלגל עד שנולד עמודו של עולם והוא אברהם אבינו עיי"ש.

ועדיין אין זה מספיק להסביר – דאף על פי שבודאי זכות גדולה ועצומה היא – 'את הנפש אשר עשו בחרן, ומי שהקריא שמו בפני כל בריה ועשאו אלוהי השמים ואלוהי הארץ' בודאי יש בזה ממידתו של אברהם היא מידת החסד כמו שכתוב "תתן אמת ליעקב חסד לאברהם" שחסד גדול עשה עם הבריאה ועם הנבראים שהוציא אותם מעבדות כוכבים שלהם ומטעותם.

גם נח עשה חסד עם החיות

אך אין מוסבר בזה טעם מספיק שיוזכה הוא מה שלא זכו קודמיו נח שם עבר חנוך ומתושלח, וגם צריך תלמוד הן מצאנו מידת חסד עצומה מה שעשה נח בתיבה עם החיות ובמה השתנה אברהם אבינו שמידת החסד קרויה על שמו.

אחת הנקודות שנתפרשו בחז"ל שמבדילות בין מדרגת אברהם אבינו עליו השלום למדרגת הקודמים לו, והלא על הגדול שבהם הוא נח שכתוב עליו בפירוש בתורה "ונח מצא חן בעיני ד'" "נח איש צדיק תמים הי וגו' כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה" הוא ניצול מכל אותו דור המבול. אף על פי כן נתפרש "את האלוהים התהלך נח" פירש רש"י "ובאברהם הוא אומר 'אשר התהלכתי

בעניין מעלת האבות שהם זכו לכך שמהם התחילה מציאות של עם ישראל צריך ביאור הרי היו כמה וכמה עובדי ד' גדולים עד אברהם אבינו ואף בזמנו שהיה בית המדרש גדול של שם ועבר שעליהם אמור "ומלכי צדק מלך שלם וגו' והוא כהן לקל עליון" הוא שם בן נח כמפורש ברש"י שם מגמרא נדרים ל"ב, ועיין שם ברמב"ם וכן 'תלך לדרוש את האלוהים' האמור אצל רבקה היינו בית מדרש של שם ועבר. וכן אצל יעקב "וילך במקום ההוא" ששהה י"ד שנה ללא שינה אצל שם ועבר. ועיין עוד רש"י בראשית י' כ"ה, למדנו שהיה עבר נביא וכו' עיין שם.

אמנם משמע שאברהם אבינו הגיע מעצמו לעניין האמונה וכמו שכתב ברמב"ם פ"א מהלכות ע"ז ה"ג "ולא היה לו מלמד ולא מודיע דבר אלא מושקע באור כשדים, בין עובדי כוכבים הטיפשים ואביו ואמו וכל העם עובדי כוכבים הוא עובד עמהם ולבו משוטט ומבין עד שהשיג דרך האמת והבין קו הצדק מתבונתו הנכונה וידע שיש שם אלוהים אחד והוא מנהיג הגלגל והוא ברא הכול ואין בכל הנמצא אלוה חוץ ממנו" עיין שם.

מה עדיפה מעלת אברהם על מעלת שם ועבר

ואמנם זו מעלה עצומה וגדולה – אך האם זוהי הסיבה לכך שממנו התחיל כלל ישראל? והוא האב הראשון? אך הרי אמרו זיכרונם לברכה אין קוראים לאבות אלא שלשה אברהם יצחק ויעקב ומה היא מעלת יצחק ויעקב הרי הם כבר קיבלו מאברהם ולא הוצרכו לאותה עבודה נוראה של אברהם אבינו עליו השלום של "לבו משוטט ומבין".

ועוד – מה עדיף אם הגיעו מעצמם למה שקדמו להם אותם שקבלו יסודות האמונה מנח ובניו שם ועבר, כיון שסוף כל סוף היו עובדי ד' ואממינים בו וכל שכן שהשאלה היא מנח שמפירש בתורה שהיה צדיק תמים וכל הדור אבד ורק הוא ובניו ניצלו.

ומסדר הרמב"ם ומלשונו שם בהמשך דברו – משמע שייחודו של אברהם אבינו עליו השלום, היה בזה שלא רק שהוא הגיע לכך בעצמו אלא שמכוח זה התחיל להשפיע ולפרסם בכל העולם כולו האמינו בהשם יתברך, "כיוון שהכיר וידע התחיל להשיב תשובות על בני

לפניו – נח היה צריך סעד לתמכו אבל אברהם היה מתחזק והולך בצדק מאליו".

מהו ענין זה – ומה המעלה המודגשת של אברהם אבינו "היה מתחזק והולך בצדק מאליו" כלפי נח שהיה צריך סעד לתמכו. לכאורה הבנת סעד לתמכו הוא בדרך של "הבא ליטרה מסייעין לו" כך הוא המהלך והדרך ואין בזה חסרון ואף על פי כן הודגש כאן שאברהם אבינו עליו השלום היה בדרגה שלא היה צריך לסעד ובזה היא מעלתו המיוחדת.

האם חסד הוא הטבה עם עצמו?

ובהסבר העניין עיין מה שכתב בזה אדמו"ר הגאון רבי אליהו אליעזר דסלר זיע"א (מכתב מאליו ב' ע' 178) ועל פי דבריו בהרחבתם יובנו יסודות העניין.

הנה מדתו של אברהם אבינו היא מידת החסד, האמור במקרא "ויטע אשל" ואמרו חז"ל בגמרא כתובות ה: "אחינו גומלי חסדים בני גומלי חסדים המחזיקים בבריתו של אברהם אבינו" – פירש רש"י 'בריתו של אברהם אבינו שגמל חסדים דכתיב 'ויטע אשל' ראשי תיבות אכילה, שתיה, לינה. עכ"ל. הרי שהחסד הוא בגדר בריתו של אברהם אבינו ועם ישראל הם המחזיקים באותה ברית.

והנה בעניין החסד שאנו רגילים להבינה כעשיית אש"ל עם עניים ואורחים וכדומה, מתעוררת השאלה על פי מה שכתוב בספר "חובת הלבבות" בפתח השער בבראו לעורר את האדם לעבודת ד' "על מה שאנו חייבים בו לבורא יתעלה מן השבח וההודאה על רוב חסדו וגדלו טובו עלינו" הרי הוא אומר שם: "כי מין הידוע אצלנו כי כל מטיב אנו חייבים להודות לו וכו' וכאשר נתבונן בטובות בני אדם קצתם אל קצתם צריך שנעיין עתה וכו' אם אינה תלויה בדבר כי אם לתועלת מי שמיטיבם אליהם אם לא" וה' חובת הלבבות' הולך ומונה שם חמשה סוגי הטבות שיש בבריאה ומוכיח שכולם אינם אלא לטובת הנותן ולא לטובת המקבל, שאף על פי שהמקבל נהנה אין זה אלא תוצאה ממה שהנותן בא ליהנות וממעשה שעושה לטובת עצמו והמקבל נהנה במקרה ובהכרח" וכך הוא מוכיח: "שטובת האב הוא שמטיב עם בנו והאדון על עבדו וטובת העשיר עם הרש לקבל שכר שמים, וטובת בני אדם קצתם אל קצתם בעבור אהבת השבח והכבוד הרי כל אלו הם משום שרוצה להיטיב לעצמו כי האב מרגיש את הבן כעצמו. והאדון צריך עבד בריא. והעשיר קונה בנתינה לעני טובתו ושכרו ואיש לרעהו קונה לעצמו שבח וכבוד. וכן טובת החומל על העני הכואב לו – הוא מכון בה לדחות צער מעל עצמו אשר מצאווה מעגמת נפשו וכאבו למי שחמל עליו, והוא כמרפא כאב שמצאווה בטובת ד' עליו וכו' ע"ש שמסיים "וכבר נראה ממה שהקדמנו כי כוונת כל מטיב לזולתו מבני אדם הוא לתועלת עצמו תחילה ולקנות קישוט נאה לעולם הזה או לעולם הבא או לדחות צער מעל נפשו או לתקנת ממונו ואין כל זה מונע משבחם והודאתם וכו' אף על פי שהטובה ההיא שאולה בידם והם מוכרחים להיטיבה בה כאשר זכרו וכו' אם כן כמה חייב מן העבודה והשבח וההודאה לבורא הטוב והמיטיב בה אשר אין תכלית לטובתו והיא מתמדת ונמשכת מבלתי כוונת תועלת ולא

דחיית נזק – רק בדבה וחסד ממנו על כל המדברים". עד כאן דבריו הנפלאים.

והשאלה היא – אם כן אין מעלת החסד מובנת והיא מעמודים שהעולם עומד עליו, והרי אין כאן חסד אלא סילוק צער מעל נפש הנותן והנאת המקבל היא מקריית רבאה דרך אגב.

בין 'צדקה' למידת ה'חסד'

אמנם התשובה לכך היא – שמידת החסד שעליה מדובר שהיא מדתו של אברהם אבינו עליו השלום ושעליה העולם עומד לא זו היא החסד המוזכר בדברי 'חובת הלבבות' הנ"ל.

והדבר מבורר היטב ברמב"ם במורה נבוכים (ח"ג – פ' כ"ג) שלפי דבריו סוג הפעולה המיוחסת ב'חובת הלבבות' כנתינת עשיר לרש והחומל על העני הכואב לו שאצלנו קרויה חסד אין קרוי חסד אלא זה קרוי 'צדק' – צדקה. זה לשוני שם: "כבר התבאר שחסד נפל על גמילות חסד גמור. וצדקה על טובה שתעשה אותה מפני מעלת המידות להשלים בה נפשך. אבל החוקים הראויים עליך לזולתו מפני מעלת המידות כרפואת מחץ כל לתוך יקרא צדק" – "כי כשתלך במעלת המידות עשית צדק לנפשך המשכלת כי שלמת לה חוקה"

כלומר בודאי מעלה גדולה היא אם אחד מרגיש כאבו וצערו של רעהו עד שזה מפריע לו ומסרידו ממנו וצערו והוא עושה כדי להטיב לזולתו ולסלק ממנו כאבו וצערו של חברו. אך כל זה מה שעושה אין זה בגדר חסד אלא בגדר צדק שהדבר מתחייב מצד הרגשותו שחייב לעשות כדי למנוע מרעהו הכאב והצער ובוזה עשה צדק עם נפשו הוא.

אך מעלה בפני עצמה היא כאשר עושה לא רק ממה שמתחייב מצד הרגשת חסרונו של חברו אלא עשה מכוח מניע פנימי של רצון להטבה ולהשפעה לחברו, וזה מצינו אצל אברהם אבינו, שהרגשה של הכרת הטוב וההודאה כל פי שמיא שהיה אצל נח היה מצד הרגשת החיוב להודות למי שנותן לו וחיוב לפרוע לו חוב על מה שמקבל ממנו, ודאי זה מעלה גדולה אך זו אינה אלא בגדר 'צדק' פרעון חוב של "עשיית צדק לנפשך המשכלת"

וזה מוגדר בדברי חז"ל 'צריך סעד לתמכו' שהעבודה הזו צריכה להרגשה הטבעית של פירעון חוב, וזה היה אצל נח כלפי מה שהודה לבורא, וגם במה שעשה חסד עם בעלי החיים בתיבה.

אבל אברהם אבינו עליו השלום, התעלה על ידי עבודתו בהכרת הקדוש ברוך הוא עד שהגיע להרגשת חיוב בעבודה אליו יתברך למעלה מאשר התחייב מחמת הרגשת חיוב של קבלת הטובות ממנו יתברך. שאפילו אם יצא ידי חבות פרעון חיובו גם עבד את הבורא יתברך מחמת הרגשותו הפנימית וההשתקקות להתדבק בו יתברך ולעמוד לפניו תדיר על ידי עשיית רצונו יתברך שזה מכוח החלק אלוהי ממעל הנשע בו והקדושה העצמית שיש בו על ידי נשמתו שהוא חפץ לעמוד לפניו יתברך בעבודה. וזה הוא "התהלך לפניו" ללא סעד ותמיכה, חסד ולא צדק, שהתחסד עם קונו.

רשימות תלמידים

משיעורי מרן הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת בית יהודא

פרשת וירא תש"פ

אין יראת אלקים במקום הזה והרגוני על דבר אשתי, מכל מקום לא הוצאתי דבר שקר מפִי, כי גם אמנה אחותי בת אבי היא.

ויחברש את חמורו וגו' [כ"ב, ג']

הנה בפרשת שמות כתיב 'ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור' וגו'. ופירש רש"י שם, 'דהחמור' היינו חמור המיוחד, הוא החמור שחבש אברהם לעקידת יצחק, והוא שעתידי מלך המשיח להגלות עליו, שנאמר 'עני ורוכב על חמור' (זכריה ט'), עכ"ל. ומקורו בפרקי דרבי אליעזר פרק ל"א.

ויש לומר הביאור בזה, דהנה במכילתא פרשת בא פ"ז איתא על הפסוק 'וראיתי את הדם' - רואה אני דם עקידתו של יצחק, שנאמר 'ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה' וגו' (בראשית כ"ב). ע"כ. ובמדרש בראשית רבה פנ"ה סימן ח' איתא - בשכר שתי בקיעות שבקע אברהם אבינו עצי עולה, זכה להבקע הים לפני בני ישראל, שנאמר 'ויבקע עצי עולה' (בראשית כ"ב), ונאמר להלן 'ויבקעו המים' (שמות י"ד), ע"כ. וכן איתא במכילתא פרשת בשלח פ"ג - רבי יוסי הגלילי אומר, בזכות הר המוריה שנעקר ממקומו, כשנכנסו ישראל לים כבר הר המוריה נעקר ממקומו, ומזבחו של יצחק הבנוי עליו, ומערכתו הערוכה עליו, ויצחק כאילו עקוד עליו ונתון על המזבח, ואברהם כאילו פשט ידו ולקח את המאכלת לשחוט את בנו וכו', עכ"ל. והנראה מבואר מכל זה, שכל ענין הגאולה ממצרים היה בזכות העקידה.

ולפי זה יובנו היטב דברי רש"י שם, שהחמור שרכב עליו משה בשובו למצרים לגאול את ישראל, הוא החמור שחבש אברהם לעקידת יצחק, דמכיון שגאולת מצרים היתה בזכות העקידה, נכון הוא שאותו החמור שהביא את אברהם אבינו לעקידת יצחק, הוא יביא את משה רבינו לגאול את ישראל ממצרים.

ולפי זה יש לבאר מה שכתב רש"י שם דהוא גם החמור שעתידי מלך המשיח להגלות עליו, גם כן על דרך זה, דהוא משום שגם הגאולה העתידה תהיה בזכות העקידה, וכן הוא באמת מפורש בדברי הרמב"ן להלן, על הפסוק 'יען אשר עשית את הדבר הזה', שבברכה זו שנתברך אחר העקידה נכללה הבטחה שלימה בגאולה העתידה לנו, ע"ש. ואם כן שפיר נכון הוא שאותו החמור שהביא את אברהם אבינו לעקידת יצחק, הוא יביא את מלך המשיח לגאול את ישראל לעתיד לבא.

ועיין בירושלמי תענית פ"ב ה"ד דדריש על הכתוב להלן 'וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר' וגו', מהו 'אחר', אמר רבי יודה בי רבי סימון, אחר כל הדורות עתידין בניך ליאחוז בעונות ולהסתבך בצרות וסופן להגאל בקרניו של איל הזה, שנאמר 'וה' אלקים בשופר יתקע והלך בסערות תימן' (זכריה ט'), ע"ש. ולפי דברינו יש לבאר הענין דסופן להגאל בקרניו של אילו של יצחק, גם כן על דרך זה,

ויבואו שני המלאכים סדומה וגו' וירא לוט ויקם לקראתם וגו' [י"ט, א']

עיין בפירוש רש"י, שמבית אברהם למד לוט לחזור על האורחים.

והנה באמת מצינו מידת 'הכנסת אורחים' גם אצל בתואל, שהרי כששאל אליעזר את רבקה - 'היש בית אביך מקום לנו ללון' (בראשית כ"ד), והיינו כמו שפירש רש"י 'כמה לינות', אמרה לו מיד - 'גם תבן גם מספוא רב עמנו גם מקום ללון' (שם), ולא היססה בדבר, כי בטוחה היתה בביתואל שיכניס את אליעזר ואת אנשיו אל ביתו. ויתירה מזו מצינו שנענשו אנשי סדום על שנמנעו מהכנסת אורחים, (כמפורש ביחזקאל ט"ז, ובגמ' סנהדרין דף ק"ט ע"א, ובפירוש רש"י להלן פסוק כ"ו), הרי דגם אנשי סדום נתבעים על כך, וגם משמע דרך אנשי סדום חטאו בזה, ולא שאר הגוים, ואם כן למה הוצרך לוט ללמוד מידה זו של 'הכנסת אורחים' מבית אברהם.

אמנם באמת אצל לוט מצינו שלא רק הכניס את האורחים שנודמנו לפתחו, אלא היה מחזר על האורחים, ומפציר בהם שיסורו אל ביתו, כדכתיב - וירא לוט ויקם לקראתם וגו' ויאמר הנה נא אדוני סורו נא אל בית עבדכם וגו' ויפצר בהם מאד וגו', ומידה זו של חיזור אחר האורחים מידה גדולה היא יותר מהכנסת אורחים גרידא, ואם כן יש לומר דמידה זו של חיזור אחר האורחים למדה לוט אצל אברהם, דכתיב ביה - 'והוא יושב פתח האוהל', לראות אם יש עובר ושב ויכניסם לביתו. 'כחום היום', שהוציא הקדוש ברוך הוא חמה מגרתיקה שלא להטריחו באורחים, ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים, הביא מלאכים עליו בדמות אנשים. 'וירא וירץ לקראתם', שהיו נצבים במקום אחד, שלא היו רוצים להטריחו, וקדם הוא ורץ לקראתם, וזהו שכתב רש"י שמבית אברהם למד לוט 'לחזור על האורחים'.

וגם אמנה אחותי בת אבי היא וגו' [כ', י"ב]

ופירש רש"י, וזה לשונו - 'אחותי בת אבי היא', ובת אב מותרת לבן נח, שאין אבות לגוי, וכדי לאמת דבריו השיבו כן. ואם תאמר, והלא בת אחיו היתה, בני בניו הרי הן כבנים, והרי היא בתו של תרח, עכ"ל.

יש לומר הביאור בזה, על פי דברי הס' ספרי חסידים' (סימן תרמ"ב), שאף במקומות שהותר לשקר בהם, מכל מקום צריך לומר הדברים באופן שלא יהיה שקר גמור, ע"ש. ולכן אף על פי שהותר לאברהם אבינו לשקר בזה, כדי שלא יהרגוהו על דבר אשתו, מכל מקום לא אמר בפירוש שאינה אשתו, אלא אמר 'אחותי היא', שאם כי משמעו שאינה אשתו, מכל מקום לא הוי זה שקר גמור, כי אמנה אחותו בת אביו היא.

וזהו שפירש רש"י שכדי לאמת דבריו אמר כן, כלומר, אף על פי שהוכרחתי לגבול דעתך שתהא סבור שאינה אשתי, כי אמרתי רק

שמכיון שהגאולה העתידה תהיה בזכות העקידה, נכון הוא שתהא בשורת הגאולה באה על ידי תקיעה בקרני איל זה.

ויבן שם אברהם את המזבח וגו' [כ"ב, ט']

הנה ברמב"ם בפ"ב מבית הבחירה ה"ב כתב, שהמקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו את יצחק, הוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה וכו', ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא. אולם ב'פרקי דרבי אליעזר' פרק ל"א מבואר יותר, דגם ה'מזבח' שבנה אברהם היה אותו המזבח שהקריבו בו הראשונים, אדם הראשון, קין והבל, ונח ובניו, וצ"ע בזה.

והנה בזבחים דף ק"ח ע"א נחלקו תנא קמא ורבי שמעון בענין המזבח שבנה נח, אם הוא משום דבבמה בעי נמי 'מזבח', או דהיה לגובהה בעלמא, ולא לשם מזבח. והנה למאן דאמר דהיה רק לגובהה בעלמא, בודאי קשה לומר שיש מעלה בגוף המזבח שהקריבו בו הראשונים, דהא אותו המזבח לא היה אלא לגובהה בעלמא, ולא היה שם מזבח עליו. וצריך לומר דה'פרקי דרבי אליעזר' אזיל בשיטת תנא קמא דבבמה לא סגי בגובהה בעלמא, אלא בעינן שיבנה מזבח לשם כך, וזהו דכתיב ויבן נח מזבח לה', ולדידיה שפיר איכא למידרש דהמזבח שבנה אברהם הוא המזבח שבנו הראשונים.

ויהי אחרי הדברים האלה ויגד לאברהם לאמר הנה ילדה מלכה וגו' [כ"ב, כ']

ופירש רש"י, וזה לשונו – בשונו מהר המורה היה אברהם מהרהר ואומר, אילו היה בני שחוט, כבר היה הולך בלא בנים, היה לי להשיאו אשה וכו', וזהו 'הדברים האלה', הרהורי דברים שהיו על ידי העקידה, עכ"ל.

והנה מבואר כאן שהיה לאברהם צער ועגמת נפש מיוחדת אילו היה יצחק הולך בלא בנים.

ובפשוטו יש לבאר הענין בזה, על פי מה שאמרו בגמ' בב"ב דף קט"ז ע"א דרבי יהושע בן לוי לא אזיל לבי טמא [לבית המת להתאבל עליו], אלא לבי מאן דשכיב בלא בני, דכתיב 'בכו בכה להולך' (ירמיה כ"ב), ואמר רבי יהודה אמר רב, להולך בלא בנים. הרי דיש צער ובכ' מיוחד על מי שמת בלא שהניח בנים אחריו, וזהו הביאור גם כאן, שאילו היה יצחק הולך בלא בנים, היה צער ועגמת נפשו של אברהם גדול יותר מאילו היה מת ומניח בנים אחריו.

וכמו כן אפשר לבאר, על פי דברי רש"י בפרשת ויגש, על הפסוק 'ולקחתם גם את זה מעם פני וקרהו אסון, והורדתם את שיבתי ברעה שאולה', וזה לשונו – עכשיו כשהוא אצלי, אני מתנחם בו על אמו ועל אחיו, ואם ימות זה, דומה עלי ששלשתן מתו ביום אחד, ע"כ. ואם כן יש לומר גם כאן, שאילו היה יצחק מת ומניח בנים אחריו, היה אברהם מתנחם בבניו, אבל אם היה הולך בלא בנים, היה צער ועגמת נפשו של אברהם גדול יותר, לפי שלא היה לו במה להתנחם.

אמנם באמת נראה לומר ביאור אחר בזה, דהנה מבואר בפסוקים ובדברי חז"ל על ענין העקידה, שהיה זה נסיון גדול ומעלה מיוחדת שנצטיין בה אברהם אבינו, ועד היום אנו חיים וזוכים בדיון בזכות העקידה, וכמבואר בתפלת ראש השנה ובדברי חז"ל, כידוע. ואשר לכאורה יש לעיין בזה, שהרי במשך הדורות היו רבים שמסרו נפשם

ונפש בניהם על קדושת השם ועל קיום מצוותיו, ובכל דור ודור ישנם כאלה, ואם כן מהי המעלה המיוחדת באברהם אבינו שנצטיין בזה יותר מכולם.

ומובא בשם הגר"ח צ"ל שאמר, דהרי הובטח לאברהם אבינו שממנו יצא כלל ישראל, ובכלל זה הובטח לו כל מה שיזכו בו ישראל, והיינו התורה, וארץ ישראל, ועולם הבא, וכל ש"י העולמות שעתידי הקדוש ברוך הוא להנחיל לאוהביו, ומכיון שנאמר לו 'כי ביצחק יקרא לך זרע', נמצא שכל ההבטחות שהבטיחו לו יתקיימו רק בבנו יצחק, ונמצא שבעת העקידה לא היה אברהם אבינו מוכן למסור רק את חיי בנו, אלא את כל העולמות שניתנו לו ולכלל ישראל שצריך לצאת ממנו ומיצחק דוקא, וזהו נסיון שרק אברהם אבינו נתנסה בו, ורק הוא עמד בו, ע"כ.

ואשר לפי זה מובן היטב ענין הצער המיוחד שהיה לו לאברהם אבינו אילו היה יצחק הולך בלא בנים, שהרי אילו היה יצחק מת ומניח בנים אחריו, היה אברהם אבינו יכול לזכות בכל ההבטחות שהובטחו לו, ולא היה צער גדול כל כך על מיתת יצחק לבדו, אבל אם היה הולך בלא בנים היה מפסיד את כל העולמות שניתנו לו ולכלל ישראל שצריך לצאת ממנו ומיצחק דוקא, וזהו צער גדול שאין כמוהו, וכמו שביאר הגר"ח שזה היה גודל הנסיון של אברהם אבינו בעקידה.

ובעיקר דברי הגר"ח הנ"ל, שגודל הנסיון של אברהם אבינו בעקידת יצחק היה מחמת הפסד ההבטחות שהובטחו לו שיתקיימו בזרעו של יצחק, הנה יסוד הדבר מפורש הוא במדרש בראשית רבה פנ"ו סימן ח', שבשעת העקידה היו המלאכים מתקבצין כתות כתות מלמעלה, מה הוון צווחין, 'נשמו מסילות שבת עובר אורח הפר ברית מאס ערים' (ישעיה ל"ג) – אין רצונו בירושלם ובבית המקדש שהיה בדעתו להוריש לבניו של יצחק, ע"כ. הרי להדיא שעיקר הצער במעשה העקידה היה על הפרת הברית להוריש לבניו של יצחק את ירושלם ובית המקדש.

ועיין ב'בית הלוי' בפרשת וישב שהאריך לבאר ענין ריבוי הצער שנצטער יעקב אבינו על יוסף, שעיקר צערו היה על שחסר לו מנין י"ב שבטים, דמנין זה הוא עיקר היסוד מכלליות אומה הישראלית, וזה היה כל תשוקתו ויגיעתו כל חייו לבנות את בית ישראל, ועבור זה עבד בבית לבן עשרים שנה, וכל הצער שסבל מעשו היה רק עבור שיוכה בברכות אברהם ובארץ ישראל ובקרבות, והכל תלוי במנין הי"ב שבטים. וכתב שם דבאמת היה לו ליעקב לישא אשה אחרת ולהוליד ממנה בן אחר תחת יוסף, והיה מתוקן הכל כבתחילה, ואף על פי שהשביעו לבן 'אם תקח נשים על בנותי', היה יכול להתיר שבועתו זו, אלא שלא רצה להתיר השבועה לפי שהיה ירא שיהיה חילול השם ללבן. וסיים שם – 'וכשנתבונן על זה, הוא נסיון גדול, אפשר גדול כהנסיון של העקידה'.

וזה מתאים לדברי הגר"ח הנ"ל, שגודל הנסיון של אברהם אבינו בעקידת יצחק היה מחמת הפסד ההבטחות שהובטחו לו, ובענין זה יש דמיון בין הנסיון של יעקב אבינו שלא להתיר את שבועתו ללבן שלא יקח נשים על בנותיו, לנסיון של אברהם אבינו בעקידת יצחק, שבשניהם היה הנסיון פן יפסידו את כל הענינים הגדולים שהובטחו להם.

פנינים משיחותיו ותשובותיו של מורינו הגאון הגדול רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א
ראש בית הוראה הכללי ירושלים, רב דק"ק אבי עזרי מרכז פתח תקוה

גיליון צד, פרשת וירא תש"פ | נכתב ונערך על-ידי אחד השומעים ובאחריותו

תקוה לישועה ככלות כל הקיצין

שלא להרוץ את גורל הנס

אף בהפסדה השבוע אנו קוראים על דאגת האידישע מאמע' של האשה השונמית לבנה הקטן, שאף לאחר שלבו הפסיק לפעום וכבר הוגדר מת בוודאות גמורה, "וישב על ברכיה... וימת" (מלכים ב' ד', ט), לא הניחה לו והמשיכה לדאוג עבורו בכל דרך אפשרית, ואף מה שהיה נראה כבלתי אפשרי, לא מנע ממנה לפעול.

בזריות אופיינית חבשה את האתון, רצה לאלישע הנביא, נפלה על רגליו והתחננה שלא יכזב בהבטחתו שיהיה לה בן חי וקיים.

ואכן לבסוף כנגד כל ההסתברויות, אלישע עשה לו תחיית המתים ממש, והשיבו לחיים ארוכים וטובים.

לבה הרחום של האם היהודיה לא מונוגה מרגשות סתמיים של חמלה ואהבה לקרובה, שכאשר עומדים מולם רגשות דאגה אישיים הם גוברים עליהם. הוא מונוגה בשכל הישר, וכשהשכל קובע לדאוג ולטפל בבן הנוטה למות, הוא לא מניח לה לדאוג לעצמה למרות שבעקבות כך ייתכן שמראהו המתייסר ברגעיו האחרונים, לא ירפה ממנה.

וכך כל רחמי האידישע מאמע נובעים מהשכל הישר, ולא מתוך תאוה ורגש שפעם מורים לחמול ולחבק ופעם לרחוק מהבך.

עוד יש ללמוד מהאשה השונמית שכאשר שאלה בעלה מדוע היא יוצאת לעבר הנביא "מדוע את הולכת אליו היום לא חודש ולא שבת היום", ובמקום לענות לו שהילד מת והיא רוצה להתחנן לפניו לבטל את הגזירה, היא מגיבה במילה אחת "תאמר שלום".

ואף לאחר מכן כששאלה גיחיו בשליחות הנביא "השלום לילד, ותאמר שלום". מדוע לא ענתה לנביא שהילד מת, והרי לשם כך הגיעה עד לשם, ובמקום זה רק החזיקה ברגליו שיבין שרצונה שילך איתה.

ואין לומר שזהו כדי שלא להיות "מוציא דיבה כסיל" (משלי י' יח) שאסור לבשר בשורות לא טובות (ש"ע י"ד תב, ט). משום שלשם כך אין צורך לומר 'שלום' אלא 'כלה לענות בלשון שייבין לבד את מה שקרה, כמוכא בפסחים (ג, ב) בבשורות שבשרו האמוראים זה לזה.

אלא שלא רצתה לומר עליו שהוא "מת", משום שאם היא תחליט זאת ותקרא לו "מת", יקשה על הנביא לעשות נס ולהחיותו, כדברי רש"י (מלכים ב' ד', ט) כבוד הנס הוא לבא בהצנע כנאמר (משלי כה, ט) "כבוד אלוקים הסתר דבר".

וזהו ההיפך המוחלט מהגר שאמרה "ואל אראה במוות הילד" עוד קודם שמת. בזמן שלא מצאה מים במדבר ולא ראתה דרך להצילו, כבר אז קראה לו 'מת'.

הנוטה למות ולאחר שתמלא מעט מים עבורו ייעלם שוב הבאר והיא תישאר צמאה למים, ולכן התעכבה מעט עד שמלאה את כל החמות מים, ורק לאחר מכן הלכה להשקות את בנה.

אמנם היא "אמא". היא בוכה ודואגת לשלום בנה, אבל הלב, לב נכרי הוא. דבר ראשון דואגת לעצמה, שלא תראה בפרפורי גסיסתו הקשים, וגם לה יישארו מים לשתייה.

לב רחום של 'אידישע מאמע'

אך לב רחום של 'אידישע מאמע' ממושיך לפעום בכל מצב, לא זורק ילד ולא אומר נואש אף בשעה קשה מזו.

אמא יהודיה לא תעשה לעולם כדבר הזה, להשליך את בנה הנוטה למות כדי שלא לראות בצער ייסוריו. גם כשאפסה תקוה ואין לה עוד מה לעשות, היא תשב לידו לעודדו ולשאת עמו בסבלו ולא תשליך אותו אחרי גוזה.

לאחר שגזר פרעה על ילדי היהודים והמצרים גם יחד להשליך את כל התינוקות הנולדים ליאור, לא נשארה תקווה גדולה בלב האמהות לראות את התינוקות הנולדים חיים וקיימים. וכשפתחה בת פרעה את התיבה ששטה על פני המים וראתה "והנה נער בוכה ותחמול עליו, ותאמר מילדי העברים הוא זה" (שמות ב' י).

מקשה העמק דבר: הכיצד זיהתה בת פרעה מיד שהוא מילדי העברים, והלא בשעה זו הושלכו ליאור אף התינוקות המצריים.

ומבאר שמתוך שהבחינה שאיננו תינוק שזה עתה נולד כשאר התינוקות המושלכים ליאור, אלא הוא כבר גדול בן שלשה חודשים, הבינה בדעתה שהוא מילדי העברים. מאחר "ודרך העברים להשתדל ולחפש עצות להציל כפי האפשר, ולכן עלה ביד אמו להצפינו במשך תקופה עד שהוכרחה להניחו כאן".

כלומר למרות שידעה יוכבד שלבסוף תיאלץ להשליכו למימי היאור, בכל אופן השתדלה "כדרך העברים" להצילו בכל אפשרות, והצפינה אותו ככל שיכלה בתוך ביתה פנימה, ולאחר שלשה חודשים כשכבר נאלצה להניחו ביאור, לא הניחה אותו סתם על פני המים, אלא בנתה עבורו תיבה בכדי שיינצל עד כמה שאפשר. ומסיים המלבי"ם "מה שאין כן, אילו היה מצרי אם היה ראוי להיות נשלך ליאור, כבר בלידתו היו מושליכים אותו ליאור".

בת פרעה השכילה להבין שסמל הרחמים והחמלה של אמא, לא נמצא סתם בכל "לב של אמא" אלא דווקא בלבה של אם עכריה, ולכן קבעה מיד בוודאות "ותאמר מילדי העברים זה".

"ותשלך את הילד תחת אחד השיחים ותאמר אל אראה במוות הילד"

(בראשית כא, טו)

לאחר שנשלחה הגר מבית אברהם עם ישמעאל בנה, תוך כדי הליכתה במדבר נגמרו המים בחמתה ובנה החל להראות סימני התייבשות. כשלא היה נראה אף פתח תקוה להחיותו במדבר היבש, השליכתו הגר תחת אחד השיחים, והתרחקה ממנו בכדי שלא לראות בייסורי מותו באומרה "אל אראה במוות הילד".

הרש"ר הירש (שם) מוזהר ביקורת חריפה על התנהגותה של הגר כלפי בנה חסר הישע. "כל התנהגותה של הגר אופיינית מאוד ומציינת את הטבע של בת חם, ואילו אם ישראלית לא תיטוש את ילדה, ולו רק כדי לדבר על לבו או כדי להקל עליו קושי בחלק של מלוין בשניה.

"הנוטש ילד באפס מעשה מפני שאין בכחו לראות בייסוריו, אינו פועל מתוך רחמים אלא זוהי אנוכיות אכזרית של נפש האדם שנעצרה בטבעה הגס... אדם בעל שיעור קומה אנושי לו יהא בידו רק לגמול חסד עם המתייסר בייסורים ולעמוד על גביו ולהשתתף בצעריו".

ומסיים: "מוכאן משמעות עמוקה לנאמר 'ה' שמע את קול הנער' ולא את קולה של הגר. משום שזעקתו של אדם היוצאת מתוך אנוכיות ובאפס מעשה, אינה מגיעה עד לכסא הכבוד".

בנה יחידה של הגר עומד למות במיתה הקשה ביותר, כמוכא (פרקי דרבי אליעזר ה) שמיתה בצמא היא הקשה מכל. אמו ברגעים האחרונים לחייו נוטשת אותו ומשליכה אותו תחת אחד השיחים.

אמנם איך יכולה לעזור לו כי אין מים בסביבה, אך לפחות תחבקי אותו ותעניקי לו חום של אמא מסורה ברגעיו האחרונים, תבכי איתו יחד את בכייתו האחרונה, תצטרפי לזעוק את זעקתו האילמת.

אך הלב נותן להפנות עורף בשעה קשה שכזו. רק לב של אמא נכריה יכול לעשות זאת!

דאגה לעצמה קודם בנה

ואף לאחר שמצאה את מלאך ה' ולשמחתה הגדולה הראה לה באר המפכה מים בלב המדבר, הגדר לא מיהרה להצילו אלא המשיכה לחשוב על נוחיותה האישית.

"ותמלא את החמות מים ותשק את הנער" (כא, טז). היא לא מילאה מעט מים בחמת והזדרזה להשקות את בנה הנוטה למות. הוא לא היה זקוק למים רבים כפי שיש בחמת העולה על גדותיו בשביל לשוב לחיים, אך היא חששה שמא רחמי ה' התעוררו לעשות נס דווקא לבן

כבוד הנס לבוא בהצנע

יש ללמוד מכאן לכל קושי בחיים, שאף אם אדם נמצא במצב של כלו כל הקיצין ולא נראית ישועה לבוא – הן אם אינו רואה דרך בפרנסה וחובות רבים על צווארו מכל עבר, הן אם ארכה לו הדרך במציאת זיווג גם כאשר כל חבריו ובני גילו כבר הקימו משפחות, הן זוג הממתין ומייחל להפקד בוש"ק במשך תקופה ארוכה, ובכל רפואה, צרה וצוקה כאשר לא נראית ישועה באופק – מעבר לזה שאל לו להתייאש מן הרחמים וחסדי ה' כבר הראו את גבורתו יתברך אף במצבים קשים מאלו, יש להזהר מאוד לא להכריז על עצמו שהוא במצב חסר סיכוי. ר"ל יש האומרים: 'נראה שאשאר רווק לנצח' או 'לנו אין שום סיכוי להיפקד' או 'במצב של חולי ממאיר שכזה, אפשר להגדירו יותר כמת מאשר חי'.

מחשבה שכזו סותרת לתקווה המפעמת תדיר בלבו של המאמין, שאף אם הוא במצב שתמה ושואל "מאין יבוא עזרי" אחר שנראה שכלו כל הקיצין, בכל זאת הוא ממשיך ומכריז שלא אבדה תקוותו אלא בוודאי "עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ" (תהלים קכא) וכפי שהוא מחדש בכל יום תמיד מעשי בראשית בחסדים עצומים ונפלאים, כך בוודאי יושיע מצרתנו שהרי בלתו אין להושיע.

זאת ועוד, אמירה מעין זו מונעת חלילה את הנס שייעשה, משום "שכבוד הנס הוא לבא בהצנע".

אל יתייאש מן הרחמים

"ויבואו המלאכים סדומה ואברהם עודנו עומד לפני ה'" (יח, כב)

מבאר הספרנו שהכתוב משמיענו שבא ללמד שלא התייאש אברהם מלהתפלל למרות שכבר יצאו המלאכים לכיוון סדום בכדי להפכה, וכעניין שאמרו (ספרות י, א) "אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים".

לעומת זאת ברשעות אנשי סדום מצאנו שאף לאחר שהוכו בסנוורים, וכל אנשי סדום אנשים נשים וטף שעמדו בפתח הבית נעשו ברגע אחד לעיוורים – דבר שאמור להיות בפחד והחללה את העומדים במקום ומבינים שיד ה' מונעת מהם למלא את מבוקשם לעשות שפטים באורחיו של לוט, בכל זאת "וילאו למצוא הפתח". המשיכו לחפש את הפתח, כדי להיכנס לבית לוט ולהרע לאורחים, והוא כעניין שאמרו (עידובין יט, א) "רשעים אפילו על פתחו של גיהנם אינם חוזקין".

להאמור יש להוסיף כי הרשעים לא רק שאינם שבים בפתחו של גיהנם, אלא אף כשצרה וצוקה בביתם, ייתכן ובהבט פיהם כאשר הכריזו שאין סיכוי ולא יראו ישועה יותר – בזה גופא הם חורצים את הדין עליהם, בשונה מהצדיקים שלא מתייאשים מן הרחמים לעולם, ובכל מקרה ואף הקשה ביותר מצפים לישועה שתבא.

ראיית פני השכינה בלידה

"שוב אשוב אליך כעת חיה" (יה, י)
כשבישר המלאך לאברהם שייפקד בלידת יצחק, הוסיף ואמר "שוב אשוב אליך כעת חיה" ופירש רש"י שאמר לו כן בשליחותו של מקום. וכן כאשר הקב"ה עצמו בישרו על הלידה, אמר לו (יח, י) "למועד אשוב אליך ולשרה בן". כלומר שיזכה בעוד שנה שוב לראיית פני השכינה.
הקשה הרמב"ן היכן מצאנו שהקב"ה שב אליו "כעת חיה", ותירץ שואלי נכלל זה בלשון "וה" פקד את שרה כאשר אמר ויעש ה' לשרה כאשר דבר" (א, א). כלומר שעצם הלידה היא ראיית פני השכינה.

ודבריו מתבארים ביתר שאת בחיובה של היולדת להביא קרבנות טהאת ועולה. סיבת חיובה בקרבן טהאת מובאר (נדה לא, ב) שהוא משום שבשעת הלידה קופצת ונשבעת, אך סיבת חיובה בקרבן עולה מובאר המושך חכמה (ויקרא יב, ו) בשם ר"ש אבן גבירול שהוא כמו עולת ראייה שמביאה לראיית פני השכינה.

ונראה דהוא מאחר והיולדת בשעת לידה רואה את פני השכינה, משום שהפלאים העצומים שרואה בשעת לידה הם ממש כמו גילוי שכינה. וכבר אמרו בתענית (א, ב) שמפתח של לידה לא נמסר לשליח, אלא רק הקב"ה בכבודו ובעצמו יורד ופותח בו דלת רחמה של היולדת לרווחה.
וכבר מצינו חיוב הבאת עולת ראייה על גילוי פני השכינה, אף שלא בעליה לרגל בשלש רגלים כמובא בחגיגה (א, י) שעולה שהקריבו ישראל בהר סיני "עולת ראייה היתה" ומפרש רש"י שהוא על ראיית פני השכינה.

הלכה למעשה

משולחן ראש בית ההוראה

במשנת מרן רבינו הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

צוואה ללא תוקף דין תורה וערכאות

שאלה: יהודי שכתב צוואה לתת לחברו חדר בדירתו, תמורת התחייבות המקבל להגיד עליו קדיש, והחתים עליה רב אך ללא עדים או חתימת ב"ד. ואמנם הלשון שם הוא שנתן את החדר "לאחר אריכות ימיו" כלומר שנתנו לאחר מיתתו, וא"כ זו נתינה רק לאחר המוות, ואין זו הקנאה טובה שהרי צריך לתת קודם מיתתו מחיים. ואמנם בערכאות לשון זו מועילה, אך כיון שלא החתים שני עדים כשרים אין תוקף לשטר. האם יכול להוציא בשטר זה את הממון מהיורשים.

תשובה: אם בשעת כתיבת השטר היה שכיב מרע, השטר מועיל, שהרי "מתנת שכיב מרע קונה רק לאחר מיתתו" (ח"מ רנב, א). ואם כתב השטר עוד בשעה שהיה בריא, כיון שביקש תמורה שייגיד עליו קדיש, בוודאי היתה כוונתו שיחול הקניין, ויכול להוציא ממון מכוונו. כעין דברי האחיעזר (ג, ד) שכשעורכו בערכאות נחשב כמי שהפקידו הממון ביד שלישי, וכך כאן שיש גמור דעתו לזה, נחשב כמו שהושלש הממון.

אינסטלטור שהזיק בגרמא

שאלה: אינסטלטור שלא חיבר את צינורות המים בשלמות כראוי, וכתוצאה מכך טפטפו מים לתוך החמסן והרטיבו שם דברים וניזוקו, האם חייב על כך למרות שאין זה נזק בידים אלא 'גרמא'.

תשובה: חייב לשלם כיון שיש התחייבות סתמית של כל פועל לשלם נזקים שיבואו כתוצאה מפעולתו, ובלא התחייבות שכזו לא היו לוקחים אותו לעבודות.

שוכר שהוציא שקע של מקפאי

שאלה: שכר דירה לשבת, ובכדי לחבר מוצר חשמלי הוציא ממקומו תקע עם חוט מאריך המוביל למכשיר מעבר לקיר, ומחמת כן לא ידע שזהו התקע של המקפאי, וכתוצאה מכך התקלקלו כל

המאכלים שהיו במקפאי. האם אין זה 'גרמא' בעלמא.

תשובה: חייב לשלם כיון שהוא שוכר וחייב באחריות להשגיח שכל מה שבבית לא יזק.

הוצאת ממון מעירייה שלא ע"פ דין תורה

שאלה: העירייה עיקלה חשבון בנק עקב פיגור בתשלומי ארנונה, ולאחר ששילמו את חובם הודיעו להם שמבטלים העיקול, אך כעבור חודש גילו שהחשבון עדיין מעוקל וצ'קים חוזרים. בעירייה טענו שהיתה תקלה במחשב אך רוצים לפצותם על כל נזק שנגרם להם בעקבות כך. האם מותר לקבל מהם כיון שזהו רק גרמא.

תשובה: מותר לקבל כיון שהוצאת כסף מהעירייה לא נחשב כגזול את חברו ממש, ובכה"ג מותר כל שעל פי חוקיהם משלמים.

הזכרת שם נוסף של חולה שמת

שאלה: חולה שהוסיפו לו שם אך לא קם מחליו ולבסוף מת, האם ממשיכים להזכירו במצבה ובלימוד לעילוי נשמתו עם השם הנוסף.

תשובה: כיון שזה לא הועיל לרפואתו, אין צריך להזכיר את השם הנוסף. ואומנם שמעתי מרבינו שאם לאחר הוספת השם נראתה הטבה משמעותית במצבו בניגוד לתחזיות הרופאים, אף אם לבסוף מת באותו חולי, יש להזכירו גם בשם הנוסף.

הרדמת חולה מסוסן

שאלה: חולה שהרופאים רוצים להרדמו כל הזמן בכדי להקל הייסורים מעליו, האם יש להימנע מכך מאחר ואינו נחוץ לרפואתו. תשובה: כיון שהוא חולה שיש בו סכנה שמתייסר, כפי שמותר לו להיטל ממוצות לצורך רפואתו, כגון שמחללים עליו שבת וכדו', כך מותר להרדמו ולפוטרו ע"כ ממוצות לצורך הקלה מייסוריו. שהרי בכלל מה שעושים לו כל צרכו בשבת, הוא גם מה שאינו נחוץ לרפואתו, אלא להקל מעליו את סבלו.

מוקד ההלכה שע"י בית ההוראה
0722-133-466

ניתן לשלוח שאלות וכן לקבל העלון מדי שבוע בדוא"ל:

Beithorah@gmail.com

מסביב לשולחן

עורך - הרב שלמה רוזנשטיין

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא ספרו של בע"מ בהלכה באגדה ובספור

משולחן גבוה

הרב מאיר שולביץ

עיקרי העניין

עיקרי העניין חיוב האב במילת בנו

א מקור העניין. (כא, ד) וימל אברהם את יצחק בנו בן שְׁמֹנֶת יָמִים פֶּאֶשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים: ובגמ' קדושין [כ"ט א'], דרשו מפסוק זה וימל אברהם - האב חייב בבנו למולו, דכתיב וימל אברהם את יצחק בנו כאשר צוה אותו אלהים, (וכתב התו"ת דהצווי הוא כנראה הפסוק דף' לך, זאת בריתי אשר תשמרו בני וביניכם ובין זרעך אחריו המול לכם כל זכר, וכנראה אל זה כיון רש"י בשבת קל"ב ב' בזה"ל, והא דאביו מצוה עליו למול נפקא לן מהמול לכם כל זכר, ע"ל, ומצויין לקדושין כ"ט א', היא הסוגיא מדרשא שלפנינו, ובאמת לא נמצא כאן רמז לפסוק זה רק ע"פ הבאור שכתבנו, דזה כלול בלשון כאשר צוה אותו אלהים, וד"ק: אשכחן מיד, לדורות מלך, תנא דבי רבי ישמעאל, כל מקום שנאמר צו אינו אלא זירז מיד ולדורות. וזהו אחד מהחיובים המוטלים על האב לעשות בנו: ושם בגמ' בקידושין תנו רבנן: האב חייב בבנו למולו, ולפדותו, וללמדו תורה, ולהשיאו אשה, וללמדו אומנות; ויש אומרים: אף להשיטו במים.

ב מה המצוה על האב האם מחוייב במעשה המילה ממש או רק מצווה לדאוג שיימלה בנו. כתב המהר"ח אור זרוע [ש"ת, סימן י"א]: ומעניין המילה נראה דאין אב חייב למול את בנו בידיו, אלא לעסוק שיהא נימול, דומיא דכל הני דחשיב התם: ללמדו תורה, ללמדו אומנות, להשיטו בנהר - וכי לא ישיכור מלמד לבנו לתורה ולכל הני. בדברי הא"ז מפורש שהחובה על האב היא לדאוג למילת בנו ולא דוקא למולו בעצמו. וכן עולה מדברי התו"ת שכתב ליישב קושיית התוס' בפ"ק דקידושין (שם בסוגיא) שהקשו אמאי צריך מיעוטא למעט אשה ממילת בנה תיפ"ל דהוי מ"ע שהזמן גרמא, ותיירץ בתור"ת שחיוב מילה שיש על האב אינה אלא להשתדל ולהתעסק במילת בנו ועסק זה אינו תלוי בזמן ולכן צריך קרא למעט אשה ממצוה זו. ולפי"ד התו"ת הנ"ל מבואר שרשאי האב ליתן למוהל למול את בנו שהרי כל מצותו של האב אינה אלא בכך שמתעסק בעסק המילה, אמנם מלשון הגמרא בקידושין [שם] "האב חייב למולו" וכן ברמב"ם [הלכות מילה א', א]: "מצוה על האב למול את בנו" נראה שחובת האב היא למול את בנו בידים ממש. ובעניין זה דנו האחרונים. דהנה בשו"ע [חו"מ פ"ב, א] נפסק: כל המונע הבעלים מלעשות מ"ע שהם ראויים לעשותה, וקדם אחר ועשה משלם לבעלים י' זהובים. והרמ"א [שם] כתב דוגמא לדבר: היה לו בן למול ובא אחר ומלו - חייב ליתן לו י' זהובים. אבל תנו למוהל לימול, ובא אחר ומלו - פטור. והנה בשו"ע [שם ס"ק ד] האב את דברי הרא"ש: וכן האב שחייב למול את בנו ורצה למולו וקדם אחר חייב, אבל אם אין האב רוצה למולו - כל ישראל חייבים למולו, ובדיבור שאמר האב למוהל לא זכה במצווה לחייב לאחר אם קדמו. ועל פי זה כתב: ומדברי הרא"ש שהבאתי מוכח דמי שהוא מוהל אינו רשאי ליתן את בנו לאחר למוהל, וחייב הוא בעצמו למוהלו... וכתבתי זה לפי שראיתי כמה אנשים מכבדים לאחרים למול את בניהם אף שהם בעצמם יכולים למול, ולדעתם הם מבטלים מצוה עשה ומצווה גדולה של מילה, ויש לבית דין לבטל הדבר הזה. המקנה [שם בסוגיא בקידושין] וכן החיד"א [ברכי יוסף יו"ד רס"ד, שו"ת ברכה א] הבינו שודאי גם לש"ך יכול האב למנות את המוהל כשליח ובכך לקיים את המצוה שהרי שולחו של אדם כמותו. וכל טענתו הן רק כלפי אותם אנשים שמכבדים אחרים למול את בניהם כשלא מונו לשליחים. אולם, הסבר זה קצת קשה בלשון הש"ך שלא הזכיר כלל את האפשרות למנות שליח, ומפס"ט לשונו נראה שהוא דבר על אנשים "שהם בעצמם יכולים למול", משמע בגופם ממש. וכן הבי"ן קצות החושן [שם, ס"ק ב], ולענ"ד דמדברי הרא"ש שפיר מוכח דלא מהני שליחות במצוות מילה שעל האב... וכן הוא מסביר שם את טעם הדבר על פי דברי התוספות ר"ד בקידושין [מ"ב ע"א]: ...שהמצוה שחייבו המקום לעשות בגופו, היאך יפטור הוא על ידי שולחו והוא לא יעשה כלום!?!... והיינו נמי טעמא דמילה דומה לתפילין וסוכה וציצית שאינו בשליחות. אם כן ראוי שלוש דעות בגדר חיוב האב למול את בנו: א. יש חובה היא לדאוג שיהיה מוהל. לפי זה כשמוסר למוהל מקיים את

החובה בשלמות [מהר"ח]. ב. חובת האב למול, ויכול לעשות שליח, משום ששולחו של אדם כמותו. מכל מקום מצוה בו יותר מבשולחו [רמ"א ועוד]. ג. חובת האב למול, ואינו יכול לעשות שליח, משום שזו מצוה בגופו [קצות החושן שם, חכמת אדם כלל קמ"ט, א, ובבית אדם ז']. ההנהגה למעשה. על פי שתי הדעות האחרונות ברור שישנה עדיפות שהאב בעצמו ימול את בנו, והנה לש"ך אף אינו מקיים מצותו בשליחות, ולדעות אלו כשהאב יודע למול אסור לו ליתן לאחר למול [עיין עוד חכמת אדם כלל קמ"ט, א, ובבית אדם סימן ז'], ולפי זה רבים וטובים מבקשים מהמוהל לחתוך בעצמם את הערלה, (ואפילו שהמל ולא פרע כאילו לא מל, אבל בזה כבר אין נ"מ אם אחר יעשה הפריעה) ויש גם המבקשים לפרוע בעצמם, אמנם כמובן זה רק אם למדו קצת עושין את הפריעה. אמנם בספר מהגאון ר"א שלינגר שליט"א מלונדון מביא שמרן הגר"ז לא היה נוח"ל מכך שיבקשו האבות לחתוך בעצמם, ואולי דחשש לצערא דינוקא וצ"ב.

ג כשהגדיל האם יש חובה על האב. במנ"ח (מ' ב' סק"ד) נסתפק האם החיוב שמוטל על האב למול את בנו הוא דוקא בקטנותו, אבל כשהגדיל דאיכא חיוב על הבן, יותר אין חיוב על האב. או דלמא אף כשהגדיל ואיכא מצוה על עצמו, לא נפקע המצוה מהאב. וכתב לדיק מלשון הרמב"ם שכתב (פ"ה מהל' קרבן פסח ה"ה) כשם שמילת עצמו מעכבתו מלעשות פסח, כך מילת בנו הקטנים ומילת כל עבדיו בין גדולים בין קטנים מעכבת אותו ע"כ. ולכאורה מ"ט גבי בניו כתב דרק מילת בניו "הקטנים" מעכבין, מ"ש מעבדים דגם גדולים מעכבין. ומוכרח דדוקא בקטנים איכא חיוב על האב למולן ולכן מעכבין, אבל כשהגדיל הבן תו ליכא מצוה על האב, ולכן אין מעכבין אותו. והנה מצינו במחצית השקל (בסימן תמ"ד בהל' פסח, סק"א) שכתב וז"ל: "ולכאורה עלה ברוחי ניהו דגם אם עבר יום ח' החיוב על האב למוהלו, מכל מקום אין בו חיוב דאורייתא, דהא בקידושין (כ"ט, ע"א) ילפינן דהאב חייב למול בנו מדכתיב (בראשית כא, ד) וימל אברהם את יצחק בנו כאשר צוה אותו אלקים, והא אברהם מל יצחק ביום ח'. יהוה דהבן עובר כל יום כשהגדיל, מקרא (שם יז, יד) דוערל זכר אשר לא ימול בשר ערלתו ונכרתה, אבל על האב אין חיוב מן התורה."

כלומר, חיוב האב מהתורה במילת בנו הינו דווקא ביום השמיני, שהרי חיובו נלמד מאברהם אבינו ששל את בנו ביום השמיני, ומהיום השמיני ואילך אין האב מצווה אלא מדרבנן, או מדן תשלומין דשמיני (עיין שו"ת אבני נזר יו"ד סימן שיט, ז, וכן סימן שמ, כב-כד. עוד עיי' ב"צפנת פענח" פ"א ממילה ה"א דמשמע מדבריו שלאחר היום השמיני אין חיוב על האב יותר משאר בני אדם). אמנם גם בעל מחצית השקל כתב בהמשך דבריו שמדברי התוס' ומלשון הרמ"א לא משמע כן, וז"ל: "אבל מלשון ח"א ביורה דעה סימן רס"א בהג"ה ובדרכי משה שם בשם הכל בו (סימן עג) משמע דהוי עשה דאורייתא על אב ובית דין, וכן משמע מתוספות דקידושין (שם ד"ה אותו) שכתבו דמהאי טעמא הוי מצות עשה שלא הזמן גרמא, דמן יום ח' ואילך אין לה זמן קבוע, הרי דקראו מה שהחייב על אב למול, מצוה עשה שאין הזמן גרמא." ומצינו בזה דברים מפורשים בענין מצינו בפירוש המשנה לרמב"ם (מסכת שבת פרק יט, וז"ל: "וממה שצריך להזכיר כאן, שאם עבר אדם ולא מל את בנו או יליד ביתו וחמל עליו ביום השמיני הרי זה עבר על מצות עשה גדולה וחמורה אז, שאין בכל המצוות כמות, ולעולם אין לו תשלומין למצוה זו, והרי עונו חמור ממי שעבר עליו חן הסוכות ולא עשה סוכה או ליל פסח ולא אכל מצה, אלא שעם כל זה לא נפטר מן המצוה, אלא עדין הוא מצווה ומחוייב למולו תמיד, וכל זמן שלא מלו הרי הוא עובר על מצות עשה שהגיע זמנה, ואם מלו נסתלקה מעליו העברה וקיים המצוה." מורם מדבריו שגם כאשר חלפו שמונת ימי המילה, עדין מצווה האב מהתורה במילת בנו, וכל זמן שאינו עושה כן, הרי הוא עובר על מצוות עשה (ועיין עוד ב"דבר אברהם" ח"ב סימן א ובשו"ת משנה הלכות ח"ד סימן קכא).

ד חיוב על האב ולא על האם. הנה מבואר שם בגמ' דחיוב האב למול את בנו הוא דוקא על האב, אבל האם פטורה

מנן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א

מילה בישראל ובגד, ובגד הידור מצוה במילה

{בגמ' בשבת קל"ג ע"ב מבואר דהמל, כל זמן שלא פירש חוזר על ציצין שאינם מעכבין את המילה, ומשפירש אינו חוזר. ושיתעב הטור (יו"ד רסד) שזה דוקא בשבת, אבל בימות החול יש הידור מצוה לחזור אף על ציצין שאינם מעכבין את המילה} והקשה הבית הלוי (ח"ב סי' מז), על הטור מדאמרינן ביבמות מ"ז ע"ב גבי מילת גר, דאם נשתיירו בו ציצין המעכבין את המילה חוזרין ומלין אותו שנית, הרי להדיא דדוקא על הציצין המעכבין חוזרין אבל על ציצין שאין מעכבין את המילה אין חוזרין, והרי לדעת הטור לעולם איכא הידור מצוה במילת הציצין שאין מעכבין ואמאי אין חוזרין עליהם.

והנה בחזרה על ציצין שאין מעכבין, אין ההידור כמו בציצית נאה וכו', דאין בזה משום יפוי ונוי להחפצא דהמצוה. וע"כ דענין ההידור שם הוא באיכות קיום המצוה, דע"י שמסיר גם את הציצין שאין מעכבין את המילה נעשית המילה בשלמות, דאע"ג דגם בלא"ה כבר אין לו דין ערל דהא הם אינם מעכבין את המילה, מ"מ אי"ז עשיית המצוה בשלמות כיון דהמצוה היא להסיר הערלה, ועדיין לא הסיר לגמרי את הערלה, וע"י שמסיר את כל הציצין גם את שאינם מעכבין, מקיים את המצוה דמילה בשלמות, וזהו ההידור שבזה, שמהדר לעשות המצוה בשלמותה.

ולמשנ"ת תתיישב קו' הבית הלוי, דבאמת חלוקה מילת גר ממילת ישראל, דמילת גרים אין מצוותה משום מצות מילה אלא משום מצות גירות, דאילו משום מצות מילה ליכא דאכתי גוי הוא [שהרי המילה היא קודם הטבילה וכל שלא טבל אכתי גוי הוא] ואינו מצווה על המילה, וכל המצוה בזה היא משום המצוה לעשות גירות, והיינו לעשות כל הנצרך כדי שיהיה גר, והמילה היא בכלל הדברים הנצרכים בשביל הגירות. ונמצא שאין המצוה כלל שיהיה מהול כגד המצוה שבמילת ישראל, אלא המצוה היא שיתקיים בו המעשה הנצרך לגירות, וא"כ כל שנעשה כל הנצרך לגירות שוב לא שייך עוד הידור בזה, דהרי מצות

הגאון רבי אליקים פשקס שליט"א
ראש ישיבת גבעת שאול

בגדר חיוב האב למול את בנו

נחלקו הראשונים למ"ד דמילה שלא בזמנה אינה נוהגת אלא ביום, אם מצות מילה חשובה מ"ע שהזמ"ג שנשים פטורות מהן, דלדעת התוס' במגילה כ' ע"א חשיבא כמ"ע שהזמ"ג, אולם הריטב"א הרמב"ן והר"ן בקידושין (כ"ט) והאור זרוע בה"ל מילה (ס"ו צו) כתבו שאינה בכלל המצוות שהנשים פטורות מהן, הואיל והפטור של הזמ"ג נאמר רק במצוות שבגופה, משא"כ מילת בנה דלא היא מצוה שבגופה, ליכא בה להאי פטורא ואשה חייבת בה. והנה המנחת חינוך (סוף מצוה ל"ב) דן אי נשים חייבות במ"ע של שביתת בהמות, ותלה זאת בפלוגת התוס' והריטב"א הנ"ל, דהא שביתת בהמות ג"כ אינה מצוה שבגופה, וא"כ לתוס' אשה פטורה ממנה ולריטב"א אשה חייבת בה, וכ"כ לענין מצות שביתת שדה בשביעית, דאף היא מצוה שהזמ"ג אבל אינה מצוה שבגופה, וא"כ אף בה יחלקו התוס' והריטב"א אם אשה חייבת או לא. אולם נראה דדבריו תלויים במחלוקת ראשונים, דהנה מדברי האור זרוע הנ"ל משמע דהחילוק בין מילה לתפילין הוא, דתפילין הוו מצוה שבגופו משא"כ מילה דהויא מצוה שאדם מצווה בה על אחרים, ובשיטתו אכן י"ל כמש"כ המנ"ח דאף בשביתת בהמות ושביתת שדה ליתא לפטור דהזמ"ג הואיל ולא הוו מצוות שבגופה. אמנם מהריטב"א בקידושין שם נראה [וכמש"ת להלן], דאין כוונתו לחלק בין מצוה שבגופה למצוה שאינה בגופה, אלא כוונתו לומר דמצות האב במילת בנו שניא מכל המצוות, דשאר כל המצוות הוו מצוות דנפשיה משא"כ מילת הבן בעיקרה הויא מצות הבן אלא דכיון דאין בידו של הבן למול את עצמו ולקיים את מצותו בעצמו, לכן הטילה התורה על האב חיוב לעשות את מעשה המילה תחת בנו בכדי שתתקיים מצותו של הבן, והפטור של הזמ"ג נאמר רק במצוה דנפשיה ולא במצות הבן המוטלת עליו. דהנה יעו"י בלשון הריטב"א שכתב, התם במצוה דנפשה אבל הכא במצוה דבנה הו"א דמחייבא דלא גרעה מב"ד דמחייבו למימהל, עכ"ד. הרי שאינו מחלק בין מצוה שבגופה למצוה שאינה בגופה כהאור זרוע, אלא בין מצוה דנפשה ובין מצוה דבנה, וגם מדמה את חיובה לחיוב דמחייב ב"ד לממהל, והתם ודאי דלא הוי מצוה דב"ד, אלא דעל ב"ד רמי החיוב לקיים את חיובו ומצותו של הבן, וא"כ ה"נ בחיובא דאב אין זו חובה עצמית המוטלת על האב. ויעו"י ש בריטב"א שנקט מסברא דאשה לא מיפטרא ממילה, ואילו באור זרוע לא כתב מסברא דאשה פטורה, אלא דהטעם דאינה פטורה משום דלא הוי דומיא דתפילין, והיינו משום דאיהו פליג על הריטב"א וס"ל דחובת האב למול את בנו הויא ג"כ מצוה דנפשיה, דכי היכי דמחייב האב במצות תפילין מחייב הוא גם במילת בנו, ולכן הוצרך לחלק בין מצוה שבגופה למצוה שאינה בגופה, דרק מצוה שבגופה הויא דומיא דתפילין משא"כ מצוה שמצווה על אחרים דלא דמייא דתפילין לא מצאנו בה את הפטור של הזמ"ג. והנה הדרכי משה סימן רס"ד הביא בשם האור זרוע דאם האב מוהל אסור לו ליתן למוהל אחר למול את בנו, וזהו דוקא לטעמיה דס"ל דהוי מצוה דאב, דאילו לריטב"א דהוי מצוה דבן המוטלת עליו ודאי דתהני שליחות. והנה המנ"ח במצות מילה נסתפק אי רמייא מצוה על האב למול את בנו הגדול. ודבר זה הוי פלוגתא בראשונים דהרמב"ם בפיה"מ כתב דכיון שהגדיל הבן נפטר כל אדם ממילתו, ומשמע דאף האב נפטר, והמנ"ח דקדק דהוי שיטת הרמב"ם מהא דפסק דמילת בניו הגדולים אין מעכבתו מעשיית הפסת אע"פ שמילת עבדיו בין גדולים ובין קטנים מעכבתו, והיינו משום דמשהגדיל הבן לא רמי חיוב מילתו על אביו. אכן הרשב"א בתשו' ח"ב סימן שכ"א כתב דמצות האב למול את בנו לעולם עומדת. ובפשוטו איפלו בהנ"ל, דהרשב"א ס"ל דחובת האב למול את בנו הויא מצוה דאב, ולכן ס"ל דלא נפקע חיובא דאב ע"י שחל חיובא דבן, משא"כ הרמב"ם ס"ל כשיטת הריטב"א דמצות האב לא הויא מצוה דנפשיה אלא דמצות הבן היא דרמייא עליה דאב ועומד הוא במקום הבן לקיים את מצות הבן, ומשו"ה ס"ל דכשגדל הבן נפטר מחיובו. (עשורי מגילה כ ע"א, ע"ש הרחבה נוספת)

הרב ירחמיאל קראם

לימוד המוסר

'חיוב האב במילת בנו'

הגמ' בקידושין מביאה: 'תנו רבנן האב חייב בבנו למולו' וכתב הרמב"ם: 'מצווה על האב למול את בנו'. ה'חזון איש' בהלכות מילה מביא את דברי ה'קצות החושן' בסימן שפ"ב שמצדד 'דמצוות האב' למול את בנו היא 'כמצות תפילין שימול בידו ולא ביד שלוחו'. כמו שבמצות הנחת תפילין לא מועילה שליחות וגם אם שלח שליח להניח עבורו תפילין אמנם הנחת התפילין יכול שמתייחסת למשלח אבל הרי התפילין הונחו על ידו וראשו של השליח ולא לא נתקיימה בה מצוות תפילין שהיא בגופו. כך גם מצות מילה היא מצוה בגופו של האב. בפוסקים יש כמה שיטות באופן החיוב המוטל על האב למול את בנו ה'דרכי משה' מביא בשם האור זרוע שאם האב מוהל לא ייתן לאחר למול את בנו. אמנם הרמ"א כותב שיש שליחות במילה וצריך האב למנות את המוהל לשליחו. ויש שכתבו שמוהל יכול למול גם ללא שליחות של האב כי המצווה המוטלת על האב היא לדאוג שבנו יהיה מהול. בשו"ת 'חתם סופר' ישנה תשובה ארוכה בענין זה וכותב בתוך הדברים: 'ולפי זה יצא לנו דין מחודש דאף על גב דבעלמא מצוה בו יותר מבשלוחו הכא אפשר מצוה בשלוחו יותר מב' שבמילה יותר טוב שהאב ימנה שליח לקיים את מצוות המילה המוטלת עליו וכתב שם: 'וצ"ע לדינא בזה כי הוא דבר חידוש'. ענין זה של 'מצווה בו יותר מבשלוחו' נלמד בפרשתנו מהדרך בה אברהם אבינו, הנמצא ביום השלישי למילתו, כולו כואב ומותש מחום היום, מקיים מצוות הכנסת אורחים. הוא רץ בעצמו אל הבקר טורח יחד עם שרה אשתו בהכנסת אורחים. אף שהיו לו עבדים ושפחות לרוב, הוא לא סומך על אף אחד. הוא בעצמו עושה הכל, עומד עליהם ודואג לכל מחסורם. כי עשיית המצווה בגופו גדולה וחשובה מעשייתה על ידי שליח. 'רב ספרא מחריר רישא, רבא מלח שיבוטא'. רב ספרא היה חורר בעצמו את ראש הכבש לצורך סעודת שבת קודש. רבא היה מוולח את הדגים לשבת בעצמו. לכל אחד מהם היו בני בית, גבאים ומשומשים שיכלו לעשות מלאכות אלו שהן לכבוד שבת וכהכשר למצוות עונג שבת בבשר ודגים. ובכל זאת ראו לחובה לעשות זאת בעצמם. כי עשיית המצווה בגופו גדולה וחשובה יותר. לאדם יש מאה שקלים שהוא רוצה לתת לצדקה. הוא יכול לתת אותם למאה אנשים, לכל אחד שקל

ידיו אמונה

בס"ד מוהלי ארצנו מיומנים ולא יצאה תקלה תחת ידם, והנה יש להתבונן לענין מי ששלח מוהל שימול את בנו, וידיו רטטו והמילה הסתצבה מבחינת אורכה ורוחבה, או ח"ו היה צריך להביא מוהל אחר שיטלים את מעשה המילה, האם אמרינן בזה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי, נמצא שלא שלח שליח בכלל והמילה נעשתה בלי שליחות.

הגרלות

ומעשה במוסד ציבורי שרצה לעשות הגרלות כדי להעשיר את כספי קופת המוסד ומינו אדם שיטפל בעניין זה, למכור להפיץ ולבצע את הגורל. וכך עשה. וידוע כי בשו"ת חוות יאיר כתב שאם גורל נעשה שלא כהוגן, כל הגורל פסול וחייבים לעשותו מחדש. והנה, מוסד זה קבע למכור אלף כרטיסי הגרלה ולא עצרו מוסד זה ונשארו הרבה כרטיסים, משום כך הבטיח המנהל המטפל לכל מי שימכור כמות מסוימת של כרטיסים שיקבל בזכרו כרטיס הגרלה, והיו שצאו לנקט בצנעה בזכרם כרטיס הגרלה ונתן להם לפי דעתו אף שלא מכרו הרבה כדי לזרז את עניין המכירה. והנה נודע הדבר אחר שנעשתה ההגרלה וצאו להתלונן כמה שלא קיבלו כרטיסי הגרלה בזכר טרחתם כי לא ידעו שזהו זכרם, אמר המנהל להגתיו לא פרסמתי דבר זה רק מי שביקש קיבל. אמרו לו הממונים אם כך קלקלת ואין שליח טוב אתה, ליתקוני שדרתיך ולא לעוותי, בטלה שליחותך, בטלה ההגרלה וצריך לעשותה מחדש.

מעשר בהמה

ונראה דלא שייך דין ליתקוני שדרתיך, רק כאשר טעותו של השליח גורמת נזק כספי למשלח, אבל אם טעותו גורמת כל צעקה ותלונה אין זו טעות המבטלת את השליחות. הגע עצמך שליח שצעה שליחותו ודיבר שלא כהוגן בטקס לכך וכי תבטל השליחות. אף שבעל הבית לא מרוצה מההגותו לא שייך לבטל שליחות זו וראיה לזה מיתוס' בכורות סא. ד"ה לתשיעי שכתב צ"ל: 'לא שייך כאן ליתקוני שדרתיך כיוון נאכל במומו', אשר מוצא שם שיטת טעות גדולה והשליחות מכל מקום נשארת.

שליח שהביא ספרים

אדם עם שני מחסנים, אחד במקום קרוב בגאולה, והשני בבית וגן, וספרים של אדם אחר היו אצלו מאותו המין בפקדון במחסן של גאולה ובבית וגן היו הספרים שלו. מה עשה הנפקד שלח שליח שיביא את הספרים אשר בבית וגן זהם ספרים שלו. השליח הביא בטעות את הספרים אשר בגאולה והיה ניכר דבר זה כי הגיע מהר, לקח צעל הספרים, ומכרם, ונתבאר שלקחתו היתה מספרים לא שלו, ותובע המפקד את חלקו את הספרים דווקא, והנפקד אומר השליח שפצע ישלם, מה הדין בזה.

שליח שפצע

והנראה בזה, כי בשו"ע (סימן רצ"א סכ"ה) מוצא, דאם אמר לו לך למקום קרוב והלך לרחוק אפשר דחייב צעה"ב. אכן בש"ך (סק"מ) כתב, דבמקרה ואמר לו מקום רחוק, נחשב כמפרש לו, קח דווקא משם, כי מדוע ישלחו למקום רחוק (בית וגן) וכיון שפירש לו, הרי פצע השליח והוא ישלם. והקשה גנתיבות המזפוט (סקנ"ו), שהרי הנפקד היה צריך לשלם לז שהביא ממקום קרוב שהרי הגיע השליח מיד ומדוע לא מחה צ. וכתב הגנתיבות"מ דהשליח חייב משום דפצע, אבל אם השליח לא משלם, או אז ישלם הנפקד כי מוטלת עליו אחריות על זה שלא מחה. ומעתה, בנד"ד, יש לחייב את השליח שפצע במעשיו ואם השליח לא ישלם, או אז על הנפקד לשלם.

המוהל נחשב שליח

נמצא לסיכום, אם השליח עשה שליחותו אף אם אינה מושלמת עדיין יש שליחות במילה, אבל אם המוהל שיבט אורחותיו, אפשר שהשליחות בטלה. ונראה לומר סברא כיון שאם השליחות תבטל יפסיד האבא את מצות מילה, ממילא יש מקום לומר שהוא מעונין בשליחות אף אם נעשית היא בצורה משובשת, כי אם לא ירצה את השליחות רק יפסיד מזה ולא יועיל, משום כך שפיר נחשב המוהל שליח.

היאך איחר אברהם אבינו את מילתו עד חצות היום ובדין 'ברוב עם' כנגד דין 'זריזין' איזה עדיף

בפרקי דר"א [פ"ט] ובילקוט [רמז פ'] ובמדרש [שמות פ"ח] איזא שאברהם נימול בעצם היום בגבורת השמש בחצי היום בעשור לחודש ביום הכיפורים, וזוהי כוונת הכתוב 'בעצם היום הזה נימול אברהם' בעיצומו של יום בגבורת השמש, ובזית רענ [לבעל המג"א] הקשה דהא קי"ל זריזין מקדימין למצוה, דהיינו מצפרא כדאי' בפסחים [דף ד'] במעשה דאברהם, ותירץ שעשה בכוונה לפרסם נגד בני דורו, עכ"ל המג"א. ומדברי המג"א לכאורה מבואר שמותר לאחר ברית מילה כדי לקיימה ברוב עם, ולכן היה אברהם מאחר מילתו עד חצות היום כדי לקיימה בהידור בפרסום נגד בני דורו, שיש בזה מילתא של הדרת מלך.

ברם בשדי חמד [מערכת ז' כלל ג' ח"ב ע' 152] כתב וז"ל, צר לי על מנהג איזה אנשים במקומות אלו שמאחרים המילה עד קרוב לחצי היום, וזמנין אישתהי עד אחר חצות עד שיתקבצו המזומנים, ואין להם על מה שיסמוכו [לדחות המילה עד לאחר חצות] כדי שתעשה המצוה ברוב עם, דהא מוכרח מהש"ס [בר"ה דף לב:] דאין דלחות הא דזריזין מקדימין משום ברב עם [ולכן אומרים הלל בשחרית ולא במוסף], עכ"ד.

ומקורו בברכי יוסף [או"ח סי' א' סק"ז] דזריזין מקדימין עדיף ממעלת רוב עם, וכמפורש כן בר"ה [דף לב:] דתנן העובר לפני התיבה בראש השנה השני [בעל מוסף] מתקיע, ובשעת הלל [בימים טובים] הראשון [בעל שחרית] מקרא את ההלל, ושם אמרו, מאי שנא הלל דבראשון [בשחרית] משום דזריזין מקדימין למצוה, תקיעה נמי נעביד בראשון משום דזריזין וכו', אמר רבי יוחנן בשעת השמד [שלא תקעו בשחרית].

ומעתה שוב תמוה היאך איחר אברהם אבינו את מילתו עד חצות כדי לפרסם הענין אצל בני דורו, והרי זריזין מקדימין למצוות קודם למעלת ברוב עם הדרת מלך, וצ"ע. ובתרומת הדשן [סי' ל"ה] כתב שהרואה לבנה בחידושה בימי החול, ראוי להמתין לברך במוצ"ש כשהוא מבושם ובכלים נאים, דהידור מצוה דוחה דינא דשיהוי מצוה לא משהינן, ואם יש לחוש שמא תתבטל המצוה לא ישהה, וראיה לכל זה מיבמות [דף לט:], דמצוה בגדול לייבם, ואם אין הגדול לפנינו ממתנינים לו עד שיבוא, אך אם הוא במדינת הים לא משהינן המצוה, והוא לפי שיש לחוש שמא תתבטל המצוה, עכ"ד.

הרי מבואר מדברי התרומת הדשן דמותר לבטל מעלת זריזין משום הידור מצוה, ולכאורה כמ"כ נימא דמאחר שיש הידור מצוה וכבודה במה שהיא נעשית ברוב עם, ממילא מותר לבטל את ענין זריזות מקדימין, אמנם הא מיהת מפורש בסוגיא דר"ה שם דמעלת זריזין קודם למעלת ברוב עם, וע"כ דרוב עם אינו הידור כל כך בעצם המצוה, ובזה שוב הדין דמה שאמרו בש"ס דזריזין קודם למעלת ברוב עם וצ"ע.

ואפשר, דמה שרצה אברהם למול בפרסום אינו רק מפני כבוד המצוה שתהא נעשית ברוב עם, אלא הוא מפני קידוש השם הגדול והנכבד ולפרסם שמו בקרב כל יושבי תבל, כמו שהאר"ח הר"מ [פ"א ע"ז ה"ג] בכל מעשיו של אברהם אבינו שהיה מקבץ העם והיה קורא בשם ה' אל עולם, ועבור זה י"ל דמותר אף להמתין עד חצות היום, אכן עדיין יל"ד דאין זה קיום בגוף מעשה המילה עצמה אלא מצוה אחרת היא, וצ"ע.

ונראה ליישב עפ"י דהלבוש בדבין זריזין מקדימין הוא למול עד חצות, וז"ל הלבוש [או"ח סי' תקפ"ד ס"ד], מלין בראש השנה אחר שקראו בתורה, ואין ממתנין עד יציאתם מבית הכנסת כמו בשאר שבתות וימים טובים, מפני שבראש השנה מאריכין הרבה בבית הכנסת ויבואו לפעמים להתעכב עד אחר חצות היום, וצריכין למול קודם חצות משום זריזין מקדימין למצוה, עכ"ד, והאר"ח בזה בשבות יעקב [ח"א סי' ל'].

ולדבריהם, מה שאמרו בר"ה שם דמעיקר הדין לתקוע בשחרית מדין זריזין צ"ל דהתקיעות במוסף בסדר התפילה מתקיימות לאחר חצות, כפי שנהוג כאן בכל תפוצות ישראל, אבל לפני חצות אין דין זריזין מקדימין.

והנה לשון הר"מ [פ"א מילה ה"ח] מצוה להקדים לעשות המילה בתחילת היום שזריזין מקדימין למצוה, ע"כ, ויש לפרש דהיינו כדברי הלבוש דעד חצות מתקיים דין זריזין, ותחילת היום היינו החלק הראשון של היום, שכן היום מתחלק לב' עונות, א. בוקר ב. צהריים, והמצוה למול בעונה ראשונה ביום, אולם הטור [סי' רס"ב] כתב דזריזין מקדימין למול מיד בבוקר, משמע דפליג על הר"מ, וס"ל דכל שמדורדז בבוקר עדיף.

מעתה יש ליישב מעשה דאברהם, דהנה יל"ע האם דין זריזין הוא זה לא לאחר עד לאחר חצות, ואם עושה את המילה בדיוק בחצות שפיר דמי, ואף אם גמרה אחר חצות, מאחר שדין זריזין הוא זה לא לאחר לאחר חצות, ומעתה י"ל דמאחר דאברהם מל בחצות היום שפיר דמי, אך באמת נראה דעיקר הדין הוא שתתקיים המילה בעונה המוקדמת, דהיינו שיגמור המילה עד חצות, שכן דין זריזות מחייבת בעונה ראשונה.

ובמקו"א הארכתי לדון, דאף דמעלת זריזין קודם למעלת ברוב עם, וכמש"נ דרוב עם אינו מעלה בעצם המצוה לדחות דין זריזין, מ"מ במילה שאני, דכל מילה הנעשית בפני יותר אנשים הרי שיש בזה קיום גדול יותר בעצם המילה עצמה, והוא עפ"י מה שיבואר ל? דבמצות 'כריתת ברית' דמילה אזי 'העומדים שם' הרי הם חלק ממקיימי הברית, ונמצא שהברית עצמה נעשית בפני יותר מקיימי דבר.

הלא מעתה נראה, דאף דמעלת רוב עם במצוה הלל או במצות תקיעת שופר אין בכחה לדחות מעלת זריזין מקדימין למצוות, היינו משום דהם אין זה מעלה בעצם המצוה עצמה, כי אם שיש בזה הדרך מלך, והדרת מלך מצוה אחרת היא, אכן רוב עם בברית מילה הוה מעלה בעצם כריתת הברית, ובזה הדין לדברי התרומת הדשן הנ"ל דכל שממתין לקיום של הידור מצוה הרי זה דוחה אף מעלת זריזין מקדימין.

ואמנם יש בזה קצת לימוד זכות על אלו המאחרים את המילה אחר חצות משום ברוב עם, אך במעשה דאברהם עדיין צ"ע, שכן מלשון המג"א נראה שהיה זה רק פרסום גדול, ולא שעשה המילה בפניו.

ובעיקר ענין זה שאיחר אברהם מילתו, תמוה לדעת האחרונים שמילה שלא בזמנה אסור לאחר כלל, וע"כ נראה דמילת אברהם היתה מילה בזמנה, כי כן נקבע זמנה של מילת אברהם ביום זה, וא"כ דינה כדין מילת יום השמיני, וכל דין הזריזות אינו אלא מדין זריזין מקדימין למצוות.

המשך

לימוד המוסר

המשך

משולחן גבוה

והוא יכול לתת אותם לעני אחד. כתבו בעלי המוסר שעדיף שייתן מאה שקלים למאה איש. כי בזה יקיים המצווה מאה פעמים, ואין לשער גודל השפעת עשיית מצווה על גוף האדם.

'רצה הקב"ה לזכות, את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות' עשיית המצוות 'מזככת' את האדם. את נפש האדם ואת גופו. יש עניין בעשיית מצווה תוך מאמץ גופני. 'יגעת ומצאת תאמין' כי עצם היגיעה פועלת על האדם. דבר הנקנה ביגיעה במאמץ הוא שלך, לא תוותר עליו בקלות. ולכן אמר רבי מנחם מנדל מקוצק: 'יגעת ולא מצאת אל תאמין' אל תאמין שלא מצאת. מפני שעצם היגיעה שיעתה היא היא המציאה. מפני ש"אדם לעמל יולד". לעבודת ד', ואל לו לחפש את הדרך להיפטר ממאמץ. ידוע עד כמה התאמצו גדולי ישראל בגופם באפיית המצוות, בקניית ארבעת המינים, בהקפות בשמחת תורה ובכל מצווה ומצווה. והרבה סגולות ומעלות נאמרו בשבח המזיע בעשיית מצווה. המתאמץ בעשיית מצווה מקבל שכר גדול יותר ממי שאינו מתאמץ. כי 'לפום צערא אגרא' את השכר תקבל בהתאם למה שציערת עצמך בעשיית המצווה. אם כן יתכן שיש מצוות שתוכל לקיים אותם על ידי שליח אבל איך תוותר על השכר המשולם לפום צערא, לפי גודל המאמץ שאתה משקיע בקיום המצווה. אברהם אבינו הטורח בגופו בהכנסת אורחים, מקיים המצווה ברחבות. שוחט בן בקר לכל אורח. שרה אשתו לשה עוגות מקמח סולת המשובח. בשום דבר הוא אינו חוסך ואינו מקמץ. חוץ מהמים, שם נאמר: 'יוקח נא מעט מים' קחו רק מעט מים. מפני שאת המים לא הביא אברהם בעצמו בגופו, אלא על ידי שליח כמו שאומר רש"י במקום. ללמדנו כי רק כאשר אדם מקיים את המצווה בגופו הוא יכול להדר ולהרבות בטורח ובמאמץ, אבל לא על חשבון אחרים. כשהוא עושה מצוה על ידי שליח עליו לחשוב על טרחת השליח שאינו מצווה במצווה. אומרים חז"ל: 'כל מה שאברהם עשה בעצמו שילם הקב"ה לבניו בעצמו וכל מה שעשה על ידי שליח שילם הקב"ה לבניו על ידי שליח'. כי גם זה הוא חלק ממעלת 'מצווה בו יותר מבשלו' שהקב"ה בעצמו משלם שכרו. לא נתעצל, נתחזק בעשיית המצווה לעשותה בעצמו במלוא כוחותינו. בעמל וביגיעה. ועל ידי המעשים יתעוררו הלבבות ולפום צערא אגרא.

הגירות כבר נעשתה בשלימותה שהרי הציצין אינם מעכבים את המילה.

והנה הבית הלוי שם הק' עוד על הטור, מדאמרינן בשבת קל"ז ע"ב דקטן המסורבל בבשר א"צ לחזור ולמולו [לדעת רשב"ג] אפי' בכה"ג דהשתא חופה הבשר כ"כ עד שאם מתחילה בעת המילה היה משייר מן הבשר כן היה מעכב המילה, אפ"ה במסורבל בבשר שנעשה אחר המילה א"צ למולו. והקשה הביה"ל אמאי לא יהא צריך למולו משום הידור מצוה כציצין שאין מעכבין את המילה. ולפמשנ"ת דענין ההדור מצוה בציצין, שאני מהידור דציצית נאה וכו', דהכא אי"ז יפיו ונוי להחפצא דמצוה, אלא ההידור הוא באיכות קיום המצוה לקיימה בשלמות, ולכן מסייר את הציצין כדי שלא ישתיר כלום מן הערלה, א"כ כ"ז לא שייך אלא במה שנשתיר מן הערלה עצמה, אבל במה שנראה כערלה ואינו מן הערלה כלל, וכגונא דקטן המסורבל בבשר, בזה אין שייך הידור מצוה.

(שיעורי רבי גרשון פסחים צט ב)

חיוב האב ובי"ד במילה

מובא בגמ' קידושין כ"ט ע"א "האב חייב בבנו למולו ולפדותו וכו'". והמקור לזה ממש"כ "וימל אברהם את יצחק בנו (בראשית כ"א ד') מכאן שהאב חייב למול את בנו. הפנ"י (שם) מפרש שהגמ' דורשת את חיוב האב מתיבת "בנו" שהיא מיותרת שכן די אם היה נאמר "וימל אברהם את יצחק", אלא מכאן שהסיבה שמל אברהם את יצחק לפי שהיה חיוב מוטל עליו מצד שהוא בנו. ממשיכה הגמ' "והיכא דלא מהליה אבוא מיחייב בית דינא לממהליה דכתיב 'המול לכם כל זכר' (בראשית י"ז) [לכם רבים משמע והיינו בי"ד, וכ"כ בתוס' ר"י הזקן]. אעפ"י שנקטה הגמ' הלשון בית דינא לאו דוקא בי"ד אלא על כל ישראל זה מוטל, וכ"כ בחידושי המקנה קידושין כ"ט, והטעם לכן שכתוב "בית דינא לפי שהם ממונים על הציבור להזהירם", וכן מבואר בפירוש המשניות לרמב"ם שבת סוף פרק י"ט, אולם הלבוש ביו"ד סימן רס"א כתב אחרת דאין מצווים בדבר אלא בי"ד. ובערוך השלחן (שם) ס"ב כתב בדמקום שיש בי"ד מוטל החיוב על בי"ד, אולם במקום שאין בי"ד החיוב מוטל על כל ישראל, וכ"כ בפירוש רבינו אברהם מן ההר ביבמות ע"א כתב וז"ל "כגון שהיו אביו ואמו חבושים והם משתדלים למול בניהם ולא אחרים אלא א"כ הם בי"ד" וכ"כ בחידושי הרשב"ץ כתובות י"א כדברי הלבוש.

אף שנאמר שחיוב כל ישראל ובי"ד שווים כדברי המקנה הנ"ל עי' בשו"ת פרדס רמונים או"ח סימן ט"ז דשונה חיוב בי"ד משאר כל אדם. אולם זה ברור דמצות האב למול בנו החיוב שונה מכל ישראל ובי"ד, וכתבו האחרונים דמצות האב קודמת אינה רק בקדימה אלא גם בעצם מהות החיוב, דהחיוב על בי"ד שלא יניחו ערל ביניהן כלשון הרמב"ם ריש הלכות מילה, אבל על הכנסה לברית אינו מחויב אלא האב בלבד, ונ"מ לענין נולד מהול וכפי שביאר בשו"ת משכנות יעקב יור"ד סימן ש"ג דאעפ"י שהוא חיוב גמור להטפת דם ברית מ"מ לא הוה ערל ומותר בתרומה, ועל חיוב זה לא הוזכרו בי"ד אלא על האב בלבד (עי' במלואים על אבודרהם בסימן שס"ד). יש מציינים מדברי הרא"ש בחולין פ"ו סימן ח' כדברי הרמב"ם שהרי כתב "כל ישראל חייבין למול", וכן משמעות דברי הריטב"א בקידושין כ"ט ד"ה איהי שכתב שהיה מקום לחייב את האם למול בנה אף שהיא מ"ע שהז"ג כיון דהאם לא גרועה מבי"ד, ורק היות ויש מיעוט מהפסוק אותו ולא אותה נתמעטה האם, ואם נאמר שהחיוב מוטל על בי"ד בלבד ולא על כל ישראל מדוע היה צד שהאם תתחייב מחויב הבי"ד, אלא מוכח שבי"ד אלא דוקא. וכן מוכח מביאור הגר"ם (סימן רס"א ס"ק ג') דהטעם שכופין את המוהל למול בלא שכן כשהאב אינו משלם ס"ק שהא

מצוה שעל כל ישראל. וכך מבואר בשו"ע יור"ד סימן רס"א, והוא מדברי הרשב"א. בשדי חמד (בקונטרס המציצה) כתב להוכיח אחרת מדברי הרמב"ם בהלכות מילה פ"א ה"א שכתב בי"ד ולא הזכיר כל ישראל אחרת משמע דווקא בי"ד, אולם מדברי הרמב"ם בפ"ג מהלכות מילה ה"א משמע מפורש שהחיוב על כל ישראל וז"ל "מצוה על האב למול את בנו יתר על מצוה שמצווין ישראל שימולו כל ערל שביניהם". וכפי שמוכח בפהמ"ש לרמב"ם הנ"ל, אולם הגר"ם פערלא בפירושו על ספר המצוות לרס"ג (ח"א עשה י"ב דף קכ"ד) כתב דמה שכתב הרמב"ם בית דין היינו באופן שהאב מתנגד שימולו את בנו שאז רק על הבי"ד יש את הכח לחייבו למול את בנו, אבל בסתם כשאביו לא נמצא כאן למול אותו גם כל ישראל שייכים בחיוב מילת בנו. בשפת אמת יור"ד סימן כ"ח כתב שיש לבי"ד קצת חיוב אחר מאשר כל ישראל.

המשך

עקרי הענין

בשו"ת דברי מלכאל ח"ב סימן פ"ו כתב דמה שהזכירו מקצת מהפוסקים שהחיוב על כל אחד מישראל, היינו שאין בי"ד או כשאין הבי"ד משגיחים ע"ז דאז אומרים "כל ישראל ערבים זה לזה".

בס' יונת אלם (קריפלו) בסימן ל"ג כתב שאשה מחויבת מדין בי"ד למול את בנה ולא כמו שהבאנו לעיל דמשמעות "אותו" ולא אותה מופקעת מהחיוב למול את בנה, וכדברי הרמב"ן והריטב"א (שם) שאשה התמעטה גם מחיוב בי"ד שכתבו דאעפ"י שמילה היא מצ"ע שהז"ג מ"מ צריך מיעוט לאשה כי היה "הוא" שתהיה חייבת מדין בי"ד. בחידושי המקנה קידושין כ"ט כתב שנידון גם האם אשה מחויבת למול מדין בי"ד תלוי במחלוקת רב ורבי יוחנן שנחלקו אם אשה כשירה למול. ומאחד דבשו"ע נפסק כרבי יוחנן שאשה כשירה למול א"כ אף האם חייבת למול מדין בי"ד. ולפי"ז מיישב מה שנהגו השנשים מזכירות ברית בברמה"ז כיון שאף הם חייבים במילה ומדין בית דין. וא"כ י"ל דמה שנשים נתמעטו בחיוב מילה לכן היינו שאין כופין אותה למול, אבל אם רוצה למול כשאר ישראל יכולה למול. (עי' בשו"ת שבט הלוי ח"ה סימן קמ"ז).

והנה האור זרוע בריש הלכות מילה כתב וז"ל "אותו ולא אותה הא למדת שהאם אינה חייבת למול את בנה, וההיא בפרק הערל דמסיק אלא זכריו דאיתניהו בשעת אכילה וליתנהו בשעת עשייה היכי משכחת להו, אמר רבא כגון שהיו אביו ואמו חבושים בבית האסורים, הא דנקט גם את האמא לא מפני שהאם חייבת למול אלא כלומר דאילו לא הוויית בבית האסורים הוויית איהי מהלה ליה, ודלא כפירש"י שפירש התם ומצוה מוטלת עליהם למול, משמע שרוצה לומר שגם האם מיפקדה". וכתב להעיר בס' קונטרס שיעורים (להגר"י גוסטמן זצ"ל בשיעור י"ט אות ה' על מסכת קידושין), דלכאורה הוא תמיה איך אפשר לפרש דרש"י סובר דגם האשה היא מצווה הרי האם נתמעטה ממש"כ אותו ולא אותה? וי"ל דכוונת דברי האור זרוע דרש"י סובר אותו ולא אותה היינו רק נתמעטה מחיוב דאב, אבל עדיין מחויבת מדין דהמול לכם כל זכר היינו שזה חיוב על כל ישראל. והאור זרוע חולק ע"ז וסובר דנתמעטה לגמרי. בס' עצמות יוסף קידושין כ"ט כתב לחלק דכשהאב נמנע ואינו חפץ למולו אז מחויבין בי"ד למולו, אבל אם הוא מתעצל בדבר אין בי"ד מלין אותו אלא כופין את האב למול את בנו. ודיק זאת מלשון הרמב"ם בפ"א מהלכות מילה ה"ב (עיי"ש בכס"מ בדברי הרמב"ם).

דנו האחרונים בחיבו של בי"ד מהפסוק "המול לכם כל זכר". משמע שהבי"ד מחויבים במצות מילה ממש כמו האב כלשון הגמ' "היכא דלא מהליה אבוא מחייב בי דינא לממהליה" או שמא חיוב בי"ד הוא רק להתעסק ולגרסו שימולו את הבן אבל לא חיוב מילה ממש. בס' קונטרסי שיעורים קידושין (שיעור י"ט אות ח') כתב דזה תלוי במחלוקת הרמב"ם והראב"ד בענין ברכת להכניסו, האם בי"ד חייבין בברכה זו כמו האב, הרמב"ם בפ"ג הלכות מילה ה"א כתב "המל מברך קודם שימול אקב"ל על המילה, ואבי הבן מברך ברכה אחרת להכניסו בבריתו של אברהם אבינו, מצוה על האב למול את בנו יתר על מצוה שמצווים ישראל שימולו כל ערל שביניהן לפיכך אם אין שם אביו אין מברכים אחריה ברכה זו, ויש מי שהורה שיברכו אותה בי"ד או אחד מן העם ואין ראוי לעשות כן". (והראב"ד (שם) כתב "דמסתברא שיברכו אותה בי"ד או מיוחד שרעם מברך", ונראה ביאור מחלוקתם דהרמב"ם סובר דמצות בי"ד אינה מצות מילה אלא התעסקות בעלמא וכדיוק לשונו "מצוה על האב למול יתר על מצוה שמצווין כל ישראל". כוונתו דמצות האב היא מילה ממש. משא"כ מצות בי"ד אינו אלא להתעסק ולדאוג שימולו אותו וע"ז לא נתקנה ברכת להכניסו אולם היש מי שהורה והראב"ד סברו דמצות בי"ד היא מצות מילה ממש כמו מצות האב ולכן מברכים להכניסו כמו האב, וכן משמע לשון המאירי בקידושין כ"ט "אם אין שם אב הם חייבים בכך" היינו שחיובם ממש הוא כמו חיוב האב היינו חיוב מילה ממש ולא רק התעסקות שימולו אותו (עי' בס' כורת הבית בסימן רס"א משכב"ז).

ממילת בנה דכתיב "כאשר צוה אותו אלוקים" ודרשין אותו ולא אותה, וכתב המקנה בחידושי, וכן כתב בספרו פנים יפות, דהא דאמרינן דבי"ד חייבין למולו לאו דוקא בי"ד ממש אלא כל ישראל חייבין, ונקטו בי"ד דהם ממונים על הצבור להזהירם על המצות, וכ"כ בביאור הגר"א (י"ד סי' רס"א ס"ק ז') בביאור דברי הרמ"א עי"ש, ולפי"ז חידש עוד דהא דממעטין אשה ממילת בנה הוא דוקא מהחיוב הנוסף על האב, אבל משום חיוב דכל ישראל חייבת גם היא דלא נתמעטה מחיוב זה. ומצינו ראיה לדבריהם בדברי הראשונים, דהרא"ש בחולין פרק כסיו' הדם (סימן ח') כתב דאם לא מל האב את בנו מחויבים כל ישראל למולו, וכ"כ הרמב"ם בפירוש המשניות (סוף פ"ט דשבת) דחיוב מילה הוא לאו דוקא על בי"ד אלא על כל ישראל. וכתב הפנים יפות להוכיח דאשה חייבת במילת בנה מדין בי"ד, מהא דנחלקו אמוראי בע"ז (כ"ז ע"א) אם אשה כשרה למול או לאו, ולמ"ד דכשרה למול אי לאו דחייבת היא במילת בנה איך תמול והרי חובלת היא בתינוק ועוברת בלא ד"ל יוסף להכותה" ואין אומרים לאדם חטא בכדי שיזכה חברך, וע"כ דאף נשים חייבות הן במצות מילה מכח חיוב הבי"ד ולכן מותרות למול בדמקום מצות מילה אין איסור חובל.

הופיע ויצא לאור

מסביב לשולחן

על חמישה חומשי תורה

בעימוד חדש ומאיר עיניים

50 נושאים על פרשיות התורה

להשיג: ספרי הישיבה

הודעה משמחת

בסיעתא דשמיא,

ולבקשת ציבור הקוראים,

אנו מתחילים אי"ה מסגרת נוספת

של הפצת העלון במייל,

המעונינים להצטרף ישלחו בקשה

למייל: MISAVIV1000@GMAIL.COM

בברכת התורה

צור ברכות

להרב אליקים דבורקס שליט"א

חוצ' צ בד"ץ שארית ישראל גבעת זאב החדשה

לרגל הוצאת ספרו החשוב "נתיבי הפרשה"

נושאים הלכתיים ומנהגים אקטואליים

לפי סדר פרשיות השבוע.

שיזכה להגדיל תורה ולהאדירה

ויפוצו מעינותיו חוצה

הנושאים הבאים

וירא- חיוב האב במילת בנו, וימל

אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים

(כא ד), קדושין כט א.

חיי שרה- אכילה קודם

לבהמתו, שתה וגם גמליך אשקה (כד

מו), פמ"ג מש"ז קסז ז

מכון ירושלים

אוצר מפרשי התורה

אוצר כל הפירושים והביאורים על התורה

בעריכה תמציתית וייחודית

להשית בחנויות הספרים

אשת חיל

מדרשים, נסתר,

ראשונים, אחרונים, חסידות

עם מלאות שנתיים מאת סילוקו של רבנו הגדול מרן המשגיח רבי דב יפה זצוק"ל זיע"א, לקטנו עובדות והנהגות מחזקות ומרוממות, מדמותו רבת ההוד של עבד ה', בעל הלעבדך באמת', אשר שנשמעו מתלמידיו ובני המשפחה, בוודאי יהיה לע"נ הטהורה.

אמת: המשגיח הרבה לחנך שדיבור מחייב, וגם אם לא היתה התחייבות מפורשת - **דיבור מחייב!** והיה רגיל לצטט מהחזו"א זצ"ל שהאומר אעשה כך וכך בלא נדר - זה אמנם לא נדר, אבל זה מחייב! ע"כ המשגיח היה מאד נזהר שלא לומר אני אבוא - שבכך הוא מתחייב לבוא, והיה אומר - אני מקווה בעזרת ה' לבוא.

כשהיה מספר עובדה ששמע מאחרים היה רגיל לדייק ולומר - 'מספרים' ש... ולפעמים הוסיף: אם זה היה או לא אינני יודע - אך על כל פנים כך מספרים...

עד כדי כך ברח מאבק שאינו אמת, ניתן ללמוד ממה שסיפר איש אמונו ואהובו רבי אברהם ישעיהו דנציגר שליט"א: הרבנית היתה מסמנת על הכובעים של שבת - אות ש', ועל של חול - אות ח', בכדי שלא יחליפם. לפני כמה שנים קנו לו כובע חדש גדול ויפה, שלא היה סיבה לטעות ולהחליפו בשל חול, ואעפ"כ ביקש המשגיח שישנו בכובע ששימש לשבת והועבר לשמש בחול מאות ש' לאות ח'. תמה הרב דנציגר ושאל את המשגיח - הרי אי אפשר להתבלבל בכובע ולהחליפו? אמר המשגיח דבר נורא: **מדבר שקר תרחק** - כעת הכובע משמש לחול **ראוי שיהיה מסומן חול**.

בקשו ממנו לכתוב אודות יהודי שנפטר אולם המשגיח סירב. אחר כך גילה המשגיח את טעמו לאחד ממקורביו: אותו אדם לא היה אצלי בחזקת צדיק, ולא יכולתי לכתוב עליו זכר **צדיק** לברכה, ואילו הייתי כותב עליו זכרוננו לברכה בוודאי המשפחה היתה נפגעת, על כן החלטתי להימנע, ולא לכתוב.

המשגיח הרבה לעורר את הבחורים, להודות על האמת בלימוד, ואמר שצריך לאהוב את האמת שהרי חותמו של הקב"ה אמת - **וכדי להדבק בה' צריך לאהוב את האמת!** ולהיפך השקר מרחיק חלילה מהקב"ה, וכמו שמרמזים 'מדבר שקר תרחק' ששקר מרחיק מה'. ופנה לבחורים: אני לומד חברותא עם בחור בן שבע עשרה, שכאשר הייתי בגילו לא הייתי פחות ממנו, ואף על פי כן אינני מרגיש בושה שהוא מחכים אותי. אז אם שני בחורים בני שבע עשרה לומדים חברותא - **ודאי שלא צריכים להתבייש אם אחד מחכים את השני...**

המשגיח למד חברותא בסדר א' עם בחור משיעור א' את המסכת הנלמדת, ואמר שלמרות שהוא למד את הסוגיא פעמים רבות, ולבחור היתה זאת רק הפעם הראשונה, כשהיו חילוקי דעות, לפעמים החברותא הצעיר צדק, ואף פעם לא התביישי **לומר טעניתי**. המשגיח גם סיפר שבמשך השנים תמיד הסתדר עם החברותות שלמד, מפני שכל אחד רצה לשמוע את השני ולקבל תועלת מהשני, וגם כשראו שאינם מגיעים לעמק השווה, הגיעו שניהם להבנה שכל אחד סובר אחרת, ולא המשיכו להתווכח בכדי לנצח. אמנם בבחירות היתה לו חברותא אחת עם מידות רעות ומיד עובד - **כי לא יכל ללמוד 'תורה' עם חברותא שיש לו מידות רעות!**

תורה: נביא כאן תיאור ששמענו מאחד מהחברותות של רבנו, שלמד עמו 'איזהו נשך' בסדר ב', באותם שנים בהם כיהן המשגיח גם כמשגיח ביישיבת כנסת בית אהרן, בחיפה. הינו נוסעים יחד ג' פעמים בשבוע לחיפה, הלימוד החל ברבע השתיים מיד בכניסתו של המשגיח למונית לכיוון חיפה, והמשגיח בהיכל הישיבה, ובחזור במונית לכיוון רכסים. כשהלימוד ברכב היה כלימוד בבית המדרש **ממש!** למיטב זכרוננו המשגיח מעולם לא הסתכל במשך הנסיעה בחלון - **אפילו פעם אחת!** זאת למרות שהיו לפעמים פקקים גדולים או תאונות וכד' - אני לא זוכר אותו מסתכל או מפסיק בלימוד אפילו פעם אחת. וזה לא שהוא היה צריך לעבוד על עצמו שלא להסתכל, הוא פשוט היה **מחופט ומרוכז** בגמרא **ולא עניין אותו שום דבר אחר**.

סדר הלימוד היה: מיד עם כניסתו לרכב חזרנו על מה שלמדנו ביום הקודם, אחר כך למדנו גמרא רש"י, חזרה גמרא רש"י ולימוד התוספות, ועוד חזרה גמרא רש"י ותוספות. אחר כך למדנו רא"ש ר"ף ור"ן. טור ובית יוסף. ושולחן ערוך הלכה למעשה. בחזור לרכסים חזרנו שוב על מה שלמדנו באותו היום, וסיימנו בשמונה ומחצה ברכסים. וכאמור, למחרת בתחילת הנסיעה חזרנו עוד הפעם על מה שלמדנו אתמול. מלבד זאת המשגיח היה לפעמים עוצר באמצע הלימוד, והיה הולך הלך ושוב, ומשנ בעל פה את דברי הגמרא והראשונים עוד הפעם לעצמו, בהנאה ואהבה לגמרא, בסבלנות ובמתיקות **כמו בפעם הראשונה**. לפעמים מתוך התרגשות ואהבה עזר למימרא של הגמרא, המשגיח היה **מנשק** את הגמרא כמה פעמים...

סיפרו, שכשהמשגיח היה אברך צעיר הרבנית רצתה לבקר חברה טובה לעיתים קרובות, ומאריך גיאת היה חבל למשגיח על הזמן... אז קבע המשגיח עם בעלה של החברה, חברותא **במנחת חינוך** על ל"ט מלאכות. כך שהנשים ביקרו זו את זו, והגברים ניצלו את זמנם ולמדו בחברותא.

המשגיח מיעט לנסוע לשמחות ואירועים שהתקיימו מחוץ לרכסים, והיה אומר - **הזמן קצר והתורה גדולה!** ... (ודעתו היתה שאין זכות לבעל שמחה להיפגע שלא בא מרכסים הרחוקה, וכפי שרואים במשנה ב'השוחר את האומנים' שצריך זכות לתרעומת). מספר תלמיד: כשהגעתי להזמין את המשגיח לחתונתי שהתקיימה בבני ברק, תפס המשגיח בזקנו ואמר לי: אתה רואה את השערות הלבנות - כל שיערה היא **תזכורת מבית דין של מעלה**... איך אני יכול לנסוע שעה וחצי הלך - שעה וחצי חזור - ולהיות שם חצי שעה?

וע"כ ואמר שאינו יכול לבוא. בפסח נסעתי להורי לחג הפסח, וכשחזרתי לביתי ראיתי פתק בתיבת הדואר שכתוב שם: 'הייתי אצלכם, דב יפה'. התברר שהמשגיח היה בחג בבית חתנו בבני ברק, ובגלל שלא היה בחתונה שלי הגיע במיוחד לבקר בביתי.

יצר הרע: המשגיח הרבה לעורר והחדיד בעצמותינו שזכור שיש יצר הרע שמבקש תמיד להכשיל אותנו ולאבדנו משתי עולמות, ולפיכך צריך תמיד להיזהר ולהיות **ערני** לאפשרות שהיצר טומן לנו מכשול. והיה מביא בשם אחד הצדיקים, שכשם שבמלחמה כל צד חושב מה הצד השני מתכנן לעשות, כך ראוי שאדם יחשוב מה היצר עלול לתכנן, ולהיערך להלחם נגדו **קודם** שיניח היצר את המלכודת.

לפני כמה שנים יצא ספר חשוב המייצג בכמה עניינים בעבודת ה', דברים חשובים ונחוצים, המשגיח מאד נהנה ושמוח בהוצאת הספר לאור. והנה בשם של הספר יש משמעות שהספר נכתב ומיועד לבני הנעורים. המשגיח שאל את המחבר מדוע הוא כותב כך - הלא גם למבוגרים הספר יכול להביא תועלת גדולה? המחבר השיב שהמשגיח אכן צודק, והיה ראוי לייעד את הספר גם למבוגרים, רק מכיון שעיקר כוונתו היתה לבני הנעורים הוא לא חשב על כך וייעד את הספר לצעירים, ולמעשה האמת היא שגם מבוגרים יכולים לקבל מהספר תועלת גדולה. כשהמחבר יצא ממעונו של המשגיח, אמר לי המשגיח בכאב, תראה איך שהיצר מקלקל, הרי הספר הוא כל כך חשוב ונחוץ, מי שיקרא בו בודאי יהיה לו ממנו הרבה תועלת, אז מה עושה היצר שלא ילמדו ממנו - **הוא מקלקל בכריכה**... היצר דאג לייעד בכריכה את הספר רק לבחורים ודאג שמבוגרים לא ישתמשו בספר!

כשדאגתי פעם באמצע שיחה לקרב את המיקרופון למשגיח, הודה לי על כך מאד, ואמר: לי יש דברי חיווק למסור, והציבור גם כן משתוקק לשמוע את דברי החיוק, אז מה עושה היצר הרע? **מרחיק את המיקרופון...**

דקדוק הלכה: המשגיח היה רגיל לעורר על נחיצות **ידיעת ההלכה** שבלעדיה אי אפשר שירים איש את ידו ואת רגלו בלא להיכשל, והמשגיח בעצמו השקיע הרבה בלימוד הלכה, וקנה בקיאות גדולה בשולחן ערוך ומשנה ברורה הלכה למעשה, ותמיד ידעו בני הישיבה שהכתובת לכל שאלה הלכתית - זה המשגיח.

כשהתאשפו בבית החולים אחרי שלקה בלבו, הבין המשגיח שיצטרך להתפלל ביחידות, וביקש שאביא לו משנה ברורה חלק א', לפי שהסתפק בדין שהיחיד צריך לכוון את תפלתו לשעה שהציבור מתפללים, אם הוא יכול להתפלל עם הנץ החמה ולכוון לציבור שמתפללים וותיקין ב'רמת אהרן' הסמוכה, או שמחויב דווקא לכוון את תפלתו לתפלת שחרית של בית הכנסת 'מעייני הישועה' שהוא המניין שהכי סמוך אליו ושם מתפללים רק בשבע וחצי. והיה מזהים לראות את המשגיח זמן מועט אחרי שלקה בלבו **שכל מעיניו תפוסים בדקדוק ההלכה** מתי ראוי יותר להתפלל שחרית! (וכך היה המחזה תמיד, שכולם היו עסוקים לטפל בו, והוא עצמו היה מנותק ומונח גבוה בעולמות רוחניים!) למעשה המשגיח קם בבית החולים (מעצמו) כל בוקר לפני הנץ, והתפלל עם הנץ.

המשגיח גם חניך שהדקדוק במצוות יהיה מתוך **אהבת יראת שמים, ובשמחה**. לדוגמא: כשהיה שאלה בסעודת שבת על הברכה של המנה אחרונה, ביקש המשגיח שייבאו מאכל שברכתו שהכל לצאת ידי ספק ברכה, והביאו שוקולד. אמר המשגיח לנכדים: אתם רואים, דקדוק במצוות זה **מתוק** - מרוויחים מזה שוקולד... והיה מפרש את הנוסח שבברכת החודש שמבקשים תחילה 'חיים שיש בהם יראת שמים' ואחר כך מבקשים שוב 'חיים שיש בהם **אהבת תורה ויראת שמים**', והיה אומר שאין בכך כפילות, דהבקשה השניה היא על אהבת תורה, ואהבת יראת שמים!

בן עולם הבא: רבנו זצ"ל התייחד במעלת היותו **בן עולם הבא**, כאשר כבר מימי צעירותו, הוא חי בהכרה ברורה, שהעולם הזה הוא ארעי, והתכלית שלנו היא העולם הבא. נשלחנו לעולם הזה לעסק התורה וקיום המצוות, ואם נקיים כראוי את שליחותינו בעולם הזה, נזכה להתענג לנצח בתענוגים הגדולים ביותר - בעולם הבא.

מצעירותו ממש ההביל את העולם הזה, ומאס בתענוגותיו, וכל מחשבתו היתה תפוסה - **מהי חובתו בעולמו!** תמיד חשב וחקר מה רצון ה' ממני עכשיו! וחקוק בעצמותנו התבטאויות הקבועה של המשגיח: העולם הזה אינו העולם שלנו, **אנו תושבי העולם העליון ובאנו לעולם הזה כשגרירים של הקב"ה כדי למלא את שליחותנו לעסוק בתורה ובמצוות, ומה לנו בעסקי זה העולם?** - וזכה לרומם ולהשפיע בכך על אלפי תלמידים.

מאז היותו צעיר הכין את עצמו למקום הקבע - עולם הבא, והיה שוקל את מעשיו האם הם מתאימים לחיי עולם הבא - האם הם יתקבלו בפני בית דין של מעלה, וכך זכינו לשמוע מפיו כמה פעמים: **זו תשובה שתתקבל בעולם הבא!** וגם היה מזכיר הרבה שמרן החפץ חיים זיע"א מאד **חי** בכל דבר, מה הוא יענה על כך בבית דין של מעלה. וכך גם סיפרו על המשגיח, שכאשר היה צורך לשלוח בחור מהישיבה, היה מי שבא אליו בטענות, והשיב לו המשגיח ברוגע ובפשטות: לפני שהחלטתי לשלוח **הכנתי את עצמי היטב מה אני אומר על כך לפני בית דין של מעלה**, והחלטתי שצריך לשלוחו.

עוד סיפרו, שכשביקש פעם המשגיח שיקבלו ילד למוסד מסוים, אמרו לו שיכול לצאת מכך השלכות לא טובות, וכיצד אינו חושש? אמר המשגיח: **כבר חשבתי מה אני אענה על כך לפני בית דין של מעלה**, והחלטתי שצריך לקבלו.

מספר תלמידו מקורבו הרב חיים וקסלר שליט"א: בפסח האחרון, באחד מימי חול המועד המשגיח לא חש בטוב, ונאלץ להפסיד את ההלל בציבור. מאוחר יותר כשבא להשלים את ההלל בביתו, רצה המשגיח לעמוד, ואמרו לו שזה מסוכן בשבילו לעמוד מכיון שעלול ליפול. המשגיח לא הסתפק בזאת ושאל את כל הסובבים - אני צריך לשבת? והם השיבו שחייב לשבת. ואז מלמל המשגיח לעצמו - **כשאני אבוא לשמים, ישאלו אותי למה לא עמדת בהלל? אז אני אענה - ישבתי בגלל שאמרו לי שהייתי חייב לשבת**.

כשלמדנו ב'מסילת ישרים' שהעולם הזה דומה לפרוודור בפני העולם הבא, אמר המשגיח "כשנכנסים לבית ועוברים בפרוודור, אפשר להיזכר שהעולם הזה דומה לפרוודור". גם כשהתארר בבית נכדו שמתגורר בקרוון, אמר שאוהב לבוא אליו מפני **שאצלו הוא יותר מרגיש שהעולם הזה ארעי...**

כשאושפז המשגיח במעיניו הישועה, לילה אחד דיבר עמי בגילוי לב, שברוך ה' שמצבו מצוין, אבל ברגע אחד אפשר ח"ו להידרדר למצב מסוכן. ודיבר על 'כל הנשמה תהלל קה' - שחז"ל אומרים שעל כל נשימה ונשימה יש להלל. ואמר: אדם הולך לישון בלילה הוא אינו יודע אם יקום מחר שוב בבוקר, והוא מבקש מה' - 'והאר עיני פן אישן המוות'. חז"ל מלמדים את האדם **שכל חייו** יהיו בתשובה - 'שוב יום אחד לפני מיתתך', בלילה הוא יחשוב אולי לא אקום בבוקר, ובבוקר כשהוא קם הוא יודה לקב"ה - ברוך ה' שקמתי, 'מודה אני לפניך מלך חי וקיים שהחזרת בי נשמותי'. כך האדם יחיה כל יום מחדש - שמקבל חיים חדשים במתנה. ואז - באותה עת רצון - אמר לי המשגיח על עצמו (שלא כהרגלו), **שבילילה הוא מכין את עצמו שאפשר והוא לא יקום למחרת, ומהרהר בתשובה, וכשקם בבוקר הוא שמח ומאוושר שזכה לעוד יום של עבודת ה', ומודה לה' שנתן לו עוד יום חדש במתנה!** (רק שהרגיש שלא כל אחד יכול לעמוד בזה, וצריך להיזהר שלא יביא לידי עצבות).

דבקות בה': כאשר נפרדתי ממנו אמר: תשתדל כל הזמן **להדבק בה'!** בחור שנכנס לישיבה גדולה והתלונן בפני המשגיח, שמרגיש בדידות, אמר לו המשגיח (שכל כך חי את הבורא במוחש) בפליאה: **אתה לא מרגיש את הקב"ה עמך?!**

התלוויתי למשגיח בשבת לאיזה מקום וישבתי בשולחן שהיה בו קצת ליצנות, המשגיח התעניין אצלי אם נהניתי, ואמרתי לו שחבל שלא ישבתי על ידו מסתמא היה יותר רציני, המשגיח התפלא: מה, אתה תלוי במי שיושב על ידך? **אני ישבתי והייתי עסוק בלחזור דברי ידאה, ולא שמתי לב למה שדברו מסביבי**. מכתביו בצעירותו: **"בזמן האירוסין של..., לא לשכוח את ה', למעט לדבר עד כמה שאפשר, לחזור על דינים על פי האברים, לחזור על דברים הגורמים להמלכת ה'.**

פעמים שמסר המשגיח דברי כיבושים ובמהלכם גילה טפח מעצמו: בימים הנוראים עורר המשגיח בוועד לאברכים על החיוב של 'שיוויות ד' לגנדי תמיד', כמובא בתחילת השולחן ערוך, ואמר שהיו צדיקים שחיו כך **תמיד**, יש מי שאמר שלפחות פעם בחמש דקות אדם יזכור 'שוית', ואני מקל פעם בשעה...

ואמר, שלדוגמא כאשר נמצאים בחתונה אפשר **בשעה שרוקדים** להתבונן ב'שוית'. והוסיף המשגיח, שהרי האדם הוא צלם אלוקים, וכל איבר שבו הוא כנגד ההנהגה של הקב"ה, ועל כן כשהוא מדבר עם השני והוא רואה את העיניים שלו הוא **מתעורר לעין רואה**, וכשהוא רואה את האוזניים שלו הוא **מתעורר לאוזן שומעת**...

בתקופה האחרונה, כשהוצרך ללבוש בגדי צי בחדר האמבטיה, הקפיד שאת מה שאפשר לעשות מחוץ לחדר האמבטיה (כמו לכפתר את הכפתורים), לעשות בחוץ - **כדי שיוכל מיד להרהר בדברים שבקדושה**. היה פעם שהיה אסור לו ללמה דקות להרהר בדברים שבקדושה, והמשגיח ביקש מאוד שייבאו לו **בדחיפות** עיתון, כדי שיוכל להסich דעת ממחשבות של תורה.

באחד מנשואי נכדתו המשגיח הביא עמו את 'קיצור ספר חרדים' (שהיה לוקח עמו הרבה לשמחות), המשגיח ישב באמצע המועגל והחל לעיין בספר, כשהגיע למצווה ה' - 'לאהוב את ה' שנאמר 'ואהבת את ה', שמחמת אהבתו יתברך לא ישים לב אל שאר עניינים רק **שחושק ויש לו געגועין תמיד לעבוד אותו**, ומכלל מצוה זו לומר לפניו דברי שבחות ותהלות ומכלל מצוה זו שלא להשתמש מתענוגי העולם הזה אלא מה שצריך לקיום גופו ופרנסתו, ותיכף כשייש לו פנאי יפנה עצמו ומחשבתו לעבוד עבודת הבורא יתברך שמו", המשגיח נסער מאוד והתנתק לזמן מה מכל ההמולה שמסביבו עד שלא היה אפשר כלל להפסיקו. אחר כך ביציאה מן האולם אמר לי, היום ראיתי את המצווה של אהבת ה' והביא מ'החרדים' שצריך להיות דרגת האהבה אל ה' כמו **חולי** של אהבה! שאדם כל כך אוהב את ה' - עד **שאינו יכול להתנתק מלהדבק בו!** ואמר: הרגשתי שאני עוד לא **שלם** בזה...

התרחקות מהבלי העולם הזה: כל ימיו גידל וטיפח את הנשמה והבל ובו לגוף ולהבלי העולם הזה, והיה חוזר בשיחות שעל האדם יש ברירה אם לבחור להיות 'איש האדמה' או להיות '**איש הנשמה!**'

היה לומד בהתמדה גדולה שעות רבות ביגיעה עצומה **בכל התנאים והמצבים**, כאשר

הנשמה היא זאת **ששלטה** על הלך רוחו, והגוף נדחק... גם במצבי מזג אויר חריגים כמו בימות הקיץ השרבים של רכסים, היה יושב ועמל בתורה כאשר כולו הזיע, וחיוך את עצמו ללמוד בכל מצב, בלא להיות **תלוי** כלל בתנאים גשמים. כמה פעמים שנכנסתי לחדרו וראיתייו נוטף מזעה שאלתי אותו אם אפשר לפתוח את החלון או להדליק את המזגן, היה עונה **באדישות** - אפשר... ופעם אמר על עצמו, שבטבעו הוא סובל מחום - ולולי שהיה אומר זאת לא היה אפשר לחשוב על כך...

היה פעם בימות החורף שסבל מצינון, וישב ולמד בחדרו כאשר החלון פתוח, שאלוהו האם לסגור את החלון? השיב המשגיח: **צריך להתרגל ללמוד גם כשקשה...** שאלתי אם כשכואב הראש יש ענין שלא לקחת מושככי כאבים, אמר שבודאי יש ענין, אמנם אם זה בא על חשבון הלימוד לא כדאי. וכשהיו זבובים שהטרידו אותו, פעמים רבות שלא היה מסלקם (כנראה שחיך את עצמו ללמוד גם כשלא נח), ופעמים אחדות שהיה מסלקם **בנחת** - בתנועה איטית ומדודה.

בימים האחרונים סבל מאוד, וכמה פעמים שאלתי אותו מה כואב? וענה בתקיפות - **לא שואלים שאלות כאלו**. וכשפעם נפל ארצה שאלתי מה כואב למשגיח? הגיב, **זה לא דבר שצריך להתעסק בו**. וכבר בבחרותו כתב לעצמו: **'עולם הזה אינו כדאי שיאנחו עליו אפילו אנחה אחת!'**

הגיע פעם נהג לקחתו למוסור שיחה, והגיע מכיוון שהדלת לא היתה סמוכה למדרכה, ובכדי להקל על המשגיח סובב הנהג את רכבו, כדי שהדלת תהיה סמוכה למדרכה, המשגיח מאד לא היה נוחא ליה בזה, ואמר לי: **זה לא טוב לי הנוחיות הזאת...** והוסיף: אני אגיד לך ידיעה חשובה - **צריך מאד מאד לברוח מנוחיות**, הנוחיות זה האויב של האדם! והביא מה'דעת תבונות', שגשמיזם זה הארה נסתרת, ורוחניות זה הארה גלויה, **ועל האדם לבחור באיזה הנהגה ינהג בו**.

המשגיח בפרישותו הגדולה כמעט שלא היה מבחין מזוהה את האוכל, ואפילו מאכלים ידועים לא היה מזוהה, וקודם שהיה אוכל תמיד היה שואל על כל דבר מה לברך? הרבה פעמים היה לומד אחרי התפלה בבוקר ולא הרגיש צורך לאכול עד הצהריים. אינני זוכר אפילו פעם אחת שהמשגיח ניגש לאכול והיה **נראה עליו** שהוא רעב, תמיד היה מתיישב בסבלנות, שואל את הברכות, מברך בנחת, ואחר כך אוכל כמי שצריך לאגור כוחות. המשגיח נהג שלא להתקרב לאוכל, היה יושב **זקוף** ומביא את האוכל לפני!

כל מה שהגישו למשגיח לאכול או לשתות היה טוב עבורו, לפעמים כשהייתי שואל אותו אם להגיש מאכל זה או מאכל אחר היה אומר אתה מכניס אותי **לבעיות** - תגיש מה שאתה רוצה. כשהיו שואלים את המשגיח אם להגיש לו שתיה חמה או קרה, הרבה פעמים היה אומר שאין נפקא מיניה. היה פעם שהמשגיח התארר ובעל הבית (שכנראה לא הכיר מספיק את המשגיח...) שאלו אם רוצה לשתות קפה או תה, המשגיח כדרכו השיב - מה זה משנה? המארח הגיש כוס מים רותחים ולצדה אבקת קפה ותמצית תה כדי שיבחר בעצמו, **והמשגיח שתה את המים ורותחים לבדם...**

כאשר היו מגישים לו לאכול, והיו נוכחים בחדר תלמידים שהיה מדבר עימם בעבודת ה', היה שוכח לאכול... ועל כן היו מוכרחים לדאוג שימתינו התלמידים בחוץ עד שיגמור לאכול. כמה פעמים שנכנסו אנשים בשעה שאכל, והבחין שבקשו מהם שימתינו עד שיסיים לאכול, אמר המשגיח: **אני מעדיף שיפריעו לי לאכול - מאשר שיבואו אחר כך ויפריעו לי ללמוד...**

רצון ה': היה רגיל על לשונו של המשגיח לומר בשם החפץ חיים זצ"ל על הפסוק 'ועתה ישראל מה ה' אלוךך שואל מעמך' - יהודי צריך לשאול את עצמו בכל רגע, "ועתה ישראל - מה ה' אלוךך שואל מעמך", מה ה' שואל מעמי **עכשיו**, במקום הזה, בנסיבות האלו, **מה תפקידי עכשיו?!**

גם בימיו האחרונים שהיה חלש מאוד, שמענו אותו אומר פסוקים מתוך ערפול, וחזר הרבה על פסוק זה, שכל חייו היה נר לרגליו - 'ועתה ישראל מה ה' אלוךך שואל מעמך'.

במוצאי יום כיפור שאלו את המשגיח, כיצד להמשיך את יום הכיפורים? והשיב: **לחשוב כל הזמן מה רצון ה' ממני!** והזכירו מאחד הגדולים שאמר ללמוד כל יום מוסר, והוסיף המשגיח: אני אומר שלא די בלמוד המוסר, צריך להתבונן "ועתה - ישראל מה ה' אלוךך שואל מעמך", לחשוב כל הזמן מה ה' רוצה ממני - **עכשיו!**

לפני שנים רבות התבטא מרן הגר"נ קרליץ זצוק"ל, הידוע בדקדוק לשונו, אודות המשגיח: **"יהודי שלא מסיח דעת מחובתו בעולמו"**. ומספרים, שכבר בגיל שלושים העיד עליו מרן הגר"א לאפיאן זיע"א, שלפני כל תנועה שהמשגיח עושה, הוא חושב **האם הקב"ה מרוצה מזה**. ובאמת, בכל שאלה שעלתה על שולחנו, אי אפשר היה שלא להבחין שהשיקול שלו היה - מהו רצון ה', האם כצד א' או כצד ב'. בהזדמנות אמר לי, שישנם שחששו לומר 'בברוך שמי'ה' 'אנא עבדא דקודשא בריך הוא', שמא יש בכך שקר. אך אני אומר - 'אנא **משתדל** להיות עבדא דקודשא בריך הוא', וזה אמת.

בעידן דחדוותא אמרתי למשגיח זצוק"ל שהוא נראה כמו מלאך, הוא חיך ואמר - איך נראה מלאך? לאחר מחשבה קלה הוסיף: אני באמת רוצה להיות מלאך, הרי כל המציאות של מלאך - שממלא שליחותו! **גם אני רוצה כל הזמן למלאות שליחותי ולעשות רצון ה'.**

לרומם כל מעשה: המשגיח הרבה לעודד ולחנך שישנם מעשים שמצד עצמם הם מעשים של חולין, אך עם שימת לב יש באפשרותנו **לרומם אותם** ממעשים של חולין **למעשי מצווה**.

כך למשל ביחס לעבודות הבית והעיסוק בגידול וסיפוק צרכי הילדים. כשמחליפים את בגדי התינוק, מלבישים או מאכילים אותו, וכן כשמנקים את הבית או שוטפים כלים, זה יכול להעשות כמעשה חולין, וזה יכול להיות **מצוות חסד** - חסד עם האישה, חסד עם הבעל, חסד עם הילדים... לפיכך, בשעה שההורים עוסקים בענייני הבית או בטיפול בילדים, כדאי **שיתבוננו** שעושים זאת כחסד עם האשה או הילדים, ובכך מרוממים מעשים אלו למעשים של מצווה, וכתוצאה מכך יש גם יותר סיפוק במעשים אלו.

כשראה ילדים משחקים היה אומר להם בחביבות - עכשיו יש לכם אפשרות **לזכות במצווה** - לשחק באהבה ובשלום, ולא לצער אחד את השני.

אחד השכנים סיפר: כאשר הייתי ילד באתי לבית המשגיח לשאול לול, שאל אותי המשגיח מה הביאך אלינו? והשבתי שבאתי לשאול לול, אמר לי המשגיח בנעימות: **אתה רוצה לכבד את ההורים** - ובשביל כך אתה מבקש לול... ואם תזהר לא ליפול עם הלול **תקיים מצווה נוספת** של שמירת הגוף - 'ונשמרתם'...

ילד בא בשליחות אביו לקבל הלוואה מהמשגיח. שאלו המשגיח למה באת? השיב הילד: באתי לקחת את ההלוואה. אמר לו המשגיח בחיוך: **באת לקיים מצוות כיבוד הורים**. כשראה ביום ששי בחורים מהישיבה קטנה 'כנסת חזקיהו' נוסעים הביתה ביום ששי על מנת לשוב לישיבה לקראת שבת, שאלם המשגיח לסיבת נסיעתם, וענו - להתארגן לשבת. חידד המשגיח: **אתם נוסעים לכבד את ההורים**. המשגיח מאוד נהנה ושייב הנהגה ששמע באחד הישיבות, שקוראים לשבת חופשית - **'שבת כיבוד הורים'!**

סיפר נינו הבה"ח צבי וולף נ"ו: כשהמשגיח התארח אצלנו בשבת, סידרתי את המפה לפני הסעודה, שאלני המשגיח 'מה אתה עושה?' היות ולא הבנתי כל כך מה מונח בשאלה עניתי לפי תומי 'מסדר את המפה לסעודה', אמר לי המשגיח: **תכוון לעזור ולשמוח את אימא...**

המשגיח היה סמל ודוגמא לחיים שמסובבים סביב המצוות. לדוגמא, מנהג קבוע היה למשגיח, כשהיה נוסע ביום חמישי למסור שיחה בכרמיאל, היה יורד בכיכר המועצה להביא את הדואר לבית (הדואר לא הגיע הביתה). כשהתקרבו לכיכר פעמים שהמשגיח כבר היה אומר, **כעת יהיה לי מצווה לשמחת את רעיתי**, והיה יורד מהרכב ומרוקן בעצמו את תיבת הדואר, **נדי לקיים בגופו** את המצווה לשמוח את הרבנית בהבאת הדואר...

בהזדמנות אחת הבאתי לו גלידה, צחק ואמר: **זה מה שיש לך עדן התחתון למכור?** והביא מ'הפלא יועץ' שכשיש אוכל טעים זה סיבה לברך **יותר בכוונה ובשמחה**, ויותר להודות לה'. ואמר: אפשר לאכול גלידה ולשקוע בתענוגי העולם הזה, **ואפשר באמצעות גלידה לעלות באהבת ה'!**

בבין הזמנים היו עושים הנכדים בחצרו ערב שירה, והמשגיח היה מגיע להשתתף כמה דקות, וכדרכו לרומם כל דבר גשמי, הקריא את דברי הטור בהל' יו"ט (תקס"ט) 'ויאמר האדם בלבו בעת שמחתו והנאתו: ואם כך היא שמחת העולם הזה אשר היא הבל כי יש אחריה תנוגה וצער, א"כ מה תהא שמחת העולם הבא התמידית שאין אחריה תנוגה...' והיה אומר: אם כל כך נעים לאכול ולשיר ביחד - **כמה כדאי לנו להשתוקק ולרצות את תענוגות העולם הבא...**

גם ביחס לשבת היה אומר: ישנה דרגה שאדם נמנע מלעשות מעשה של חילול שבת, אך יש דרגה גבוהה יותר שאדם מתבונן **ונהנה** להיזהר כל הזמן שלא לבא לידי חילול

שבת. כך לדוגמא, כשהתארח המשגיח בשבת אצל ביתו תח' בבני ברק חזרנו מתפילת שחרית והמשגיח היה מאוד חלש, במקום ללכת לכוון המדרגות לפליאתנו המשגיח החל להתקרב למעלית, נעמד סמוך למעלית והכריז: אנחנו חלשים אחרי התפילה והדרך, אם היה יום חול היינו עולים במעלית, אך זכינו שהיום שבת **ואנו מקיימים צווי הבורא יתברך בשמחה** ולא עולים במעלית!

בעת שריפת חמץ שאל את הילדים במתק לשונו: איזה מצווה יש לנו עכשיו? והשיב - **להיזהר מהאש!**

לחיות את חסדי ה': בהזדמנויות שונות היה המשגיח מודה לקב"ה על החסדים שעשה עמו, שלמרות שגדל בתל אביב להורים שלא הכירו את האווירה ששררה באותם ימים בארץ, ולא היו ערניים מספיק לסכנות ברחוב. והיו לו ניסיונות ופיתויים שונים, ה' הציל אותו. ואמר, העובדה שההורים שלו עלו מוילנא לארץ ישראל כשהיה בגיל שבע גם זה היה מחסדי ה', לא היה להם קודם מחשבה לעלות לארץ ישראל, אלא שהיה הזדמנות עליה של וועד הישיבות, והחליטו ללא סיבה מיוחדת לעלות...

את השידוך שלו ראה כחסד ה', שזכה ברבנית הצדקנית תליט"א, וביחד זכו להקים משפחה מפוארת שכולם הולכים בדרך ה', והרבנית הסכימה לנדוד בימים ההם למדבר 'כפר חסידים', בלא שהיו תנאים מינימליים, ובמשך כל השנים הרבנית נטלה על עצמה במסירות עצומה את עול הבית, ואפשרה לו להתמיד בתורה הקדושה ולהרבות תורה ומוסר, וזכו ביחד להרבות הרבה כבוד שמים.

המשגיח היה חוזר מאות פעמים בהתרגשות גדולה על הנס הגדול שעם ישראל חי וקיים, והתורה פורחת! וכל פעם הוא היה מספר בהתרגשות כאילו הוא אומר זאת בפעם הראשונה... והיו הזדמנויות שחזר על כך שוב ושוב מחדש והיו שואלים אותו - מדוע המשגיח חוזר על כך כל כך הרבה פעמים? והיה עונה בכזו ערגה - **אני מאד אוהב לספר את חסדי ה'...**

ציטוט מדברי המשגיח בשיחה: **"חביב עלי מאוד** לפרסם את חסדי ה' איך שעם ישראל קיים, ואיך שהתורה קיימת. כשלא מתבוננים זה יכול להיראות כמוזן מאיליו, ויש לנו **מצווה** להתבונן ולראות את חסדי ה' ולספר את חסדיו.

גם בשמחות משפחתיות חנך המשגיח את בני המשפחה להודות לה' בפני עם ועדה על כל החסדים, ולפני שמודים להורים לבני המשפחה והאורחים, **ראשית צריך להודות לה'!** והיו פעמים שהדרשן הודה למשפחה וכו' ואחר כך הודה לקב"ה, והמשגיח מיד העיר ותיקן, **קודם** אנו מודים לה' ורק אחר כך אנו מודים להורים וכו', (והיה משבח מאוד את זה שמודים להורים ולאורחים).

ויותר משחי בהכרת טובה לקב"ה על חסדיו הגשמיים - חי כל הזמן בהכרת טובה מרובה על מתנותיו הרוחניות. המשגיח חי עם הידיעה שהקב"ה מקור הטוב רוצה להיטיב עמנו, ולשם כך הביא אותנו לעולם הזה שנוכל ליכות לקיים את רצונו ולזכות לטובה הגדולה ביותר - להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו.

ומרגלא בפומיה: **שתרי"ג מצוות הם תרי"ג 'מתנות'!** (וכמו שכתוב בזוהר שהמצוות הם דורון שהקב"ה שולח לאדם). כך היתה התייחסותו לכל לימוד מצווה ותפילה - שיש לנו **מתנה** מאת ה' שאפשר לנצל, וממילא תמיד הודה לה' שזיכה אותו בלימוד ובתפילה וכד'. גם במועדים היה מאוד מודה לה' שנתן לנו את קדושת המועדים והמצוות התלויות בהם.

**לרגל יום
היארצייט נידב
ע"י אחת מלמדי
רבנו 'צוק"ל'
סבסוד גדול
ומיוחד של הספר
'דבקה נפשי'
לע"נ הטוהרה**

**ניתן להשיג
בשבוע הקרוב
בלבד! בבתי
הכנסת (הפצת י
בלוי' ב 30 ש
בלבד**

**לפרטים וכן
להשגת 'עובדות
והנהגות' מרבנו
צוק"ל ניתן
ליתקשר
0527166490**

מכתב שקבלנו אודות הספר 'דבקה נפשי' אחרך'

מאחד ממרביצי התורה שליט"א

כאחד שבס"ד זוכה להתעסק הרבה בחינוך ובתועלת הרבים, חשתי צורך לפרסם ענין שלענ"ד יכול להביא תועלת לאין שיעור!

זכינו והיה עמנו בדורנו המשגיח הגאון הגדול רבי דב יפה 'צוק"ל' (שכעת ימלאו שנתיים לפטירתו) וכידוע היה דמות מופת לאדם השלם, וכל מי שזכה להיות אי פעם במחיצתו הרגיש שהוא עומד במחיצת מלאך ד', ובחסדי ד' עמנו זכינו והמשגיח השאיר אחריו יומנים שכתב בימי בחרותו בהם הוא מגלה את רחשי לבו ואת הדרך בה הוא מתעלה מתקופת לימודיו במדרשה בתל אביב עד להגיעו לפסגות בלימודי בישיבת חברון, ביומנים אלו הנער הצעיר מתאר את הניסיונות והקשיים, הנפילות והקימות, ההצלחות והכישלונות שעוברים עליו, ואת הדרך בה הוא מתמודד עמהם, שלב אחר שלב, עד לבניית אישיותו הגדולה אשר הכרנו, ממנה כל כלל ישראל זכה ליהנות עשרות בשנים, לדעתי זה מסמך היסטורי מאין כמותו, אשר יש בו לימוד עצום לכל בן תורה באשר הוא, השקפה ועידוד, כיצד הדרך לגדול ולהתעלות, כיצד להתמודד עם מלחמת החיים ולא להיבהל מקשיים ונפילות. בס"ד ערכו את היומנים וסדרו אותם בספר 'דבקה נפשי אחרך' ע"י ברוך הכישרונות הר"ר מאיר למברסקי שליט"א ואני תקווה שכולנו ננצל אוצר נפלא זה כראוי. בברכה ---

בכל דבר, קטן כגדול, חי המשגיח בחוש את חסדי ה'. אתיק כמה דוגמאות שרשמתי במשך השנים: כשהיה גשם הבאתי למשגיח מטריה, מיד אמר '**חסדי ה' שיש מטריה...** כשהיה שואל נהג אם יש ג' פי אס היה מתנחל: '**יש לך את המכשיר של 'חסדי ה'.**

כשישב לאכול ארוחת בוקר אמר: חסד ה' שיש מה לאכול – יש כאלו שאין להם מה לאכול... הגעתי לביקור אצל המשגיח, התעניין – איך הגעת? עניתי באוטובוס, מיד אמר: '**חסדי ה' שיש אוטובוס...** היה אומר לחתנים: 'גם אם אתה בחור טוב, זה לא מובן ממילא שתקבל בחורה טובה, זהו חסד ה'. והיה אומר לחתנים ואברכים – אל תחשוב שמה שאתה חתן חשוב ויש לך כלה חשובה זה כבר מובן מאיליו שיהיה אצלכם שלום בית, יש כאלו שהיו מיוחדים ואף על פי כן היו בעיות... אז גם אתה תלוי בסייעתא דשמיא, וצריך תמיד להודות על זה לה' – **שלום בית זה מתנה מה!**

היה מתעניין על אודות החתנים החדשים שנכנסו למשפחה ועל מעלותיהם, והיה מודה מאוד לה' שעשה עמנו חסד וזכינו בהם. הביט בנכדתו שהחזיקה את בתה, ואמר: כמה **חסד ה'** יש בכך שהאימא נהנית להחזיק תינוקה, ואין זה עול עבורה. כאשר היו שרים בשבת הפזמון 'השומר שבת הבן עם הבת' היה אומר: לא פשוט מה שאנחנו זוכים היום שכל המשפחה שומרת שבת, פעם היה שייר שחלק שמרו שבת וחלק לא שמרו... כשהשתתף בחופות היה אומר: לא פשוט שזוכים לראות את חסד ה' הנפלא בהתגשמות ההבטחה – עוד ישמע בערי יהודה ובחצוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה, קול חתן וקול כלה... התפעל מהורי תלמידו חביבו הרב חננאל שוב שליט"א שלא חשבו שילדים זה מהלך טבעי, וכבר בלידת בנם הבכור **הכירו** בחסדי ה', וקראו לו חננאל, על שם חנן – אל.

היה אומר לאחת מבנותיו המוכשרות, אפילו שאת מוכשרת **את צריכה תמיד לזכור שהכל מאת ה'.** כמו"כ כשהיו מגיעים למענו אנשים מוכשרים בתפקידים בכירים או פוליטיקאים שונים, היה אומר: שמעתי שכבודו מוכשר ומצליח מאוד, אבל תמיד צריך לזכור **שהכל מאת ה'!** אמר למחנכת גדולה, יש לי מתכון להצלחה: 'בכל דרךך דעהו' – לזכור תמיד שתלויים בה! דיבר על עסקן רפואי שמצליח בסייעתא דשמיא מופלאה, וכל העולם רודף אחריו אפילו שהוא לא למד באוניברסיטה... והתבטא: למרות שהוא כל כך מוכשר ומצליח, התפקיד שלו תמיד לבקש ולקוות שה' יאיר את עיניו, ולא יסמוך על עצמו.

בשעה שהיה צריך לקחת תרופה היה אומר, **הנה התרופה של בורא רפואות.** וכשהתעניין אם יש פתרון לבעיה פלוגית הנוסח היה: האם יש לבורא רפואות **איזה חסד** לסייע לי בבעיה פלוגית? הגישה היתה תמיד – חסד של בורא רפואות! כמו כן, היה מבט על המיכשור של בית החולים והיה אומר, איזה חסד ה' מכשיר זה, ואיזה חסד ה' מכשיר זה.

בזמן אישפוזו חזר כמה פעמים ברגש רב על פרק **ק"ג** בתהילים, העוסק בחסדי ה' עמנו, איך שהקב"ה דואג לנו כאב לבנים ועושה עמנו סדרים, וסולח לעוונות שלנו וכו'. היה אומר: אנשים מתפללים איך זה שהמשגיח הרגוע נהיה חולה לב, והאמת היא שהפליאה צריכה להיות, **כיצד תמיד היינו בריאים...** וסיפר מה שרבי ירוחם ממיר זצ"ל אמר: שאילו אדם היה יודע כמה נפלאות ה' מונח בעשייתו את צרכיו, היה שולח מברק להודיע שהנתנו עבר בהצלחה...

אמונה: המשגיח היה מחנך לחיות באמונה **פשוטה** שהכל מאת ה', וכדי שתהיה הצלחה צריך לעשות את רצונו ה'. אדם הזקוק להצלחה ראשית הוא צריך לבדוק אם הוא בסדר עם הקב"ה, והיה אומר 'והייתם לי – סגולה', להיות של הקב"ה, 'דהיינו לעשות את רצונו – זוהי **סגולת הסגולות!**

הרבה פעמים באו אליו אנשים לבקש עצה וברכה, כמו לשידוך לקנית דירה או לכל מיני עסקאות שמרגשים במיוחד שזקוקים בהם לסייעתא דשמיא, והמשגיח היה אומר – **תהרהר בתשובה,** תשובה עשויה לסייע להצלחה! והיה מתאונן שיש כאלו שחוששים מקפידות שונות יותר משחוששים מעבירות, יש שהולכים לבדוק את המזווה לפני שבדוקים את עצמם...

כמו כן היה מדבר לבחורים שעולים לישיבה גדולה, שיש לפעמים פריקת עול ורפיון בתקופה של אחרי הבחינות, והיה מחזיר להם – הרי להצליח בישיבה החדשה **צריך סייעתא דשמיא,** אם תתחזקו למרות הקושי אז תזכו ויהיה לכם אחר כך סייעתא דשמיא מיוחדת!

מתוך מכתב: "**ב"ה על כל חסדיו... הרבה שלוחים למקום ובעזרת ה' נסתדר. צריכים לזכור שהכל לטובה, וגם הייסורין, ורק ה' שברא את העולם יודע מה טוב לאדם ומה לא. אע"פ שאין האדם יודע ומבין שזוהי טובתו – אפשר לסמוך על מי שברא את כל הבריאה הענקית, שהוא יודע מה טוב לאדם ומה לא! האדם רגיל לחשוב רק על העולם החולף, אבל הבורא היודע כי העיקר הוא העולם הנצחי, חושב גם, ובעיקר, מה טוב לו לאדם בעולם הנצחי.**"

כשדיבר המשגיח בכנס של 'בוני עולם' בפני זוגות שמצפים לילדים, עורר שגם כאשר יש ייסורים **צריך לזכור את הדברים הטובים ולהודות לה' על חסדיו.** (וגם הביא מחז"ל שלעתיד לבוא לכולם יהיו ילדים). המשגיח עורר שכאשר מסכמים את השנה שחלפה ומדגישים את הצרות והייסורים שהיו במשך השנה (במטרה לעורר לאימת הדין), ראוי לא **להתעלם** מחסדי ה', ראוי להקדים ולומר, שאמנם זכינו להרבה חסדים וטובות מה', אך יחד עם זאת היו השנה גם הרבה צרות.

שלווה: פעם שאלו אחד ממקורביו, איך זה שהמשגיח תמיד כל כך שמח ומרוצה? השיב לו המשגיח בפשטות: יש בחיים מה שהאדם בעצמו בוחר לעשות, ויש מאורעות שעוברים על האדם ואינם תלויים בו, והנה הוא מצדו משתדל לעשות את מה שיש בכוחו לעשות, ומה שאינו תלוי בו הרי כל מאי דעביד רחמנא לטב עביד... בכמה הזדמנויות שהצטיי למשגיח ללכת לים אמר, אומרים שהולכים לים להתאווור ולקבל שלווה הנפש, ברוך ה' גם בלי הים **לא חסד לי שלווה הנפש...**

בימים האחרונים שהמשגיח היה חלוש מאוד והיה לו קושי גדול לשבת על כסא, למרות הייסורים הגדולים התאמץ והתיישב על הכסא בכדי להתפלל תפלת שחרית. מיד לאחר תפלת שמונה עשרה ביקש המשגיח באפיסת כוחות שאקרא לאח להשיבו אל המיטה, אולם האח באותו הזמן לא היה זמין. כשאמרתי לו שהאח לא זמין – המשגיח נשאר באותו רוגע ואצילות, וכל כמה דקות שאל **בעדינות** אם אפשר לראות שוב שמו האח כבר יכול... ולמרות שהיו אז למשגיח ייסורים גדולים וקשים לא היתה בבקשתו שום נימה של דרישה – הכל נאמר באותו עדינות ואצילות **כבימי כוחו ותפארתו.**

מספר נכדו: לפני כמה שנים היה מאורע שהעניק לי מושגים חדשים בביטחון בה', ושלווה הנפש של הבוטח בו. התארחנו אצל המשגיח בשבת, והנה מתקרב זמן הדלקת נרות והמשגיח עוד לא חזר... הרבנית התחילה לחשוש אולי קרה משהו – אמנם המשגיח היה מעל הזמן ולא תמיד היה צפוי, לפעמים היה שקוע בתלמודו ושוכח לחזור הביתה... או שהיה פוגש מאן דהו ומשוחח עמו זמן רב כדי לחזקו – אך בכל זאת כבר נשמעה צפירה ראשונה, והרבנית דאגה ובקשה ממני שאלך לראות מה שלום סבא. רצתי ליישיבה ולא מצאתי את המשגיח. מיד עלה במחשבתי שאולי קרה משהו במקווה. רצתי למקווה של הרבנים, ניסיתי לפתוח את הדלת אבל המקווה היה נעול... דפקתי בחזקה ואז שמעתי את קולו **השליו העדין והרגוע** של המשגיח עונה לי, כ-ן... כביכול הכל בסדר – מה רוצים... שאלתי אם קרה משהו, והמשגיח בשיא הרוגע והשלווה (קשה להמחיש זאת...) עונה לי: כנראה מישהו נעל את המקווה ואני ממתין שתבוא לפתוח, (היה זה באמת טעות של מאן דהו...). רצתי להביא מפתח, ולקח עוד כמה דקות... וחזרנו לבית בריצה, כבר ממש סמוך לשבת... והמשגיח נראה מאושר מחוץ ושמח... לא התאפקתי ושאלתי: איך זה שסבא במצב כזה לא נלחץ, ולא איבד כבהוא-זה את שלווה וסבלנותו, הרי – בכל זאת השעה כבר היתה סמוכה לשבת, וכנראה שכבר המקווה היה סגור זמן רב? השיב לי המשגיח בפשטות: ראיתי שנגעלתי, התפללתי לה' שמישהו יבוא לחלץ אותי, בטחתי בה', וידעתי שתבוא, **אז למה לי לחיות לחוץ?** אגב, לא עלתה למשגיח שמץ של טרזניה כלפי מי שסגר את המקווה, ובחוסר אחריות לא בדק אם מישהו נשאר בפנים...

אהבת התוכחה: הגה"צ ר' יעקב גלינסקי זצוק"ל אמר לי פעם, שבכל המקומות שבא למסור שיחות, בדרך כלל הצוות של הישיבה באים לכבדו וכמובן גם רוצים לשמוע את דבריו, אך שומעים את דבריו כ'רבי הישיבה', אולם כשדברתי בישיבה ב'כפר חסידים' ראיתי דבר חדש, המשגיח ר' דב יפה שמע אותי **כאחד הבחורים...**

וכידוע המשגיח היה הולך לשמוע שיעורים ושיחות מרבנים שהיו צעירים ממנו בעשרות שנים... גם שכבר היה 'קנן המשגיחים' וכיהן כמשגיח למעלה משישים שנה... היה יושב כאחד התלמידים, מוציא עט ונייר **ורושם** נקודות מהדברים שרצה לזכור. וגם בכינוסים שונים היה יושב ומאזין לדברי אחרים ורושם נקודות שחשב לקבל מהם תועלת. כששאלו את המשגיח – איך הוא הולך לשמוע שיחות של אנשים שצעירים ממנו בארבעים או חמישים שנה? המשגיח **לא הביץ** מה רוצים ממנו... האם מפני שעבר את גיל שמונים כבר אין לו יותר מה ללמוד? גם בהסכמות לכמה ספרים שחיברו אברכים הצעירים ממנו בעשרות שנים, כותב המשגיח בעונותונות: אם הייתי רואה את הדברים בצעירותי **הייתי יותר מושלם.**

בנו הגר"מ שליט"א מספר: כשמלאו למשגיח שמונים שנה, הוא התקשר אלי ואמר: בני היקר, יש לך מצוות כיבוד אב ואם של 'מאכילו ומשקהו', ברוך ה' יש לי אוכל, ואף הנני יכול לאכול לבד, אולם יש גם 'מאכילו ומשקהו' רוחני, וזהו **העיקר.** על-כן, אם אתה רואה שיש ידעה חשובה שכדאי שאדע אותה תתקשר לומר לי. והוסיף: אתה יודע שאחרי גיל שמונים – הגם שהבריאות טובה ב"ה – צריכים עוד יותר להתכונן... ועל-כן, אם אתה חושב שיש דבר שראוי לי לתקן, **תתקשר אלי ותעורר אותי.** אתה יודע שאינך צריך לחשוש שאקפיד עליך אם תעיד לי, זוהי המצווה של 'מאכילו ומשקהו' בדרגה הכי גבוהה".

היה פעם ששיבחו בפני המשגיח אשת תלמיד חכם זצ"ל על כך שמעולם לא העירה לבעלה, הגיב המשגיח: **יש כאלו שרוצים שהאישה תעיר להם...** ובאמת כשהרבנית תליט"א היתה מעירה לו שצריך להזדרז להתפלל וכד', או בשנים האחרונות שזירזה אותו לנוח כדי לשמור על בריאותו, היה מאוד מאוד מודה לה, והיה רגיל להודות לה: '**ברוך שמסר עולמו לשומרים.**'

בשיחות בישיבה היה מבקש מהבחורים שאם לדעתם יש מה לתקן ולשפר בשיחות שלו, או בהנהגתו עם הבחורים, שיואליו בטובם להעיר לו, והיה אומר שאפשר גם לשלוח לו מכתב בלא להזדהות, ובאמת בחורים רבים היו שולחים לו מכתבים בלא להזדהות, ובודאי שהיה לו מכך תועלת. וסיפרו תלמידים שכשהעירו לו פעם איזה הערה, והוא קיבל ממנה תועלת הוא הודה מאוד, ואפילו נישק אותם...

דמותו המזהירה של רבנו זצוק"ל עוונה חקוקה וחיה בלבנו, בצלו חמדנו ומדרכי חיינו, ויה"ר שבקרוב ממש נזכה לעת יקיצו וירננו שכני עפר, ונזכה שוב להתחמם ולהינות מאורו הגדול אכ"ר.

נשיח בחוקיר

סיפורי הוד

אחר מטתו של גאון ההוראה רבי נסים קרליץ זללה"ה

גליזון מס' 202 - וירא

כיצד התנסחה הרבנית על סיבת מנוחת רבנו

סח רבי שבה רוזנבלט שליט"א – רבה של בני ברק, כשבאתי פעם לרבנו עמד עימי עוד יהודי בדלת, הרבנית פתחה ואמרה שהרב אינו חש בטוב ואינו יכול לקבל אנשים. הרבנית לא הסתפקה בזה, אלא הוסיפה ואמרה "אם לא יתנו לרב לנוח הרב לא יוכל לשרת את הציבור..."

זאת הייתה ההתנסחות, וזאת היתה האוירה בבית רבנו, שהרב הוא של הציבור, ולכן 'בשביל הציבור' הוא צריך מנוחה.

•

רבנו עם צרור מפתחות בידו הולך להראות דירות למכירה

רבינו היה מזן הרבנים שאינו בנמצא בזמננו.

סח רבי שלמה זלמן גרוסמן שליט"א – רבה של אלעד, היה זה בשנת תשמ"ט, גרתי אז בעמנואל וסיפרתי לרבינו כי אנו חושבים לעבור דירה לירושלים. רבנו ניסה לשדל אותי שאגור בבני ברק. רצונו היה שאשמש כדיין בבית הדין. כשאמרתי לו שאינני מכיר את בני ברק אמר שהוא יברר על דירות בשבילי. כעבור יומיים התקשר אלי רבינו שאבוא לראות עמו כמה דירות שכבר בדק בשבילי אצל מתווכים, כשבאתי, כבר היה לרבינו צרור מפתחות ולקח אותי עמו לראות את הדירות, כשהוא שואל מדוע לא באתי עם אשתי, הוא יכול היה להסביר לנו את השיקולים שיש בכל דירה...

•

סבלנות עד היכן...!?

סח רבי יצחק מרדכי הכהן רובין שליט"א רבה של קהילת בני תורה הר נוף, באחת הפעמים שנוכחתי לראות את גודל סבלנותו של רבנו, כיצד מקשיב בסבלנות עד אין קץ ליהודי שהטרידו בשאלות, שאלתיו, מדוע הרבנים צריכים כל כך לסבול?! הרב לא הבין כלל את שאלתי, באומרו, "זה לא 'סבל' זו 'זכות'..."!...

הוספתי ושאלתי עד היכן?! וגם שאלה זו רבינו לא הבין, מה זאת אומרת עד היכן...?! עד שנגמר לשני הסבלנות...!!

•

חכמת רבינו

סח רבי ישראל זיכרמן שליט"א – רבה של ברכפלד, בעל תשובה אחד הגיע לרבינו ושאלתו בפיו:
קיבלתי מהורי מתנה "סט כלים" יוקרתי שהשתמשו בהם במאכלות אסורות. הכלים עשויים מ"פורצלן"
שאין אפשרות להגעילם, אך הכלים הללו מעוררים בי זכרונות ילדות נוסטלגיים וקשה לי מאוד לוותר
עליהם, אולי יש מקום להקל?
השיב לו רבינו: המתן י"ב חודש ולאחר מכן שוב לכאן.
בתחילה לא הבנתי את הוראתו, וכי יש מקום להקל בבליעות אסורות אחר י"ב חודש כמו שמצינו בפוסקים
לגבי דברים אחרים?! ושאלתי את רבינו: "תורה וללמוד אני צריך".
השיב רבינו, מה, אינך מבין?! הרי היהודי הזה יודע בעצמו שאין כאן מקום להתיר, אך הוא בעל תשובה טרי
שרגש הגעגועים עדיין פועם בקרבו, ורגשות אי אפשר לדחוק ברגע, כוונתי היתה שלאחר י"ב חודש הוא
יירגע ובכלל לא יבוא לשאול!

רבינו צועד ברחוב עם מכשיר לניטור סוכר...

סח הרב מנחם וינברג שליט"א, רבנו ביקש ממני להכניס כמה ילדים, אחים, לביתי שבנסיבות קשות לא יכלו
ההורים לגדלם. אמרתי לרבינו שאין לי נסיון בזה. אמר לי רבינו "אתה תעשה את שלך והקב"ה כבר יעזור!"
אחד מהילדים היה חולה סכרת ונזקק למכשיר ניטור מיוחד. אביו היה צריך להביאו, אך כיון שנאסר עליו לפגוש
את הילדים, סוכם שהאבא יביא את המכשיר לבית רבינו ואני אקחנו משם. כאשר המכשיר הגיע, לקח רבנו את
המכשיר ואמר לרבנית שהוא יוצא לביתי, שברחוב הסמוך, כדי להביא לי את המכשיר, שהרי המכשיר כנראה
חשוב כל רגע... מיד התקשרה הרבנית לר' מאיר אסחייק מנאמני ביתו שנזעק ובא מיד ופגש את רבנו.

ברמת אהרן עלי לחנך לשמוע בקול הרמ"א

סח ר' אברהם ברנשטיין שליט"א מנאמני ביתו, שנה אחת בתשעת הימים, יצא רבנו ממעריב, ביום חול,
מבית מדרשו ברמת אהרן. חלק מהמתפללים התאספו כדי לקדש את 'הלבנה' כמנהג החזו"א והגר"א
שמקדשים גם בתשעת הימים, והמתינו לרבנו. אך רבנו המשיך בדרכו ולא קידש את הלבנה.
לאחר מספר צעדים פנה אלי והסביר, "אם הייתי בכולל חזו"א הייתי מקדש את הלבנה גם בתשעת הימים,
אך כשאני נמצא ברמת אהרן עלי לחנך שצריך לשמוע בקול הרמ"א".

יוצא לאור ע"י מערכת "קובץ גליונות"

לתועלת הרבים נשמח מאוד לקבל עובדות מכלי ראשון ובשם אומרים בדרכים הבאות:

מייל: a0533125884@gmail.com או לתא קולי 151533125884

הגליון מוקדש לרפואת:

יגאל בן שרה

גליון רכ"ז - פ' וירא

יה מרחשון התש"פ

רמת - השרון

רבי יעקב אדלשטיין זוקללה"ה

משיחותיו של מו"ר הגאון הגדול

מכולם

"והשם אֶמַר הַמְכֶסֶה אֲנִי מֵאֲכָרְהֶם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה"¹, וכי לא אספר לאברהם את מה שאני הולך לעשות? מה אומר השם? "יֵאמָר ה' זַעֲקֵת סֹדִם וְעֲמָרָה כִּי רָכָה וְחִטָּאתָם כִּי כָבְדָה מְאֹד". זַעֲקֵת הַמִּסְכְּנִים שֶׁבִּסְדוֹם שֶׁסּוֹכְלִים מִעֲנִים אֶת הָעֲנִיִּים שֶׁבִּסְדוֹם, מִחוּקְקִים חֻקִּים כֹּאֲלֵה שֶׁלֹּא מֵאֲפָשִׁים לִתֵּת לֶחֶם לַעֲנִי וּמִי שְׁנוֹתָן מִקְבֵּל עֹנֵשׁ, לֹא נֹתְנִים צִדְקָה. וּמֵה אֲבָרָה עוֹשֶׂה? כִּשְׁאוֹמֵר לוֹ הַקֶּב"ה שֶׁאֲנִי סֹדִם רָעִים וְחֹטְאִים וְדִינָם לְהַשְׁמִדָה - אֲבָרָה אֲבִינוּ שֶׁהוּא הָרִי מִדֵּת הַחֹסֵד, מֵרַחֵם עַל אֲנָשֵׁי סֹדִם, "אוֹלֵי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר הַזֶּה תִּסְפָּה וְלֹא תִשָּׂא לְמִקְוֶם לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצְדִּיקִים אֲשֶׁר בְּקִרְבָּה".

יש בעיר צדיקים אולי חמישים, ארבעים וחמשה, ארבעים, שלושים וכו'. אברהם מנסה בכל פעם להתווכח, אברהם אבינו מרחם, הוא בעל רחמים גדול ויש לו רחמנות על רשעים ממש, אכזרים כאלה שאם אחד עושה צדקה עם עני הוא מקבל עונש חמור, והנערה הזו שנתנה אוכל לעניים ושמו אותה במקום עם הרבה דבורים ועקצו אותה בכל הגוף והיא מתה מעקיצות הדבורים, על כאלה רשעים אברהם אבינו מבקש רחמים ומבקש אולי ימצאון שלושים אולי תציל את העיר בעבור עשרה.

שאל הרב מפוניבז' - ואיפה הרחמים של אברהם אבינו כשהוא מגרש את ישמעאל? כששרה ראתה שישמעאל מתחבר ליצחק ומלמד אותו משחקים שמקלקלים אותו, אומרת לו שרה לאברהם - גרש את הגר ואת ישמעאל. והשם אמר לו כל מה שאומרת שרה שמע בקולה, מה עושה אברהם, איפה הרחמנות שלו, האם ישמעאל והגר הם כ"כ רשעים כמו אנשי סדום? הם ודאי לא כ"כ גרועים, אבל אברהם השכים בבוקר נתן להם לחם וחמת מים בבוקר, למה כ"כ מהר בבוקר? אי אפשר לחכות שיאכלו ארוחת בוקר ושינחו קודם? "שם על שִׁכְמָה וְאֵת הַיָּלָד", שם על שִׁכְמָה אֵת הַלֶּחֶם וְאֵת הַמֵּים וְגַם אֵת הַיֶּלֶד, שהגר האמא תסחב אותו על הגב, האם ישמעאל לא יכול ללכת ברגל?

הדברים שהקב"ה מסבב הם שהבירור בא על ידי יסורין שממקרים. באירופה בזמן המלחמה היה על ידי המחנות שעשו הגרמנים. גם ברוסיה [על ידי משטר האימה], וכן בארץ ישראל שהכניסו את העולים בעליה הגדולה של שנת תש"ח-תש"ט למחנות עולים הגדורים בגדרות תיל, והיה לעולים קשיים כמו באירופה. והבירור היה אם יעמדו בנסיון הזה. וזה ודאי מביא מירוק גדול לכלל ישראל באם היו עומדים בנסיון. והנסיון הזה האחרון היה קשה מאוד, והרבה מעם ישראל אכן התרחקו.

כולם בדרך לחזור בתשובה

בימינו אנו כבר בתקופה כזו שכולם בדרך לחזור בתשובה. ובחז"ל כתוב שבין אם ישראל עושים תשובה ובין שאין עושים תשובה נגאלים, וקשה, שאם לא יעשו תשובה, מי יגאל, בשביל מי תבוא הגאולה? אלא, שבמקום אחר כתוב ש- "הקב"ה מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן וישראל עושים תשובה ומחזירין למוטב"².

להתפלל על כלל ישראל

ובספר תנא דבי אליהו כתוב, שכל יהודי מבקש כל השנה שכולם יחזרו בתשובה... צריך להתפלל שאף פושעי ישראל יחזרו בתשובה. והיות שהיום נחלשו הנפשות, וקשה לכוין בכל התפילה, יש לנו עצה, לכוון שכל התפילות יתקבלו כמו שסידרו המסדרים שהיו בקיאים בחכמת האמת וכיונו הכל עפ"י הקבלה, ולכן ראוי לנו ולכן ראוי לנו להכין וללמוד פירוש התפילות...

וישאלה
שיחת מו"ר זצלה"ה ב' חשוון
תש"ע

פריצי עמך

שיחת מו"ר זצלה"ה תשע"ג
ערוך מתוך כתבי הרב רפאל
אליהו אליעזר גרינבוים
שליט"א

תכיפות ורציפות מאורעות
התקופה

אין בימינו מי שיפרש לנו את מאורעות התקופה. החפץ חיים אמר בזמנו, שהמלחמות דהיום הם בתדירות ורציפות יותר מפעם, שאילו פעם הייתה מלחמה פעם במאה שנים והיום המאורעות תכופים יותר, וכל מלחמות עושה תהפוכות בעולם והכל הוא בשביל ישראל...

הנסיונות הן לצורך הבירור
בעמ"י

אמר הגר"א וינטרויב זצ"ל שהמלחמות האחרונות והתהפוכות בעולם מביאים נסיונות, והנסיונות שבכל תקופה הכל הוא לצורך הבירור, כך מתבררים הדברים יותר ויותר והאנשים גם הם מתבררים כל אחד מתברר לאן הוא נוטה באמת.

לא תיתכן גאולה על ידי
עוברי עבירה

בספר דניאל כתוב "וּבְעֵתֵים הָהֵם רָבִים יַעֲמְדוּ וְגו' וּבְגִי פְרִיִצִי עִמָּךְ יִנָּשְׂאוּ לְהַעֲמִיד חֲזוֹן וְנִכְשְׁלוּ"³ וכתב שם רש"י, 'ראיתי בשם ר' סעדיה שזו פריצי ישראל וסיעתם'. דהיינו 'שפריצי עמך' אלה העוברים עבירות, יאמרו שיחזרו לארץ ישראל למרות שחוטאים, זהו 'להעמיד חזון' היינו נבואה, וזה 'מכשול' - הדבר נכשל ולא מתקיים, דהיינו שלא על ידי הפריצים יחזרו לארץ ישראל, ולא כהיום שחושבים שמתקיימת הנבואה בכך.

הנסיון הרוחני האחרון קשה

אלעזר הצדיק שהיה מרחם על כל אחד, סילק אותו משם - שילח אותו. איך כתוב, אחד להשם ואחד לעזאזל - שמסמל את השטן, לעזאזל המדברה. זה מעשה שראיתי של צדיק אחד שעשה כך.

סכנת גלמי הטכנולוגיה

יש מסיתים ומדיחים, יש מיסיונרים שמקלקלים לא רק בנצרות אלא מקלקלים בלהרחיק מהתורה. יש מיסיונרים שלא באים להיכנס לישיבה ולהפגש עם חברים רעים, אלא הם מפרסמים תמונות, בימינו יש כל מיני מכשירים, פעם כשהיה מסית ומדיח צריך היה לתפוס בן אדם שהולך על שתי רגליים והוא מגיע ומספר סיפורים. בימינו המסיתים מכניסים אותם לקופסאות ומביאים את התמונות והדיבורים שלהם, יש איזה שד שנמצא שם בקופסא של הוידאו או הטלפון או המכשיר ומסית לגילוי עריות שפיכות דמים ועבודה זרה, את המסיתים האלה צריך לגרש מהבית, לא להחזיק אותם בבית.

כמו שאברהם גירש את ישמעאל כך צריך לגרש את הכלי משחית האלה של אלה שמסיתים, לגרש את הגלמים האלה שהם שלוחים של השטן, הוא השטן הוא היצר הרע הוא מלאך המוות, אז ברוך השם, אשריכם שלומדים בישיבה קדושה לומדים את הגמרא. והמאור הגדול של הגמ' הוא המאור של הנשמה....

לרחם על עצמנו ולקנות יראת שמיים

אם אנשי סדום יחיו בתוך סדום זה לא מקלקל את החינוך של יצחק, שהוא הרי גר רחוק מהם. צריך לרחם על נמלים, בעלי חיים ואנשים שלא יתנו, אבל בנוגע לרוחניות זה קודם לכל, שלא תתקלקל היראת שמיים של האדם, אם אדם לא מרחם על עצמו אוי ואבוי לו, כל אחד רוצה לאכול אז ודאי שכל אחד מרחם על עצמו, אז אם הוא מרחם על עצמו הכי חשוב הוא שאדם יקנה לעצמו יראת שמיים, שיהיה יהודי ירא השם כמו שאברהם ריחם על יצחק.

היום היה יום הזכרון של החזו"א זצ"ל ובסמוך לזה יום הזכרון של הרב שך זצ"ל, אם אנחנו אומרים ומזכירים אפי' את השמות של הצדיקים האלה זו סגולה גדולה ליר"ש ושבכות זה כל אחד ואחד ודאי יצליח בלימוד התורה וכל אחד ילך בדרך השם וזה הכי טוב לבריאות לאורך ימים.

ראש השנה הם עושים לכד, האבא מת לפני חצי שנה. שאלתי את המשגיח מה הסיבה שהוא לא מרחם על משפחת הבחור הרווק, אמר לי המשגיח, מה אתה חושב שאני אכזרי? אני כן מרחם, אני מרחם על הבחור! אם הוא יפסיד את ראש השנה בישיבה הוא יפסיד יראת שמים.

ובמקום זה, יהיה בר"ה עכשיו באיזה מושב, אבל ר"ה בישיבה עם לימוד המוסר והתפילות בכוונה עם ההתעוררות הגדולה שיש בראש השנה, זה יתן לו חיוזק לכל החיים, אני אוהב את הבחור ואני עושה חסד עם הבחור. האמא תסכול יום אחד וזה יעבור לה אבל הבחור מפסיד לכל החיים, דבר כזה של ראש השנה בישיבה זה נותן יראת שמיים לכל החיים, ואני אכזרי? אני מרחם על הבחור. אני רוצה לעשות חסד עם הבחור. כך הסביר לי המשגיח. כדי שנבין מה זה חסד ומה היא אכזריות.

אני זוכר שהייתי פעם במוסד של ילדי טהרן שהיה קיים בזמנו, אלה היו ילדים פליטים ניצולי שואה שבאו ארצה דרך טהרן שבאיראן, והרב מפוניבז' פתח להם מוסד והביא להם תלמידי חכמים שילמדו אותם, הם שהו בימי השואה בסיביר עד גיל שלוש עשרה ולא ידעו מה זה גמרא ולא פתחו שם ספר, כאן לימדו אותם לקרוא וללמוד גמרא ואכן כבר למדו את הגמרא, יום אחד אני רואה שהגיע אליהם חבר שהכירו אותו מילדות, היה שם אז המשגיח הצדיק ר' אלעזר, הוא תפס את אותו הילד ואמר לו ילך מפה! גירש אותו החוצה, וזה היה בלילה, אמר לו הילד, אני רוצה להישאר פה רק לישון עד הבוקר, אמר לו המשגיח בנחרצות לך מכאן.

אחד להשם ואחד לעזאזל

מי זה היה אותו הילד? כשבאו מחוץ לארץ הם היו חברים טובים, וידוע שילדי טהרן, אלה שבאו בשנת תש"ג לארץ ישראל - היו מדריכים של הסוכנות בראשותו של ד. ב. גוריון וחבריו שהשמידו אותם שמד רוחני, לקחו אותם לקיבוצים ואכלו שם נבלות וטרפות וחזיר. אלה שניצלו היו ילדים אמיצים שלא ויתרו אבל היו ילדים שקילקלו אותם. אותו הילד שבא מהקיבוץ לבקר שם, כבר היה ילד פיקח שכבר הספיק להיות מחלל שבת ואוכל חזיר, שלחו אותו המדריכים שלו להפגש עם החברים....

המשגיח ר' אלעזר אמר שאם הוא יהיה פה, הוא ודאי יזמין אותם לביקור אצלם בקיבוץ ששם אוכלים חזיר, - אסור לרחם, ר'

כשנולד יצחק הוא היה בן ארבע עשרה, שנה לפני כן נימול ישמעאל כשהיה בן שלוש עשרה. הסיפור הזה היה 'כיום היגמל את יצחק' כשיצחק היה בן שנתיים. אם כן, הוא בחור בן שש עשרה, ולא יכול ללכת ברגל? מדוע הוא שם אותו על שכמה, אומר רש"י 'אחזתו חמה' הוא קיבל חום. ואין לו כח ללכת, אברהם לא מחכה עד שיעבור החום שם את הילד על הגב של הגר ושולח אותו, הם הולכים ומאבדים את הדרך, הגיעו למדבר וכמעט שמתו בצמא. אברהם מרחם על סדום ולא מרחם על הגר וישמעאל, זו לכאורה סתירה.

כשהרשע בתוך הבית פנימה

אמר הרב מפוניבז' ואמר שאנשי סדום היו גרים במרחק מאברהם אבינו, הוא מרחם עליהם במקום שהם נמצאים, שהשם ירחם עליהם ולא יהפוך אותם, אבל ישמעאל נמצא בתוך הבית ומקלקל את החינוך של יצחק, ישמעאל מלמד את יצחק לשחק בפסילים ואומר שזה משחק, מראה לו בובות ואומר לו - זו בובה שדומה לאליל של מואב, זו לאליל של עמון וכו', ומלמד אותו עבודה זרה וגילוי עריות, מלמד אותו משחקים בחץ וקשת של קליעה למטרה ויצחק רואה איך הוא מתאמן בלהרוג אנשים.

ישמעאל מלמד אותו משחקים שמקלקלים את היראת שמים שלו. כששרה אומרת לאברהם שישמעאל חבר גרוע ויכול לקלקל את יצחק, אז זו כבר הופכת להיות סכנה לחינוך של יצחק, ואז אברהם אבינו מרחם, מרחם על יצחק!! וגם אם הוא זורק את ישמעאל כי כך שרה אומרת לו שחבל על כל יום, הוא לא רצה להשאיר אותו אפי' יום אחד בבית עם יצחק, זה לא כי הוא אכזרי אלא כי הוא מרחם על יצחק, על הצדיק יצחק.

רחמי המשגיח ר' אבא גרוסברד

שאלתי פעם את המשגיח של הישיבה ר' אבא גרוסברד זצ"ל, על בחור שהיה חבר וגם קרוב, שאבא שלו הלך לעולמו, אמא של הבחור ביקשה שהבחור יבוא הביתה ליום טוב של ראש השנה לעשות לה קידוש, יש לה רק בנות חוץ ממנו והוא בן יחיד, ור' אבא גרוסברד נתן הוראה שבלי רשות של המשגיח לא עוזבים את הישיבה בראש השנה.

הבחור עצמו סיפר לי את זה ואמר שהוא מאוד מרחם על אמו האלמנה והבנות היתומות - האמא מתחננת שיבוא הביתה, את

פנים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זללה"ה

פרשת וירא תש"פ • גלייז שני"ד

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה ע"ה בת הר"ד רפאל יונה זצ"ל

הקטן אתי למיסרך ולהתרגל לשתות אף בגדלותו. או דילמא יש לומר דקטן עצמו חייב להבדיל מקודם, דלא אתי למיסרך כיון דיאמרו לו דתלי באכילה, [והיינו שאינו חייב להבדיל אלא רק שנאסר לאכול קודם], ואם כן לא סריך בגדלותו, כי היכי דבקטנותו אוכל ביום הכיפורים ומכל מקום בגדלותו פורש מאכילה. [א"ה. והיינו דהא דחיישינן דאתי למיסרך היינו דוקא בגוונא דשותה מחמת חובת הבדלה של אחרים, שהוא חובה בפני עצמה דלא תלי באכילתו]. אמנם להאמור יש להעיר, דהרי בגדלותו לא יבדיל, ואם כן נימא דליכא בזה חינוך. [א"ה. היינו אם נימא דגם לענין אופן העשייה אמרינן דליכא חינוך אלא אם דמי להחשוב שיהא בגדלותו].

תשלומין בתפילה

מעשה יש לעיין אם הקטן לא התפלל מנחה ביום האחרון של קטנותו, ובליילה כבר הגדיל, האם חייב להתפלל תפילת התשלומין במעריב.

א. האם פטור מתשלומין

הנה זה ברור דאף אם חייב, האי חיוב לא יהא חמור מחיובו דקטן בתור חינוך, דלא עדיפא ממנחה. אלא הנידון דאולי פטור לגמרי כיון דהשתא הוא גדול, דהרי מצד גדול אין לחיבו, דהמנחה שלא התפלל בקטנותו היתה רק מדין חינוך, ומצד חינוך אין לחיבו דהרי השתא הוא גדול ונימא דעל גדול אין דין חינוך. ואם כן יש לומר דפטור לגמרי.

ב. בגדול יש חינוך

אמנם לפי מה שכתבנו (לקמן בסימן הבאה) דגם על גדול יש חינוך, דהיכא דנתחייב בקטנותו לא פקע החיוב בגדלותו, יש לומר דגם אם אין חינוך בגדול, חייב להתפלל מעריב פעמיים, דכבר חלה עליו סיבה מחייבת.

[והנה בעיקר דין תשלומין בקטן, בתשובות בצל החכמה (ח"ה סי' קס"ט) פסיקא ליה דקטן שלא התפלל אינו מתפלל תפילת תשלומין, וצריך עיון אם זה מוסכם].

ג. פורים שחל בשבת

הנה בפורים שחל בשבת, איתא בירושלמי (מגילה פ"א ה"ד) דסעודת פורים הוא ביום ראשון, דלעשות אותו ימי משתה ושמחה, יצא זה ששמחתו בידי שמים.

וכתב בתשובות מחנה חיים (ח"א סי' ל"א) דמי שנעשה בר מצוה בט"ו אדר, חייב בסעודת פורים, דהשתא הוי זמנו ולא הוי תשלומין. ואע"פ דכתב ברשב"ץ (תשובות ח"ג סי' רח"צ) דעיקר הדין הוא בט"ו והסעודה דלאחר כך היא השלמה, וכך כתב בפרי חדש (סי' תרפ"ח סעי' ו') ובחזון איש (א"ח סי' קנ"ה סק"א), כוונתם דשורש הדין הוא בפורים, וכמו בתשעה באב נדחה דשורש הדין הוא תשעה באב, ומכל מקום מי שנעשה בר מצוה ב"א חייב להתענות.

מצות חינוך

כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת אחרייו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט וגו' (י"ח י"ט)
כתב במשך חכמה, שילפינן מהכא מצות חינוך במצות עשה, שרואים שאברהם אבינו צוה את בניו בקטנם על המצוות.
[וקרא ד"חנוך לנער על פי דרכו"] (משלי כ"ב ו') שמביא ברמב"ם (סוף הלכות מאכלות אסורות פ"ז הכ"ח) לענין איסורים, היינו מדברי קבלה, אבל העיקר נלמד מאברהם אבינו].

תשלומין על קטנות

הנה קיימא לן דמי שלא התפלל באונס או בשוגג, יש לו תשלומין בתפילה הבאה. ואם היה מזיד אין לו תשלומין.
ונראה פשוט דגם קטן שהגיע לחינוך ולא התפלל תפילה אחת בשוגג, ישלים בתפילה שאחריה.

אלא יש לעיין מהו בקטן שלא התפלל במזיד, האם יש לו תשלומין:

א. צדדי הספק

צדדי הספק, מי נימא דאיכא תשלומין, דהרי מזיד של קטן חשיבא שוגג, דמהאי טעמא אשת איש קטנה שזינתה במזיד מותרת לבעלה דפיתוי קטנה הוה אונס.
או דילמא ליכא תשלומין, וכן נראה בפשוטו, דהרי באופן זה בגדלות יהא פטור, דהרי גדול שלא התפלל במזיד אין לו תשלומין, אם כן אין בזה חינוך.

ב. אתרוג של ערלה

הנה אתרוג של ערלה אינו יוצא בה מכיון דאין בה היתר אכילה ואין בה דין ממון.

ודן בחלקת יואב (או"ח סי' ל"ד בהג"ה ה') באתרוג של טבל דרבנן, שקטן רשאי לאוכלו, האם קטן שהגיע לחינוך יוצא בו ידי חובת ד' מינים.

[א"ה. הא דקטן רשאי לאוכלו, היינו למה שמביא בבאור הלכה (סי' שמ"ג) דעת הרשב"א (שבת קכ"א א') והר"ן (שבת מ"ה ב' ד"ה מתני') דבאיסור דרבנן לצורך הקטן מותר אפילו לספות לו בידים].

מי אמרינן דיוצא בה כיון דחזי לדדיה, או דילמא אינו יוצא בה כיון דהקטן חייב רק מחמת חינוך, והרי בגדלות לא חזי ליה אתרוג זה. ולכאורה נידון דידן תלמיא בזה.

ג. הבדלה בתשעה באב

הנה כתב בתשובות מהרי"ל דיסקין (קו"א אות ע"ב) בחולה שאוכל בתשעה באב שחל ביום ראשון, דצריך להבדיל תחילה.

אלא דן מהו בקטן, האם אמרינן דאין לו להבדיל מכיון דאתי למיסרך, וכמו דמצאנו גבי הבדלה כשחל תשעה באב במוצאי שבת דלא אמרינן שכולם יבדילו במוצאי שבת ויתנו היין לקטן, דילמא

ה. הבדלה שאני מאבלות

הנה בדברי הגרע"א הנ"ל דקטן שהגדיל חייב לנהוג את המשך י' ימי האבילות, ד' ימי אבילות אינם מפאת תשלומין, צריך עיון דאטו בקטן שהגדיל תוך ג' ימים יתחייב בהבדלה מן התורה.

אלא ודאי דאם היה קטן בעת עיקר החיוב, לא שייך אצלו התשלומין, ואם כן גם לענין שבעה ימי אבילות נימא שפטור, ומנא לן לחלוק על הטור (ו"ד ס"י שצ"ו) שכתב דלהרא"ש פטור גם להמשך את שבעת ימי האבילות. [א"ה. ושאינו לענין הא דהיה אונן ביציאת השבת לענין הבדלה, דהגבירא היה בר חיובא במצוות רק היה פטור מחמת אנינות].

וצריך לומר דדעת הגרע"א, דשאני הבדלה דצאת השבת היא המחייבת ולכן בהגדיל אחר כך פטור, משא"כ באבילות המיתה היא רק סימן לשבעת ימי האבילות. [ויליף לה ממנה"ס הנ"ל].

האם איכא חינוך בגדול

הנה יש לדון האם גדול חייב מצד חינוך, דאע"פ שהגדיל וחייב במצוות כמו גדול, מכל מקום מצווה גם עכשיו במצוות חינוך. ולכאורה מצאנו בזה סתירה:

א. דברי הגרע"א דחייב בחינוך

הנה לחד גיסא, מתבאר מדברי הגרע"א (גליון או"ח ס"י קפ"ו סע' ב') דקטן שאכל ועדיין לא בירך ברכת המזון והגדיל, צריך לברך בגדלותו, ולא דמי לגר שאכל ואחר כך נתגיר שפטור לברך בגירותו, דהרי שאני הכא שגם גדול אכתי מחוייב מצד חינוך. [והיינו להצד דאזלינן בתר שעת אכילתו].

חזינן דאע"פ דאכל כשהיה קטן וחייב לברך רק מדין חינוך, מכל מקום אכילתו מחייב אותו לברך גם שהגדיל, דגם גדול יש לו דין חינוך.

[הנה מוכח הכי מדברי הגרע"א, דהרי כתב דאע"פ דבירך בקטנותו, מכל מקום להצד דעכשיו בגדלותו מחוייב מן התורה, לא מהני מה שבירך בקטנותו וצריך לחזור ולברך. משמע דאם לא בירך בקטנותו ודאי דחייב בגדלותו, ואין בזה נפקא מינה אם חייב השתא מפאת שביעה. וכך מבואר בהדיא בתשובות כתב סופר (או"ח ס"י ל"א)].

ב. הוכחה מחיגר שיתפשט דאינו חייב

אך לאידך גיסא יש להוכיח מהסוגיא בחגיגה (ו' א') דאין חינוך לגדול, דהנה חיגר פטור מעליה לרגל, ודיינינן בגמרא (שם) דחיגר שיתפשט בגדלותו יתחייב משום חינוך, ומסיק אב"י דליכא חינוך כיון דהשתא פטור.

משמע דלהסלקא דעתך בגמרא דאיכא חינוך בעומד להתפשט, היינו דוקא בקטן חיגר שעומד להתפשט, אבל גדול חיגר שעומד להתפשט פטור מחינוך. חזינן דליכא חינוך בגדול. ותיקשי על הגרע"א. והנה ברש"י (שם) כתב דספיקת הגמרא איירי באופן דסופו להתפשט בקטנות, וביאר במרומי שדה (שם) דאם עתיד להתפשט בגדלות לא מיבעיא לן דהא פשיטא דאז יהא פטור ואם כן היאך יתכן דבקטנת נחייבו ובגדלות נפטרו. הרי דפסיקא ליה נמי דבגדלות ליכא למידן.

ג. חינוך באין לו קרקע

תו יש לשאול גם למסקנת הסוגיא, דהנה אמרינן בגמרא פסחים (ח' ב') דמי שאין לו קרקע פטור לעלות לרגל.

והקשה בחזון איש (או"ח ס"י קכ"ט סק"ג) אמאי מחייבין לקטן לעלות לרגל משום חינוך, הא לית ליה קרקע, שהרי אביו קיים, וליכא למימר דעכ"פ חייב משום חינוך, דהרי מסקינן בגמרא (שהבאנו באות הקודם) דאזלינן בתר השתא, ואם כעין השתא פטור בגדלות אם כן ליכא חינוך. ותיירץ דכיון דהחסרון שאין לו קרקע אינו ניכר בגופו חייבוהו חכמים.

והנה הא דקטן חייב בעליה לרגל אע"פ דאין לו קרקע היינו מדין חינוך, ומכל מקום גדול פטור כשאין לו קרקע ואינו חייב מצד חינוך. [אמנם בזה יש לחלק, דלא דמי לכל חינוך, דכאן חידשו שחייב אף דחסר פרטי החיוב, וחייבו בזה רק לקטן].

ד. לחלק

אלא צריך לחלק, דאם כבר חייל חובת חינוך, כגון באכל בקטנותו,

ויש לעיין בפסיקא דהמחנה חיים, אמאי הוצרך לחדש דהשתא זה זמנו, הא אפילו אם הוי תשלומין, הרי אם איכא חובת חינוך גם בגדול, אם כן מכיון דקטן בגיל י"ב היה חייב בסעודה ביום ראשון שאחר השבת מפאת חינוך, ואם כן גם בגדול נמי.

וכמו בברכת המזון דנכרי שאכל ואחר כך נתגיר פטור מברכת המזון ובכל זאת קטן שהגדיל יש לומר דחייב בברכת המזון מפאת חינוך אע"פ דהשתא הוה גדול. נוכחו שהבאנו לקמן מתשובות כתב סופר (או"ח ס"י ל"א)].

ד. אולי שאני השלמה

אלא אולי שאני דין השלמה דלא איתמר בהגדיל, ורק היכא דבעינן תנאי לחיוב מצרפינן הא בעשה בהיותו בר חיובא מפאת חינוך. ובאמת מסבירא שפיר יש לחלק בין תנאי החיוב דמצרפינן ובין השלמה. וצריך לתלמיד.

ולפי זה נפקא מינה בנידון הנ"ל בקטן שלא התפלל מנחה ונעשה גדול, אינו חייב בתשלומין מפאת חינוך, אע"פ דבהיותו קטן היה מתפלל שתיים.

[ויש לדון בהגדיל לאחר השבת, האם מחוייב בהבדלה מפאת חינוך. ולא מצאתי מבואר. ועיין בט"ז (ו"ד ס"י שצ"ו סק"ב) דכתב דאין הבדלה מדין השלמה].

פטור בזמן תחילת החיוב

הנה יש לדון בהיה פטור בשעת תחילת החיוב, ואחר כך במשך זמן החיוב נתחייב בהמצוה, האם מתחייב עכשיו בהמצוה.

א. קטן שהגדיל לענין אבילות

הנה אופן אחד, בקטן שמת אביו ואמו, והגדיל תוך שבעה, האם חייב להתאבל מכיון דעכשיו הוה גדול, או דילמא אינו חייב, מכיון דבשעה שחל האבילות היה פטור.

ונחלקו בזה במהר"ם והרא"ש במועד קטן (מובא ברא"ש פ"ג ס"י צ"ו), דדעת מהר"ם דחייב באבילות, מכיון דעכשיו הוה גדול, משא"כ דעת הרא"ש פטור, מכיון דבשעה שהיה לו להתאבל, והיינו בשעת המיתה, היה פטור מחמת קטנות, אם כן פקע מיניה חיוב אבילות לעולם.

ב. אונן לענין הבדלה

כמו כן נחלקו בהיה אונן במוצאי שבת ולא הבדיל, האם חייב להבדיל למחרת ביום ראשון לאחר הקבורה שכבר אינו אונן, או דילמא פטור מאחר שהיה פטור בשעת חיוב הבדלה.

וגם בכהאי גוונא נחלקו בזה מהר"ם ורא"ש, דברא"ש (ברכות ר"פ מי שמתו ס"י ב') מביא דדעת מהר"ם דחייב להבדיל לאחר שכלתה האנינות, דהא קיימא לן דמי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך לאחר השבת, אבל דעת הרא"ש שאינו מבדיל, דבשעת עיקר החיוב היה פטור, ודמי לחיגר שנתפשט ביום שני דהואיל ונדחה ידחה.

ג. סתירה בהלכה

הנה לענין הלכה לכאורה מצאנו בזה סתירה, דהנה בהבדלה קיימא לן בשולחן ערוך (ו"ד ס"י שמ"א סע' ב') ובמשנה ברורה (ס"י ע"א ס"ק י') דבהיה אונן בתחילת מוצאי שבת, מכל מקום מבדיל לאחר שיקבר המת. והיינו כדעת מהר"ם הנ"ל.

אמנם באבילות איתא בשולחן ערוך (ס"י שצ"ו סע' ג') דקטן שהגדיל בתוך שבעת ימי האבילות פטור מכיון שהיה פטור בזמן עיקר החיוב, והיינו כדעת כהרא"ש הנ"ל.

והב"ח (שם) רמי אהדי הבדלה ואבילות, וכתב בש"ך (ו"ד ס"י שצ"ו סק"ג) דבכל יש לחלק.

ד. הכרעת הגרע"א דגם באבילות חייב להשלים

כתב הגרע"א (תשובות כתב וחותם ס"י כ"ב) דדברי הש"ך סתומים, ולכן פסק כמהר"ם גם לענין אבילות, דקטן שהגדיל תוך שבעת ימי האבילות חייב להשלים את השבעה, דהמשך השבעה אינן תשלומין. וכך כתב בגשר החיים (פ"ט אות ב') דכן דעת רוב האחרונים.

אבל אין צריך לשבת כל שבעת הימים כשהגדיל, דבזה נקטינן כהרא"ש דפטור.

קטן שהגדיל בתוספת שלאחריה

הנה כתב בתשובות חתם סופר (או"ח סי' קע"ב) דקטן שהגדיל במוצאי שבת או במוצאי יום הכיפורים, אין לו דין תוספת שלאחריה, כיון שלא היה חייב בעיקר השבת. [ובמנחת יצחק (ח"ו סי' כ"ט) הביא לדברי החתם סופר ודן דיש לדון דלא כן].

מעשה יש לדון האם יתחייב בתוספת עכ"פ מדרבנן.

א. חייב בתוספת מחמת חינוך

הנה יש לדון דתלי בהנידון אם גם על גדול יש דין חינוך, דאם נימא דגם על גדול איכא דין חינוך, אם כן נימא דאע"פ דאינו חייב בהתוספת מן התורה, מכל מקום חייב בהתוספת מדין חינוך.

אמנם יש בזה חילוק, דלענין תענית כיון דקטן פטור מלהתענות, אם כן כיון דסבירא ליה להחתם סופר דכד ליכא עיקר ליכא תוספת אם כן גם מדרבנן לא תהא תוספת.

אמנם לענין איסור מלאכה בתוספת יום הכיפורים, דבזה הרי בעיקר יום הכיפורים חייב מדין חינוך, אם כן השתא כשהגדיל איכא למידן אם יהא לו דין תוספת מפאת חינוך, ותליא בהספק אם לגדול יש חינוך.

ב. עוד נפקותא בהנ"ל

לפי זה נפקא מינה בהנידון גם בכל שבת והגדיל במוצאי שבת, האם יהא לו דין חינוך לענין איסור מלאכה, אף להחתם סופר שמדאורייתא שרי במלאכה.

כמו כן יהא נפקא מינה לענין הבדלה, להסוברים דקטן שהגדיל במוצאי שבת פטור ממצות הבדלה מדאורייתא, האם עכ"פ מדרבנן יתחייב בהבדלה מפאת חינוך.

ג. לדון בהוכחה להחתם סופר

הנה לענין עיקר חידושו דהחתם סופר, שמעתי ראה לדבריו, דאם נימא דיש לו תוספת שבת מן התורה, יתחייב קטן שהגדיל במוצאי שבת לקדש בהאי תוספת, דעד השתא היה לו רק קידוש דרבנן, ועכשיו יהא לו קידוש דאורייתא, כד נימא דבתוספת שבת לאחריה נמי אפשר לקדש כמו בתוספת לפניו. אמנם אם נימא כהחתם סופר דבקטן שהגדיל אין לו תוספת אתי שפיר.

והנה כתב במשנה ברורה (סי' רע"א סי"ק ל"ט) דמצדד בפרי מגדים, דאם לא קידש עד בין השמשות דמוצאי שבת, יאמר הנוסח של קידוש בלי הזכרת שם ומלכות בפתיחה וחתומה. ולכאורה יקדש מפאת תוספת, אלא שמעינן דאין קידוש בתוספת לאחריה. וצריך תלמוד.

ברכת התורה בקטן שהגדיל

הנה יש לדון בקטן שהגדיל, מהו בברכת התורה בלילה ראשונה שהגדיל, דהרי ברכת התורה שביד בבוקר לא יצא בערב, דהרי עכשיו כבר הוא גדול, וקטן אינו יכול להוציא גדול.

א. האם דרבנן מוציא דאורייתא

הנה בעיקר הדין אם המחויב מדרבנן יכול להוציא המחוייב מדאורייתא, מצאנו בזה פלוגתא, דכתב במנחת חינוך (מצוה ה', ומצוה י') דקטן המחוייב דרבנן יכול להוציא גדול מדאורייתא, ויליף לה מהמרדכי (מגילה פ"ב רמז תשצ"ח) בשם רבינו טוביה, דקיום דרבנן מהני לדאורייתא, דאע"פ דתוספת שבת הוה רק מדרבנן, מכל מקום המקדש בתוספת שבת יוצא ידי חובת הדאורייתא כיון דבשעה שמקדש יבוא אחר כך לחיוב דאורייתא. חזינן דבקיום דרבנן יצא ידי חובת הדאורייתא.

אמנם במגן אברהם (סי' רס"ז סק"א) תמה מהא דמצאנו (שו"ע סי' קפ"ו סעי' ב') דקטן אינו מוציא גדול אע"פ שקטן יבא אחר כך לחיוב דאורייתא. וכן מבואר בדברי הגרע"א (גליון או"ח סי' קפ"ו סעי' ב') דחיוב ברכת המזון שביד מדרבנן אינו יכול להוציא חובת ברכת המזון כשנהיה גדול וחייב מדאורייתא. וכעין זה כתב הגרע"א בגליון יום תרועה (ראש השנה כ"ז א'). וכך כתב באמרי בינה (שבת סי' י"א). [ועוד עיין מה שהבאנו בזה בגליון פרשת אמור תשע"ח].

דכבר נתחייב בברכת המזון מדין חינוך, אם כן תו לא פקע, משא"כ לענין עליה לרגל בחיגר, גדול שהוא חיגר לא חל עליו חובת חינוך בקטנותו. וכן גדול שאין לו קרקע לא חל עליו חובת חינוך בקטנותו.

כמה נפקותא מהנ"ל

הנה לענין הנידון אם גדול חייב בחינוך, כתבנו לחלק דאם כבר חייל חובת חינוך, כגון באכל בקטנותו, דכבר נתחייב בברכת המזון מדין חינוך, אם כן תו לא פקע, משא"כ באופן דלא חל עליו חובת חינוך בקטנותו, אם כן ליכא חובת חינוך.

ויש לדון בזה בכמה נפקותא:

א. אכל חצי כזית בקטנות וחצי כזית בגדלות

הנה יש לעיין באכל חצי כזית בקטנות וחצי כזית בגדלות, האם יתחייב לברך ברכה אחרונה משום חינוך, דיש לומר דזה גרע, דבעינן לחייבו בחיוב חדש.

אך יש לומר דמדין חינוך בקטנות נתחייב אם יצטרף לזה עוד חצי כזית וזה לא פקע. ודו"ק.

ב. יוכל לגמור תפילה שהתחיל בקטנות

לפי זה אם התחיל להתפלל מעריב בקטנות מדין פלג המנחה ויכול להשלים בגדלות לאחר השקיעה, כך נראה לענ"ד הפעוטה והקלושה, אך ידעתי דלא בינת אדם לי.

אך בהאי מעריב שהתפלל חצי קודם השקיעה וחצי לאחר השקיעה, יש לדון דנהי דמקיים כאן מעריב מפאת חינוך, אך היאך נפטר מחיובו של מעריב, וכדכתב הגרע"א (שם) דבבירך בקטנות לא נפטר בגדלות לגיסא דברכת המזון חייב השתא מדאורייתא, ואם כן הכי נמי בהך מעריב אם יתפלל כולה קודם השקיעה מדין פלג המנחה, היאך יפטור את חובת דרבנן, דהוה ליה תרי דרבנן לגבי חד דרבנן, ואם כן הכי נמי במתפלל חצי לפני השקיעה.

ג. עוד חצי כזית בגדלות

הנה לפי זה באכל חצי כזית מצה בקטנות, והגדיל, ואין לו רק עוד חצי כזית, האם חייב לאכול החצי כזית מפאת חינוך. הנה הדין נותן דחייב דדמי לברכת המזון. [א"ה. לכאורה איירי רבינו בגוונא שהביא ב' שערות באמצע ליל ט"ו, וכגוונא דהגרע"א בגליון יום תרועה (ראש השנה כ"ז א') בתקע בראש השנה והביא ב' שערות באמצע היום].

ד. לענין ספירת העומר

הנה יש לדון בקטן שהגדיל באמצע ימי ספירת העומר, היאך יכול להמשיך לברך על הספירה, הרי חיישינן לדעת הבה"ג דאם לא ספר יום אחד אינו יכול לספור שאר הימים, והרי הא שספר בקטנותו לא חשיב ספירה דהרי היה חייב רק מחמת חינוך. [ואע"פ דעיקר ספירת העומר רק מדרבנן, מכל מקום אז היה תרי דרבנן והשתא הוה רק חד דרבנן].

אלא יש לדון דכשהגדיל חייב גם מחמת חינוך, דגם גדול חייב בחינוך, ואם כן יכול להמשיך לברך מחמת החובה דרבנן דחינוך. אמנם לפום חילוק הנ"ל לענין חינוך בגדול, יש לדון לענין ספירת העומר למאי דמי, ולכאורה דמי להא דעליה לרגל, דהרי בקטנות אכתי לא הגיע זמן חיובא דספירת העומר, דהרי לא היה כל המ"ט ימים בקטנות, ואם כן ליכא חיובא. ואם כן אכתי צריך תלמוד אמאי מברך. [ועיין מה שכתבנו עוד בזה בפרשת אמור תשע"ח].

ה. נרות חנוכה בקטן שהגדיל

הנה יש לדון בקטן שנעשה גדול בליל חנוכה, דאם ידליק קודם השקיעה היאך יצא מצות נר חנוכה, הא הוה ליה תרי דרבנן המוציא חד דרבנן. אמנם אם ידליק לאחר השקיעה שפיר יצא, דיש לומר דהוה ספק גדול ומהני לדרבנן מדין ספיקא דרבנן לקולא.

מעשה יש לעיין בחנוכה שחל להיות בשבת ונעשה גדול בליל שבת, ומדליק בערב שבת לפני השקיעה, דהנה יקיים כאן רק מדין חינוך, ואם אין חינוך לגדול אמאי ידליק.

ולפום חילוקא דידן דכשיש עליו חיוב בהיותו קטן לא פקע, יש לומר דאתי שפיר, דנשאר החיוב שחל עליו בערב שבת.

נמצא דאיכא ספק ברכת התורה, ואם כן מה יעשה. [ובספק בירך ברכת התורה מחמירין דיברך אשר בחר בשנית].

ב. יצא מחמת ספק ספיקא

כתב בתשובות מהרש"ם (ח"ג סי' קכ"א) דיש ספק ספיקא שנפטר בברכת התורה דהבוקר, דדילמא כהמרדכי דדרבנן מוציא דאורייתא, ודילמא אכתי הוה קטן אם גדלות דיי"ב שנים הוה רק מעת לעת. אמנם צריך עיון, דבשלמא אם נולד ביום שפיר דמי, דאז בלילה אכתי אינו גדול וברכת התורה של הבוקר תועילנו, אבל בנוולד בלילה מאי איכא למימר, הרי גם המעת לעת מסתיים כבר בערב.

ג. יכוין להוציא רק עד הערב

הנה יש לדון דאיכא תקנתא, דבברכת התורה בבוקר יכוין הקטן לצאת רק עד הערב. ואם כן אפילו אם נימא כהמרדכי דקטן יכול להוציא הגדול, מכל מקום הרי לא כוון לצאת מהערב.

אלא הא דיכול להגביל שהברכה תחול רק עד הערב, תליא בפלוגתא הפוסקים האם יכול להגביל ברכה שמברך. דבפרי חדש (יו"ד סי' י"ט) כתב דאע"פ דהמתברכים כולם לפניו, מכל מקום אדם יכול לומר שהברכה תחול רק על חלק מהם, ומשום הכי כתב שהשוחטים יתנו שברכת השחיטה תחול רק עד אשר יסיחו, וכך יוכלו לברך אחר כך. [והיינו דאיכא פלוגתא (מובא בשולחן ערוך יו"ד סי' י"ט סעי' ה') בשבין בהמה לבהמה אם חוזר ומברך, ועל ידי האי תנאי יוכלו לברך].

אמנם בתבואות שור (שם ס"ק י"ז) כתב דלאו כל כמיניה, דאם המתברכים כולם לפניו לא מהני לכוין לפטור רק עד זמן מסוים או לפטור רק חלק מהם.

מעתה תקנתא הנ"ל מהני רק לשיטת הפרי חדש, אך לתבואות שור לא מהני. ועיין במשנה ברורה (ביאור הלכה סי' ח' סעי' י"ד) לענין ציצית כתב האי תקנתא. [נשכתב דביוצא מבית המרחץ איכא ספק אם צריך לברך שנית על הציצית, ומשום הכי יותר טוב שיכוין בבקר בעת הברכה שלא תפטור בברכה זו להטיל קטן רק עד שיפשטנו בבית המרחץ ואז יוכל לברך אחר כך לכולי עלמא].

וכי תימא דקטן לית ליה דעת ואינו יכול להגביל אף להפרי חדש, אך מסתברא דכשם שיש לו דעת לענין הברכה הכי נמי יש לו דעת להגביל. ובטורי אבן (עין בראש השנה כ"ט א' ד"ה חרש) הקשה היאך קטן שאכל כדי שביעה מוציא גדול שאכל כזית הא אין לו כוונת משמיע. וצריך לומר כנ"ל דאם יש לו דעת לברך הכי נמי יש לו דעת לכוון להוציא המשמיע.

ד. יכוין באהבת עולם

הנה יש לומר דיכוין באהבת עולם. וכך כתב בתשובות ארץ צבי להגאון מקוויגלוב זצ"ל (ח"א סי' ט"ז).

ושמעתי שגאוני בתראי הביאו ראיה דלא בעינן לכוין באהבת עולם, דהא חזינן דכתב ברמ"א (סי' נ"ג סעי' י') דקטן שנעשה גדול בלילה, לא יהא שליח ציבור במעריב אם מתפללים קודם השקיעה, דהרי עדיין הוה קטן, ומשמע דכשאינו שליח ציבור יכול להתפלל לפני השקיעה, אף שנמצא שאומר אהבת עולם בעודו קטן, ותיקשי מה יעשה עם ברכת התורה. [ועיין בספר אשי ישראל פ"ו סעי' י"ד]. ועיין לקמן.

יכוין באהבת עולם

הנה הבאנו לעיל תקנתא דהארץ צבי, דבמעריב יכוין לצאת ידי ברכת התורה באהבת עולם. ויש לעיין מהו כאשר כבר התפלל מעריב ולא כוון באהבת עולם, או שהתפלל מבעוד יום, או שלא שנה על אתר, האם אכתי יש לו תקנתא לצאת מאחר שמתפלל עכשיו מעריב ואומר אהבת עולם.

א. לא מהני

הנה זה נשאל להגאון דרך אמונה (תשובות שבסוף ספר אשי ישראל עמוד תש"ד"מ) וכתב דמהני רק בתוך התפילה של מי שרוצה לצאת בברכת

התורה. ומעתה לאשי ישראל לא יהא לו האי תקנתא. ולעני"ד אכתי צריך עיון מנא לן דחנוסח מעלכ. [ומפאת שאינו פותח בברוך גם כן צריך עיון דיש לומר דשפיר דמי].

ב. עכ"פ קיים הדאורייתא

אך לעני"ד שפיר יעשה כן, דנראה פשוט דאף אם נימא דלא מהני לצאת באהבת עולם מאחר המתפלל מעריב, היינו רק מדרבנן מכיון דאין זה נוסח ברכת התורה, אבל מכל מקום את החיוב דאורייתא ודאי יצא, ואם כן שפיר מצי למיעבד הכי לצאת עכ"פ הדאורייתא.

וביותר יש למידן, דלגבי הדרבנן שפיר יצא מן הקטן בבוקר דאתי דרבנן ומפיק דרבנן, דהרי קטן שאכל כדי שביעה מוציא גדול שאכל כזית, והכי נמי דכוותה. [והיינו הנידון מי ששר הזמר ד"צור משלו" וכיוון לברכת המזון, האם יוכל אחר כך לצאת מקטן]. מעתה חייב רק בהחיוב דאורייתא, ואם כן שפיר ייצא החיוב דאורייתא מהמתפלל. וחזינן בתשובות הגרע"א (קמא סי' ז') דאשה שיצאה בקידוש מן התורה, תוכל לצאת מקטן את החיוב דרבנן. והכי נמי דכוותה.

ג. לא יצא גם מן התורה

אך הנה כתבו תוספות בסוכה (ג' א' ד"ה דאמר) דמי ששולחנו חוץ לסוכה לא יצא ידי המצוה מן התורה, [והנפקא מינה שאחר כך הסוכה תהא מותרת בהנאה אף מן התורה], ולפי זה יש לומר דאם ישמע מאחר אהבה רבה לא יצא מן התורה, דהרי חכמים אמרו שיאמר ברכת התורה בנוסח שהם תיקנו, [או בנוסח של אהבת עולם למי שמתפלל בעצמו], ואם כן לא יצא בברכתו בבוקר.

אך הר"ן בסוף פסחים (כ"ה ב' בדפי הרי"ף ד"ה כל מי) כתב לענין מי שלא אמר פסח מצה ומרור, דהא שאמרו חז"ל דלא קיים המצוה היינו שלא קיים כראוי, אבל ודאי דהמצוה דאורייתא לא נעקרה ויצא ידי חובתו, ופלגי על תוספות בסוכה. וכן קמאי בסוכה (שם) פלגי.

וחזינן דהגרע"א בתשובות (שם) פשיטא ליה דאשה שיצאה בקידוש מן התורה, שפיר תוכל לצאת מקטן את החיוב דרבנן, ואם כן שפיר נימא לקטן שביד בבוקר וכבר התפלל, שישמע אהבת עולם ממי שמתפלל עכשיו. [ואע"פ שהמתפלל פטור מברכת התורה, מכל מקום הא אמרינן דאע"פ שיצא מוציא].

ד. בדיעבד מהני לכולי עלמא

אך העירוני לנכון דכשם דבאופן שאין סוכה אחרת יושב בסוכת נסרים לכתחילה ובברכה, הכי נמי כשאנו יכול לברך ברכת התורה ויכול לקצת באהבת עולם כשאנו מתפלל בעצמו, גם כן שפיר דמי. ומכל מקום כשיכול לצאת אחר כך בברכת התורה מעליא יעשה כן. וכמו כן בסוכת נסרים בליל ט"ו ונדמנה אחר כך סוכה כשירה.

ה. מקיים הדרבנן לפני הדאורייתא

אחרי שובי נחמתי, דזה דמי לנידון המקיים דרבנן לפני דאורייתא, שדן במנחת חינוך במצות קידוש (מצוה ל"א) האם אפשר מתחילה לצאת ידי חובת קידוש רק מדרבנן, ורק אחר כך לצאת ידי חובת קידוש מן התורה, או דילמא אמרינן דאם עכשיו חייב מדאורייתא, אינו יכול לקיימו באופן שמקיים רק מדרבנן, דאין דרבנן בדאורייתא, דאם חייב בהדאורייתא, אינו חייב בהדרבנן. [עיין מה שכתבנו בזה בגליון פרשת נשא תשע"ו].

והכי נמי בנידון דידן, הרי מכיון דעכשיו בלילה הקטן שהגדיל חייב בברכת התורה מדאורייתא, אם כן אינו יכול לצאת ידי חובת הדרבנן בהא שביד בעצמו בבוקר ועכשיו ייצא רק הדאורייתא ממי שמתפלל אהבת עולם, דאינו יכול לקיים הדרבנן לפני הדאורייתא.

ו. ישנה על אתר רק מדרבנן

בתשובות ארץ צבי (שם) כתב בהאי קטן שהגדיל, דאף אם לא שנה על אתר, יש לומר דהאי דינא דבעינן שישנה על אתר הוה רק דמרבנן, ומן התורה יצא בקריאת שמע, ואם כן לגבי הדרבנן שפיר הועיל ברכתו בבוקר אף שהיה מדרבנן, וזה כדברינו.

אך הרי כתבנו דזה תליא בהנידון אם אפשר לקיים הדרבנן לפני הדאורייתא.

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

נא לתרום להדפסת הגליון
המערכת. סוקולוב 17
דירה 7 בני ברק
035703949
L5703949@gmail.com

נאה דורש

פנינים על פרשת שבוע מספרי הרב יעקב פוזן

אם רוצים - יכולים!

וְהוּא יֵשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל כָּחֵם הַיּוֹם (יה, א)

בחז"ל כתוב ש"כחם היום" הכוונה שהיה חום כגיהנם. לפעמים יש יום של חמסין ברחובות בבני ברק, וראובן אומר לשמעון: חם, א-גיהנום... א-גיהנום! הלואי שבגיהנם יהיה רק כזה חום... איפה גיהנם... אבל ביום ההוא אכן הקב"ה נקב חור בגיהנם והרתיח את כל העולם כולו, א'-גיהנם ממש. אף אחד לא היה בחוץ. רק אברהם אבינו, שהלך לכבוד ה' גם לתוך אור כשדים, יכול היה לצאת כעת לכבוד ה' לחום הגיהנם... ואומרים חז"ל שהוא שלח את אליעזר עבד אברהם - נו, תביא אורחים. אליעזר עבד אברהם שב ואמר - אין אורחים. כתוב בחז"ל שתי גרסאות על התגובה של אברהם אבינו ע"ה: "לא מהימנית לי" או - "אין אמונה בעבדים".

נשאלת השאלה: וכי אברהם חשב שאליעזר משקר אותו? הרי הוא רואה מה נעשה בחוץ ויודע שחם כאש הגיהנם? ואליעזר מגיע ואומר - חיפשת. מדוע שישקר אותו?

יתירה מזו, אליעזר עבד אברהם היה אדם גדול מאד, עד שכתוב בחז"ל "המושל בכל אשר לו" - מושל ביצרו כאברהם. ולאחת הדעות הוא זכה להיכנס חי לגן עדן. וכי אברהם חשש שהוא משקר?

רבי יחיאל מיכל גורדון זצ"ל, ראש ישיבת לומז'ה, איש גדול ואצילי, ביאר זאת כך:

אליעזר הגיע ואמר שאין אורחים. אליעזר לא משקר, אבל אברהם בא אליו בטענות - מדוע אין אורחים? הרי אם היית רוצה בלב נפש היו מגיעים אורחים. "לא מהימנית לי" - אין לך את הנאמנות, אתה לא רצית מספיק. ותראה תיכף שכאשר אני אלך יבואו אורחים...

כיצד יבואו? מאיפה?

יהיה כבר אורחים, אתה תראה. אם אדם רוצה בכל הכוחות - יבואו!

אם רוצים - יכולים, רצון.

אין לנו מושגים באבות הקדושים, אבל הם עבדו את ה' בכל המצבים שרק שיק, אם רוצים ויש רצון חזק- איי איי איי...

כדור רגל על המיטה בבלינסון

אספר לכם מעשה שראיתי בעיני והייתי שותף לו. והדבר כל כך עורר אותי ונחרש בזיכרוני עד היום הזה, אין לתאר.

אושפזתי בבית החולים בלינסון. על ידי במיטה הסמוכה שכב יהודי חילוני, בריון. שאלתי אותו: "מה אתה עושה פה?" כמי ששואל: אתה הרי נראה בריא? ממש בריון. אומר: "המשאבה של הלב לא כל כך טובה, אני צריך לעבור צנתור".

הגיעה השעה של הצנתור, לקחו אותו במיטה עם הגלגלים. וכי הוא צריך שיגלגלו אותו? הוא יכול היה לסחוב את המיטה על הראש שלו... אבל כך זה המנהג בבית חולים, שלניתוח יוצאים במיטה על גלגלים. הוא יצא לעבר חדר הצנתור בריא כאלום.

חזר מהצנתור - רחמנא ליצלן- אוי ויי... עם סמרטוט על הראש, סביב המיטה עמדו כל הצוות, רופאים, אחיות, מכאן ומכאן. רחמנא ליצלן. כל האנשים שהיו בחדר ברחו מפחד. אני לא יכולתי לברוח... טיפלו וטיפלו בו. חשבתי שממש הולך להיות שם יציאת נשמה.

אחרי כעשר או עשרים דקות, החלו הרופאים והאחיות לעזוב את החדר, הבנתי שמסתמא המצב יותר טוב, הפיקוח נפש הולך ופוחת.

אף אחד כבר לא היה בחדר, פתאום אני שומע את קולו, ואני מספר לכם מה שמעתי באוזני - שאותו בן אדם מדבר משהו...

חשבתי שהוא מעוניין שאקרא לאחות או לרופא. שאלתי: "מה קרה, האם צריך עזרה?" והנה ראיתי שיש לו באוזן אוזניות. הוא אומר לי בחיוך מתוך שהוא חיוור כסיד: "שמעת מה קורה שם? שתיים-אפס לטובת הרומנים..." ריבונו של עולם, קודם הוא היה גוסס, במצב נורא ואיום. א-מיירדיק א-זאך, האמת, שלהבדיל, אם אחד אחרי כזה מצב קורא ואומר לי: "נפל ברעיוני יישוב נפלא על הרמב"ם", הייתי מבין אותו ומתפעל. רק מה ההבדל? שאצלו הפוטבול זה החיים שלו, בנפשו. ולכן אין הגבלות - הכל הוא יכול, להכל הוא מסוגל!

(רבי ראובן קרלנשטיין זצוק"ל - יחי ראובן)

"עפר ואפר" - ענוה ושפלות

וַיֵּן אֲבִרְהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא הוֹאֵלְתִּי לְדָבָר אֶל אֲדָנִי וְאֵנִי עֹפֵר וָאֶפֶר (יה, כז)

רבותינו בגמרא (סוטה יז ע"א) דרשו: "בשכר שאמר אברהם 'ואנכי עפר ואפר', זכו בניו לשתי מצוות - אפר פרה ועפר סוטה".

האמירה "ואנכי עפר ואפר" היא אמירה שכל כולה ענוה ושפלות, הכרה במיעוט ערכנו וקוצר השגתנו, והתרחקות מכל שמץ של התפארות וגאווה.

רבי חיים רפפורט זצ"ל היה גאון גדול, מגדולי המתנגדים לחסידות ולבעל שם טוב הקדוש זיע"א. הוא מעודו לא ראה את הבעל שם טוב ולא הכירו, כמובן שגם לא למד את תורתו, אך הידיעות שהגיעו לאוזניו אודות האנשים שרצים אחריו ונותנים לו פתקאות וכספים, וכן השמועות על השישים שהוא עושה - לא נשאו חן בעיניו, וגרמו לו לצאת נגדו ברבים.

אחד מתלמידיו היה מיצר על כך ביותר, ובקש לפייס ביניהם. כאשר נולד לו בן, הזמין את רבי חיים רפפורט לשמש כמוהל ואת הבעל שם טוב כסנדק. הוא הורה לעגלון לאסוף את המוהל ואת הסנדק ולהביאם בעגלה אחת אל הברית.

ישב רבי חיים רפפורט בעגלה, והנה עלה עליה הבעל שם טוב. רבי חיים הביט בו משתאה והתפעל ממראהו - אדם בעל צורה, שאור גדול בוקע ממנו. הוא הזדרז לברכו לשלום, ולא גרע ממנו את מבטו.

בתחילה ישבו בשקט, שכן לא הכירו. לאחר מכן שאל רבי חיים רפפורט: "מי כבודו?"

ענה לו הבעל שם טוב: "אני עפר ואפר. ומי כבודו?"

נענה רבי חיים לעומתו: "גם אני עפר ואפר".

אמר הבעל שם טוב: "לפלא הוא בעיני, איך עפר ואפר ועוד עפר ואפר רבים ביניהם..."

ואמנם, כאשר ישנה מחלוקת בין שניים, כל אחד חש שהוא מאן דאמר, אך אם כל אחד היה מרגיש את עצמו עפר ואפר, הוא אפילו לא היה רואה לנכון לענות לשני על עלבונות שהוא משיח בו, והמחלוקת היתה מתמוססת מאליה...

(רבי יוסף מוגרבי שליט"א - אוצרות יוסף)

לאנשי סדום היתה משנה סדורה

וַעֲקַת סֹדֶם וְעִמְרָה בִּי רָחָה וְהִטְאֵתָם בִּי כְבֹדָה מְאֹד (יה, ט)

המשנה במסכת אבות (ה, ט) אומרת: "ארבע מדות באדם: האומר שלי שלי ושלך שלך - זו מדת סדום. שלי שלי ושלך שלי - רשע.

הבה נתבונן מה אומרת הסברה הפשוטה, איזו דרגה פחותה יותר: האומר שלי שלי ושלך שלך, או האומר שלי שלי ושלך שלי? לכאורה נראה, שזה שאומר על הכל שלי, וגם שלך - שלי, הוא הגרוע יותר.

ומה אומרת הסברא הפשוטה, איזה ציון גרוע יותר: לומר על משהו שהוא רשע או לומר עליו שהוא סדומניק? לכאורה נראה, שלומר על משהו שהוא סדומניק - גרוע יותר.

אם כך, נשאלת השאלה: מדוע על האומר שלי ושלך שלך - שבאופן יחסי הוא טוב יותר - אומרת המשנה שזו מדת סדום, הגרועה יותר, ואילו על האומר שלי ושלך שלי - שהוא גרוע יותר - המשנה אומרת שזו מידת רשע, הגרועה פחות באופן יחסי?

התשובה לכך היא: האומר שהכל שלו - "שלי שלי ושלך שלי", הוא משולל היגיון. בעצם האמירה הזו הוא מודה שהנו בן בלייזל, חסר היגיון המשייך את הכל אליו. אדם כזה אינו מופקע מנתינת צדקה לעניים. גם הרשעים הגדולים ביותר, רוצחי אדם, שאינם חסים להפוך נשים לאלמנות ובנים ליתומים, נותנים מפעם לפעם צדקה לאלמנות וליתומים. אין כאן שיטה, יש כאן סתם ניסיונות להשתלטות ולאנרכיה, וכיון שכך - יש עוד סיכוי שלבם של אלו עוד יפתח אי פעם, והם יחזרו בתשובה.

לא כן האומר שלי שלי ושלך שלך, זו כבר שיטה! זה מהלך חיים! הם שומרי חוק! שלי - שלי, שלך - שלך, נקודה. חוק ולא יעבור! לכן זה הרבה יותר גרוע. אין סיכוי שאנשים כאלו יחזרו בתשובה. יש להם בחיים מהלך הגיוני, מסודר, חוקי.

לאנשי סדום היתה משנה סדורה, ספר חוקים. מי שנפצע על ידי חברו - חייב לשלם לפוצע בעבור הקזת הדם שהלה עשה לו חינוס אין כסף.

(רבי אליהו דיסקין שליט"א - דורש טוב)

שיכור כלוט

וַתִּשְׁכַּח אֶת אֲבִיהָ יוֹן בְּלִילָה הוּא (יט, לג)

כמה מגונה היא השכרות! כל המעשה שאירע עם לוט ובנותיו נגרם בעטייה. שכרותו של לוט מוזכרת בגמרא לגנאי: הגמרא אומרת שאסור לאדם ששתה רביעית יין להתפלל, או להורות, ומכל מקום בדיעבד, אם התפלל או הורה לאחר ששתה - יצא ידי חובה. אבל, מוסיפה הגמרא, אם היה שתוי כמו לוט - אף בדיעבד לא יצא ידי חובה, וכשיפוג יינו צריך לשוב ולהתפלל. שואלים המפרשים: מדוע הגמרא נקטה כדוגמא דוקא את לוט, הרי נח קדם לו, וכמו שנאמר בפסוק (בראשית ט, כא) "וַיִּשְׁכַּח מִן הַיֵּין וַיִּשְׁכַּר וַיִּתְּגַל בְּתוֹךְ אָהֱלָהּ"? מפני מה, אפוא, הגמרא מציינת את שכרותו של לוט ולא את שכרותו של נח?

אלא, הדבר יוסבר על פי מעשה שהיה:

יום אחד בא יהודי צדיק וירא אלוקים אל רַבָּה של פראג, בעל ה"נודע ביהודה" זצ"ל, ובפיו שאלה: "רבי! מה אעשה? יש לי שלוש בנות שהגיעו לפרקן ואין באפשרותי להשיאן ולתת להן נדוניה!"

ה"נודע ביהודה" נטל את קולמוסו וכתב לאיש מכתב המלצה, בו כתב כי מכיר הוא את האיש, שהינו צדיק וירא אלוקים מנעוריו ועד עתה, וכעת שיש לו שלוש בנות לחַתֵּן, ואין בידו להשיאן - מצווה גדולה לעזור לו, וכל מי שיעזור לו יתְבָרַךְ בכל הברכות. בתחתית המכתב חתם את שמו: יחזקאל לנדא.

"טוב מכתב זה בידך", אמר לו הנודע ביהודה, "וסע עמו לכל מיני ערים בחו"ל, שם מכירים אותי, ויתרמו לך בעין יפה".

ואכן, כשמו כן הוא: "נוֹדֵעַ בִּיהוּדָה אֱלֹקִים בְּיִשְׂרָאֵל גָּדוֹל שְׁמוֹ" (תהלים עו, ב) - האיש נסע לחו"ל, הסתובב מעיר לעיר, ובכל מקום שהראה את המכתב תרמו לו בעין יפה. כשמתחתו מלאה בדינרים, נכנס לפונדק, קנה לעצמו בקבוק וודקה וארוחת ערב דשנה, וישת וישכר ויתגל על מיטתו.

גנב, שעקב אחריו, התגנב לחדרו והצליח לגנוב ממנו את מכתב ההמלצה וחלק משקיות הכסף שאסף. כשהתעורר וגילה את דבר הגניבה, מיהר לשוב לעירו, עם שקיות הכסף שנותרו לו, ושנעלמו מעיני הגנב, ומרוב בושה אף לא ניגש אל הנודע ביהודה להודות לו. הכסף שנותר באמתחתו הספיק לו לחַתֵּן את בתו הראשונה, דא עקא, מה יהיה עם שתי הבנות הנוספות?

והגנב? הוא היה חרוץ מאד: הוא "תָּרַשׁ" את כל אירופה עם מכתב ההמלצה שבידו, ו"תָּרַךְ" לכיסו מאות ואפלי רובלים, שאנשים תרמו מהונם לאחר שראו את חתימת ידו של הנודע ביהודה המתנוססת בתחתית המכתב שבידו. בשמים לא שתקו לו, שם - משלמים הכל. בוקר אחד - האיש לא התעורר משנתו. אנשי ה"חברא קדישא", גילו את מכתב ההמלצה שבאמתחתו של הנפטר, ואת צרור כספו הגדול, ולאחר שקברו אותו הביאו את

הכל לנודע ביהודה, וסיפרו לו על הגופה שנמצאה, ועל המכתב הנושא את חתימת ידו שנמצאה בחדרו של הנפטר.

הנודע ביהודה קרא לאיש והחל להתעניין אצלו בנוגע למה שאירע.

האיש התבייש, החל לגמגם, עד שלבסוף סיפר דברים כהווייתם: "את חֲסֵאָי אני מזכיר היום. שתיני לשכרה והמכתב, עם חלק גדול מהכסף, נגנב לי".

הנודע ביהודה מסר את הכסף, שנאסף בזכות המכתב, לידי האיש, והוסיף ואמר: "עתה התחוויר לי מדוע אומרים 'שיכור כלוט' ולא 'שיכור כנח'? נח השָׁתַכַּר לאחר שכבר סיים לַחַתֵּן את כל בניו ובנותיו - זה פחות נורא. אך לוט השתכר בעוד שהיו לו שתי בנות לַחַתֵּן! בתקופה שכזאת צריך להזהר שבעתיים שלא להשתכר!"

"מעתה היזהר", סיים הנודע ביהודה, "לבל תהיה שיכור כלוט!"

(רבי בן ציון מוצפי שליט"א - דורש ציון)

הנסיגות - לרומם את האדם

וְהָאֱלֹקִים נָסָה אֶת אַבְרָהָם (כב, א)

על הפסוק: "נִתְּנָה לִי־אַיִן נֶס לְהִתְנוּסָס" (תהלים ס, ו) אמרו חז"ל (בראשית רבה י): שורש המילה ניסיון הוא מלשון נס, היינו דגל. הקב"ה נותן לאדם ניסיון כדי לרוממו ולנשאו, כמו דגל המתנוסס על תורן הספינה.

הניסיון מייטיב עם האדם, הן מבחינה רוחנית והן מבחינה גשמית. כשאדם נתון בצרות ובקשיים, הוא מרגיש את אפסותו ואת תלותו בקב"ה ומתחזק באמונה. כמו כן, הקשיים מחשלים את האדם, מחזקים אותו ומעוררים את כוחותיו הרדומים לצאת מהכח אל הפועל.

לפעמים מטרת הניסיונות היא שהקב"ה רוצה לתת לאדם מתנה גדולה, אך כיון שהוא שופט צדק הוא מעמידו בנסיון, כדי שיוכל לקבלה בצדק, ולאחר שעמד האדם בניסיון והתעלה מבחינה רוחנית, נותן לו הקב"ה שכר עצום.

*

כאשר הלך הגאון רבי חיים גריינמן זצ"ל לנחם את משפחתו של הגאון רבי יוד'ל שפירא זצ"ל, פגש שם את מרן רבי אהרן יהודה לייב שטיינמן זצ"ל. רבי אהרן לייב אמר לו, כי לרבי יוד'ל היו שנתיים של ייסורים נוראים רח"ל, והוא בשוח שאחרי היסורים הללו יגיע ישר לגן עדן. השיב הגאון רבי חיים: "דין שמים אינו פשוט כלל, אתם בשוחים שהגיע לשם נקי, אך אני אינני כל כך בשוח בזה".

לפנות בוקר חלם רבי חיים והנה הוא רואה את רבי יוד'ל שפירא זצ"ל, ושומע אותו אומר: "ברוך ה', זכיתי להגיע לשמים נקי ו'מסודר', אבל זה רק בזכות הייסורים הנוראים שעברתי בשנתיים האחרונות".

רבי יוד'ל היה אדם גדול, מתמיד עצום, היה לומד שמונה-עשרה שעות ביממה - ואף על פי כן, ללא הייסורים שעבר לא היה 'מסודר' בעולם העליון! אמר רבי חיים: "אם מעלת היסורים כה גדולה - גם אני רוצה ייסורים..."

באותו בוקר, כשקם משנתו החליק רבי חיים על הרצפה ושבר את צלעותיו. רבי חיים היה אדם מחושב, הוא היה שם לב לכל פגיעה. הרצפה היתה ישרה, ללא מכשולים. אבל הוא נפל! הוא טען שהרגיש שכביכול יד דוחפת אותו מאחוריו.

שברים בצלעות כרוכים בייסורי תופת, במיוחד לאדם מבוגר. והנורא מכל הוא שאין אפשרות לגבס את המקום ולקבע את השבר. כל תנועה קלה גורמת לכאבים חדים. נורא ואיום!

ומה הגיב הגאון רבי חיים זצ"ל?

"ריבונו של עולם" - כך אמר - "אני יודע שאתה אוהב אותי פי מיליון ממה שאני אוהב את עצמי. אני יודע שהייסורים שלי כואבים לך פי מיליון ממה שהם כואבים לי. למה אתה מסכים לסבול כל כך בגללי? רק כדי שאוכל לעלות למעלה קצת יותר נקי! אם כן, כמה אני צריך להודות לך על כך?" שש שנים בדיוק, מיום ליום מאותו חלום, נזקק לכיסא גלגלים, סבל ייסורי תופת, גבו שבור, ראשו כפוף, וכך קיבל אנשים והמשיך ללמוד תורה. שש שנים תמימות! הוא נפטר בערב שביעי של פסח, נקי ומזוכך בייסורים.

כשמגיעים על האדם ייסורים - הוא נבהל, אך לאמתו של דבר זה איתות משמים שה' רוצה לתת לנו מתנות, ולצורך זה הוא שולחי לו נסיון - מבחן. אם עמוד בו בהצלחה תהיינה לו ישועות גדולות שאפילו לא חלם עליהן.

(רבי אריה שכטר - אריה שאג)

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות
המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 226
חשוון תש"פ

לחי מצינור מים המחובר בקיר

בהמשך הסיום הגענו למקום שהחוט נקרע, ומיד הוצאנו מהצינור של מוקד העירוב, ובהדרכת הרב קשרנו חוט חדש באותו מקום, והמשכנו את הסיום.

באחת מהסמטאות הגענו לצורת הפתח שהיה בה לחי מקורי ביותר. על קיר הבנין מבחוץ היה מחובר צינור מים עבה מאוד, וחברו את חוט העירוב באופן שיהיה מכונן מעל הצינור, ובכך הצינור הפך להיות לחי של עירוב. ואע"פ שהצינור לא נעשה לשם צורת הפתח, בכל זאת אם התכוונו עליו שמעכשיו שישמש

קשירת חוט העירוב שנקרע

לצורת הפתח, הרי הוא כשר. [בנידון זה דנו הפוסקים לגבי עמודי הטלגרף, ובחזו"א (סי' קי"א סק"ה) הכריע שמועיל לכוון עליו, ואפילו מי שאינו בעלים עליו, יכול לייחד אותו לשם צוה"פ].

אלא שכאן התעוררה שאלה אחרת, שמא יש בצינור חסרון של "פתחי שימאי", שאם יש קיר עם בליטות, אין לצרף את הבליטות שישמשו לעמוד או לחי, כי אין דרך לעשות פתח בצורה כזו, וזה נראה "פתח שומם", וכמו"כ כתב בשער הציון (סי' שס"ג ס"ק י"ט) שאין לעשות לחי מקרש שיש בו חיפופים [בליטות]. וא"כ כיון שהצינור לא היה מיחידה אחת ישרה, אלא שני חלקים שבאמצע יש עוד תוספת עם מקום שוקע ומקום בולט עבור הברגים, הרי זה כמו קרש עם בליטות ושקעים, שמחמירים לא לסמוך עליו ללחי.

לחי מצינור מים שאינו חלק

אבל הרב של העירוב דחה טענה זו, מפני שלא מדובר בדבר הרוס, כמו קיר שיש בו אבן נכנסת ואבן שוקעת, אלא כך צורתו באופן תקין, ולכן אין בעיה להשתמש בו ללחי. לעומת זאת יש רבנים שטוענים שאמנם זה תקין ביחס לצינור, אבל לא ביחס למשקוף של פתח. ולכן בעירובי השכונות מחמירים בזה. ולמעשה הרב אמר שלדעתו אין בזה חשש, ובכל זאת הוא מוכן להוסיף להדר שיהיה טוב לכולם, ולהוסיף לחי ישר וחלק לפני הצינור. וכמו"כ להוסיף לחיים גם בשאר המקומות לתוספת הידור.

אנו מודים בזאת להרה"ג המתמסר לעשיית העירוב, ומידי שנה מוסיף עוד שיפורים בעירוב. ימלא ה' כל משאלות ליבו לטובה, ויראה סייעתא דשמיא והצלחה בכל מעשי ידיו.

מי שמעוניין להיות שותף במצוה זו, לסייע ביד הרה"ג בהחזקת העירוב, ולזכות את אלפי המשפחות שנמצאות בעיר זו מידי שנה ניתן להעביר תרומות דרך "מוקד העירוב" לציין עבור מגבית "העיר העתיקה"

צורת הפתח בגשר בעיר העתיקה

מיד לאחר החגים, התחילו במוקד העירוב לפעול בבדיקת מצב העירובים במקומות שונים, בצפון ובדרום, כדי לתת לציבור מידע עדכני ומוסמך ככל האפשר. אברכים מתמידים ניצלו את ימי בין הזמנים לנסוע יחד עם הבודק, ללמוד את ההוראה בהלכות עירובין במצבים שונים.

בנסיעה לצפון הגענו אל העיר צפת, ונפגשנו עם הרב הת"ח האחראי על העירוב, שמתמסר מאוד להחזיק אותה, למרות שהתקציב שנדרש לעירוב עולה סכום רב. ובפרט בשנה האחרונה השקיע הרבה בחידוש העירוב של העיר העתיקה, בסיוע תרומות ממוקד העירוב. יחד עם הרב עברנו על העירוב של העיר העתיקה, שבו ניתן להגיע לרמת כשרות גבוהה יותר משאר העיר. בבדיקת העירוב הגענו לצורת הפתח המלמדת דין שכתוב

גשר שמשמש צורת הפתח ככיתה

בגמ' ונפסק בשו"ע (סי' שס"ב סי"ב), "צורת הפתח העשויה כמין כיפה, כשרה".

בגבול העירוב משתמשים ב"גשר הפלמ"ח" כמחיצה לעירוב, דהיינו רחוב המדרחוב של רחוב ירושלים נמצא בתוך העירוב, והמרך הרחוב שאחרי הגשר, נמצא מחוץ לעירוב, והמבדיל ביניהם הוא הגשר, מפני שהגשר נחשב למחיצה, כי יש לו דין צורת הפתח ע"י צורת הקשת שבו.

דין נזכר בגמ' (עירובין דף יא:), ונחלקו הראשונים מהו המשקוף בצינור כזה, ברמב"ם ובטור משמע שהצורה המעוגלת נחשבת משקוף, ודעת הריטב"א שהקו הישר שנמצא בתוך הקיר מעל העיגול, הוא המשקוף, כי משקוף יכול להיות רק קו ישר מצד לצד [מעמוד לעמוד]. המשנ"ב לא כתב דעתו בענין זה, ובכמה אחרונים (תוס' שבת, חת"ס משכנות יעקב) נקטו כדעת הריטב"א, והחזו"א (סי' ע"א סק"ג) כתב להתיר כמשמעות הרמב"ם.

הנפק"מ בהגדרה זו, כאשר יש פתח מעוגל ואין מעליו מילוי, דהיינו אין קיר מעליו, אלא רק פס דק מעוגל, שאי אפשר לומר שהמשקוף הוא קו ישר, ולפי הריטב"א לא יהיה כשר לצורת הפתח. ומחלוקת זו נוגעת גם להלכות מזוזה, כי רק פתח שיש בו צורת הפתח עם משקוף חייב במזוזה. אבל במקרה זה, הפתח שבגשר כשר לכ"ע, כיון שיש מעליו מילוי, וניתן להגדיר את הקו הישר שבו למשקוף.

[יש לציין שהגשרים המצויים בזמנינו, אינם כשרים להחשב צורת הפתח, כי יש שינויים רבים בצורת בנייתם, ויש להאריך בזה ואכ"מ. אחת מהסיבות היא, כיון שהגשר רחב הרבה יותר מהעמוד, והעמוד אינו בתחילת הגשר, ולכן הוא נחשב כמו עמוד שתחת התקרה שאין לו משקוף [וגם למשנ"ב בסו"ס שמ"ו, אין להכשיר אלא בסוף התקרה] אמנם כאמור יש מקרים שלא שייך טעם זה, ויש טעם אחר].

קו ישר לשיעורי העירובין של הרב משה אנגלרד שליט"א

073-295-1621

מן הצד של העמודים ואינו כשר, אלא רק המסגרת שמעל החלון יושבת מעל העמודים, האם אפשר להחשיב אותה כמשקוף של הפתח, או שמא היא לא שוקפת על הפתח, כי החלון שמעל הפתח מפסיק ביניהם. וא"כ לא יהיה לפתח הזה צורת הפתח כלל, כי המשקוף שסמוך לפתח הוא מן הצד, והמשקוף שמעל החלון הוא אינו משקוף של הפתח. ובמקום אחר הבאנו שנחלקו בזה שני גאונים מתלמידי החזו"א ולא הוכרעה ההלכה בענין.

מדוע בצוה"פ ככיפה אין דין גג המפסיק

והנה לכאורה יש לדמות דין זה למה שכתוב בגמרא לגבי צורת הפתח העשויה ככיפה, שאומרים "גוד אסיק" מהלחיים עד המשקוף. וביאר הריטב"א שהמשקוף הוא הקו הישר שבתוך הקיר, מעל המקום המעוגל, והעמודים [דהיינו הקירות שבצדדים של הפתח למטה] כאילו עולים עד הקו העליון, וא"כ רואים שאפשר לומר שהקו הישר שבקיר נחשב משקוף אע"פ שיש תחתיו את החלק המעוגל. וא"כ תהיה ראייה גם לנידון דין שאפשר לומר שהמסגרת שמעל החלון תהיה משקוף של הפתח, היושב מעל גבי העמודים.

אלא שיש לדחות ראייה זו, שדוקא בצוה"פ ככיפה, שהקו הישר שבקיר הוא יחידה אחת עם החלק המעוגל שתחתיו, ויחד הם שוקפים על הפתח. משא"כ כשיש חלון מעל הדלת, והמשקוף מעל החלון יתכן שהחלון מפסיק בין המסגרת לחלל הפתח.

וסברא זו מבוארת באחרונים ב"שוב דברי הט"ז" (סי' שס"ג ס"ק ל"ט) שכתב שאם יש גג בין הלחי לחוט, יש איסור בזה, כי הגג מפסיק בין הלחי לחוט, ובתוספת שבת ביאר כוונתו דלא אמרינן גוד אסיק כשיש גג באמצע. והקשה מדין כיפה, שבגמ' מבואר שאומרים גוד אסיק למרות שמדובר בקיר מלא, ויש אבנים בין החלק התחתון למשקוף, מוכח שגג אינו מפסיק. וביאור דברי הט"ז הוא שבכיפה מדובר באותו קיר שהוא גם המשקוף, ולמרות שמבחינה הלכתית המשקוף הוא החלק העליון של הקיר, מ"מ אין דבר אחר בין העמוד למשקוף אלא הכל יחידה אחת, משא"כ בדברי הט"ז שיש גג המפסיק, הרי זה דבר נפרד מהלחי ומהמשקוף, לכן הוא גורם הפסק.

הצלחות וקשיים בהקמת עירוב שכונתי חדש

בשבועות אלו עוסקים צוות מוקד העירוב בהקמת עירוב גדול למקום גדול שיש בו מאות משפחות חרדיות המפוזרות באזורים מעורבים, ולא נעשה בהם עירוב פנימי. במשך השנים היו כמה פעמים שאברכים התעוררו להתחזק בשמירת השבת ולעשות עירוב שכונתי, אבל זה לא יצא לפועל, מחמת שהיו רק מעט, וגם מחמת רגישות הענין מצד התושבים. בשנתיים האחרונות ניגש אחד מהאברכים הגרים באותו מקום, ודיבר עם הרבנים ועם העסקנים, ובס"ד ראה הצלחה גדולה, עד שקיבל אישור וסיוע להקמת עירוב חדש וגדול סביב השכונה.

למרות ההצלחה בהרבה דברים, עמדו לנגדו הרבה קשיים, בין מצד הכספים, ובין מחמת האישורים, ובכל זאת הוא נחוש בעשיית המצוה, מתפלל עליה, ומשקיע, ויתן ה' שבקרב יזכה לגמרה בהצלחה.

צורת הפתח שעוברת על תחנת אוטובוס

בימים אלו הותקנו בעירוב זה כעשרים עמודים חדשים, ומוקד העירוב ליווה את התכנית ואת ההנחיות ההלכתיות שנמסרו לעובדים. במקום אחד התעוררה שאלה חדשה, בצורת הפתח שעוברת על תחנת אוטובוס, והיה קשה לעקוף אותה, ולכן הוצרכו להביא אותה לפני הרבנים, ונביא אותה גם כאן לתועלת לקוראים.

הנה יש לבאר מהו הנושא ההלכתי, כאשר יש תחנת אוטובוס תחת צורת הפתח בדרך כלל יש למבנה של תחנת האוטובוס מחיצות משלש צדדים, והרי הם כמחיצה המחלקת בתוך צורת הפתח, ומבואר בחזו"א (סי' ע' ס"ק י"ח) שהמחיצה פוסלת את הפתח, מפני שמחלקת אותו לשני פתחים, ובכל צד נותר רק חצי צוה"פ. יש מוסיפים לחומרת הענין, כיון שיש לתחנה ג' מחיצות, יש לה דין רשות היחיד מן התורה, וא"כ הרי זה "רשות" נפרדת תחת צוה"פ.

אבל כל זה רק בתחנה שהמחיצות מסביב מגיעות תוך ג' טפחים לקרקע, משא"כ באופן שיש תחת המחיצות חלל ג' טפחים או יותר, הרי אין בזה דין רשות היחיד, ואף לא דין מחיצה, ואע"פ שקטע מהפתח חסום ע"י התחנה, מ"מ היא אינה פוסלת את הפתח כלל. [ויש ללמוד דין זה מהחזו"א (סי' ע' ס"ק י"ט) שגם כשיש דברים שחוסמים חלק מהפתח, בתנאים מסויימים, אינם פוסלים את דין צורת הפתח]. וקל וחומר בתחנת אוטובוס שאין לה מחיצות כלל, אע"פ שיש גגון שעומד על שני עמודים, אינם פוסלים את צורת הפתח.

גגון שימחובר לעמוד תחת חוט העירוב

ובכל זאת במקרה שאירע כאן התעוררה שאלה, כי מחמת תנאי השטח שמדובר במקום מרכזי בעיר, ומחמת העצים הגדלים לאורך השביל היה צריך לעשות עמודים נמוכים בגובה של שנים וחצי מטר, ולכן החוט שעובר על התחנה יוצא סמוך לגגון בשני טפחים, כמו כן המקום להעמיד עמוד ליד התחנה, רצו להשתמש בעמוד של התחנה עצמה, ולקשור את החוט מעליו. אלא שא"כ יוצא שיש תקרה תחת המשקוף, האם יש בה חסרון שכביכול המשקוף דהיינו החוט, אינו שוקף על חלל הפתח.

התשובה לשאלה זו אינה מפורשת, ומסתמא יהיו בזה דעות חלוקות, אחד מרבני העירובים שהבאנו לפנינו את השאלה הסתפק שמא כיון שהגגון צמוד לעמוד המשמש את צורת הפתח, זה יהיה יותר בעייתי, כי באופן זה הגגון לא סתם בחלל הפתח, אלא משתייך לעמודים.

עוד יש שדנו בזה על פי מה שכתבנו במקום אחר, בדין פתח שיש בחלקו העליון חלון סגור, והמשקוף שבין הפתח לחלון הוא

בשורה משמחת

בחודש כסלו הבעל"ט יפתח בעז"ה

מחזור שיעורים חדש

בנושא תחומין

עם לימוד צורת המדידה והחישוב לערי הארץ

בליווי מפות ומצגות

סדר הלימוד לפי סדר השו"ע ומשנ"ב

מידי שבוע יתקיים שיעור

על הדינים המעשיים הנוגעים בזמנינו.

דגש מיוחד על הדגמת צורת מדידת התחום,

חישובי הריבועים לשיטות השונות

והוראות פוסקי זמנינו,

עם חישוב התחום למעשה לערי הארץ.

כולל דיני הנחת עירוב תחומין, עיר שלן בה, ועוד.

זמן התכנית כשלשה חדשים, 12 שיעורים

לפרטים ולהרשמה:

בבני ברק - 052-7676-605

בירושלים - 0534-18-6778

במודיעין עילית ובית שמש - 055-678-3323

לברורים בנושאי עירובין, וכן לתרומות וסיוע בהפצת הגליון:

קו מידע הלכתי וסיוע אקטואלי על גבולות העירובים השכונתיים

ניתן לקבל את העלון במייל כשר, לשלוח בקשה ל- A83320@GMAIL.COM

כללי השתתפות

- א. יש לשלוח רק חומר מוקלד בורד למייל המערכת.
- ב. הדברים מתפרסמים רק בשם אמרו, ולא בעילום שם או ר"ת.
- ג. ניתן לשלוח רק עד 1000 מילים בלבד.
- ד. ניתן לשלוח רק עד מוצש"ק שלפני השבת שבו מתפרסמים הדברים.
- ה. אין המערכת מתחייבת לפרסם את החומרים.
- ו. יש קדימה למי ששולח מוקדם, וכפי שיכיל הגליון.
- ז. כמו"כ יש קדימה למי שעדיין לא פורסם מתורתו.
- ח. ניתן לשלוח רק וארט אחד לפרשה.

מתורתם של בונים

וכל בניה למודי ה' אל תקרי בניה אלא בוניך

ליקומים מתורת אברכי הכוללים שלימ"א

פרשת וירא תש"פ

בענין שנה לפי ימות החמה

א) כתב הרמב"ם פ"ו מקדוש החודש ה"ו דשנת הלבנה היא שנ"ד ימים וח' שעות ותתע"ו חלקים, ושנת החמה היא שס"ה ימים ורביע דהיינו שש שעות, ונמצא דשנת חמה יתירה על שנת הלבנה י' ימים וכ"א שעות וכ"ד חלקים, יעו"ש.

ממעשה בזקנתי הצדקנית מרת רחל בר ע"ה שנפטרה באותו תאריך שנולדה לפי מנין ימות החמה (וכמנין הגויים), וכשבא מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א לנחם נשאל האם נתקיים בזה דברי חז"ל קידושין ל"ח א' שהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים, והשיב הגר"ח ק"ש שליט"א דברש"י פרשת וירא כ"א ב' כתב "כשאמר לו למועד אשוב אליך שרט לו שריטה בכותל ואמר לו כשתגיע "חמה" לשריטה זו "בשנה" האחרת תלד" עכ"ל, ומבואר דשנה לפי ימות החמה ג"כ נחשב שנה.

אך ברור דאין כוונת הגר"ח ק"ש שליט"א דישאל מונים שנה לפי ימות החמה, דהרי בגמ' מגילה ה' א' איתא מנין שאין מונין ימים לשנים שנאמר לחדשי השנה, ופרש"י דכוונת הגמ' דאין מונין שנה לפי ימות החמה, וכן מבואר במתני' ערכין ל"א א' דחכמים פליגי על רבי וס"ל דבתי ערי חומה מנין לפי הלבנה, וברמב"ם פ"ב משמיטה ויובל ה"ה פסק כחכמים, וכן מבואר בגמ' סוכה כ"ט א' דלקוי הלבנה סימן רע לישראל וליקוי החמה סימן רע לגויים, ומכל הנ"ל מוכח דישאל מונים שנים לפי הלבנה וכל כוונת הגר"ח ק"ש שליט"א רק דלענין מלוי שנותיהם של צדיקים יש ענין גם במלוי לפי ימי החמה.

ובעצם דברי רש"י הנ"ל יעויין בתוס' ר"ה י"א א' שהביאו כן בשם מדרש תנחומא, והוא בתנחומא פר' וירא.

ויש שהוסיפו, דבאמת המנין הלוועזי של הגויים אינו מדויק לפי מנין ממי החמה, אבל זקנתי ע"ה נולדה ונפטרה בעשרים ואחד בדצמבר למ"נינם שמידי שנה הוא היום הכי קצר בשנות חמה, וא"כ אצל זקנתי החשבון מדויק.

ב) ולכאוף כל ראית הגר"ח ק"ש היא לפי מש"כ תוס' ר"ה י"א א' בשם המד"ר בבניסן המלאך בישר על לידת יצחק ולשנה הבאה בניסן נולד יצחק, ונ"מ צא דיצחק נולד אחרי שנה שלימה ומימילא שייך להוכיח דשנת חמה נחשבת שנה, אבל לפי הגמ' ר"ה י"א א' דבתשרי המלאך בישר על לידת יצחק והיה שנה מעוברת ויצחק נולד בניסן אחרי ז' חודשים, נמצא דלא עבר שנה שלימה ולא שייך להוכיח דשנת חמה נחשבת שנה.

יש שטענו לדחות ראית הגר"ח ק"ש, דמש"כ רש"י דהמלאך אמר לו כשתגיע חמה לשריטה זו "בשנה האחרת" תלד י"ל דאין כוונתו שיעבור שנה שלימה אלא כוונתו לשנה הבאה, ואזי אין ראיה דשנת חמה נחשבת שנה.

אך בדעת זקנים מבעלי התוס' פר' וירא י"ח י"ד כתבו, דמש"כ רש"י "בשנה האחרת" היינו דהמלאך בישר בניסן ויצחק נולד בניסן של שנה הבאה, ומבואר דהיינו ברש"י כהבנת הגר"ח ק"ש דמיירי בשנה שלימה.

ג) ויש שטענו לדחות ראית הגר"ח ק"ש, דאפי' אי נימא דכוונת רש"י דעבר שנה שלימה עדיין יש לדחות דהשריטה של המלאך רימזה על השעה

ולא על היום, דכשהשמש תגיע לשריטה זו יהיה שעה כמו של עכשיו (וכשעון שמש) ואזי יצחק יולד, ונמצא דלא מיירי כלל בשנת חמה ואין ראיה מרש"י דשנת חמה נחשבת שנה.

אך נראה להוכיח מהחזקוני כהבנת הגר"ח ק"ש, דכבר נתבאר דבגמ' ר"ה י"א א' מבואר דהמלאך בישר בתשרי על לידת יצחק והיה שנה מעוברת ויצחק נולד אחרי ז' חודשים בניסן, והחזקוני פר' וירא תמה, דא"כ איך החמה הגיעה בזמן לידת יצחק לאותו מקום של זמן הבשורה הרי לא עבר שנה אלא רק ז' חודשים, ותיירץ החזקוני דבתשרי וניסן החמה זורחת בשנה. ומעתה אי נימא דהשריטה של המלאך רימזה על השעה ולא על היום הרי לא קשה כלל קושית החזקוני דגם כשעובר ז' חדשים החמה מגיעה בשעה מסוימת לאותו מקום ביחס לשעה ביום, ומקושית החזקוני מוכח דהשריטה רימזה על היום בשנה ולכן הקשה החזקוני דרק כשעובר שנה שלמה החמה מגיעה לאותו מקום ביחס ליום.

(הרב יעקב ישראל יונגרמן שליט"א - מודיעין עילית)

בענין בנותיו של לוט

גמ' נזיר (דף כ"ג:), אמר ר' חייא בר אבין אמר ר"י בן קרחא, לעולם יקדים אדם לדבר מצוה, שבשכר לילה אחת שקידמתה בכירה לצעירה, זכתה וקדמתה ד' דורות למלכות.

ומוכח מהגמ' דמעשה בנותיו של לוט חשיב "מעשה מצוה".

וכן עיין בגמ' שם (דף כ"ג:), אמר רבה בר בר חנה אמר ר"י, מאי דכתיב כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם וכו', משל ללוט וב' בנותיו עימו, הן שנתכוונו לשם מצוה - וצדיקים ילכו בם. הוא שנתכוון לשם עבירה - ופושעים יכשלו בם.

ומלשון הגמ' משמע, דמעשה דבנות לוט היה "מעשה מצוה".

אך עיין בגמ' שם (דף כ"ג:), אמר ר"נ בר יצחק, גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה וכו'. דכתיב מנשים באוהל תבורך יעל אשת חבר הקני וכו'. מאן נשים שבאוהל, שרה רבקה רחל ולאה.

קקשה, מדוע מעשה בנותיו של לוט לא חשיב עבירה לשמה, הרי למ' עשה עשו מעשה עבירה שבאו על אביהן, והרי הגמ' איירי למ"ד בן נח אסור בביתו (כדאיתא בתוס' שם דף כ"ג: ד"ה ללוט).

ועוד קשה, איך שייך לומר על מעשה בנותיו של לוט דהוי "מעשה מצוה" אם הוי מעשה עבירה.

ונראה לומר, דהנה טענת בנות לוט היתה (פי"ט פסו ל"א-ל"ב), אבינו זקן ואיש אין בארץ לבוא עלינו וכו', ונחיה מאבינו זרע.

וכתב רש"י, סבורות היו שכל העולם נחרב כמו בדור המבול.

ולכאורה כוונתו, דהיכא דהיכא תימצא היחידה לקיום העולם הוא ע"י ביאת ערוה, האיסור מותר. וכעין זה מצינו דקין והבל באו על אחיותיהם וכאיתא בגמ' דעל זה נאמר עולם חסד יבנה.

ובנות לוט סברו דכיון דהעולם נחרב ולא נשאר זכר בעולם אלא לוט אביהן, ממילא הותר האיסור של בן נח באחותו.

ומה שבכה"ג הותר איסור דבן נח בביתו, וכן איסור אחותו, משום דכל איסור ערוה הוא דהתורה אסרה קרובות כיון דהתורה רצתה שישא אחרות. אך היכא דאין בעולם אחרות לא שייך כלל לאסור קרובות. כך קשה, עדיין למה חשיבא ביאתן באביהן "מעשה מצוה", הרי למעשה הן טעו ולמעשה הוי מעשה עבירה בשוגג.

ונראה לחדש, דהיכא דאדם עושה מעשה עבירה אך הוא חושב דהוי מצוה, לא חשיב מעשה עבירה אלא "מעשה מצוה".

ככעין זה מצינו לענין טועה בדבר מצוה, דפטור מחטאת ומשום דהתכונן לעשות מעשה מצוה- כגון דהוציא לולב בשבת כדי לנטלו.

ולפי"ז נראה לומר, דעבירה לשמה הוא היכא דהאדם יודע שעושה עבירה, אלא שעושה זאת לשם שמים, כמו ביעל שידעה שעושה מעשה איסור, אלא דעשתה זאת לשם שמים כדי להציל את ישראל מסיסרא.

אך בנות לוט, שחשבו דאין במה שעשו שום איסור כיון דהעולם נחרב, ולשיטתם הוי מעשה מצוה כי באו לחיות זרע, הוי כטועה בדבר מצוה דחשיב מעשה מצוה בטעות. ושפיר שייך להביא מכאן ראייה דלעולם יקדים אדם לדבר מצוה.

(הרה"ג ר' יוסף גליק שליט"א מח"ס שלמי יוסף - ירושלים)

נח הרפואה

א. בספר חסד לאברהם (סבו של החיד"א מעין ה' נהר נ"א) מובא "ובאותו יום שהלך אברהם אל הבקר עם ישמעאל בנו ליטול ג' פרים ממקנה שלו, הלך אחריו רפאל בנסתר, ולאחר שנטל אברהם ב' פרים ונתן ביד הנער להוליכן, היה משתדל ליקח עוד פר שלישי, ונראה רפאל לפניו לפר חשוב ומשובח, וזהו רפאל פר א"ל, רצה לומר פר חשוב, וכשבא אברהם ליטלו היה הפר נשמת מעט מעט עד שהוליכו בפתח ממערה, ונפתח פתח רפואת המילה: וכל זה בשליחותו של מקום. וכש' ראה אדם וחוה קבורים שם והריח ריח גן עדן [ששם פתח גן עדן], מיד ידע מעלת המקום וחמד שם להיות קבורתו, ומיד נמסר הפר מאליו ביד אברהם, ובהגיע לאוהלו לא מצא אלא שנים, והוצרך לברוא פר שלישי על ידי ספר יצירה, וכדי שלא יצטער בסעודת אורחין, שאם היה חוזר אל המקנה היה עובר זמן המאכל, וזה שאמר הכתוב 'הבקר אשר עשה' ששה ממש". (ומקור דבריו חלקם מהפרקי דר"א (פרק לה), וחלקם מה' זוהר הקדוש (פרשת חיי שרה דף קכז:)). העולה שרפאל שנשלח לרפא את אברהם אבינו מהמילה, גילה לו את מערת המכפלה, ועל ידי זה אברהם אבינו הריח ריח גן עדן. ונראה שרפאל עשה את זה כחלק משליחותו לרפא את אברהם. וצ"ב.

ב. ברכת רפאנו עיקרה על המילה, כן עולה מהגמ' במגילה (יז:): שלכן נתקנה בברכה השמינית מפני המילה שניתנה בשמיני. וכן מהטור (ס' קט"ז) 'ויש בה [בברכת רפאנו] כ"ז תיבות כנגד כ"ז פסוקים שבפרשת מילה'. הב"י (בס' קי"ב) מביא מספר שבולי הלקט (תפילה ס' י"ח) שהי"ח ברכות היו מתוקנות מעולם זו אחר זו ע"ש, וגבי ברכת רפאנו כתב 'כשרפא רפאל את אברהם אמרו [מלאכי השרת] ברוך רופא חולים'. העולה מכל הנ"ל, שברכת רפאנו שייכת למילה, ונתחדשה ברפואת ממילה של אברהם אבינו. אולם עיקר דברי הגמ' צ"ב, במה ברכת הר' פואה שייכת דווקא למילה.

ג. ונראה דבסילוק הערלה יש איזה בחינת מיתה, דאיתא בגמ' במס' גיטין (דף נז:): 'כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה... זו מילה שניתנה בשמיני'. ופירש רש"י 'דימנין דמיית'. וכתב על זה בשו"ת חת"ס (ח"ב סימן רמה) 'והנה עינינו רואות שאפי' א' מאלף ישראלים אינו מת מחמת מילה וצריך לומר מצוה מגינה ומצלי אבל עפ"י דרך הטבע היה המיעוט מתים ח"ו'.

ומדרש תנחומא (פרשת וירא) 'ולמה באלוני ממרא... שלשה אוהבים היו לו לאברהם ענר אשכול וממרא... הלך לקחת מהם עצה הלך אצל ענר... א"ל ענר בעל מום רוצה אתה לעשותך שיהיו קרוביהן של המלכים שהרגת באין והורגין אותך ואין אתה יכול לברוח מפניהם, הניחו והלך אצל אשכול... א"ל אשכול אתה זקן אם אתה תמול יצא ממך דם הרבה ולא תוכל לסבול ותמות, הניחו והלך אצל ממרא... א"ל ממרא בדבר הזה אתה מבקש עצה הלא הוא שהצילך מכבשן האש ועשה לך כל

הנסים והצילך מן המלכים ואלולי כחו וגבורתו היו הורגין אותך והציל רמ"ח אברים שבך ומקצת אבר אחד אתה מבקש עצה כמצותו'. העולה ששלושתם דיברו על המיתה שיש במילה, אלא שממרא יעץ דאעפ"כ תלך למסור עצמך והקב"ה יציל אותך. ובזהו תזריע דף מד. דישראל שמל מקבל נשמה חדשה.

ונראה לבאר שהמציאות חיים של אדם ערל הם חיים טבעיים. וישראל במעשה המילה נחשבנו כצאן טבחה, שלוקחים על עצמם סיכון של ייתה, מבחינת החיות הטבעית שניתן לאומות העולם, אלא שהם מק' בלים חיים חדשים.

ההרש"ש (בגיטין שם) עומד על דקדוק לשון הגמ' 'זו מילה שניתנה בש' מיני' מאי נפק"מ שהמילה ניתנה בשמיני להא ד'עליך הורגנו כל היום' הוה ליה למימר 'זו מילה' ותו לא. ולפי הנ"ל נראה לבאר דהנה המספר בבע מורה על טבע, ושמונה מורה על מעל הטבע. והמילה ניתנה בש' מיני, שהיא מעל הטבע, שהיא מפקיעה את האדם מהחיים הטבעיים, ומביאה את האדם לחיים של מעל הטבע. וזה גופא הכוונה ש'עליך הורגנו כל היום זו מילה שניתנה בשמיני', שהשמיני מורה שהמילה היא חיים אחרים, וכלל ישראל מתים מהחיים הטבעיים ושייכים לחיים של המילה שהיא השמיני מעל הטבע.

ועל פי זה יש לבאר העניין שרפאל הביא את אברהם אבינו להריח את ריח גן עדן, דאברהם אבינו נחלה משום איבוד החיים הטבעיים, ורפאל ריפא אותו על ידי שהוא גילה לקח את אברהם למערת המכפלה, וע"י זה הוא קיבל חיות חדשה מריח גן עדן.

ד. יש לעמוד על שינוי נוסח ברכת רפאנו שחותרים בה בלשון 'רופא חולי עמו ישראל' מברכת 'אשר יצר' ששם הנוסח הוא 'רופא כל בשר'. [ובספר אשי ישראל (פל"ב הערה ק')] הביא מהגרש"ז א' דאם טעה והחליף זה מעכב בשמו"ע].

ומובא בספר המאור הגדול (עמ' קי"ג) שכומר א' נכנס לרבי יהונתן ייבשיץ ושאל אותו האין אתם אומרים בברכה 'רופא חולי עמו ישראל' אטו הקב"ה מרפה רק את החולים של עם ישראל. והשיב לו ר' יהונתן, שבאמת הקב"ה מרפא את כולם וכלשון ברכת אשר יצר 'רופא כל בשר'. אלא איתא במס' מגילה (דף יז:): דברכת רפאנו נקבעה כברכה השמינית משום המילה שצריכה רפואה. נמצא שעיקר הברכה הזאת היא על רפואת המילה, וזה שייך רק בישראל, להכי הלשון 'רופא חולי עמו ישראל'. וכשיצא הכומר, אמר רבי יהונתן לתלמידיו שיש עוד תשובה, על פי מה שמובא במס' ע"ז (דף נה:): מאי דכתיב 'וְהָלַכְתָּם בְּרַגְלֵיכֶם וְנִצַּחְתֶּם רַעִים בְּשִׁלְחוֹתָם וְנִאֲמָנִים רַעִים בְּשִׁלְחוֹתָם וְנִאֲמָנִים בְּשִׁבְעָתָם. שבעה שמשגרין אותן לל האדם, משביעין אותן... ולא תצאו אלא ביום פלוני ובשעה פלור' נ"ל... והם נאמנים לצאת באותו זמן. וזה הרפואה שיש לכלל העולם. אולם לישראל יש רפואה מיוחדת שכשהם מתפללים לקב"ה, הקב"ה קקדים להם את זמן הרפואה, ומסלק את היסורים גם קודם הזמן שנ' קבע בהתחלה, וזה הברכה 'רופא חולי עמו ישראל'. עוד תשובה מובא בהליכות שלמה (תפילה פ"ח דבר הלכה אות י"ט) שרפואת שאר החולים זה ע"י רפואות בדרך הטבע, אולם רפואת ישראל היא גם באופן שמחוץ לדרכי הטבע.

ולפי הנ"ל נראה שכל התשובות נעוצים בשורש אחד דרפואת ישראל היא רפואה שונה מרפואת האומות, שאצלם הרפואה היא לרפא את החולי במערכת הטבעית, אבל רפואת 'חולי עמו ישראל' היא רפואה מיוחדת של נתינת חיים חדשים, ולכן היא אפי' קודם הזמן שנקבע ייסורים, שהרפואה של האומות שהיא סילוק החולי זה תלוי בזמן שנ' קבע ליסורים להיות, אבל רפואת ישראל שהיא נתינת חיים חדשים, זה לא תלוי בזמן שנקבע ליסורים. וכן הרפואה גופא, לשאר האומות היא רק בדרך הטבע, אבל ישראל מתרפאים גם בדרך על טבעית, שכל נתינת חיים חדשים זה יציאה מהטבע. וזה גופא הטעם שנתקנה בש' מינית שהשורש של הרפואה שלנו הוא ברפואת המילה. ולכן לשון הברכה הוא 'רופא חולי עמו ישראל' להודות על נתינת חיים חדשים לעמו ישראל.

(הרב אברהם יעקב מנדלבוים שליט"א - ירושלים)

מִרְיָן הַגָּאוֹן הַגָּדוֹל רַבִּי נֹתָן שׁוֹלְמָן זצ"ל

רֹאשׁ יִשִּׁיבַת סֶלְבּוּדְקָה וּמַחְבֵּר סֵפֶר "בְּרַכַּת נֹתָן"

נֶעֱרַךְ מֵתוֹךְ שִׁיעוּרָיו עַל מַסַּכַּת זְבָחִים - הַהֲעֵרוֹת מֵהַעוֹרָךְ

בְּגִדְרֵי עֲמִידָה וְיִשִּׁיבָה וּסְמִיכָה

מצינו כמה דברים שיש בהם דין עמידה, כגון עבודה בביהמ"ק ועדות ותקיעת שופר וקריאת התורה ותפילה ועוד, ודנו הפוסקים אי רשאי להסמך מעט, או שרשאי להסמך אפי' הרבה [במקומות שחייב העמידה רק מדרבנן], וכן מצינו דברים שיש מצות ישיבה כגון ישיבת הדיינים, וגם בזה דנו היאך הדין בסמיכה.

והנה יש דינים גם בשלילה דהיינו שיש "איסור" ישיבה כגון האיסור לישב בעזרה, ואין להשוות את הדינים שבחייב לדינים שבשלילה, ואדרבה גם אי נימא שדיני סתם עמידה וישיבה של חיוב צריך שיהיו בשלמות, דהיינו שהעמידה צריך שתהיה עמידה גמורה ולא מצב אמצעי [שמעורבת בה מקצת עמידה ומקצת ישיבה], וכן הישיבה צריך שתהיה בשלמות ולא מצב אמצעי, מ"מ דיני השלילה מסתבר יותר שאינם כן, ובמקומות שהתורה אסרה עמידה או ישיבה, לא יכלל בזה איסור גם על מצב אמצעי, מיהו א"י מוכרח.

מַחְלֻקַּת הָרִאשׁוֹנִים בְּגִדְרֵי סְמִיכָה

א] והנה בעיקר דין סמיכה במקום שיש מצוה לעמוד נחלקו בו תנאים בזבחים (דף י"ט ב') גבי קידוש ידים ורגלים, דאיתא התם ת"ר כיצד מצות קידוש מניח ידו הימנית ע"ג רגלו הימנית וידו השמאלית ע"ג רגלו השמאלית ומקדש, ר' יוסי ברבי יהודה אומר מניח ב' ידיו ע"ג זו וע"ג ב' רגליו זו ע"ג זו ומקדש, אמרו לו הפלגתה, דאי אפשר לעשות כן שהרי יפול, ופריך הא שפיר קאמרי ליה, ומשני רב יוסף דלדעת ריב"ר חבירו מסייעו, ופירש אב"י דת"ק וריב"ר פליגי בעמידה מן הצד [פירשו הראשונים דהיינו סמיכה, וע' להלן ס"ק י"א בדעת הרמב"ם], א"ל רב סמא לרבינא וליתב מיתב ולקדש [ומשמע מלשונו ששאל על אמרו לו הפלגתה שבברייתא, דאם כונתו לשאול על אב"י שפירש דברי ריב"ר לא הו"ל לנקוט לשון זה] (וע' בתוד"ה וליתב, וצ"ע) ומיהו אע"פ שלא שאל על ריב"ר מ"מ מבואר מריב"ר דפסול בישיבה, דהא אב"י פירש בריב"ר שצריך לעשות עמידה מן הצד, ומשני אמר קרא לשרת ושירות מעומד הוא, עכ"ד הגמ'.

והנה הרמב"ם (פ"ה מביאת מקדש ה"ג) וכן שאר הפוסקים נקטו כדעת ת"ק, ולמדנו דלהלכה עמידה מן הצד לאו שמה עמידה.

ונחלקו רבותנו בשטמ"ק (אות ד') מהי עמידה מן הצד שפסולה, והא ודאי דריב"ר מכשיר אפי' כשאנו יכול לעמוד בלי סמיכה, אבל נחלקו עד כמה פליגי רבנן עליו ופסלי, דדעת הר"י מפריש דדוקא כעין קידוש ידים ורגלים ה"ל לא חשיב עמידה, משום שבצורת עמידה כזו לא שייך שיעמוד בלי סיוע, אבל בסמיכה כזו ששייך שיעמוד כך אלא שאם יקחו בפתע את מה שנסמך עליו יפול, אכתי חשיב עמידה.

ודעת רבנו פרץ דאף בכה"ג פסלי רבנן, דס"ל דדוקא סמיכה קלה שאם ינטל לא יפול שמה עמידה, אבל אם נסמך יותר שאם יקחו בפתע את מה שנסמך עליו יפול, לא חשיב עמידה.

ויש לעיין בסברת הר"י מפריש, שכיון שאם בפתע יקחו ממנו את הסומך לא יוכל לעמוד, נמצא שאינו עומד כי אם ע"י הסומך, ומ"ס חשיב עמידה.

ונראה לפרש דדעת הר"י מפריש דהעיקר הוא הצורה, דצורה ששייך שלא יפול ע"י עמידת הרגלים לחוד חשיבא עמידה, ואע"פ שבפועל 1. דאי קאי על אב"י בדברי ריב"ר הרי ריב"ר כבר אמר איך לקדש וכל הנדון למה כונתו ושייך לשאול רק ונימא דיתב דהיינו נימא שכונת ריב"ר שנקדש בישיבה, ואין לשאול בלשון וליתב שמשמעותו שהקושיא היא שיעשה את הקידוש באופן אחר.

2. שתוס' פירשו וליתב היינו ע"י סמיכה, וא"כ לכאורה מוכח שאין הקושיא על אב"י דהא לאב"י אה"נ נקדש כך בסמיכה, וע' קרן אורה דסבר מתחילה שהקושיא על אב"י וכתב מוכח זה שיש חילוק בין עמידה מן הצד לסמיכה, אלא שהקשה ע"ז מתוד"ה עמידה.

עומד ע"י דבר אחר לא איכפת לן בהכי, [וע' בהערה³], אבל דעת רבנו פרץ דהצורה אינה קובעת, אלא הקובע הוא מה שעומד על ידו בפועל.⁴ ויש לעיין בצורת ישיבה.⁵

והנה לשון רש"י עמידה מן הצד כגון זו שאינו בלא סיוע, עכ"ל, וכמדומה שמשמע קצת דס"ל כהר"י מפריש, שמשמע שאין אפשרות שיעמוד ללא סיוע, אבל לשון תוס' שלא לסמוך, בפשוטו משמע כשיטת רבנו פרץ, ויעיין לשון שו"ת הריב"ש (סי' רס"ד ד"ה ועוד שאף) עמידה שא"א לה בלא סמיכה,⁶ ולשון המהרי"ל שהובא בד"מ (סי' תקפ"ה, והובא במ"א שם) והתוקע לא יסמוך לשום דבר שאם ינטל אותו הדבר הסומך עליו היה נופל (ועיי"ש בשעה"צ אות ב') וע' מ"ב (סי' קמ"א סק"ד).⁷

סְמִיכָה בְּתַפִּילָּה וּקְרִיאַת הַתּוֹרָה

ב] והנה משמעות לשון תוס' והשטמ"ק בסוגיין שם דאיסור הסמיכה בתפילה וקריאת התורה משום דחשיב עמידה מן הצד, וא"כ הגדר תלוי בפלוגתת ת"ק וריב"ר, ובפלוגתת הראשונים אליבא דת"ק.

אך במ"א (סי' קמ"א סק"ב) משמע דכיון שטעם העמידה הוא משום אימה, משתנה גדר דין העמידה דאפי' לסמוך קצת [שאם ינטל מה שנסמך עליו לא יפול] אסור, וע' ג"כ במ"א בהל' תפילה (סי' צ"ד סק"ב), וצ"ע דבתוס' 3.

לכאורה נראה דבאופן שאפי' אם ינטל הסומך לא יפול ודאי חשיב עומד אפי' אם אין צורתו כעומד, ולאידך גיסא באופן שאינו יכול לעמוד כלל בלי הסומך ודאי לא חשיב עמידה אפי' אם הצורה החיצונית היא עמידה, ומש"כ הגהמ"ח בדעת הר"י מפריש דהעיקר היא הצורה היינו רק במצב אמצעי דאיירי ביה שאם יטלו את הסומך בפתע יפול ואם יודיעוהו קודם לא יפול דאז הצורה מוכרעת.

והעירוני דקשה איך נוכל לפרש דסברת הר"י מפריש משום צורת עמידה, דהא משמע מהר"י מפריש שאדם חלש שאינו יכול לעמוד בסמיכה לא יחשב עמידה ואדם חזק שגם בסמיכה גדולה יותר יכול להשאר עומד חשיב עמידה, ואי תלוי בצורת עמידה לכאורה אין לחלק בכך האדם, ומיהו א"י מוכרח ואפשר שלעולם תלוי בכך העמידה של כל אחד ואחד, ודו"ק.

4. העירוני שיש אופן הפוך שבצורת העמידה לא שייך שישאר עומד אבל אם יטלו את מה שנסמך שלא בפתע לא יפול משום שמייד ישנה את תנוחתו, ולכאורה נראה דבכה"ג לכו"ע לא חשיב עמידה, וצ"ע.

5. לכאורה צורת ישיבה באופן שאם ינטל יפול ודאי לא חשיב עמידה דהא כל הסברא דחשיב עמידה משום שהיא צורת עמידה וכמש"כ הגהמ"ח, וא"כ נושבע דמש"כ הגהמ"ח דתלוי בצורה מיידי אף באופן שאם ינטל לא יפול, ודן אם היה בצורת ישיבה דלדעת רבנו פרץ יש להסתפק האם לא אזלינן כלל בתר הצורה וא"כ חשיב עמידה, או דבחדא לריעותא לא הוי עמידה דהיינו או שבפועל עומד ע"י ד"א או שהצורה היא ישיבה, וכן יש להסתפק לדעת הר"י מפריש אי לעולם אזיל בתר הצורה וא"כ לא חשיב עמידה או דסגי בחדא לטיבותא וכיון שבפועל אינו עומד ע"י ד"א אע"פ שהצורה היא ישיבה חשיב עמידה, אולם העירוני דיתכן שהגהמ"ח נסתפק גם באופן שאם ינטל יפול לדעת הר"י מפריש דאפשר שאף צורת ישיבה כל שיכול לעמוד כך חשיב כצורת עמידה דישיבה היא רק בצורה שגופו מוחזק גם בלי הרגלים [ולפ"ז י"ל דהגהמ"ח מיידי רק באופן שאם ינטל הסומך יפול וכהערה הנ"ל].

6. נושבע דהגהמ"ח דקדק מוכאן כדעת הר"י מפריש, אכן הריב"ש שם לעיל בסמוך כתב וכל שאם ינטל העמוד והוא נופל לא הוי כעומד, ונושבע מזה כשיטת רבנו פרץ, וצריך לפרש דהריב"ש מיידי באופן שגם אם יודיעו לו מקודם שנוטלים את העמוד לא יוכל להשאר עומד אבל אם יוכל לעמוד באופן זה, אע"פ שאם בפתע יטלו את הסמיכה יפול חשיב עמידה, וצ"ע.

7. שהקל בשעת הדחק לסמוך ונושבע דשרי אפי' באופן שאינו יכול לעמוד כך, וזה ע"פ הרמ"א בחו"מ סימן י"ז דס"ל שבדרבנן א"י עמידה גמורה ולכן כל סמיכה מותרת, וע' להלן ס"ק ז' משה"ק הגהמ"ח על דברי הרמ"א.

8. דג"כ נושבע דכל גונא שאם ינטל יפול ל"ח עמידה וכדעת רבנו פרץ וא"כ מבואר דהפוסקים נקטו להלכה כרבנו פרץ.

9. דהמ"א הביא ב' טעמים שלא לסמוך בשעת התפילה, א' דחשיב עמידה, ב' דצריך לעמוד באימה, וצ"ח למש"כ בסי' קמ"א, אמנם המ"ב בסי' צ"ד גבי תפילה כתב להקל בשעת הדחק כדעת הסוברים שאיסור הסמיכה רק משום דהוי כישיבה

והשטמ"ק מבואר שדיניהם שוים וכמו שנתבאר, ואכן הגר"א בסי' קמ"א חולק ופירש דכל איסור הסמיכה רק משום דחשיב כשיבה¹⁰.

ויש בזה נפק"מ גם לגבי בעל בשר, דבמקור הדין בירושלמי שאסר לסמוך איתא דבעל בשר מותר, ולדעת המ"א והמ"ב הפירוש הוא שהותר לו רק סמיכה מעט ולא הותר לו עמידה מן הצד [סמיכה גמורה] אבל לדעת הגר"א מותר גם עמידה מן הצד, וכן דעת המחצית השקל, ועי' בשעה"צ (אות ד')¹¹.

ויש לדון לדעת הגר"א אחר שהתירו לו סמיכה שהיא כשיבה, אולי מותר אפי' ישיבה גמורה, אכן יעויין במחצית השקל דפשיטא ליה שאם יכול בסמיכה לא הותר לו לישב¹².

שו"ר בריטב"א (יומא דף כ"ח א') כמה דברים בזה, ולא עיינתי¹³.

איך יקדש בישיבה הא אין ישיבה בעזרה

ג] והנה רב סמא שאל שיעשה קידוש ידים ורגלים בישיבה, ותוס' נתקשו דהא אסור לישב בעזרה, ותרצו דמייירי הכא בסמיכה, מבואר דס"ל שבסמיכה אינו עובר על איסור ישיבה בעזרה, דסמיכה אינה כשיבה, ומ"מ גם אינה כעמידה דהא בגמ' משני דאינו מקדש בסמיכה משום דכתיב לעמוד לשרת, ולמדנו מדבריהם שיש מצב ביניים [בין עמידה לישיבה] שאינו עמידה ואינו ישיבה [והשתחוואה בפשוט ידים ורגלים פשוט דאינה עמידה ואינה ישיבה].

אבל תוס' ביומא (דף כ"ה א' ד"ה אין) דנו דלצורך עבודה מותר אפי' ישיבה ממש בעזרה, ובה תרצו קושית התוס' הנ"ל דהא דרב סמא פריך שיקדש בישיבה משום דהוי לצורך עבודה ומש"ה מותר אפי' ישיבה גמורה.

והא דתוס' בסוגיין לא תרצו כן י"ל מתרי טעמי, או דפשיטא להו דאין היתר ישיבה לצורך עבודה, או דפשיטא להו דלענין זה סמיכה לאו בכלל ישיבה, וא"כ לצורך המצוה א"צ שישב ממש וסגי בסמיכה, ומש"ה הוצרכו להדחיק בלשון הגמ' וליתבי ולפרשו דהיינו סמיכה, משא"כ תוס' ביומא לשיטתייהו מפרשי הלשון כפשוטו.

אכן תוס' ביומא דנו להתיר כל שעושה מעשה שהוא צורך מצוה שיהא מותר בישיבה ממש, ולפ"ז בקידוש ידים ורגלים שהוא מעשה מצוה ודאי מותר לישב, וממה שתוס' בסוגיין לא תרצו כן על כרחך דפליגי ע"ז, וס"ל דאפי' אם אין צורך לישב ואפי' אם אינו מעשה מצוה [לכה"פ כשאין צורך בישיבה וכנ"ל] לא הותרה ישיבה.

והיה אפשר לומר תירוץ ג' לקושית התוס' דהא דהותר לישב בעזרה משום שכל איסור ישיבה בעזרה אינו אלא מדרבנן ולכן לצורך קידוש ידים ורגלים שרי, ומהא דתוס' בסוגיין וביומא לא תרצו כן יש להוכיח דס"ל דאיסור זה הוא מה"ת.

להגהת תוס' קשה הא אין ישיבה בעזרה

ד] והנה בגמ' לעיל (דף ט"ז א') איתא דזר שעבד חילל, וילפינן לה בק"ו מיושב, ומה יושב שמוותר באכילת קדשים אם עבד חילל, זר שאינו אוכל

ומיילא יכול לסמוך מעט.

10. וכ"ד הלבוש, ועי' פמ"ג א"א ריש אות ב' שדקדק כן מזהסור.

11. שכ"כ בשם דה"ח, אלא שהשעה"צ כתב לדחות דאפשר שהתיר רק כשא"א בענין אחר, ולפשוט"כ הגהמ"ח א"ש דברי הדח"ח כפשוטו דגם כשאפשר בענין אחר שרי.

12. כע"ז מבואר ג"כ בפ"י סדר חליצה למורן הבי' אות ס"ד [בשו"ע אבהע"ז אחר סי' קס"ט], ובפשוטו היה נראה דתלוי בנדון שכתב הגהמ"ח בסק"ו דלריב"ש שסמיכה הוי כשיבה, א"צ דוקא לסמוך ויכול לישב, ולפי מזה שהעיר הגהמ"ח שם בסוגיין דלתוס' סמיכה אינה ישיבה ואינה עמידה [וכ"כ המ"א סי' קמ"א ולא כמו שנקט בס"י תכ"ב דהוי כשיבה] צריך להסמך כמש"כ במחצית השקל, ומ"מ א"י מוכרח דאפשר דאף לריב"ש [בטעם א' שלן] איכא מועליותא בסמיכה יותר מישיבה.

13. מבואר שם דפשיטא ליה דדין עמידה בקריאת התורה ובתפילה אינו חמור משאר מקומות וכמש"כ הגהמ"ח, יעו"ש שכתב דבירושלמי איתא דאין לקרות כשהוא נסמך על העמוד, וס"ל לריטב"א דבצורה כזו בסתמא יש ביזו להשאר עמוד בלי הסמיכה אם לא יטלוהו בפתע ואפ"ה אסר בירושלמי, ומזה הוכיח דלא כהר"י מפריש, ולא חילק דשאני התם דצריך לעמוד באימה.

[בקדשים האסורים לזרים] אינו דין שאם שאם עבד חילל, מה ליושב שכן פסול לעדות, ומשני דילפינן מיושב ת"ח דכשר לעדות.

ובהגהת תוס' הנ"ל הקשו מה ליושב שכן אסור בעזרה, דהא לא הותר אלא למלכי בית דוד, ות' דשמא האיסור רק מדרבנן, תדע דאי דאורייתא אמאי בעינן (לקמן דף כ"ג ב') קרא לאסור עבודה בישיבה [מלבד הקרא לפסול בדיעבד] הא בלא"ה אסור לישב משום איסור ישיבה בעזרה אלא על כרחך דהאיסור דרבנן, וסיימו (בהגהה שם) ומיהו איצטריך קרא לעובד בהשתחוואה [ועי' תוס' (יומא דף ח' ב' ד"ה דא') שכתבו דשינה בעזרה אסירא בק"ו מישיבה, וא"כ מה שנקטו בהגהה השתחוואה הוא בדוקא, דהא שינה אסירא¹⁴].

והנה כפי הנראה פשיטא להגהת תוס' דסמיכה לא רק שאינה עמידה אלא היא בכלל ישיבה ואסורה בעזרה ודלא כתוס' (דף י"ט ב'), דאל"כ מאי קשיא להו דנפרוך מה ליושב שאסור בעזרה, הא מצי למימר דילפינן מסומך, דהא סומך אוכל בקדשים ואם הוא ת"ח כשר לעדות¹⁵ ומותר בעזרה, ואפ"ה פסול ומחלל עבודה כרבנן דריב"ר י"י (יעו"ש בצאן קדשים¹⁶).

וא"כ קשה היאך הגהת תוס' יפרנסו קושית רב סמא בסוגיין שיקדש בישיבה, הא תוס' הקשו ע"ז דאין ישיבה בעזרה וכנ"ל, ולשיטתם לא יהני התירוץ דמייירי בסמיכה דהא ס"ל דסמיכה הוי כשיבה.

וגם מה שתרצו תוס' ביומא דהותר לצורך מעשה מצוה, על כרחך דהגהת תוס' לא ס"ל הכי, וכדמוכח מסוף דבריהם שנתקשו למאי איצטריך קרא דעבודה בעמידה תיפול דאסור לישב בעזרה, מבואר דס"ל שאפי' בשעת עבודה אסור לישב בעזרה¹⁷, וא"כ מה יתרצו על קושיא זו, וצע"ג.

איך לומדים זר מיושב, מה ליושב שאסור בעזרה

ה] עוד יל"ע בהגהת תוס' דמשמע שקושיא א' שהקשו דנפרוך מה ליושב שאסור בעזרה, לא נתייבשה להו אא"כ נימא דאיסור ישיבה בעזרה אינו אלא מדרבנן, ומה שכתבו בסוף דבריהם אופן של עובד בהשתחוואה, משמע מפשטות לשונם שא"ז מתרץ אלא קושיא ב'.

ויש להעיר דלכאורה מיושבת בזה גם קושיא א', דאף שמסתבר שת"ח בהשתחוואה פסול לעדות, הא לכאורה הטעם משום שהיתר ישיבה בת"ח הוא משום כבוד הת"ח, משא"כ השתחוואה אינה כבוד לת"ח ולכן פסול, וא"כ אע"פ שא"א ללמוד רק ממשתחוה, מ"מ הא אפשר ללמוד [דזר מחלל עבודה] בק"ו מת"ח יושב ות"ח משתחוה, דשניהם אוכלים בקדשים ומוזהרים שלא לעבוד כך ומחללים עבודה, ק"ו לזר שאינו אוכל שיחלל, ואולי י"ל דהוקשה לבעל ההגה לשון הגמ', וצ"ע.

ולשיטת תוס' ביומא אולי יש ליישב קושיא א' באופ"א, דהלימוד הוא מיושב בשעת אכילת קדשים דסבירא להו דמותר אף בעזרה.

ואולי יש לתרץ כן אף לשיטת תוס' בסוגיין, דאמנם ס"ל שבשעת קידוש ידים ורגלים לא הותר לישב, מ"מ בשעת אכילה י"ל דשרי, וע"פ סברת תוס' ביומא שם שכתבו דבאכילה כתיב למשחה דהיינו כדרך שהמלכים אוכלים והוא בישיבה, ולפ"ז באכילה יהא מותר לישב אף בעזרה, וצ"ע, אלא דמ"מ לתוס' בסוגיין א"צ לתירוץ זה, דהא לשיטתם שסמיכה בעזרה מותרת, יש ללמוד את הק"ו מסומך.

סמיכה בדיינים

ו] והנה בשו"ת הריב"ש (סי' רס"ו ד"ה גם טענה) כתב דהא דאיתא בשבועות (דף ל"ב) דבקבלת עדות צריך שיהיו הדיינים בישיבה ועדים בעמידה, אינו

14. העירוני דלכאורה כונת התוס' דאיסור שינה הוא מוחמת השכיבה, ולכן כתב הגהמ"ח דמה שנקטו הגה' התוס' השתחוואה הוא בדוקא.

15. דאם מותר בישיבה לכאורה כ"ש דמותר בסמיכה.

16. שהקשה על הגהת תוס' מדוע הוצרכו לומר דקרא אתא להשתחוואה ולא כתבו דאיצטריך לעמידה מן הצד, ולפי מש"כ הגהמ"ח א"צ פסוק לומר דאסור דדעת הגהת תוס' דכה"ג איכא איסור ישיבה בעזרה, ומיהו ודאי קשה קושיתו דהא עכ"פ רב סמא הקשה דליתבי ולא חשש לאיסור ישיבה בעזרה, ואכן הגהמ"ח נתקשה בסמוך איך הגהת תוס' יפרשו קושית רב סמא.

17. ות"י ג' הנ"ל דאיסור ישיבה בעזרה רק מדרבנן הא לא פשיטא להו דכתבוהו בלשון שמוא.

אלא לכתחילה אבל בדיעבד אם העדים ישבו וכן אם הדיינים עמדו דינם דין.

והוסיף דאם הדיינים נסמכו על העמוד אפשר דאפי' לכתחילה שרי, וכתב לזה ב' טעמים, א' דקיי"ל כת"ק דריב"ר דעמידה מן הצד לא שמה עמידה, וכיון דמצונו במגילה (דף כ"א א') דשוחה נחשב עומד ונחשב יושב, א"כ עמידה מן הצד דיצתה מכלל עמידה ק"ו דחשיבא ישיבה, ב' דהדין שדיינים צריכים לישב אינו אלא מדרבנן ואסמכתא בעלמא, דהא בדיעבד אפי' דנו בעמידה דינם דין, וא"כ בעמידה ע"י סמיכה שרי אף לכתחילה, עכ"ד.

ויל"ע בדבריו, דטעם א' שכתב דעמידה מן הצד לעולם חשיבא ישיבה, לכאורה היא פלוגתת תוס' בסוגיין והגהת תוס' (דף ט"ז א') הנ"ל גבי ישיבה בעזרה, דלתוס' בסוגיין לא חשיבא ישיבה ולהגהת תוס' חשיבא ישיבה, וא"כ הריב"ש סבר כהגהת תוס' 18.

מיהו אכתי לא נתפרש לן היאך יפרשו הגהת תוס' את קושית רב סמא בסוגיין וכן"ל (ס"ד), ואולי י"ל דהריב"ש ס"ל כשיטת התוס' ביזמא (דף כ"ה א') דהותרה ישיבה בעזרה בשעת מצוה, ומש"ה רב סמא מצי למפרך שישב בשעת קידוש ידים ורגלים.

וטעם ב' שכתב הריב"ש [דישיבת הדיינים היא אסמכתא מכח מה שכשר בדיעבד בעמידה] לכאורה הוא קשה עד מאוד, דהא מהסוגיא (דף ט"ז א') דפרין מעדות מוכח להדיא דדין עמידת עדים הוא דאורייתא ומ"מ מכשרין בדיעבד, וא"כ מנ"ל לומר דישיבת הדיינים היא אסמכתא, ועיי"ש בראש דבריו, 19 וצ"ע.

ולכאורה נדון הריב"ש אי שרי לכתחילה לקבל עדות כשהדיינים נסמכים הוא נדון בסברא, דאם הדין דצריך לישב הוא כדי לעשות חילוק בין הדיינים לעדים, 20 א"כ כיון שהעדים אינם יכולים להסמך יתכן לומר דלדיינים מותר לעמוד בסמיכה, אבל אם ענין הישיבה הוא ענין עצמי ליתא לסברא זו.

מיהו גם לצד זה יש לדון מטעם אחר להיתר, דאולי בגדר עמידה נכלל גם מצב אמצעי זה שיש בו מקצת ישיבה [כל כמה שלא נתפרש בש"ס לא כן] וצ"ע.

[ועיקר דין ישיבת הדיינים הובא בקיצור פסקי הרא"ש בשבועות, וצ"ע מדוע לא הביאוהו הרמב"ם והטור].

סמיכה בעדים

[והנה הרמ"א (חו"מ סי' י"ז סוף ס"א) כתב דלעדים מותר לכתחילה לסמוך, והט"ז תמה דריב"ש מבואר דסמיכה הוי כישיבה ואינה כעמידה. והחכם צבי בהגהות הט"ז שם ישב דברי הרמ"א דכמו שכתב הריב"ש בטעם ב' דמאחר שדין ישיבת הדיינים אינו מעכב על כרחך דהוי אסמכתא, ולכן גם לא בעינן ישיבה גמורה, ה"נ בדין עמידת עדים כיון שהכשירו הפוסקים בדיעבד בישיבה על כרחך דאינו אלא אסמכתא, וממילא סגי נמי בלא עמידה גמורה, עכ"ד.

וקשה דלו יהא דעמידת עדים דרבנן [וכדמשמע באמת בריב"ש שכתב להוכיח מההכשר בדיעבד דאינו אלא אסמכתא] ובדברבן לא בעינן דקדוק גמור שתהא ישיבה גמורה או עמידה גמורה, מ"מ הא מוכח בראש דברי הריב"ש דעמידה מן הצד קרובה לישיבה יותר מלעמידה, דהא כתב בטעם א' דסמיכה כיון שאינה עמידה חשיבא כישיבה, וא"כ היאך נוכל ללמוד במידי דבעי עמידה שיהא מותר לסמוך, וצ"ע.

ועוד יש לתמוה דבסוגיין איתא דלענין עבודה עמידה מן הצד לא שמה עמידה, ואפ"ה איתא לעיל (דף ט"ז א') דאין ללמוד זר שמחלל מיושב

18. ואכן בבהגר"א חו"מ סי' י"ז למד מתוס' בסוגיין דסמיכה אינה כישיבה ואינה כעמידה, וכתב שהריב"ש גופיה לא סמך על טעם א'.

19. שכתב דעמידת עדים כשר בדיעבד והביא דברי הגמ' בדף ט"ז א', וא"כ יקשה מאוד מנ"ל לומר דישיבת הדיינים אינה כן, ועי' בבית מאיר או"ח סי' תכ"ב שתי' דשאני עמידת עדים שהפסוק נאמר בלשון ציווי וע"כ אינו אסמכתא משא"כ ישיבת הדיינים שאפשר לפרש דהוי אסמכתא מוסתבר לריב"ש לומר דמאחר שכשר בדיעבד אינו אלא מדרבנן.

20. וכמוש"כ התומים סי' י"ז סוף סק"ב.

שמחלל, דאיכא למיפרך מה ליושב שפסול לעדות, ולדעת החכם צבי דסומך כשר לעדות מאי פריך, הא שפיר מצונו למילף מסומך דמחלל וכשר לעדות, וכבר נרמז מזה בקרן אורה (דף י"ט ב'), 21 וצ"ע.

טעם העמידה בחליצה

[ח] והנה תוס' (דף ט"ז א' ד"ה מיושב) הקשו היכי ילפינן זר שמחלל מיושב ת"ח, הא איכא למיפרך דמה ליושב ת"ח דפסול לחליצה דחליצה בעי עמידה, ות' תוס' דדין עמידה בחליצה הוא משום דהוי כמו דין ומש"ה ת"ח יכול לישב, עכ"ד.

וקשה דהרמב"ם (פ"ד מהל' חליצה ויבום ה"ז) כתב דדין עמידה בחליצה אינו אלא בשעת אמירה ורקיקה [אך בחליצה שרי לישב] ולכאורה אינו משום דין [דא"כ כ"ש דהוי בעי לעמוד בחליצה] ותקשי קושית תוס'.

אמנם המ"מ שם פירש דאף לדעת הרמב"ם דין העמידה משום דכתיב לעיני הדיינים והוי דין ולכן צריך לעמוד, וע"כ צ"ל שיש טעם מיוחד בחליצה שאי"צ לעמוד, 22 ואתי שפיר ת' תוס' אף להרמב"ם.

סמיכה ואנינות בנשיאת כפים

[ט] והנה תוס' (מנחות דף ק"ט א' ד"ה לא) כתבו בשם רש"י דנשיאת כפים הוקש לשרות לענין דין עמידה, וא"כ כמו ששרות אי אפשר ע"י עמידה מן הצד לת"ק, ה"ה בנשיאת כפים אסור, וא"כ מי שאינו יכול לעמוד בלא סמיכה אינו נושא כפיו, וכן פסק המ"ב לדינא (סי' קכ"ח ס"ק נ"א) ודלא כהשבו"י (ח"ב סי' א').

ולפ"ז יש להוכיח דאונן אינו ראוי לנשיאת כפים, דלעיל (דף ט"ז ב') בעינן למילף דאונן מחלל עבודה בק"ו מיושב שמחלל, ואי אונן ראוי לנשיאת כפים איכא למיפרך מה ליושב [וכן סומך] שאינו ראוי לנשיאת כפים.

וקשה דהמ"ב (ס"ק קנ"ח) כתב דאונן שקראוהו לעלות יעלה, וי"א (הפר"ח) שלא יעלה, עכ"ד, מבואר דלדעה א' אונן ראוי לנשיאת כפים, ותו דגם לדעת הפר"ח הוי ראוי, דמבואר בדבריו דבדיעבד שעלה לא ירד, וצ"ע.

תנאי עבודה ושרות בקידוש ידים ורגלים

[י] עוד איתא בתוס' במנחות הנ"ל דבעל מום נושא כפיו, דכתיב לעמוד לשרת, לעמידה הקשתיו ולא לדבר אחר [וע"ש בגליון שהקשה דלא מצא מקור לזה] וכן כתב בשו"ת נו"ב (או"ח מהד"ק סי' ה') בשם סמ"ג (עשין מצוה כ'), ומבואר דרק לענין דין עמידה הוקש נשיאת כפים לשרות אך לא לענין שאר תנאי עבודה ושרות.

ובפשטו ה"ה דקידוש ידים ורגלים דמי לשרות רק לענין עמידה, דהא איתא בסוגיין דהדין שקידוש ידים ורגלים צריך עמידה נמי נלמד מקרא דלשרת, ואמנם נשיאת כפים נלמד מסמיכות [לעמוד לשרת] וקידוש ידים ורגלים לכאורה נלמד מגזירה שוה [מהפסוק בגשתם אל המזבח לשרת, לפסוק לעמוד לשרת] מ"מ בפשוטו יש להשוותם, ואי"צ שאר תנאי עבודה ושרות לקידוש ידים ורגלים.

ולכאורה יש להוכיח כן מדברי רב אחא בר יעקב בגמ' להלן (דף י"ט ב') דהצריך פסוק לומר שהקידוש יהא אחר לבישת בגדים, ואי נימא דבקידוש בעינן תנאי עבודה ושרות פשיטא דבעי ללבוש בגדי כהונה.

ויש לדחות אליבא דרב (דף י"ח ב') שפוסל בגדי כהונה בזמן שאינם מונחים על כל גופו אלא מסולקין ע"י אבנט, דלפ"ז הו"א דעל כרחך לא הקפידה תורה על בגדים בשעת קידוש, דהא בהכרח הם מסולקין בשעת קידוש רגליו, ולהכי בעינן קרא דהקידוש יהא אחר הליבשה, וצ"ע.

ועוד יש לדחות שיש משמעות בקרא דיום הכיפורים דהקידוש הוא בשעה שאינו לבוש בגדים 23 ומש"ה איצטריך קרא, אבל אה"נ בקידוש של שאר השנה פשיטא דצריך שיהא לבוש, דבעינן שיהא בו כל תנאי

21. ע"ש שכתב בקצרה בדף ט"ז מושמע דעבודה ועדות שוין בדין עמידה.

22. עי' רשב"א ביבמות דף ק"ג א' שהקשה כן על הרמב"ם מ"ש רקיקה מוחליצה, ובערוך לנר ביאר דכיון שהיבמה צריכה לשחות עד לארץ ממיילא אי"ז עמידה אלא הטיה ומושמע ברמב"ם שם דהטיה אינה כעמידה וממילא שרי גם בישיבה, ועי' מוש"כ הגהמ"ח סוף סק"ב.

23. דכתיב [ויקרא ט"ז כ"ד] ורחץ את בשרו וגו' ולבש את בגדיו, וביומא דף ל"ב א' דרשין האי ורחץ לקידוש ידים ורגלים.

עוד יש להעיר מרש"י (דף כ' ב' ד"ה בפנים) שכתב דבעינן קרא לומר שהקידוש יעשה בעזרה, משמע דבקידוש ליכא תנאי עבודה ושרות, דאל"כ פשיטא דצריך שיעשה בעזרה.

וכן יש לדון מהא דאיתא בגמ' (דף כ"א א') שרב נחמן בר יצחק הביא ראייה דאפשר לקדש תוך הכיור, ולכאורה הכיור הוא חציצה בינו לרצפה, ומשמע לכאורה דבקידוש אי"צ תנאי עבודה ושרות. 24

ועכ"פ מתוס' במנחות הנ"ל נראה לפי פשוטו דאי"צ בקידוש תנאי עבודה ושרות וכמו שנתבאר, וא"כ לכאורה אונן יכול לקדש ידיו ורגליו [כגון שחפץ לעבוד בלילה בשעה שכשר לעבודה ומקדש ידיו ורגליו קודם צאת הכוכבים] ואילו יושב פסול לקידוש כדאיתא בגמ', וא"כ קשה מהגמ' הנ"ל (דף ט"ז ב') דהיכי ילפינן דאונן מחלל עבודה מיושב הא איכא למיפך דמה ליושב שפסול לקידוש משא"כ אונן.

והנה יש לדון בכהן העושה קידוש ידים ורגלים לחבירו, מי מהם צריך לעמוד, האם עושה המעשה או זה שנתקדש, או דתרווייהו בעו עמידה, ואי נימא דעושה המעשה בעי עמידה דהוא בכלל הקידוש, נמצא שכל הפסולים שייכי במצות קידוש ידים ורגלים, דהא גם זר יכול ליצוק, ומשכחת לה נמי בטמא דהא יכול לעמוד בחוץ, ולפ"ז קשה מהגמ' (דף ט"ז א') הנ"ל דהיכי ילפינן זר מיושב הא זר יכול לקדש משא"כ יושב, וצ"ע.

עמידה מן הצד לדעת הרמב"ם

יא] והנה הרמב"ם (פ"ה מביאת מקדש הט"ז) כתב סדר קידוש ידים ורגלים כת"ק דריב"ר, ולא הזכיר כלל הא דת"ק אסר קידוש ע"י עמידה מן הצד, וקשה מאוד איך השמיט דין שהוא מחלוקת תנאים ונפק"מ להרבה מצוות. 25

ואולי יש מקום לפרש דהרמב"ם לא פירש עמידה מן הצד כשאר הראשונים שפירשו דהיינו סמיכה, אלא פירש דהיינו עמידה על רגל אחת ויד עליו, וחלוק עליהם ג"כ במה שהם פירשו דאביי שאמר עמידה מן הצד איכא בינייהו, בא לפרש סברת רבנן, דסבירא להו דכה"ג לא חשיב עמידה, אבל הרמב"ם פירש להיפך דבא לפרש סברת ריב"ר דאיהו פסיל בעמידה מן הצד.

וכונת דברי אביי שיש משמעות מהפסוק שיש לרחוץ הכל יחד, ויש לפרש בא' מב' פנים, או הכל כפשוטו וע"י סיוע, או יד ורגל יחד ושוב יד ורגל ע"י עמידה מן הצד, ואם לא חיישינן לעמידה מן הצד, טפי ראוי לפרש כונת הפסוק כאופן זה מלפרשו כאופן א' שהוא ע"י סיוע, וזו סברת רבנן, אבל ריב"ר חייש לעמידה מן הצד ולכן העדיף לפרש את הפסוק באופן א' דהיינו ע"י סיוע, ולפ"ז במש"כ הרמב"ם סדר קידוש ידים ורגלים כרבנן [שזה נחשב עמידה מן הצד] מבואר שההלכה דלא חיישינן לעמידה מן הצד.

מיהו עדיין לא נתבאר לי טעם מחזור להנ"ל, וגם קשה מה הסברא שיועיל הסיוע להחשיב את העמידה שתהא עדיפה מעמידה מן הצד, ועוד הראוני בספר קרית ספר דמשמע מדבריו דאף לרבנן מקדש ידיו ורגליו כאחת, אלא שאינו מניח רגל ע"ג רגל ויד ע"ג חברתה, וצ"ע.

24. עי' מנח"ח מצוה ק"ו אות י"א שכתב דנראה פשוט דכל פסולי עבודה פוסלים בקידוש ידים ורגלים וכגון חציצה בינו לרצפה, עכ"ד, וצ"ע מה ישיב לקושיות הגהמ"ח ע"ז.

25. עי' פנו"ג או"ח סי' קמ"א סוף סק"ב דאכן דקדק מהרמב"ם דעבודה ע"י עמידה מן הצד כשרה בדיעבד, ועי' מרומי שדה להנצי"ב בדף י"ט ב' וכן בשו"ת בית אפרים חו"מ סי' א' שדחו דרך בעבודה איכא פסול עמידה מן הצד דאינו דרך שרות אבל בשאר מצוות שרי ע"י עמידה מן הצד, וע"ש בבית אפרים במה שהקשה ע"ז מדברי הריב"ש ומה שתי' ע"ז.

עובדות ואמרי חכמה ממרן הגאון רה"י זצ"ל

א. קבוצות של בחורים מישיבות אחרות הגיעו לקבל מרבנו זצ"ל בלימוד, והיו אומרים לו באיזו סוגיא הם עוסקים, ואז היה מתרכז בענין כמה דקות במאמץ רב [לפעמים היה קורא איתם בתחילה במרוצה את הגמ'], ואחרי זה במשך שעה ארוכה היה יושב ושופע חידושים עמוקים ורעיונות חדשים, להתפעלות הבחורים שלא ראו מושגים כאלו.

בחורים אלו שהיו מגיעים אליו, גדלו הרבה למעלה מחבריהם וחלקם נהיו למרביצי תורה גדולים.

ב. בשיעורו [בסוף הסוגיא] לבני הקיבוץ, היה מציב בתחילה מספר קושיות ברזל בחשבון הסוגיא ועומק הדברים, וטובי המוחות שבישיבה לא הצליחו ליישב את הדברים, ואחר שראה שהקושיות נתישבו בליבם, העלה דרך חדשה בהבנת הסוגיא.

ג. היה רגיל לשלוח את בחירי תלמידיו [גם אלו שהיו כרוכים אחריו] ללמוד אצל ת"ח גדולים אחרים כי סבר שתהיה להם תועלת בלומדם אצל עוד ת"ח גדולים, ואע"פ שאח"כ נעשו לתלמידיהם.

ד. אם אחד התלמידים באמצע השיעור היה מעלה מהלך טוב שונה ממה שחשב לומר, לפעמים היה מתכעל מאוד, ובונה ומחשב את הסוגיא והראשונים לפי הרעיון החדש.

ה. מרגלא בפומיה דרבנו זצ"ל, שהיתה אסיפת פרופסורים לדעת איזה אבר הכי חיוני לאדם, ואחר בירור החליטו שהאבר הכי חיוני לאדם היא הריאה, כיון שאי אפשר לחיות בלעדיו יותר מכמה דקות, משא"כ שאר אברים או שאפשר למצוא להם תחליף זמני, או שאינו כ"כ חיוני.

והיה ממשיך וכי לדעתכם כיון שהריאות הכי חשובות, לכן לא צריך לב או אברים אחרים חשובים ומהותיים?.

והיה מסיים שגם בלימוד הוא כן, שאמנם יש ויכוח איזה כח בלימוד הוא הכי חשוב, מ"מ עדיין צריך את כל הכוחות בלימוד כדי לדעת ללמוד.

ו. היה תלמיד שלמד עמו סוגיית נפולה [בטריפות] והגיעו אח"כ ללימוד הפוסקים, והסתכלו גם בספר דרכי תשובה, והתלמיד נבהל מכל שיטות האחרונים, ושאל א"כ איך אפשר לפסוק, והשיב לו רבנו זצ"ל אחרי שתלמד טוב את הסוגיא והראשונים ושו"ע ונו"כ, תוכל לפסוק לפי שיקול דעתך גם בלי עיון בספר ד"ת.

ז. לפעמים יצא שבאותה שעה היו נמסרות ב' חבורות [לקבוצות בחורים מהקיבוץ], וכשרבנו זצ"ל היה אמור לומר שיעור באחת הקבוצות הוא לא הגיע, כדי שע"י זה יכנסו לראש הישיבה השני, והכל מחשש שמא לראש הישיבה השני לא יכנסו מספיק בחורים.

ח. היו תקופות שראה שמספר הבחורים בשיעור גדול מדי, היה מחלק את הבחורים, ואומר את אותו השיעור פעמיים כדי לתת יחס יותר אישי לכל אחד.

ט. בתקופה שבין אירוסיו לחתונתו נסע לשווייץ, כשחזר אמר לו החזו"א צריך לספר לך מה היה כשלא היית [היה זה בזמן גזירת שרות לאומי שהחזו"א היה ראש המשתדלים למנוע את הגזירה], וישב עמו שעתיים וחצי וסיפר לו את השתלשלות הדברים, ושייתף אותו בספקות ובהחלטות שקיבל.

י. אמר רבנו זצ"ל שההבדל בין שיטת החינוך של ישיבות מסוימות לשיטת החינוך בסלבודקא הוא, שבישיבות הללו מנסים לעשות שכל התלמידים יהיו בדיוק באותה תבנית ובאותה צורה של הרב, משא"כ בסלבודקא מגדלים ומחנכים כל אחד ואחד לפי תכונתו טבעו וכשרונותיו.

יא. פעם קבוצת בחורים מסלבודקא עברה ללמוד באחת הישיבות, וראש הישיבה שם התפלל ואמר, הרי כולם מגיעים מסלבודקא ובכל זאת אין אחד דומה לחברו.

ואמר ע"ז רבנו זצ"ל שהראש ישיבה הנ"ל לא ידע שבסלבודקא עובדים ע"ז כבר מאה שנה [והיינו כנ"ל].

יב. בנערותו במלחמת העולם אחרי התקופה שהיה בגטו היה אצל רועה צאן, והיה מספר שלימדו אותו, שאם פורצת שריפה בקצה השדה ולוכדת בתוכה עגל אחד שאינו יכול לצאת ממעגל השריפה, שאר העגלים לא יעזבו את אותו עגל אלא מסוגלים כולם להדחק ביחד אל מקום אחד והאחד עולה על השני, אפי' שהאש אוכלת בהם וגם יש להם דרך קלה למנוסה, והדרך היחידה להציל את העדר היא על ידי תפיסת כל בהמה ובהמה בפני עצמה ולהביאה למקום מבטחים, ורק אז ללכת ולהציל את הבהמה השניה,

והיה ממשיל ולומד מיסוד זה גם לבני אדם שבמצבי שריפה [תעמולה] אין דרך לעצור את הכניעה של בני אדם לסחף אלא אם כן לוקחים ומטפלים בכל אחד בנפרד.

יג. היה בעל סבלנות נדיר, היו יושבים אצלו הרבה בחורים מהישיבה וכן אנשים שלא הכיר ושוטחים לפניו את בעיותיהם, והיה יושב ושומעם ומאריך אפי' כמה שעות עד שהיה מצליח לסייע להם.

יד. תלמיד אחד סיפר שחשב לעשות הסכם עסקי עם אדם חשוב, ובא לקבל את אישורו של רבנו זצ"ל, ורבנו השיבו על אתר להמנע להכנס בעסק עם אותו אדם, התלמיד שהיה רגיל לשמוע מרבנו דברי שבח רבים על אותו אדם התפלא ושאל את רבנו לפרש הדבר, והשיבו כי בן אדם דומה ללבנה שחלקה מאירה וחלקה איננה מאירה אלא חשוכה, והשבחים ששיבחתיו זה חלק האור שבו אך בעיני כספים איננו בר מעלה וזה החלק החשוך שבו, וחלילה להשקיע אצלו כספים.

וסיים התלמיד שלמדתי מזה שאף כשהיה משבח את אותו אדם ידע מחסרונותיו, אך מעולם לא הזכיר את זה כיון שלא היה לתועלת.

טו. רבנו זצ"ל היה אומר, בדרך כלל לא שונאים אדם בגלל חסרונותיו, אלא בגלל מעלותיו.

טז. אף שרוב שנותיו היה חי בדחקות, מ"מ כשהגיע לענייני מצוות הוציא ממון רב לקיימם.

יז. אף שעסק רבות בכספי הישיבה מ"מ מעולם לא עסק בענייני כספ, ופעם אחת אחד מבני משפחתו צלצל לרבנו זצ"ל וסיפר לו שהגיע עבורו סכום כסף גדול ממקום לא צפוי, וביקש ממנו את הכסף בהלואה ומיד הסכים בלי להתעניין בשום דבר.

יח. אדם שציער את רבנו זצ"ל במשך שנים רבות, ופגש ברבנו ולא ראה עליו אפי' קצת תרעומת.

יט. פעם שהה בצפת למספר ימים ובדרך חזר נודע לו שהאוטובוס עובר דרך מקום שהוא ספק חו"ל, ביקש מהנהג שיורידו באמצע הדרך ואפי' שהיה עם משא גדול וכבד.

וידבר משה

דרשות הגאון ר' משה נתן יונגרייז זצוק"ל

דברי התעוררות ליומא דהלולא

דמרון בעל אבי עזרי זיע"א

נמסר בישיבת "אור אלחנן" - ט"ז בחשוון תשע"ח

אין לנו השגה ביהודים מדורות קודמים

כשבאים לדבר על רבן של ישראל מרן זיע"א, ובפרט לבחורים צעירים יש לדבר רק מה שיש ללמוד ממעשיו ומדרכיו עד כמה שידינו משגת, בעיון ובשקיעות בלימוד התורה"ק.

ונקדים את דברי הירושלמי בגיטין (פ"ו ה"ז) 'רבי כד הוה בעי מקשייה על דרבי יוסי, אמר אנן עליייה מקשייא על דרבי יוסי. שכשם לבין קדשי הקדשים לבין חולי חולין כך בין דורינו לדורו של רבי יוסי. אמר רבי ישמעאל בי רבי יוסי כשם שבין זהב לעפר כך בין דורינו לדורו של אבא'. וכתב הפני משה (שם) שזה הוי הפלגה יותר מבין קודש לחול, שהרי העפר אינו נחשב לכלום.

ומתבאר מדברי הירושלמי שיש מרחק עצום בין הדורות שלנו לדורות שלפנינו, ודברי הירושלמי הובאו לדינא בביאור הגר"א (אה"ע סי' י"ז סק"ט) שלכן הדורות הללו חצופים יותר ע"ש.

ובספר שימושה של תורה בהקדמה הביא שמרן אמר בשם הגרי"ז, שלנו אין מושג כלל בדורות הקודמים, וכשם שאין אנו יכולים לדרג כלל בין מיכאל לגבריאל כך אין בידינו לדרג בין דורות הקודמים.

רק בעניי חשבתי שמה שהוסיף ר' שמואל בר יוסי שהחילוק בין הדור שלנו לדור של אבא כמו ההבדל שבין זהב לעפר, כוונתו ללמדנו את המרחק והפלגה שבין הדורות שהדור שלנו הוא כעפר שאינו שווה כלום וכש"כ הפני משה, מול הזהב שהוא דבר יקר ביותר.

בשנת תש"ן הייתי אצל מרן זצ"ל ביחד עם בעל משנה הלכות זצ"ל שבקשני להכנס יחד עמו למרן, ואמר בעל המשנה הלכות למרן, שהדור הזה הוא דור יתום, ואמר לו מרן בזה"ל תשמע טוב מה שאני אומר לך שאין זה דור כלל!!

חשבתי שכונתו שהמרחק הוא כל כך רב כמו עפר שאינו נחשב לכלום, וזה אמר מרן בכאב גדול.

כשחזרו מהלויית מרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, אמר מרן לבחורים בישיבה, שבדור הזה עוד נשארו כמה זקנים, והיו צריכים להנציח את דמותם ולשמור במוזיאון, כדי שיראו איך נראה יהודי מהדור הקודם. ויתכן שלזה כוונתו.

ואמרתי דזה הכוונה בדברי החזו"א ב"ק (סי' י"א סק"כ) שכתב על מה שאמרו הראשונים על דברי ר"ח שדבריו הם דברי קבלה, דוודאי שכל הראשונים קבלו מרבתייהם

ורבותיהם מרבתייהם. וביאר החזו"א וז"ל ונראה דר"ח שימש גדול אחד שהיה זכרן ביותר והיה זקן ביותר, וקבל ממנו הרבה דברים דחבריו בני דורו לא ידעום, והוא ז"ל היה מספר דברים שקיבל לפני חכמי דורו דברים נסתרים ומפליאים, וזה נותן לו חשיבות מיוחדת שהדורות הולכים ומתמעטים ומי שהוא עשיר בעובדות הראשונים יש בו קדושה יתירה וחכמה יתירה וכו' עכ"ל. ושמעתי ממו"ח ששאל למרן מהיכן ידע החזו"א שכך הוא, ואמר שאם כתב ודאי ידע.

ונראה שזה הייתה מעלתו של מרן זיע"א שימש באופן מופלא את גאוני הדורות שלפני כמה דורות ו'היה עשיר בעובדות הראשונים', וממילא היו בו 'קדושה יתירה וחכמה יתירה' וכדברי החזו"א.

לא מאסתי - העמיד להם חכמי הדורות

והנה ידועים דברי הירושלמי בשקלים (ב, ה) אין עושין נפשות לצדיקים דבריהם הן הן זכרונם. ולכן יש להתעורר מדבריו שהיה רגיל להביא ולעורר.

מרגלא בפומי דמרן, [והביא זאת בהקדמה לספר אבי עזרי] הא דאיתא בתו"כ (פ' בחוקותי) ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתי ולא געלתי, וכי מה נשתייר להם שלא נגעלו ושלא נמאסו, והלא כל מתנות טובות שנתנו להם ניטלו מהם, ואילולי ס"ת שנשתייר להם לא היו משנים מאומות העולם כלום, אלא לא מאסתי בימי אספסיינוס ולא געלתי בימי יוון לכלותם להפר בריתי אתם בימי המן כי אני ה' אלוקיכם בימי גוג.

ויש להעיר והלא יש ס"ת שפיר נשתייר להם, וא"כ מה הכוונה שכל המתנות שנתנו להם ניטלו מהם, וביאר שהכוונה בזה ע"פ מה דאיתא בגיטין (ס, ב) 'א"ר יוחנן לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה, שנאמר כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל', והרי התורה שבע"פ הולכת ומתמעטת וא"כ גם המתנה של התורה נחסרת לנו.

ועל זה עונה המדרש אלא לא מאסתי בימי אספסיינוס ולא געלתי בימי יוון וכו', והכוונה בזה כדאיתא במגילה (יא, א) להפר בריתי אתם וכו' שהעמדתי להם של בית רבי וחכמי דורות. וזה מה שמחזיק את עם ישראל.

ומובא שהחזו"א אמר שיש לא מאסתי ולא געלתי בזה שיש לנו קצות ורע"א, ואנחנו ראינו 'לא מאסתי' בדור שלנו שהיה לנו את מרן האבי עזרי.

שקיעות בלימוד - לולי תורתך שעשועי

והדבר שהחזיק מרן רה"י בכל תהפוכות החיים הקשים שעברו עליו, היו השקיעות ועמל התורה, וכמו שאמר פעם הרה"י צוק"ל שיום טוב אחד בחיים לא היה לי, ואף פעם לא התלוננתי כיון שהייתי שקוע בלימוד.

וכמו שסיפר פעם הרה"י צ"ל שנפטרה בתו בילדותה, ובא לאחר הלוייה לר' חיים עוזר, אמר לו: ר' לייזר, לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי, ומזה הבין שרק שקיעות בתורה היא זו שתנחמנו.

ובשנת תרע"ד, תחילת מלחמת העולם הראשונה, לא ידע הרב שך היכן הוריו, כל ישיבת סלוצק התפזרה והוא נשאר בחור בודד ללא אוכל וללא בגדים, והעיד על עצמו ששנה זו הייתה המאושרת בימי חייו - רק גמרא בבא בתרא הייתה בידי ולמד אותה מאתיים פעמים!!

פעם אחת בזמן הסדר בישיבה עמד הר"י עם הסטנדר ואחד התלמידים הבחין בדף הטעון גניזה שמונח תחת רגלו. הרים התלמיד את רגלו של מרן ע"י שתפס בשולי מכנסיו, הוציא את הדף והשיב את הרגל למקומה. הר"י שהיה שקוע בלימודו לא חש כלל בדבר!

ובאמת שהשגותיו בתורה כבר בצעירותו היה דבר נפלא, וכפי שסיפר לנו רה"י צ"ל שבצעירותו התקשה בקושיא, ובא לרח"ע ושאל אותו את הקושיא, והראה לו בארון ספרים שכבר מאן דהוא שואל את זה, ואח"כ ראה הרה"י שהרע"א כבר שואל את זה, והבין שרח"ע לא רצה לביישו להראות לו שהרע"א שואל זאת, כי מי שלא ידע תשובות רע"א זה היה בזיון נורא, וזו הייתה האווירה שבה גדל מרן צ"ל.

ואף את התלמידים חניך להשגות וידיעת התורה והבנתה, וכפי שפעם בשב"ק אחה"צ חזר מרן על קושית הש"ש, וביקש שנפתח הש"ש בפנים ולא מצאנו היכן זה כתוב, וגער בנו על כך שפעם לא היה כדבר הזה, ושאל מרן שאלה על הש"ש, ואמר ששאלה זו שאל את הדברי יחזקאל במלחמת העולם הראשונה וכו'.

וכן פעם אחת בין קבלת שבת למעריב ביקש שנביא לו את המ"מ שמדבר בקנין פירות כקנין הגוף, וכשלא ידענו בדיוק היכן הוא נמצא גער בנו.

ופעם לאחר שיעור כללי הזכיר בשיעור את דברי הר"ן בשבועות בסוגיא דמודה במקצת, וכשבאתי לדבר אתו למחרת ע"כ, שאל אותי אם ראיתי הר"ן בפנים, השבתי לו שאני מאמין לרה"י, ואמר שאין להאמין לאף אחד אפי' לא לרה"י, וצריך להסתכל בפנים. והוסיף שזה נובע מעצלות ולא מאמונת חכמים.

נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן

דוד המלך אומר בתהילים (עז, כ-כא) 'בים דרכך ושבילך במים רבים ועקבותיך לא נודעו'. נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן. ונראה לבאר את הדברים ע"פ משל, שאדם שהולך במדבר או בכל מקום אחר משאיר עקבות אחריו, וע"כ כך הבא אחריו יכול ללכת בעקבותיו, משא"כ ספינה ההולכת בים לא משאירה

אחריה שום עקבות כשחוזרים המים למקומם ולא ניכר כלל היכן הלכו קודם, וממילא אי אפשר ללכת בעקבות הספינה בלא מורה דרך.

ומעתה נראה שזהו הפירוש 'בים דרכך ושבילך במים רבים ועקבותיך לא נודעו', היינו שדרך התורה היא בלי עקבות כמו במים רבים, וצריך 'רב חובל' טוב, ע"י שהולכים מחוברים ומובלים יד ביד ע"י מוסרי התורה וזהו 'נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן'.

וכמו שהיה הרה"י אומר שנותנים יד לרב והרב לרבנו עד הר סיני. וכן אנחנו הרגשנו כל השנים, את המתנה המיוחדת שנתן לנו הקב"ה בהשאירו לנו את מרן, שבכך הרגשנו קשר והמשך ישיר עד הר סיני.

ויסוד הדברים מבואר בשל"ה הק' (תו"א ב"ח) שכתב 'ומצאתי בהגהת תפילת הדרת קודש, וז"ל והקשיתי שיחתום 'נתן התורה', כמו שהתחיל הברכה 'אשר בחר בנו', ונתן לנו, שהוא עבר. ונראה לע"ד שלכך חתם 'נותן התורה', שהוא הווה, כי השפע הנכבד הוא יורד בכל יום תמיד, כנרמז בפסוק (תהלים קלג, ג) 'כטל חרמון שירד על הררי ציון כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם' וכו'. ולסוד זה גם חותם 'הבוחר בעמו ישראל באהבה', כי בכל יום הוא בוחר מן היחידים השרידים אשר ה' קורא, עכ"ל.

והוסיף השל"ה הק' לבאר את הדברים (אות רעו) שבאמת השם 'יתברך כבר נתנה, אבל עדיין 'נותן התורה' ולא יפסוק. וביאר, דהפסוק אומר (דברים ה, יט) 'את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם בהר מתוך האש הענן והערפל קול גדול ולא יסף'. פירש רש"י, 'ולא יסף', מתרגמין 'ולא פסק', כי קולו חזק וקיים לעולם. דבר אחר 'ולא יסף', ולא הוסיף להראות באותו פומבי, עכ"ל. יש בזה הענין סוד כמוס, והשני פירושים כולם הם אמת.

ובאלה שמות רבה (פכ"ח ס"ו) 'וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר' (שמות כ, א), אמר רבי יצחק, מה שהנביאים עתידים להתנבאות בכל דור ודור קבלו מהר סיני וכו'. ולא כל הנביאים בלבד קבלו מסיני נבואתם, אלא אף החכמים העומדים בכל דור ודור, כל אחד ואחד קבל את שלו מסיני. וכן הוא אומר (דברים ה, יט) 'את כל הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם קול גדול ולא יסף'. הנה ביארו כל מה שחדשו החכמים בכל הדורות, קבלו מסיני מן הקול ההוא, ולא היה כפי שכלם וחקירתם וכו' עכ"ל ע"ש בכל דבריו הנפלאים.

והנה במגילה (טו, א) איתא, צדיק אבד לדורו אבד. משום שהשפעת הצדיק הוא על כל הדור, ובפרט רועי ישראל שיש להם את האחריות וכח השפעה על כל הדור, וזאת מלבד אלה שזכו להתקרב אליו ולקבל ממנו חכמה ומוסר, שאצלם זה בבחינת 'אבל יחד עשי לך'.

ואיתא בזה"ק (ח"ב, מז ע"א) 'ויאמר משה אל העם אל תיראו התיצבו וראו את ישועת ה', אמר רבי שמעון זכאה חולקיהון דישאל דהא רעיא כמשה אזיל בגווייהו, כתיב (ישעי' סג, יא) ויזכור ימי עולם משה עמו, ויזכור ימי עולם דא קודשא בריך הוא, משה עמו מכאן אוליפנא שקיל הוה

משה ככל ישראל, ואוליפנא מהא כי רעיא דעמא הוא ממש עמא כלהו, אי איהו זכי עמא כלהו זכאן, ואי איהו לא זכי עמא כלהו לא זכאן ואתענשו בגיניה והא אוקמוה'. ומתבאר בדבריו הקדושים שמשנה רבינו ע"ה כנגד כל ישראל, וכשהוא זכאי זוהי ומזכה את כל ישראל עמו, ואם הוא אינו זכאי כולם נענשים יחד עמו, ועניין זה שייך ברועי ישראל בכל דור.

חכמת אדם תאיר פניו

ובירושלמי בשבת (פ"ח ה"א) איתא, 'רבי אבהו נחת לטבריא חמוניה תלמידיו דר' יוחנן אפוי נהירין [ראוהו תלמידיו שפניו מאירות], אמרון קומי ר' יוחנן אשכח ר' אבהו סימה [אוצר גדול]. אמר לון למה [מהיכן ידעת]. אמרין ליה אפוי נהירין. אמר לון דילמא אורייתא חדתא שמעתה, סליק לגביה א"ל מאי אורייתא חדתא שמעת, א"ל תוספתא עתיקתא, וקרא עליו חכמת אדם תאיר פניו.

ודבר זה היה ניכר מאוד על הרה"י צוק"ל שקודם השיעור היה על פניו מתח נורא, אך לאחר שהסוגיא התחזרה בשיעור וכן בזמן הלימוד היו פניו מאירות, עד שהיה נראה, שגם אם יהיה חושך אפשר לקרות לפניו מכוח אור פניו.

ומרגלא בפומי' על בעל יסוד ושורש העבודה שהתפלא על כומר מדושן עונג, איזה רשב"א תירץ שככה הוא מדושן עונג. שזוהי התפיסה הפשוטה שלא שייך שיהיה אדם מעונג שלא מחמת עמל התורה ועיונה, עד כדי שאם רואים אדם שאעפ"כ מדושן עונג זהו דבר שמעורר תמיהה.

דדיה ירוך - כל זמן שהוגה בהם מוצא טעם חדש

ובגמרא בעירובין (נד, ב) איתא דדיה ירוך בכל עת, למה נמשלו דברי תורה כדד, מה דד זה כל זמן שהתינוק ממשמש בו מוצא בו חלב, אף דברי תורה כל זמן שאדם הוגה בהן מוצא בהן טעם. אנחנו מתעייפים מחזרה שוב על מה שלמדנו, אך האמת היא "דדיה ירוך בכל עת" וכשלומדים כראוי בכל חזרה וחזרה מתווסף טעם.

ואצל הרה"י צוק"ל ראינו זאת כסדר, שהיה מגיע לשיבה בזיקנה מופלגת, בשמחה עצומה "הבנתי ברוך ה' את התוס' - הגעתי אל האמת". ובכל פעם שחזר ועמל שוב באותה סוגיא שכבר עמל בה פעמים רבות הרגיש טעם חדש לגמרי, וכפי שפעם בגיל 98 התבטא: שכעת הוא הבין מה זה מיגו. וכשלמדנו בישיבה בשנת תשמ"ז בבא מציעא אמר שזכה עתה למודה במקצת עם הבנה חדשה.

הלימוד היה אצלו במרץ ובשמחה בזקנותו ממש כמו בחור צעיר. וכשנכנס פעם איזה חייל לביהמ"ד ושאל אותו כמה שנים אתה לומד, ענה לו מרן בפשטות למעלה משלושים שנה וברוך ה' הוא מצליח להתעלות.

והטעם לכך משום שהרגיש שהתורה היא עצם החיים. וכפי שבערוב ימיו כשכבר לא אכל דרך הפה שאל בתשעה באב מתי סיום הצום, וכששאלוהו הרי רה"י בין כך לא אוכל, אמר נכון, אבל נפק"מ מתי מותר להתחיל לחשוב בלימוד.

ופעם על שאלה מסוימת בסוגיה דהנהו גינאי [גיטין יד.] אמר מרן שבזמנו אם פרצה דליקה בבית הרי היתה בזה סכנה גדולה שכל הבתים היו מעץ, והיו משמיעים קול אזעקה בפעמון שירוצו כולם עם דליי מים לכבות, ובשעה שרצו עם הדליים דברו מהקושיא הזו, והמשיל על כך את הסוגיא בחולין (מו, א) כזית שאמרו במקום מרה.

וכך תבע מרן שקיעות בלימוד, כמה שהוא תבע מאתנו להיות שקועים בלימוד "ליגען אין לערנען", הליגען אין לערנען של הראש ישיבה היה מושג בישיבה שהוא טרח להחדיר בכל בחור ובחור.

גם היה מעורר מאוד את הבחורים לחזור על כל דבר בבהירות, ושכל אחד יוכל להגיד ולחזור לשני על הדברים בצורה ברורה ומסודרת. וכפי שפעם אמר, אתמול אמרת לא ברור, היום אתה אומר ברור כי שיננת עוד פעם.

ויש להתעורר עוד ממידת האמת של הרה"י צוק"ל שהייתה בצורה מיוחדת מאוד, וכמו שכבר כתב לו מרן החזו"א זיע"א במכתבו שמשיב לו על דברי תורתו למע"כ שהאמת נר לרגליו. וכפי שהתבטא פעם שהוא לא רוצה לדבר עם פלוני שאינו ישר. ובעיניו מידת האמת היתה שבח מיוחד, וכששיבח מישהו אמר 'פלוני מימיו לא אמר שקר'.

וצריכים לדעת שהדברים האלו אינם נקנים בקלות, אלא בעמל רב במשך הרבה שנים, וכפי שהיה מרגלא בפומייה שהמתעקש יצליח. וכשבאו אליו עם בחור שאינו מצליח אמר תנסו וא"ת, תנסו וי"ל, תנסו עם רע"א. ופעמים בחורים שואלים למה ככה ולמה צריך להיות ככה, ומרן צ"ל היה אומר שמבין היום דברים שקרו לפני 60 שנה למה קרו.

וכפי שפתחנו בתחילה מדברי הירושלמי, אנחנו רחוקים מאוד מדרגותיו והשגותיו, אך צריכים לקבל מושגים, ללמוד מדרכיו, ולהתאמץ להתחזק ולהתקדם במה שאנחנו יכולים, והקב"ה יעזור שיהיו הדברים לעילוי נשמתו וזכיה ללכת בדרכיו לעלות ולהתעלות בתורה וביראת שמים עד לביאת הגואל בב"א.

לע"נ

מרן ראש הישיבה

הגאון ר' אלעזר מנחם מן ב"ר עזריאל זצלה"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

והאיש משה

קווים לדמותו של הגאון הרב משה נתן יונגרייז זצ"ל

דמות מופת הילכה בינותינו בשולי דרכים.

במלאת שנה להסתלקותו הפתאומית של רבנו הגאון ר' משה נתן יונגרייז זצ"ל ננסה לגעת בשולי הגלימה, לגלות טפח מעבודת חיים, ולדעת שיותר מטפחיים נותרו מכוסים, יען הילך על קרקע חיינו אך גבהה קומתו עדי שחקים.

משה עבד ה'

"אין לך חביב לפני הקב"ה כשליח העושה שליחותו ומוסר נפשו עליה", את דברי חז"ל אלו ציטט ראש ישיבת "אור ישראל" הגר"מ

רבינוביץ שליט"א בדברו אודות הגאון ר' משה נתן יונגרייז זצ"ל אשר כל חמישים וחמש שנותיו נוצלו עד תום לעבודת ה' במלוא כוחותיו. בחריצות ובזריזות שאינן מצויות מילא את שגרת יומו בעשייה אינטנסיבית בלתי פוסקת. את שלושת עמודי העולם חיזק בהליכותיו לעצמו ולסובביו. החל מן השעות שקודם עלות השחר היה מעורר את הבוקר בלימוד ובתפילה עוד לפני תפילת ווטיקין, עליה הקפיד כבר בימות נעוריו, ועד שעלה על יצועו לא נח מעשיית רצון ה' כחייל העומד על משמרתו.

במשך 25 שנים שמסר שיעורים בישיבת "אור ישראל" לצעירים בפ"ת לא ביטל שיעור פרט לשבוע

האבל על אימו ע"ה ואף לא איחר לשיעור למרות נסיבות החיים שיכלו להצדיק זאת, כפי שאמר שאינו מחפש תירוצים. בימי מחלה, שמחות או שלג כבד לא נמנע מלצאת מירושלים, לעיתים במסירות נפש של ממש. כאשר הדרך לשפלה הייתה חסומה עקב שלג כבד היה יוצא לדרך והקב"ה זימן לו בכל פעם את עזרתו - פעם רכב צבאי שאספו, פעם משאית להובלת לחם, ופעם שכנע את אחד מארגוני החסד שהשיעור שעליו למסור הינו חשוב לא פחות מהסעת חולה לדיאליזה.

באחת השנים חזר בלילה ברגליו בשלג כבד מהכניסה לעיר בגבעת שאול ועד לביתו שברמות במשך כשעתיים, כך שהגיע קפוא כולו.

ישמח משה

אהבתו את התורה הייתה לשם דבר בקרב תלמידיו וכל מכיריו. התלהבותו בזמן השיעור נטעה בלב שומעיו את השמחה והגישמאק בלימוד.

כותב תלמיד: נכנס רבינו למסור שיעור והחל לפרוק מהרהורי ליבו: ההרגשה שלי - אשרינו שהקב"ה זיכה אותנו לשבת וללמוד. ופירט - הרי ישנים זקנים וחולים שאינם זוכים לכך, כמה מוכן יהודי

חולה לתת כדי שיוכל לשבת ללמוד? את כל הון ביתו! א"כ כמה עלינו לשמוח בזכות שנפלה בחלקנו!

"רבותי, זה מיליארדים!" יכלו התלמידים לשמוע מידי פעם את קולות ההתרגשות של רבינו שהתרפק על דברי הראשונים והאחרונים בסוגיה.

פעם לאחר שאמר חלק ממהלך של "המרכבת משנה" התבטא בנועם שיחו: "מי שרוצה הרבה עונג שבת, שיעיין בכל דברי המרכבת משנה... עכשיו למדנו רק את ה'טועמיה'".

באחד הימים, בתקופת הסתה תקשורתית נגד החרדים, כשהכותרת "איפה הכסף?" התנוססה בכל במה תקשורתית, פגע ברבנו אדם שהתריס לעומתו: "איפה הכסף???" השיבו רבינו: אצלי בתיק! עצר מהילוכו, פתח את תיקו, והוציא את ספרו של רעק"א באומרו: הנה הכסף!

במהלך אחד מהשיעורים אמר פעם לתלמידיו [בשם הרב"ה מקלויזנבורג]: כאשר יבוא משיח וכולם ילכו לתת לו יד, אתם תמשיכו ללמוד...

סיפר אחד הבחורים: "יום אחד לאחר השיעור ניגש אלי הרב ושאלני: שלמה, מה מטריד אותך? ניסיתי להתחמק באומרי: הכל בסדר, לא קרה כלום, שום דבר... אך הרב התעקש והוסיף לשאול: מה מציק לך? בלית ברירה סיפרתי לרב את אשר על ליבי, ולבסוף שאלתי בסקרנות - כיצד ידע הרב שמשוהו טורד את שלוותי? השיב הרב בחיוך: בשיעור עסקנו בדבריו המתוקים של רע"א והריתחא דאורייתא הייתה בשיאה. תוך כדי הבחנתי בך שאינך שמח. אם כך - בהכרח שמשוהו מטרידך... לא ייתכן שהכל כשורה ואינך מתלהב למשמע הדברים!"

כאשר ראה תלמיד שלא חי מספיק את הסוגיה, היה קורא לו בשמו "יעקב, אתה חי? דכתיב 'וחי בהם'" והסביר: "האמת, מי שחי אינו צריך להביא ראיה לכך שהוא חי, אלא בכדי שבחור אחר שעכשיו לא חי הוא ישמע ויזכה לתחיית המתים".

כאשר ראה בחור שיושב בצורה שאינה מכובדת בזמן השיעור פנה אליו: "ר' עקיבא אייגר לא היה יושב כך כשלמד תורה".

פעם כשדיבר על ניצול הזמן אמר: "אני לא יודע מה לעשות, אבל יש לי אלרגיה לבטלנים. לי יש אלרגיה, אתם לא אשמים..."

נוסח אחר שהיה שגור על לשונו - כל דקה שעוברת אינה חוזרת. ועוד צריך לדעת: שאם לא לומדים לא יודעים, ואם לא חוזרים - לא זוכרים!

שהפריע את מנוחתו. באין אומר ודברים שב לחדרו בפנימיה והיה לומד לאור הנר מתחת השמיכה כדי שלא להפריע לאי מי לישון, וכך נהג מידי לילה.

ומשה היה רועה את צאן

היה לתלמידיו לאב, וכל תלמיד חש כבן יחיד. כותב תלמיד: געגועים עזים מציפים את ליבי כשאני נזכר בידו של הרב זצ"ל עת החזיקה בי בזרועי בחיבה והדגישה את האהבה החזקה שהוא אהב אותנו...

גם לאחר שנים רבות כשפגש תלמיד זכר את שמו הפרטי ואף את השאלה ששאל בשיעור. לא פלא שכמעט כל תלמיד שהגיע לנחם ציין: אותי הרב אהב באופן מיוחד, עלי הרב השפיע ובנה אותי לכל החיים.

סיפר ידיד המשפחה: בלימודי השתלמות לעובדי הוראה ביקש המרצה בשיעור הראשון מכל אחד להציג את עצמו, לספר במה הוא עוסק ולציין דמות שהשפיעה עליו או שהוא זוכר אותה לטובה מתחום החינוך.

אחד המשתתפים פתח בתורו את פיו ואני נדהם לשמוע שהוא אומר שהדמות שהכי השפיעה עליו זה הר"מ שלו בשיעור ב' בישיבה קטנה "אור ישראל" שמו הוא הרב יונגרייז זצ"ל. הוא זוכר שפעם אחת הרב אמר חידוש של ר' עקיבא איגר והוא לא הבין פעם אחת ופעם נוספת ושוב הוא לא הבין והרב המשיך בשיעור. למחרת ניגש אליו הרב יונגרייז וסיפר לו שאתמול כשהוא חזר מהישיבה (כאן הסביר האברך שהרב יונגרייז זצ"ל היה גר בירושלים והיה נוסע כל יום לפתח תקווה) בחמש בערב הוא נסע לכותל והתפלל עליו שלש שעות שיזכה להבין את דברי רעק"א!!!! וזאת הדמות שהכי השפיעה עליו!!!

אני ממש התרגשתי ועמדו לי דמעות בעיניים והאברך אחריו גם אומר שהדמות שהכי השפיעה עליו זה אותו הרב יונגרייז שהיה מתפלל ומחובר בכל ליבו לתלמידיו והאברך השני הוסיף שהוא חייב לציין שהוא למד עשור אחרי האברך הראשון.. כך שזה לא היה חד פעמי אלא מהלך של שנים!!!

מידי שנה בבין הזמנים אב נסע הגרמ"נ יונגרייז לקבר הרשב"י במירון ושם גמר את כל התהילים והתפלל על כל תלמיד בפרטות תוך הזכרת שמו ושם אימו. בישיבה כבר התרגלו לבקש בזמן הרישום את השמות המלאים של התלמידים ושמות האמהות.

במחברות שנמצאו בתיקו הופיעו שמות התלמידים כאשר לכל תלמיד ייחד דף נפרד ובכותרתו שם הבחור, שם אמו, תאריך יום הולדתו, ומפורט בו מצבו הרוחני, החברתי, המשפחתי וכן אירועים הקשורים להתנהלות החינוכית עמו. כגון: שוחחתי עם אביו אודות..... נעדר ביום... מפני ש..... הערתי לו ש..... וכד'.

לא היה יום בו לא התייחס לכל אחד מתלמידיו [מעל 60 תלמידים] וכל יום היה מחשב מה מצבו של כל תלמיד ואיך אפשר עוד לקדמו, פעמים רבות היה מתקשר לאיש צוות השווה בשעות הערב בישיבה ומבקש ממנו שישוחח עם בחור פלוני שאולי צריך חיזוק. כשתלמיד נעדר מהשיעור היה מתקשר אליו מיד לאחר השיעור להתעניין בשליומו ולהדגיש את חסרונו. כל שעות שהותו בישיבה [כולל זמני המנוחה והארוחות] הוקדשו לתלמידים. אם לשיחות עידוד וחיזוק, ואם ללימוד בחברותנות פרטניות להכנת השיעור

דבר שכאב לו במיוחד, אותו השריש בליבו כבר בצעירותו מורו ורבו הגרמ"י לפקוביץ זי"ע, היה בזבז הזמן הנוראי של שישי - שבת. "שישי-שבת זה שלישי מהחיים!" היה זועק מקירות ליבו בפני תלמידיו בישיבת אור ישראל. זמן מועט לפני פטירתו של הגרמ"י לפקוביץ זי"ע, הוא ברר אצל הגרמ"נ "האם חזרת על זה לפני התלמידים שלך? האם עוררת אותם על ניצול ימי שישי ושבת?"

דלה דלה והשקה צאן מים

רבינו הרבה לצטט בדרשותיו מהליכות רבותיו מרן הרב שך והגרמ"ל זצוק"ל, וכן מדברי סבו זקנו מרן החת"ס זי"ע שבדברי תורתו הייתה לו בקיאות נדירה ממש. העיד חתנו כי בהזדמנות מסויימת ציטט באוזניו סברא באומרו שראה כך בשו"ת חת"ס, הגיב רבינו על אתר: אין כזה חת"ס! אמר חתנו: בעיניי ראיתי... השיב רבינו: נתיי ספר ונחזה. פתחו את שו"ת חת"ס שהיה בין ספריו של רבנו ואכן לא נמצאה הסברא. לאחר זמן התברר לחתנו שהודפסה מהדורה מחודשת הכוללת תשובות חדשות שלא הופיעו בדפוס הישן שהיה בבית רבינו.

היה מחובר בכל נימי נפשו לדורות הקודמים. העברת המסורת בערה בעצמותיו והוא חש כחוליה בשרשרת הנצח המחברת אותנו להר סיני. רגיל היה לצטט את הגמרא במסכת מגילה [יא]. על הפסוק "לא מאסתים... לכולתם... שהעמדתי להם בית רבי וחכמי הדורות" והוסיף: "גם בגלות אנחנו מורגשים שהקב"ה מחזיק אותנו בידו, וזה ע"י חכמי הדורות, שכל רב החזיק את היד של הרב שלו, ורבו את יד רבו, וכך דור אחר דור עד מעמד הר סיני" הבנה זו נטעה בליבו את גודל האחריות האישית המוטלת עליו להעביר את הדברים שראה אצל רבותיו וזקניו לתלמידיו ולביתו אחריו.

באחד הימים תאר אודות מו"ר הרב שך שהגיע לישיבה ולמד תשובות רע"א, ניגש אליו הגר"ח ברמן ושאלו: מדוע הרב הגיע, והרי הרב חולה ואינו חש בטוב, השיב לו הרב שך: הרגשתי שהגיעה עת יציאת נשמתו, וחשבת שמוטב שתצא נשמתו על רע"א...

סיפרו תלמידיו: התעורר דיון על ההתנהלות הראויה בחדרי הפנימיה בנוגע לסדרי השינה, קבע רבינו שאם בחור ישן בחדר זוהי זכותו, וחובת חבריו לשמור על השקט, והביא ראיה מרבו הגרמ"ל זי"ע שקבע כך בנוגע לשנת צהרים בתקופת נעוריו, שהיה בחור שרצה לאכול בחדר, ולא היה לו מקום אכילה אחר, וחבר החדר רגיל היה לישון באותו זמן, והדבר הפריע את מנוחתו. הגרמ"ל אסר על הבחור לאכול כיוון שהחדר מיועד לשינה. באותה הזדמנות סיפר רבינו הגרמ"נ על עצמו שבבחרותו רצה ללמוד בהיכל הישיבה בשעות הקטנות של הלילה, נתקל בהומלס שהביע את זעמו על כך

להתייחס ולהחמיא לכל אחד מהיושבים ולתגמל את הילדים הרכים במיני מתיקה.

כשהעיר את ילדיו לתפילת וותיקין בשבת נעורו הילדים בשמחה ובחשק משום שהייתה זו עבורם חוויה. בכלל, כל נסיעה עם אביהם הייתה חוויה שנצרכה בנפשם הרכה לאורך שנים.

את אהבת התורה ינקו משחר ילדותם, כאשר נרדמו לצלילי לימודו, וכשהתעוררו לפנות בוקר זו הייתה המנגינה ששמעו.

סעודות שבת היו מקשה של דברי תורה, לימוד הלכה, עובדות וסיפורים מגדולי הדורות יחד עם יחס לבבי לכל ילד ולדף הקשר שהביא. השיחה הערה שהתנהלה סביב השולחן לא כללה דברי חולין או פטפוט בעלמא. לאחר ברכת המזון של סעודת היום, היה מתנגן הביטוי "צא ולמד..." והגמרא הייתה נפתחת על הסטנדר.

גם ביחס לצאצאיו באה לידי ביטוי תחושתו העמוקה כמעביר מסורת הדורות, והקנה להם גאווה ביחוסם, [נו"נ למרן החת"ס, הרע"א, וה"מנוחת אשר" זי"ע] ובעיקר השכיל להשריש בהם עד כמה הדבר מחייב.

זכרון אבותיו וזקניו היה חקוק על לוח ליבו והרבה לדבר אודותיהם ולעשות לעילוי נשמתם. היה שומר את ימי היאהרצייט של סבות סבותיו מגדולי הונגריה, וטרח טרחה רבה לשקם את מקום קבורתם בבתי עלמין נידחים שנהרסו בזמן מלחמת העולם.

שנה אחת, בשבת כ"ז באלול, התעורר נרעש מחלום בו ראה את ספרו של זקנו ה"מנוחת משה" זי"ע. כשעיין בספר גילה שזהו יום פטירתו, וניגש להתפלל לפני העמוד לע"נ.

גם בנכדיו הרכים השריש את השמחה בתורה ובמצוות. כל דרך ידע להשיב על השאלה: "מה הכי מתוק בעולם?" - "התורה!" כתמונה חיה עומדת בפני ילדיו השמחה בקיום המצוות. אם זה בבניית הסוכה שנעשתה בעסק רב, או בצאתו הנדירה עם אתרוג מהודר כלבבו.

בתקופה מסוימת היה רבינו רוכש את אתרוגו מרבי עובדיה, בעל מטע אתרוגים באחד הישובים בדרום. רבי עובדיה היה שומר עבור רבנו את המובחרים שבאתרוגיו ומוכרם במחיר סמלי ביחס לשוויים בשוק, והסביר את יחסו לרבנו בכך ששמחה כזו עם אתרוג טרם ראה מימיו! זכות היא עבורו להביא אתרוג מהודר לת"ח בעל מדרגה ששמח באתרוג בכל נימי נפשו.

לעולם לא יוכלו בני משפחתו לשכוח את שמחתו בשיבה בסוכה "בצילא דמהימנותא" כשממנה כמעט ולא יצא כל ימות החג, או את בכייתו בהיפרדו מהסוכה תוך שהוא נושק לדפנותיה.

את החיבור העמוק לתורה, ליראת שמיים ולמצוות ינק בבית הוריו. כבר משחר ילדותו למד עימו אביו זצ"ל מסכתות סבוכות ועירב אותן בסוגיות שלובנו בינו לבין גדולי עולם. בזמן שסעד את אביו על מיטת חוליו סיים את כל סדר מועד, והוא נער צעיר.

שח ידיד המשפחה: לפני שנים, נכנסתי בשעת לילה מאוחרת לבית הכנסת הספרדי ברחוב רשב"ם בירושלים, ובאפילה ששררה שם שמעתי קול לימוד מתנגן. אימצתי את עיניי ולתדהמתי ראיתי ילד כבן 11 שנים, יושב ולומד לאור נר התמיד שדלק בבית הכנסת מסכת חולין! הילד היה לא אחר מאשר רבנו זצ"ל. שכבר בגיל צעיר כל כך קנה לו ידיעות נרחבות בענייני איסור והיתר בשקידה לא מצויה.

ידידו משיבה קטנה מספרים שבשעות של לפנות בוקר מצאוהו לומד בספר "איסור והיתר" בענייני תערוכת.

שבועיים לפני פטירתו שח לו בנו כי עוסק במסכת חולין, והגרמ"נ

ולחזרה עליו, או לימוד בתחומים שונים: נפש החיים, חזון איש, שב שמעתא, אבני מילואים, באופן כזה שעם כל אחד היה לומד משהו ואפילו למספר דקות קצרות.

ביום הולדתו של תלמיד היה מברכו ונותן לו "מתנה" - לימוד חברותא אישי, חידוש מיוחד ברע"א וכד'

חברותא מיוחדת קבע רבנו עם בחור שהורחק מהשיבה למספר ימים, על מנת שלא יאבד את רצף הלימוד, הם נפגשו בביהכנ"ס באזור מידי יום ורבנו לימדו באופן פרטני את השיעור היומי שנלמד בישיבה.

פעם אחת התקלקל המזגן בחדר"ש בו למדו, רבנו כיבה את המאוורר שהיה מותקן מעל מקומו באומרו: איני יכול להנות מהמאוורר כאשר אתם סובלים מהחום. והפטיר: גם הרב שך למד בלי מזגן...

תלמידים שאיחרו בקביעות מאחר ולא היה מי שיעור אותם בבוקר, זכו שרבנו יהיה השעון המעורר שלהם, כאשר מידי בוקר היה מתקשר לבתיים ומעיר אותם. גם בבוקר יום פטירתו התקשר לתלמיד להעיר, באומרו שיבוא ללמוד בשמחה!

כבר בהגיעם לישיבה לראשונה על מנת לעבור את הליך הרישום דאג רבנו להרגשתם הטובה של הנערים, גם של אלו שלא למדו בסופו של דבר בישיבה. הוא היה מחכה להם קורן ומאיר פנים, ומלווה כל אחד מהם לחדרו [היו ימים שנבחנו עשרות תלמידים, ועם כל אחד היה עולה ויורד את המדרגות], מוזג לו שתיה, ומרגיע את סערת רוחו בחיוך ובמילים טובות, ורק אחרי שווידא שהנבחן רגוע ושמח התחיל בבחינה. שנים רבות אחר כך היה רושם המפגש הראשוני הזה חקוק בליבותיהם של הבחורים, אף אצל אלו שלא הפכו לתלמידיו. סיפר אחד מהם, שלמד בישיבה אחרת, שמספר שנים לאחר מבחן הכניסה ראה את הרב יונגרייז בשמחה משפחתית, והגרמ"נ פנה אליו בחיוך תמה: למה אתה לא ניגש אלי? כבר לא אומרים שלום לחבר?...

לאחר פטירת אמו של אחד מתלמידיו חילקו הבחורים ביניהם את ש"ס המשניות לע"נ, ואת מסכת נגעים לא היה מי שיקח על עצמו. אמר רבנו שהוא ילמד מסכת זו. אחר הצהרים ניגשו אליו התלמידים ואמרו לו שבסופו של דבר הסתדרו עם העניין, ויש כמה בחורים שיתחלקו ביניהם בלימודה. ענה להם: כבר גמרתי. וסיפר להם שקיבל על עצמו שכל דבר שאומר שיעשה, עושה מיד בלי להשתהות.

היה זה מוטיב מרכזי באישיותו - אומר ועושה. ויותר מכך: לא אומר, ועושה.

בכל ביתו נאמן הוא

אם היה כאב לתלמידיו - לילדיו לא כל שכן. רבים מתושבי השכונה זוכרים כיצד ליווה הרב יונגרייז את ילדיו לתחנת ההסעה כאשר ידיו חובקות את כתפיהם ובפניו כל החום שבעולם. החינוך שנטע בהם נקשר בעבותות של אהבה ומשך לא יכלו לגרום לו צער בהתנהגות שאינה הולמת.

העברת המסורת הייתה נשמת אפו. לעולם לא ישכחו ילדיו את המעמד נורא ההוד שהיווה ליל הסדר בעריכתו. הוא החדיר בהם את יסודות האמונה ואת החיבור לדורות הקודמים. נראה היה שהשכינה שורה עליו ואור מיוחד קרן ממנו, תוך כדי שאינו שוכח

ציטט בע"פ קטעי גמרא ממסכת זו, שהיו זכורים לו משנות ילדותו המוקדמות.

בהיותו כבן ארבע עשרה, ימים ספורים קודם פטירת אביו, הובהל לביה"ח עקב המצב המדרדר, כשראה אותו אביו נזף בו ותמה: מה מעשיך כאן? מקומך בישיבה! והוא אכן סב על עקבותיו ושב ללימודו. לאחר ימי השבעה, עם חזרתם מבית העלמין, המתינה בכניסה לביתם מזוודה ארוזה, ואמו ע"ה אמרה: חוזרים לישיבה! [למרות הקושי הגדול להיות בן יחיד, והמרחק בין ירושלים לב"ב] מעיד יד"נ הגאון ר"י קורלנסקי שליט"א נכד הגרמ"י לפקוביץ זי"ע שלמד עימו לאורך שנות בחרותו: "הלא הכרתיו וידעתי לפני ולפנים משחר נעוריו בעודו סמוך לאיש, נער רך בשנים שאביו הגאון והצדיק חולה ומיוסר ביסורים, והוא שנפשו הייתה קשורה בנפש אביו, ליבו הרך שותת דם מכאב ובמסתרים תבכה נפשו על יסורי אביו, אך כל זאת לא יכלו לאהבה שאהב את התורה ובהאבתה שגה תמיד בהתמדה גדולה, בצמאון ללמוד וללמוד ועוד ללמוד. וכך לאחר פטירתו של אביו זצ"ל לא שקע בשברון רוח ולא נתן לעצבות מדרס רגל אלא מיד חזר לישיבה והמשיך בהתמדתו הגדולה ביתר שאת ועוז..."

כיבוד ההורים שלו היה למופת. אמו סיפרה כי מעולם לא סרב לבקשתה כבר מהיותו ילד צעיר. מעשה היה לפני סוכות שבא לראב"ד הגר"י פיישר צוק"ל לקבל את חוות דעתו בנוגע לשני אתרוגים ונענה ששניהם מהודרים. שאל אותו - איזה מהם מהודר יותר, התעניין הגר"י פיישר: למאי נפקא מינא? השיב לו: לכיבוד הורים. את האתרוג המהודר יותר ברצוני לתת לסבי. הרב פיישר נהנה מהתשובה והכריע על רמת ההידור של האתרוגים.

נתן עיניו וליבו

החיות והשמחה ששפעו ממנו פגשו את כל סובביו. לא רק תלמידיו ומשפחתו המצומצמת והמורחבת, אלא גם כל נדכא בשכונתו וכל אדם שפגש בו למגדול ועד קטון זכה ליחס מעודד ומאיר פנים.

רגישות מופלגת הייתה לו בבין אדם לחברו, כבר בבחרותו היה דואג לחבריו שהתקשו בהבנת השיעורים בישיבת פוניבז', והיה מקדיש להם זמן רב לתרגם להם את השיעור מאידיש ולהסביר את הטעון הסבר.

בחתונת אחד מידידיו מרביץ תורה, הרבו הדרשנים לדבר בשבח החתן ומשפחתו, הרב יונגרייז היה הדרשן היחיד שבדרשתו דיבר גם בשבח משפחת המחותנים.

תושב חדש שהגיע להתגורר בשכונה סיפר כי רק הרב יונגרייז שם ליבו אליו מיד בפעם הראשונה שהגיע לביהכנ"ס, ניגש והתעניין בו. תלמיד חכם מתושבי השכונה מתאר כי תקופה מסוימת הטרידה אותו בעיה רפואית, והרב יונגרייז שם לב שדבר מה מציק לו, התעניין בשלומו, וכששמע על דאגתו נסע איתו לגרמ"י לפקוביץ זי"ע שם ישבו יחד וליבנו את העניין.

חתן שעלה לתורה בבית הכנסת השכונתי בפרשת צו, שמע את מילות ההפטרה "והשבתי קול ששון... קול חתן" ונפשו נעגמה עליו. הרב יונגרייז הרגיש בצערו, נשאר להשתתף בקידוש ואז נשא דרשה בשבח החתן שעליו נאמר הפסוק האחרון בהפטרה: "השכל וידוע אותי", והדגיש כי כזה חתן יזכה לקול ששון וכו' עד שזהרו פניו של החתן משמחה.

באחד הבקרים היה היחיד ששם עיניו וליבו למתפלל שאינו חש בטוב ומיהר לתמוך בו וללוותו לביתו.

למרות שגרת יומו הצפופה היה מקפיד לבקר חולים מהמשפחה או מהשכונה, בלי להתחשב בכוחותיו ובמטלות המונחות לפתחו. בקיימו מצווה זו השתדל ככל יכולתו לשמח את החולה ולעודדו.

בחודש האחרון לחייו התקשר לידידו המשמש כמשגיח בישיבת בית מדרש עליון וביקש ממנו לשים לב לבחור פלוני הגר בשכונתו והוא חושב שצריך חיזוק.

חרדה של ממש הייתה לו מקפידות של בין אדם לחברו. נזהר במיוחד שלא לפגוע וברח ממחלוקת כמפני אש.

בשבת שלפני הארצייט של אמו ע"ה, לא רצה שיתפתח דין ודברים אודות התפילות לפני העמוד בבית הכנסת בשכונה, ומשום כך נסע לישיבה בגפו, שם יכל לגשת לתפילה בלי שתתערור תרעומת.

כשהיה מזמין מונית בשעות הבוקר המוקדמות כדי להגיע לכותל לתפילת וותיקין, היה מדגיש לסדרן בתחנת המוניות שיגיד לנהג שלא יצפור על מנת שלא יפריע את שנתם של השכנים.

מתלמידים אניני טעם שנמנעו מלאכול בחדר האוכל בישיבה ביקש שיוותרו על רצונם האישי ע"מ שלא תהיה פגיעה בצוות הישיבה שטורחים רבות בעניין.

ביום שני, בו היה נמסר וועד מפי המשגיח, ביקש אחד התלמידים רשות לפרוש לחדרו למנוחה מחמת עייפותו, ובהכירו את דאגתו של הגרמ"נ לטובת תלמידיו היה בטוח שיעודדו ללכת לנוח. לפליאתו הרבה נענה בשלילה, והנימוק היה שזו עלולה להיות פגיעה במשגיח!

האיש משה גדול מאד

הגרמ"נ יונגרייז היה שילוב נדיר של מוח ולב, לב רחב שמכיל בתוכו אין סוף הרגשים, דאגות, רחמים ואהבה לאין סוף יחידים, וזאת לצד פקחות ושנינות וראיית הנולד שנותבו להיטיב עם כל נזקק והצריך לעצה.

הרב יונגרייז חי את הימים, הייתה בו חיות בלתי רגילה והתלהבות שסבבה כל דבר שבקדושה.

סיפר תלמיד כי באחד השיעורים דיבר איתם הגרמ"נ על מעלת לימוד תורה מתוך יסורים. וסיפר להם אודות ת"ח שבהיותו על ערש דווי בשומעו כי שעותיו ספורות, קבע חברותא ללימוד מתוך כתבי החזו"א. התבטא הרב יונגרייז ואמר: "אשרי מי שזכה ללמוד חזו"א סמוך לפטירתו". ובהתלהבות דקדושה אופיינית הוסיף: הלוואי ואזכה...

בבוקר יום פטירתו, כ"א בחשוון תשע"ט, בשובו לביתו מקיום מצוות "ועשית ככל אשר יורוך", התכונן לשיעור היומי, ולמד מדברי החזו"א, באומרו: החזו"א אמר על הבחירות "שהרבה גופי תורה תלויים בהן", אבל מה שאני לומד כעת אלו "גופי תורה ממש!" דקות ספורות לאחר מכן, השיב את נשמתו ליוצרה במיתת נשיקה. ולוואי ואזכה...

וזכה.

ואיננו.

כי לקח אותו האלוקים.

והחי ייתן אל ליבו.

הגאון רבי חיים יאיר ישראל זצ"ל

רבי יאיר ישראל ישראלי זצ"ל נולד בחג סוכות תש"ה כבן בכור לאביו. בהיותו כבן ארבעה חודשים עלה אביו בסערה בפתאומיות השמימה.

כשהיה כבן שמונה חודשים לקה במחלה קשה והגיע עד שערי מות, באורח נדיר הלכו מניין אנשים לכותל המערבי והוסיפו לו את השם 'חיים'. אז ניתנו לו חייו במתנה. **בפעם הראשונה.**

ביום הולדתו התשיעי נתייתם גם מאמו, כך נותר בגפו. בתקופה זו מצא עצמו לפתע במלחמה הניטשת על הזכות לגדלו, בין שארי בשרו החרדים לדבר ה', ואחרים לצד השני. לאחר מסירות נפש של דודו הגאון רבי מנדל שיינין זצ"ל ורעייתו הרבנית ע"ה שנלחמו מול מוסדות השלטון, המשפט והאכיפה, נשאר בביתם, כך ניצל וניתנו לו חייו במתנה, חייו הרוחניים **בפעם השניה.**

הרגשה זו ליוותה אותו כל ימי חייו, ידע הוא שאין חי הוא עבור עצמו, ואין מקומו כאן עבור עולם הזה אלא ש'האי עלמא כביה הילולא, חטוף ואכול חטוף ושתי'.

זו, ורק זו, היתה הרגשתו. ועל כך ניצל את כל כישוריו ותכונותיו הנדירות, רק למען שמו. בהרבות חסד בצורה שאין לה אח ורע, בלימוד תורה יומם וליל כפשוטו, בעבודת התפילה שבה נתייחד ובהעמדת תלמידים ובחינוכם לתורה, להשקפה וליראת שמים אמיתית מתוך אהבה ודאגה אין קץ ומסילה ללב כל אחד ואחד, באופן מעורר השתאות.

בימי חייו לימד בישיבה קטנה "צעירים רחובות". ולאחר מכן בישיבה הגדולה "ראשון לציון" בראשות הגרי"מ דרוק שליט"א. זאת מלבד היותו רב בית הכנסת 'אחזה' ב"ב.

קשה מאד להקיף את דמותו הנערצת בפי כל. אין לנו האפשרות בבמה מצומצמת זו. אך קיבצנו מקצת ממאות עדויות שנכתבו למשפחה אחר הפטירה מתלמידיו וממכריהם וכלשונם, עם עיבוד קל כמתבקש. ואם ירצה ה' עוד "עט למועד" להוציא הכל למען ידעו דור אחרון. ונדגיש שוב, שאין בזה אף מקצת להקיף דמותו בשאר התחומים, שקיעותו וחביבותו בתורה הקדושה, האמונה המוחשית והיוקדת, עבודת התפילה ועבודת החסד. [ובזה בקשתנו שוב לכל להמציא לידינו עוד ועוד עובדות והנהגות. לשלוח למייל 6187785@gmail.com].

א. חכמת חיים ופרקי חינוך

תלמיד מהישיבה: פעם אחת נגשנו אליו ושאלנו, כיצד מתמודדים עם מחשבות טורדניות שליליות. הוא השיב, שבמפגש של "ליל שישי" [כך הייתה דרכו - לבוא כל ליל שישי לישיבה], הוא ייתן לנו כלים כיצד להתמודד עמן. המתנו כולנו בציפייה לשיעור זה. בפתחת השיעור ביקש להבהיר: "אם יש אי מי מהמשתתפים שאינו מתמודד עם קושי זה, הוא מבקש ממנו לצאת אחר כבוד מהשיעור! שאל"כ הוא בגדר "מתכבד בקלון חבירו". כמובן שאיש לא יצא... אז הוא הסביר לנו ברוגע כיצד פועלות המחשבות אצל אדם הבריא בנפשו, וכיצד ניתן לשלוט עליהם בסדרת תרגילים נפלאים.

תלמיד נוסף: שמעתי הרבה 'ועדים' של הרב, שהיו בעיקר על נושאי אמונה ועיקרי האמונה, אבל ועד אחד היה על הנושא הבא: **'עד כמה צריך לפחד מן המוות'...** הרב לימד אותנו, שלא צריך לפחד מהמוות... הרי יש המשך שם למעלה (כנראה טוב שם, עובדה: איש לא שב...). אם אדם דואג מהגיהינום, ובגלל זה עצוב ושבור ומדוכא, הוא מפסיד בכפלים. בימינו רוב האנשים בינונים, ויעברו י"ב חודש בגיהינום. אבל תיכף אחר כך - הם יקבלו שכר לנצח נצחים, על כל מצווה, מעשה טוב או חסד, וכל לימוד תורה שעשו. אם במקום לעבוד את השם בשמחה נהיה עצובים, נדאג, ונקבל פעמיים גיהינום: גם כאן וגם שם, ומה יהיה אחר כך???...

תלמיד נוסף: עובדה מיוחדת נצרבה במוחי והשפיעה עלי רבות, היה זה לאחר שמרן האבי עזרי זי"ע יצא בביקורת חריפה על ת"ח גדול אחד. ניגשנו קבוצת בחורים אל מו"ר זצ"ל, ושאלנו אותו: מה הרב אומר על הרב..., ציפינו שמו"ר, שהיה תלמידו המובהק, יסביר לנו דבריו וירחיב לנו בדבר, בהיותו מעורה בכל שעל בבית מרן זצ"ל. אך להפתעתנו מו"ר נתן בנו מבט תקיף וחודר ואמר: שלא תעזו לדבר עליו, הוא אדם גדול !!!... למדנו והפנמנו,

שגם אם גדול הדור ראה לנכון לדבר נגד מישהו, עדיין אותו אחד יכול להישאר אדם גדול, ולנו הקטנים אין רשות להתעסק בענין זה ולדבר עליו.

ואגב כן נציין, שסיפר בהספד עליו בישיבתו 'ראשון לציון' הרה"ג רבי ח"י שפירא שליט"א, שבזמנו כשהיו פגישות ודיונים במהלך הקמת תנועת דגל התורה, לאחר ישיבת צוות "טעונה ומלאה", שאלתיו, נו, אז כרגע מה תפקידנו? ענה: "לשתוק"...

מספר תלמיד: ...מכיון שבית אבי הוא בעיר ראשון לציון, הרי שהייתי מבקר אותו בישיבה שם בזמנים שהייתי מבקר בעיר. באחת הפעמים תוך כדי שיחה על הקמת הישיבה הגדולה, שאלתי אותו בחיך: מדוע הרב לא לובש פראק? והוא ענה לי כך: פראק גורם ליראה מהרב, והוא רוצה שהקשר עם התלמידים יהא קשר של אהבה ולא של יראה...

מספר עוד תלמיד: בסיום השנה (בהיותי בשיעור ג') במסיבת הסיום בישיבה כבדוני לשאת דברים בפני כולם ובדברי קראתי לבחורים לזכור את הדמויות מצוות הישיבה וללמוד מדרכיהם. אחר שסיימתי אמר לי הרב: עדיף שתיקח לעצמך דמויות גדולות יותר, כגון את גדולי הדור...

מעיד תלמיד: פעם הרב הסביר את זה באופן הבא: "בימים עברו, היה מובן שהמקודש מכל הוא המקרא. כדי להבינו - יש משנה. כדי להבינה - יש גמרא. כדי להבינה - יש רש"י. תוספות. מהרש"א וכו' וכו'..." אבל בימינו 'הפירמידה הפוכה': "העיקר זה אני, הפלפול שלי, והדורות הראשונים? הם רק הקדמות; המקרא שייך לילדים בחיידר, אחר כך ילדים יותר גדולים קצת גפ"ת, משם קצת ראשונים, בסוף מגיעים האחרונים, וכל זה לא בא אלא לצורך דבר אחד: הגיע לעולם הדבר האמתי - הפלפול שלי עצמי..." הרב טען שהרבה מהפלפולים רחוקים מאד מהאמת ומן היושר, חינך אותנו להיזהר מהטעות הזו, תמיד לחתור לאמת ולהבנה ישרה, ולעולם לא להפוך את העיקר לטפל.

כתב אחד: פעם ניגש אלי ושאל אותי מדוע אתה ["אינגלה - השם החיבה השמור לכל אחד..."] שבור? עניתי לו, משום שהמשגיח קרא בתוקף את דברי הרמב"ם שכל אחד יכול להיות, וצריך להיות כמשה רבינו, ואיפה אני?... ענה לי בחביבות .. "וכי המשגיח הוא כן כמו משה רבינו"? ואז המשיך להרחיב שודאי השאיפות צריכות להיות גדולות אך צריכים להכיר כל אחד את עצמו ועל פי זה לעבוד. נרגעתי.

ב. אהבת חסד

סיפור רבי מ. כ.: בני היה צריך טיפול גדול מאד על רגליו. הרב פירר אמר לי, אם אינך רוצה שהבן ישאר ח"ו צולע, רק רופא אחד באמריקה יש שיעשה זאת. אך דא עקא שקופת החולים לא הכירה בטענה זו ולא אבתה לשלם את הטיפול. גם פניה לשר הרב ליצמן לא עלתה ארוכה, ובמחשבה שניה אמר לו שאם יהיו לו המלצות מהרופאים מהשורה הראשונה שצריך דווקא לעשות זאת בחו"ל, יוכל להוציא מימון. אך איזה רופא יעיד זאת על עצמו שאינו יכול? סוף דבר כולם הרימו ידיים. עד ... שהגעתי לרבי יאיר זצ"ל. בתחילה חשב "מה אני יכול לעזור לך", אלא שלמחרת התקשר אלי ואמר: יש לי רעיון, אלך לרופא בפנסיה... שכבר לא צריך את הקריירה שלו, ממנו כבר אוציא המלצה. מכאן... אין לי מושג מה עשה, אבל דבר אחד ברור: קיבלתי מימון מלא על הכל.

סיפור נוסף כותב בעל המעשה:

אספר סיפור אופייני אשר באמצעותו ניתן להבין מדוע רבים כל כך ראו ברבי יאיר זצ"ל בעל חסד מיוחד - באיכות של חסד מסוג אחר. נוכחתי פעם אצל רבי יאיר זצ"ל בשעת טיפול במשפחה מיוסרת שקיבלה באותו בוקר תשובות מעבדה מדאגות על חשש כבד ל'מחלה הנוראה' אצל בנם הקטן. התעורר צורך דחוף ומידי לשלחם לטיפול רפואי בארה"ב. הוא כבר סיים לארגן להם כרטיס טיסה, ויזה לארה"ב, פתרון אירוח לשהות בארץ זרה, ותור אצל מנתח מפורסם. התפלאתי לראות אותו עדיין מוטרד וחסר מנוחה. לפתע אורו עיניו והפטיר לעצמו: מצאתי פתרון! הוא ניגש לטלפון, התקשר לסוכנות נסיעות בבני ברק, וברר אצל הפקידה האם ידוע לה על אי מי שאמור לטוס באותה הטיסה לארה"ב. הפקידה בדקה ומצאה שם של אשה מבני ברק שאכן אמורה לטוס באותה טיסה.

הוא ביקש את מספר הטלפון שלה, התקשר אליה, ואמר לה כך: 'שמי יאיר ישראלי. שמעתי שאת אמורה לטוס בשעה מאוחרת בלילה בטיסה מס'... לארה"ב. האם אפשר לבקש ממך טובה?'. לאחר שניות של מבוכה ענתה בחיוב. 'אנא ממך' ביקש, 'באותה שעה שתגיעי לטרמינל, חפשי בבקשה משפחה עם ילד קטן הטסה לארה"ב לצורך טיפול דחוף במחלה קשה שפקדה את בנם הקטן, אתן לך סימנים לזהות אותם. אני משער שמרוב דאגה וטרדת הנסיעה, האב והאם לא הכניסו לפיהם דבר במשך היום והערב. אנא קני להם כמה עוגות, לילד תקני בבקשה דברי מאכל שילדים אוהבים, ובשדה התעופה תגישי להם כוס קפה חם וכמה עוגות. עשי לי טובה והוסיפי עוד מעשה חסד, ובמשך כל זמן הטיסה תשימי לב שהם אוכלים ושותים משהו, כי אם לא יזכירו להם, הם לא יעשו זאת בעצמם...'.
רק לאחר השיחה הזאת נתיישבה דעתו ואורו פניו.

כותב אחד: הגעתי אליו לביתו בשל ביתי חולת כליות, ולפתע פרצתי בבכי מר. הסתכל עלי הרב בחום ואמר, 'כרגע אם אתה בוכה, נצל דמעותיך להתפלל, לך למרפסת. הירגע ותחזור'. כשחזרתי היו שם כבר כוס קפה ועוגה.

השבוע הלכה לעולמה הרבנית צירה מרקוביץ' ע"ה בב"ב. הנה סיפור ושהיו הדברים גם לעילוי נשמתה.

בבית מדרש קטן בואכה רחוב שמואל הנביא בבני ברק מוצב שלט זעיר המודיע על טיבו: "שובה לחיים".

מאין שבו המשתתפים? ומה קרה שעד כה לא היו בחיים?

היו אלו עולים מרוסיה, שעלו ארצה עם נפילת "מסך הברזל". לאחר שבעים שנות ניתוק מוחלט מן המסורת הגיעו לכאן עם ידיעות קלושות ביותר, אם בכלל, בנושאים יהודיים.

הטרגדיה הרוחנית הייתה מחרידה, והיו צדיקים שלקחו על עצמם להחיות את העצמות היבשות ולהשיבם אל צורם.

אחת מאלה הייתה הרבנית צירה מרקוביץ' ע"ה אשר מטעם עיריית בני ברק מונתה להיות מנהלת אולפן לעולים חדשים.

מצבם הרוחני של המשתתפים זעזע אותה. היא זכרה את סבא שלה, שהיה מרבני ליטא, ומסר את נפשו ממש על היהדות והחליטה שהיא ממשיכה את מעשיו, חייבת להחזיר את המשתתפים לכור מחצבתם. לכן הקימה אחת מסלול של העשרה לימודית לילדים. מתוך מטרה להביא לילדים ידע ביהדות דרכם יהיה ניתן לסלול דרך ללב ההורים. והקב"ה היה בעזרה.

אולם זה לא הספיק. הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטין שליט"א, ששאלה את פיו, נתן לה עצה מנצחת:

תפני לצדיק הרב יאיר ישראלי, הוא הכתובת המתאימה, הוא יעזור לך.

מרגע בואה אל ביתו ושטחה את בעייתה. החלום החל להתגשם. בברכתו של הרב גרשנוביץ זצוק"ל עשה ככל יכולתו לקדם את המיזם. הרב גרשנוביץ זצוק"ל אמר לו: העוזרים ליהדות רוסיה, תפילתם מתקבלת בשמים. שם יושבים הורים שמסרו את נפשם ממש, יותר ממה שראינו בכל מקום אחר לשמור על התורה, והם מליצי יושר על מי שמלמד תורה את ילדיהם... בהשראת האמירה הטמירה הזו החל הרב יאיר ביעילות האופיינית שלו לדאוג לכל צרכי המקום. התרים סוחרים ובעלי מלאכה, בעלי משרדים וסתם מכרים וידידים ביצירתיות מופלאה, וכך השיג ריהוט, מחשבים, ואף כלי נגינה להנעים את השעות ולהשרות אווירה עליזה...

ובעיקר- משתתפי 'מועדון הגברים' המבוגרים החלו לשבת ללמוד תורה. מבורות וניכור מוחלטים- הפכו להיות אברכי כולל מן השורה!!! אף עתה- לאחר כמעט 30 שנה - עדיין יושבים ולומדים ברצינות ובהתמדה מדי בוקר את התורה הקדושה. מסכתות רבות כבר נלמדו על ידם, משנה ברורה, ספרי מוסר. אנשים קדושים שאין צדיקים גמורים יכולים לעמוד במחיצתם. כ-25 שנה דאג הרב לתת מדי חודש בחדשו מילגה לכל הלומדים, כפי שמקובל במקומות הלימוד האחרים.

ג. בבית הכנסת

על פי הכוונתו של מרן רבינו בעל האבי עזרי זצוק"ל כיהן במשך שנים ארוכות כרב בבית הכנסת אחוה בבני ברק. בית כנסת זה היה שייך אז לפועלי אגודת ישראל. הרב מצא שישנם דברים רבים הראויים לתיקון. כתב אחד מן המתפללים:

מנהגו היה לבוא הראשון בערב שבת. את העלונים השייכים לזרמים שונים שאינם מקובלים על גדולי ישראל גנז במקום סתר, ואת העלונים הראויים השאיר. למחרת בבוקר היה משכים, ולעיתים אף ממתין לגבאי המגיע לפתוח, אז אסף את העלונים, גם אלו הראויים כדי למנוע מהמתפללים לעיין בשעת התפילה, ואז בנעימות רבה החל כמונה מעות את פסוקי דזמרה.

עם אנשי בית הכנסת נהג בחיבה ובמאור פנים, אך על דיבורים בתפילה לא ויתר, והיה משתיק כל דיבור במבטו החודר, ואף סגר פעם ס"ת באמצע הקריאה בעבור זה. מקרה בודד של תקיפות ו'דפיקה על השולחן' זכורני וחקוק בי, כשאחד מבני בית הכנסת ירד לתיבה, והחליט על דעת עצמו, שצריך לומר לישיני עפר, ולא לישיני, אז דפק הרב על הבימה ואמר: " אם זה ממשיך כך, אני יוצא לצמיתות מבית הכנסת". ואף עשה מעשה ויצא, וחזר רק למוסף.

עוד אחד מהמתפללים כתב: פעם אחת בזמן הוצאת ס"ת טפחתי לחברי על השכם כאות "שלום וברכה". ניגש אלי הרב זצ"ל באומרו "אתה מדבר עם ריבוננו של עולם, ואומר אליו 'לך ה' הגדולה.... " ואתה מעז תוך כדי כך לפנות למישהו אחר? שנים חקוק בי סיפור זה. והאמת, הסיבה ששמעתי לו כי הוא גם היה כזה. לעולם לא העיר מה שהוא עצמו לא אחז שם.

תיקן תקנות רבות לחיזוק הרצינות בתפילה, ביניהם קבע כי בשבתות שבהן נערכות שמחות בבית הכנסת - לא תיערך שום הכנה, ולו מועטה ביותר, לפני סיום הקדיש האחרון של התפילה.

האמת הפנימית שהנחתה אותו, והעשייה למען שמו ית', הביאה לסייעתא דשמיא מופלאה בשינוי מהפכני שחל בבית הכנסת. האווירה הרצינית, כבוד בית הכנסת וקדושתו השתנו ללא היכר, ובעקבותיהם אף שונו אורחות החיים של רבים מהמתפללים אשר נמנים עתה על משפחות יראי ה' השלמים.

ד. גאונות בחסד

כותב יהודי ברגש:

גדלתי במשפחה חשובה, ולמדתי בישיבה מעולה. הייתי נחשב לבן טוב מבחינה ערכית, אבל היו לי בעיות מסוימות בקשר עם ההורים. כל זאת על רקע של מציאות חיים לא קלה שבתור בן בכור גרמו לי להרבה דילמות והתמודדויות.

הוריי שלחו אותי ליועצים שונים ושלמו על כך כסף רב, היה להם קשה מאד להתמודד איתי, מחד, ולשמוע הרבה ביקורת על ההתנהלות שלהם מצד אנשי המקצוע, מאידך.

לבסוף המליץ הרב שאתו אבי מתיעץ תמיד, לגשת לרב יאיר ישראלי זצוק"ל.

אני חשבתי שמדובר בעוד סוג של טיפול רגשי, יעוץ או מריחת זמן נוספת, אבל מיד כשהגעתי בפעם הראשונה הבנתי לאן הרוח נושבת.

הרב היה כל כולו רק יראת שמים והכנעה מוחלטת לציווי התורה הקדושה.

פעם ראשונה שקלטתי שיש מציאות שאמנם תלמיד חכם יושב, מאזין למועקות של בחור צעיר, מבין במה מדובר, אבל לא אז כמלא הנימה מלעשות את רצון ד' ולקיים את מצוותיו.

לנוכח המציאות הזו התגמדו לפני הרבה מן הקשיים שנראו לפני בלתי עבירים, והתחלתי לקבל כיוון מה זה

אבל זה לא היה הכל. בסיום השיחה, הרב אמר משפט שמלווה אותי עד עכשיו בכל מיני תחומים ולא רק לגבי מצוות כיבוד הורים. הוא אמר בצורה החלטית, סמכותית ובלי הרבה גינונים, הצטעעויות, תיאורים וסיבובים:

כיבוד הורים זה דאורייתא!

ככה בפשטות. רק אחרי שנים שהמילים הללו מזמזמות לי בראש, אני מוסיף להם את ההרגשה שמילאה את המילים הללו: יש מלך, והוא החליט, ולא שואלים שאלות, ועושים מה שהוא אומר!

עד אז כולם הבינו אותי, ריחמו עלי, דאגו לי, ניסו להקל מעלי את הקושי הרגשי, לשחרר לי את החסמים ולפצות על החסכים. אף אחד לא העלה בדעתו שגם אני יהודי, מושבע מהר סיני ונשמתי קיבלה כבר את העול ולא נותר אלא להזכיר לי שכך צויתי!

אני חושב שלא רק המילים והעוצמה שבה הן נאמרו השפיעו עלי, אלא האדם שעמד מאחוריהן. רק עבד ד' אמיתי יכול לומר בצורה כזו, שתתקבל, ורק בגלל יראת השמים שלו היתה ס"ד עצומה שהבנתי סופית מה כיוון העבודה שלי, ולמרות שהנסיגות לא היו קלים יותר, הדרך היתה פשוטה וברורה יותר.

כתב רבי דוד ברוורמן: השעה 2.00 לפנות בוקר. תושבי בני ברק נמים את שנתם, אך בבית אחד ברחוב חתם סופר האורות דולקים והבית שוקק חיים. יהודים סובלים יושבים וממתינים לבוא תורם לשפוך את לבם אצל יהודי עם לב ענק המסוגל להכיל בתוכו את צרותיהם של עם ישראל. הלא הוא מו"ר הגאון הצדיק רבי יאיר ישראל זצוק"ל, בהגיע תורו שפך ש. את לבו בכאב עצום על בנו אשר בעברו היה בן ישיבה למופת, אך התחבר לנערים פוחזים פרק עול תורה ומצוות וירד לשאול תחתית. ש. שואל כיצד לנהוג עמו. הגאון רבי יאיר מבקש להזמין לשיחה את הבן, האב חייך במרירות שהמצב אבוד, הבחור ניתק קשר עם הסביבה החרדית בכלל ובפרט עם כל מי שנושא משרה חינוכית... אך רב יאיר ביקש בתוקף את מספר הסלולארי של הבחור, נפרד מהאב והבטיח לעמוד עמו בקשר.

בסוף קבלת הקהל, כשהשעה הייתה 4.00 לפנות בוקר, ר' יאיר מתקשר לבחור, מספר לו שהוא שמע עליו דברים טובים. וישמח אם ייעתר לבוא אליו לביתו לפגישה: "אני צריך עזרה מסוימת, ואתה לא תפסיד אם תעזור לי". "מת?", "שאל הבחור. "כעת!"... "כעת?" "כן כעת!" תוך חצי שעה הגיע הבחור באופנוע. רב יאיר ישב עמו לשיחה לבבית על כוס קפה ועוגה טרייה, הבחור סיפר על הרפתקאותיו, הוא מצא נימוקים והסברים רבים כיצד הגיע למצבו העכשווי.

הרב האזין בשקיקה עד לסיום דבריו. וכשסיים זלגו עיני הרב דמעות, הבחור התרגש מאד מהדמעות, "מדוע הרב בוכה?" "ראה, אביך ישב כאן לפני כשעתיים הוא היה נראה כזה מסכן ואמלל, אביך אמר לי שהוא אוהב אותך אהבת נפש, וכואב לו מצבך הרוחני". בשלב זה התקרב רב יאיר אל הבחור ולטפו, "ראה, אני לצערי גדלתי 'יתום עגול' - מאב ומאם, כך שלא זכיתי, לקיים מצוות 'כיבוד הורים'. זה חסר לי ברשימת המצוות... לכן אני רוצה לבקש ממך לזכות אותי לפחות בסיוע לאחרים במצווה זו... ע"כ גם אם נניח שאתה צודק בטענותיך, אנא ממך, בשביל לשמח את אביך הכואב, תשתדל להראות לו אפילו כלפי חוץ שאתה חוזר למצבך הקודם, ואז זיכית אותי, היתום מילדות, בסיוע למצוות כיבוד הורים..." ושוב דמעו עיני הרב. הבחור שכה הופתע, החליט לנסות להשתנות...

כיום הוא אברך בן עליה.

עוד יהודי מספר: הרב נעזר בי פעמים רבות שאסיע אותו ברכבי למטרות שונות. הסיטואציות שנקלעתי אליהן במסגרת אותן נסיעות הן בלתי נשכחות בעבורי.

פעם אחת הוא אמר לי להסיעו לירושלים, 'כי יש משהו 'חשוב'.. הגענו לאחת הישיבות הגדולות, והוא נכנס. אחרי כמה דקות ראיתי אותו יוצא לטיול רגלי עם איזה בחור... חשבתי שיש כאן משהו חשוב מאוד, אך לא העזתי לשאול.

בדרך חזור סיפר לי מה הדבר 'החשוב' שכל כך הטריד אותו וגרם לו לעזוב את הישיבה לכמה שעות, לנסוע ולחזור. יש אב אחד, הוא מספר לי, שכעס על בנו. שמעתי מזה, ועכשיו באתי לעזור לבחור...!.

כתב רב צבאי: יום אחד התקשר אלי רבי יאיר זצ"ל וסיפר לי אודות זוג אקדמאים משכילים, הבעל חזר בתשובה והאישה לא, ומאוד קשה להצמיד לזוג רב רגיל, כי האשה ממש 'אנטי'. הברירה היחידה, אמר הרב בגאונותו, להצמיד רב צבאי מ'חיל האוויר', זה נשמע 'מפוצץ', ובלית ברירה זו האפשרות היחידה, ועל כן ביקש אם אוכל ללמוד עמהם.

כשהגעתי, ראיתי שהבעל חזר בתשובה, ואשתו רחוקה מכך ואפילו סיפרה שהיא אוכלת ביום כיפור רח"ל. הם מאוד רצו להמשיך את חיי הנישואין ביחד ולא להיפרד, ובהזדמנות של הרב זצ"ל הצליחו לגבור על כל המכשולים ולהמשיך לשמור על הבית, כשהיא מקפידה על ההלכה בדברים שחשובים לשמור, כשרות, טהרת משפחה, שבת בפני בעלה. אלא שהאשה אמרה לי שהפיצוץ ביניהם יגיע כאשר יצטרכו לשלוח את הילדים לבית ספר והיא תתעקש שזה יהיה ב"ס חילוני.

כמובן שגם את המכשול הזה עזר להם הרב זצ"ל לעבור, וכל הילדים לומדים בבית ספר דתי, ובישיבות. גם האשה כמובן התקדמה מאד ואפילו אמרה לי, שאין כמו חינוך דתי, זה עולם אחר ממה שהיא מכירה.

מספר תלמיד מיישיבת 'ראשון לציון': היתה לי תקופה של ירידה בחשק, ירידה בכוח ההתמדה. מי שהבחין בכך היה כמובן רבי יאיר זצ"ל, בעיניו החדות שם לב לכך. ואז פנה אלי יום אחד: "דוידלה", [אפילו בבית קוראים לי דוד, אבל אצל הרב לכולם יש שמות חיבה], "הכנס אלי בהפסקת הצהריים". ואז אמר לי "יש לי בקשה אליך, דוידלה. יש לנו קרובי משפחה, אשר סבתם נפטרה ע"ה, והם רוצים לעשות לעילוי נשמתה. מכיוון שרוב ילדיה עמלים לפרנסתם, הם מחפשים בחור ש"לומד חזק" כהגדרתם, והם ישלמו סכום הגון על כך. וכמובן קיבלתי את האתגר בשתי ידיים.

כעת היתה לי משמעות כפולה בלימוד: לימוד לשם מטרה נעלה, וגם הרי אני תלמיד ש"לומד חזק".

לאחר תקופה התברר העניין, הכסף יצא מכיסו של רבי הדואג והמסור. וכי אין שום משפחה שביקשה מעולם בקשה זו. אני למדתי לעילוי נשמת סבתא אלמונית, והרב דאג לעילוי הנשמה שלו...

ענווה

מספר אחיינו: לפני שנה ורבע, הוא הגיע לבית שמש במיוחד להשתתף בשמחת הבר מצוה של בני בכורי הי"ו, הוא כל כך ברח מהמזרח, היה ניכר בבירור שהוא באמת בורח ולא רק משחקי כבוד... ואני שרציתי שיהנה בבר מצוה נתתי לו לשבת עם גיסיו והוא הודה לי על כך כאילו עשיתי לו טובה עצומה.

ביציאתו הודיתי לו על טרחתו לבא לשמחתנו, הוא ממש מחה על שהצגתי את זה כמשהו מיוחד שהרב הגיע ורק כשאמרתי לו שמאד שימח אותי שדוד יאיר הגיע, שמח ואמר: 'בדיוק כך, דוד יאיר ולא יותר'.

מה לרב ליטאי בבית הכנסת ברסלב?

ר' יאיר ישראלי זצ"ל כיהן כרב בית הכנסת 'אחוה' עשרות בשנים. אך מאז התחיל לכהן בישיבתו בראשל"צ, נסע מידי שנה לחגוג את החג בישיבה לשהות יחד עם הבחורים.

לפני שנתיים נאלץ הרב עקב סיבה רפואית להישאר בחג שמחת תורה בבני ברק בבית בנו הגדול הממוקם מספר בתים ליד בית הכנסת.

בליל החג חגג בבית הכנסת כבכל השנים שעברו. ההפתעה היתה בבוקר. הרב קם לפני נץ החמה, ובשקט הלך לחגוג את שמחת התורה בבית הכנסת 'ברסלב' הסמוך. מוזר. מה התברר? במהלך הלילה נזכר שאת כיבודי ה'חתנים' ודאי כבר מסודרים, ואנשים אחרים 'מאיישים' אותם, ואם יבא לשם, ברור שיכבדו אותו בכבוד הגדול, ואותו רב שקיבל בשנים האחרונות מה יהא עליו?... והנה נמצא הפתרון.

מסכת חיו הסתיימה **בש"ק פרשת וירא י"ח חשון תשע"ט** בשעת רעוא דרעווין. ביום חמישי אחרון, אחר שהודיעו שמרדימים אותו, קרא לרעייתו באומרו **'אל תבכו. צדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו'**. אלו היו מילותיו האחרונות.

ההנהגות

מראות מרן רשכבה"ג רבנו אהרן יהודה ליב שטיינמן זצוק"ל | גליון מס. 20

פרקי הינוק

✿

שהבן אומר שלמד עירובין עם תוספות בין הסדרים. רבנו אומר: מה, ב'בין הסדרים'? זה דבר חשוב... ובחן אותו במשך שעה וחצי. בסוף הוא שאל אותו: 'סיפרת לסבא? מה סבא נתן לך?' ענה הבחור: 'סיפרתי לו והוא נתן לי שוקולד'. אמר לו רבנו: 'שוקולד זה פרסים של לפני מאתיים שנה'. ניגש לארון ונתן לו שטר של מאה דולר. 'זה פרסים של היום'...

✿

סיפר גאון אחד מארה"ב שלפני שנים ביקר בארץ עם אחד מבניו, שהיה אז עוד לפני בר מצוה, והילד ידע אז בעל פה כמה וכמה פרקי משניות, ולקח אותו אל רבנו. כשנכנסו ביקש מרבנו לבחון את הילד. רבנו נתן לילד תשומת לב מיוחדת, בחן אותו, עודדו, שיבח אותו וחיזקו. הנ"ל סיפר שבשעה שבחן רבנו את בנו הבחין שבחור הסמוך עמד סטנדרט בו השתמש רבנו ועל הסטנדרט היה מונח סידור ישן שהיה דבוק בדבק, וחשק מאוד לקבל את הסידור הזה. הוא ניגש אל רבנו ושאל אותו, באם הוא יקנה לו סידור חדש בדיוק כמו הסידור ההוא, האם יוכל לקחת לעצמו את הסידור הזה, הישן? שאל אותו רבנו: 'למה אתם צריכים את זה?' אמר לו: 'אני רוצה מזכרת לבן שלי'. ואמר לו רבנו 'אתם יכולים לקחת אותו'. מיד התקשר הנ"ל אל אחד ממקורביו, וביקש ממנו ללכת לחנות ספרים ולקנות כזה סידור בדיוק, ולהביאו מיד אל בית רבנו.

סיפרו ילדי השכנים בבנין, שהיו משחקים בשבת בחצר, בסמוך לחלון בית רבנו היכן שישב ולמד, והיה להם עונג מיוחד לראותו יושב ולומד, ולא פעם שהיו מרעישים והיה מפריע לו הרעש, היה סוגר החלון וממשיך ללמוד בחדרו [אף אם זה היה בימות הקיץ החמים] והיה לפלא בעיניהם שאף פעם לא העיר להם תלכו לשחק במקום אחר אלא סגר החלון.

✿

רבנו אמר לי שמצד אחד הוא רוצה להעיר את נכדיו שישנים עמו, אבל רחמנות עליהם, כ"כ קשה להם לקום בבוקר, הם כ"כ עייפים, הם לומדים עד מאוחר בלילה. אבל מצד שני הרי א"א לקום בדקה אחרונה של זמן ק"ש. זמן מה לפני סוף זמן קריאת שמע שמעתי שרבנו נכנס לחדר ודפק על נכדו וחיך והעיר אותו.

✿

שח הרה"ג ר' מנחם לוינשטיין:

סיפר לי חבר: יום אחד הבן שלו חזר משיבת קטנה ואמר שהיום סיים את מסכת עירובין שלמד בין הסדרים עם רש"י ותוספות, והוא רוצה שאמא תעשה סעודה לסיום. בסדר, עשו סעודה לכבוד הסיום. אחרי שבועיים הוא אמר לבן, בוא נכנס לרבנו שישאל כמה שאלות, וביקש ממני לבוא אתם. נכנסו וסיפרנו

"למען אשר יצוה את בניו אחריו ושמרו דרך ה"

קטעים מפרקי חינוך במשנת רבנו זיע"א מתוך הספר כאיל תערוג – עצות הדרכות והנהגות העומד לראות אור א"ה לקראת יום הירצייט השני לרבנו זיע"א

הזהר לעצמך

שח בעל המעשה:

נכנסתי עם תלמיד משיבה מאזור ירושלים, שהייתה לו איזו בעי' רפואית שבעקבותיה נכנס למשבר וידד בלימודים. רבנו קיבלו בחום ובבלביות ושאלו: למדת ב"ק? הבחור כבר מתחיל לחיך. 'אז תביא לי גמרא מהארון, והבחור ממש קפץ להביא לו מיד מהארון. ותכ"ד הוא שואל אותו: אתה מכיר את הרש"י? הבחור מחיך ואמר איזה? והוא אומר לו על יאוש שלא מדעת, הרש"י של יאוש שלא מדעת, לא, לא מכיר. הבחור הסתקן וביקש לראות בפנים, רבנו פתח לו דף סת, ב רד"ה גיבה, והקריא לו מילה במילה 'הגונב נפש ומסרו אין כאן יאוש שאין אדם מתיימש על עצמו'. מבואר שאין אדם מתיימש על עצמו, הכל תלוי בך. והרחיב והתעניין אצלו זמן רב על מעלת הנסיון שהוא קיבל, והיה זה ממש למשיב נפש עבורו.

✿

שח הרה"ג ר' מנחם לוינשטיין:

היה לי תלמיד בחיידר שקראו לו אברהם, אביו חלה במחלה קשה, פרקינסון, ואמו הידרדרה רוחנית. נכנסתי לרבנו וסיפרתי לו את הסיפור ושהילד נמצא כאן בחוץ. הוא אמר לי: 'תכניס אותו'. הכנסתי את הילד. רבנו קם, הוויז את השולחן שלו, תפס את הילד וחיבק אותו בכל הכח ונישק אותו בכל הכח. ואז הוא שואל אותו: 'איך קוראים לך?' הילד עונה: 'אברהם'. רבנו אומר: 'לא, איך הילדים קוראים לך?' והוא עונה לו: 'אבריס'. 'אז גם אני אקרא לך אבריס', זה בסדר? אתה תקרא לי אהרן. בא תשב ונלמד ביחד. הם למדו חצי שעה את הגמרא שהוא לומד בחיידר. ואז רבנו אומר לו: 'נתתי לך נשיקה, אתה בוודאי שמח. תדע לך, מי שעובר קשיים בחיים ועומד בהם, זו נשיקה מהקב"ה. זה שווה פי מיליון... וכך המשיך להרעיק עליו עשרים דקות דברי חיזוק ואני עמתי מהצד פער פה.

אחרי שבוע נכנסתי שוב. אמרתי לרבנו: 'אנחנו הלא שכנים. אם רבנו היה עושה לי רק חמישים אחוז ממה שעשה לילד, הייתי יוצא משהו אחר... ואז הוא אמר: 'מה שעשיתי זה רצון ד'. זה מה שצריך לעשות, רק את רצון ד'. והילד הזה, אם לא יוציאו אותו היום מהבית לא יצא ממנו כלום, הוא לא יוכל לעמוד בניסיונות כל כך קשים, אני עשיתי את מה שאני חייב לעשות'. למעשה, בדיוק כמו שגיבא כך היה.

רבנו מלטיף בחיבה תלמיד ששאל כענין בספר אילת השחר.

כשהלה הביא את הסידור החדש, נכנס הרב הנ"ל אל החדר ההוא, הניח את הסידור החדש על הסטנדר כדי לטול את הסידור הישן לעצמו. באותו רגע נכנס במקרה אחד מנכדי רבנו וראוהו לוקח את הסידור וגער בו: מה אתה עושה? הנ"ל אמר לו שהרב אמר לו שהוא יכול לקחת את הסידור. אמר לו הנכד: שקר, לא יכול להיות כזה דבר. סבא שלי לא אמר מעולם שאתה יכול לקחת את הסידור. אמר לו הנ"ל הלא הרב אמר לי מקודם שאני יכול לקחת את הסידור, ולמה אתה אומר שאני משקר? אמר לו הנכד: הלא בשבוע שעבר נכנס לכאן הגרש"ב סורוצקין ואמר לסבא שיש נגיד אחד בפלטבוש שמוכן לתרום רבע מליון דולר [!!] עבור הכוללים בתנאי שיקבל את הסידור הישן של רבנו, ומיד הגיב הסבא בחריפות: למה הוא צריך את הסידור שלי – זה עבודה זרה, ולא הסכים בשום אופן לתת את הסידור. ואיך יכול להיות שלך הוא הרשה לקחת את הסידור? אמר לו הגאון הנ"ל: בוא וניכנס אל הרב ונשמע מפי. נכנסו שניהם אל רבנו והנכד שואל, האם זה נכון שסבא הרשה לו לקחת את הסידור? שאל הרב שוב את הנ"ל למה אתם צריכים את זה. ענה לו אני פשוט רוצה איזה מזכרת לבני, אמר לו רבנו: אתם יכולים לקחת אותו... (נועם שיח, מפי בעל המעשה).

GR

שח המשיגה הגר"צ ר' נחום ברנשטיין:

רבנו היה בזה 'סולם מוצב ארצה וגו', הוא היה האומן הגדול ביותר בעולם בחינוך. גם אנשים שנמצאים בארץ וגם אני בתור משיגה בישיבה שמתעסק בחינוך התלמידים ועובד עם אנשים בדור שלנו בכל מקום במקרים שונים ומשונים, לא מבין עד היום אפס קצתו ממה שהוא הבין, מה שיכול להפריע לבחור בנגיעות, ברגשות ותאוות, דברים שהיה כ"כ מודע להם. וכפי גדלו בהשמימה כך גדלו ב'מוצב ארצה', לרדת לכל פרט ופרט של כל בחור צעיר. יש המון סיפורים כאלה, היו לנו סיפורים תמידים כסדרם, הרבה פעמים שהיינו אובדי עצות הוא תמיד ידע לראות את הצד שאף אחד לא ראה.

יום אחד באתי אליו עם בחור שהיה לי ממנו כאב לב. הוא היה מהבחורים הכי טובים בישיבה, מתמיד, אבל לא קם בבוקר לחפילות בישיבה. הוא היה קם בשעות מאוחרות ממש, למרות שניסה שוב ושוב, אף פעם לא הצליח. בצד לו ביקש להיכנס עמי לרבנו. נכנסנו ושאלנו מה עושים? אמר לו רבנו 'אונס רחמנא פטריה - אתה פטור מתפילה!'. מאותו יום הבחור יותר לא החסיר תפילה בישיבה. לרדת לדקות המחשבה של כל אחד מה הכי טוב בשביל, דקות העניין, רבנו שלא ידע מה זה לקום מאוחר, והוא הבין את הכל הרבה יותר טוב מאתנו, ירד לכל דקות של כל איש קטן וקטן.

הייתי אצלו פעם עם בחור שתפסנו אותו בנגיבות, גג של ממש, ידו בכל. והיה קשה לו מאוד להתפטר מההרגל המוגנה הזה. אגיד לכם את האמת, אני לא יכולתי להסתכל על הבחור הזה, לא היה שייך. הרגשתי שאין לי שפה לדבר אותו, אני לא מבין את זה. הייתי בטוח שרבנו, אולי לא 'זורק אותו מכל המדרגות' אבל בכל זאת לא יוכל לדבר אותו, הוא הרי גג. ורבנו שכל חייו היה זהירות בממון – אני זוכר שבחדוש תמוז ראיתי שעל השולחן בכניסה לביתו של רבנו מונח ספר עם מטריה, ובחדש שבט עדיין היו מונחים באותו מקום, ושאלתי את הרבנית מה זה, למה זה עדיין באותו מקום? וענתה שרבנו אומר שכיון שהניחו את זה פה, זה דרך היונה ואסור לגעת בזה, אז לא הורידו את המפה ולא הוזיזו את זה, נשאר על המקום. לקראת פסח רבנו החליט שאפשר לשים את זה במקום אחר ולדרוש – נו, אז רבנו שכל נזהר משמץ של גניבה יכול להבין את המחשבות של הגג? אבל רבנו דיבר עם הבחור הזה ושאל אותו, למה אתה

גונב? האם בגלל שחסר לך משהו או כי יש לך תאוה לחטוף או כי זה מזדמן לך? כך הוא דיבר אותו, ואני יצאתי החוצה ולא יכולתי לשמוע. כשיצא משם אמר לי הבחור אני יותר לא אגנוב, לא שייך. אני מכיר את הבחור היום. אני לא יכול להגיד שהוא מקפיד על ממון השני כמו רבנו, אבל הוא רחוק מאוד מגניבה. מה רבנו אמר לו – אין זמן עכשיו לדבר ע"ז ולא כעת השעה, אבל איך שרבנו ידע לרדת לדקות של בחור גב.

GR

בראש השנה בשנה האחרונה בעת שהיה כבר חלש מאד, עברו הרבה אנשים להתברך בברכת שנה טובה, ונתן לכולם ברכה כרגיל. בין המתברכים היה בחור ספרדי שאותו עיכב רבנו הרבה זמן, ושאל אותו הרבה פרטים: מהיכן בא? והשיב: מחו"ל, והוסיף לשאול מאיזו עיר כו' וכך ביחס קרוב ואוהב חיזק אותו הרבה. אח"כ שאלו אותו הנכדים ששימשו אותו, למה אצל גדולי ראשי ישיבה שעברו אצלך לא עשית כלום ולא הראית להם כל יחס מיוחד, ואילו את הבחור הצעיר הזה עיכבת אותו וחזקת אותו הרבה? ענה בהאי לישנא: כולם יסתדרו בחיים בלי שאני אחזק אותם, על הבחור הזה שבא מחו"ל ממקום נידה, מי יזכור אותו ומי יחזק אותו? בגלל זה עיכבתי אותו כמה זמן.

הכאה

סיפר בן רבנו הגר"מ, שהכאה ממש היה דבר נדיר אצל רבנו, והכה אותם רק כשהיו דברים חמורים. ואחיו הגר"ש אמר ג"כ שאביו היה מכה אותם רק לעתים רחוקות, מתי בדיוק – כבר לא זכר בדיוק בשל מרחק השנים, אבל אמר שנראה לו שהיה הדבר כאשר היה מריבה בין הילדים. רבנו לא היה מכה בבית ואף לא צועק, אבל בכל זאת היתה ממנו יראת כבוד תמיד. העונש הגדול ביותר ה' כשראו שגורמו לו עוגמת נפש. והרחיב קמעא הגר"מ את דבריו לגבי אותם פעמים נדירות שהכה רבנו. וזכר שפ"א אחד הילדים הקטנים הדליק חשמל בשבת בטעות, לקח אותו רבנו על ברכיו והכה אותו מכה אחת לא חזקה, אבל רושם הדבר לא סר ממנו למרות שהיה ילד קטן מאוד, ומאז כל הזמן נשמר ביותר בכל עניני השבת. עוד סיפר שמדי פעם היה כל ילד מקבל מכה כלשהי, מה שנקרא 'פעטשאלע', מכה לא בעוצמה חזקה עד כדי שתכאיב, רק כדי שידע שזה נחשב עונש. היה זה כנגד התנהגויות מסוימות כגון מריבה בין הילדים. וכשבאו הילדים לעתים בטענה שלא היה צדק במכה, אמר רבנו להם שהוא לא נכנס לויכוח, ומגיעה להם המכה [כאמור מכה חלשה בעוצמתה], ומכה יכולה להיות גם מצד 'יסר בנך ויניחך'.

וכששאלו את רבנו האם הצדק עם האומרים שבימינו אין להעניש באמצעות מכות? השיב: 'הם צודקים. מה היה בדור הקודם אינני יודע, אבל היום – מכות לא יעזרו'. 'אם כן, כיצד יש להעניש לתלמידים היום?' הוסיף לשאול. הציע רבנו בחיך: 'לתת להם להכין בכוחות עצמם קטע גדול של גמרא...' [ולעיל הבאנו שהציע לתת להם לכתוב גמרא].

שתיקה וסבלנות

אחד מהנכדים שהיה ישן בלילה בבית רבנו, היה חוזר אחר עמלו בתורה בישיבה הקדושה בה למד, והיה מגיע מאוחר בלילה לישון בבית רבנו. והיות שבבית רבנו לא היה דבר מאכל או שתיה להשיב נפשו אחר יום הלימודים. קנה בקבוק שתיה, מה שנקרא 'גו'ז' והניחו במקרר, ובחזרתו מהישיבה היה לו במה להתרענן. כנראה שלא רק הוא היה צריך לרענן עצמו, גם אנשים אחרים שהיו בבית רבנו ולעתים עברו את תלאות היוםמים שלהם, רצו לרענן ולהחיות נפשם בדבר אכילה או שתיה – ואין. פתחו את המקרר וראו

בקבוק לרפואה, וסברו שכשם שבית רבנו הוא 'דשות הרבים' כך גם מה שבמקרר, והרוו את נפשם העייפה. כשאותו בחור חזר בלילה, ונפשו כמהה קצת לטעם מתוק בפה – והנה המקרר ריק. הבחור לא התעצל וקנה בקבוק חדש ועליו כבר כתב 'פרטי' וחשב שבוה הסתיימה הבעיה. ואמנם יום יומיים זה עזר אך לא לעולם חוסן, הגיע כנראה אחד שכנראה מחמת מצוקתו וחסרונו הורה לעצמו היתר ושתה, ואחרי כמה ימים עוד אחד, עד שאותו בחור ראה שצריך הוא לנקוט עצה אחרת. לא היה לו נעים לו לשתף את רבנו בסיפור לא-נעים זה, על כן החליט לעשות מעשה בלי להתיעץ – וכתב על הבקבוק 'רעל עכברים', ומאז נהייתה לו הרווחה.

הדבר עורר רעש בבית, אנשים שפתחו המקרר וראו זאת ידעו שלא יתכן שיכניסו בקבוק רעל עכברים למקרר, אבל כדברי הסטילת ישרים אף אחד לא סיכן עצמו, אבל דיברו על זה ויצאה השמועה שכך מנהגו של הבחור. השמועה הגיעה גם לרבנו, אבל אף אחד לא אמר לבחור מאומה. עברו שנים מאותו מקרה והענין נשכח, בינתיים הבחור הספיק להתחתן, נעשה אברך חשוב בעל משפחה. כעשר שנים לאחר מכן חזר לתורות אצל רבנו, הפעם כאברך, וגם אופי התורות השתנה, במקום נכד שישן בחדר הסמוך לרבנו החלו הנכדים לעשות 'משמר' וללמוד כל הלילה ליד רבנו. מספר הנכד: לילה אחד ישבתי ולמדתי ליד רבנו ושאל אותי: היכן אתה אוהב? אמרתי לו מסכת יבמות דף קטו, ב אמר לי: כתוב שם בסוגיה אם מצא אדם כלי שכתוב עליו ת' חיישין שתכולתו תרומה. אבל יש הסובר שניתן להשתמש בו, שאין בו תרומה וכד' אלא שאחד כתב זאת ע"מ להרחיק בני אדם שלא יאכלו את מה שבכלי. כדברי הגמ' שם, אימא סיפא ר' יוסי אומר אפילו מצא חבית וכתוב עליה תרומה הרי אלו חולין, שאני אומר אשתקד הוה מלא תרומה ופינה. אלא דכולי עלמא חיישין שמא פינן, והכא בהא קמפלגי מר סבר אם איתא דפינהו מיכפר הוה כפר ואידך אימר אישתלוויי אישתלי אי נמי לפנחאי שבקיה. המשיך רבנו: תאמר לי, וכי זו לא גבנת דעת? בוא ניקח דוגמא בימינו, נניח אחד

עם תלמידים בדרך.

שם במקרר בקבוק שתיה וכתב עליו 'רעל עכברים' וכי זו לא גבנת דעת? – נשארתי בפה פעור, אומר הנכד. הבנתי במבט לאחר שהדבר הפריע לרבנו. כעת כשיש לי יישוב הדעת ומבט של אברך הבנתי למפרע שהמעשה שעשיתי כבחור בלי לשאול אם מותר, לא היה נכון ובודאי לא היה לרוחו של רבנו. רבנו לא אמר מילה לא אז ולא אח"כ. ואמנם לא אמר אבל למעשה לא שכת, ורק כשהייתה אפשרות להוכיח בעדינות רק אז אמר (מזקנים אתבונן ח"ט).

בגדי שבת

בו יבואר כל ענייני בגדי שבת

אוצר הספרים

הבמה לסקירת ספרים ומחבריהם

אהל יצחק

חיבור מקיף בענייני מלאכת הוצאה

בראשו קובץ הלכות ומנהגים

ממרחן החזו"א זיע"א.

אלו גלוה קונטרס תשובות בעניינים אלו

ממרחן שר התורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א.

מחבר: הר"ח רבי אברהם אפשטיין שליט"א.

מהדורה שלישית של הספר הנכבד 'בגדי שבת' יצאה זה עתה לאור לשמחת המדקדקים בהלכה.

לאחר הסכמת מרן רבינו הגר"ח קנייבסקי שליט"א אין צורך בתיאור נוסף על עבודת הספר הזה, שכן מרן שליט"א בשני הסכמות שנתן לשני המהדורות מגדיר במילים מדודות כהרגלו את המרגניתא טבא שבספר זה. ואלו דבריו –

גם אני ראיתי מעשי ידי הר"ר אברהם וכו' וכולם בחכמה עשה, והקב"ה יזכהו להרבות פעלים לתורה ולראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות'.

ולמהדורה השניה כתב מרן שליט"א 'בעזיזה"ת כעת הדפים מהדורה חדשה עם הרבה הוספות נכונים וחידושים, והקב"ה יזכהו להדפיס הרבה ספרים ולראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות'.

בעבודת הספר מצינו בירור מקיף החל ממקור הדין דבגדי שבת, אי חיובם דאורייתא או דרבנן, אם הוי חיוב גמור, גדר בגדים 'נאים', מעם דין בגדי שבת, איזה בגדים צריך להחליף, בעניין מלית מיוחדת לשבת, דין המנעלים, תקנת עזרא, בגדים לבנים, זמן הלבישה, זמן פשיטת הבגדים במוצאי שבת, לכישת בגדי שבת בשמחות, בגדי יום טוב, דין אבל בבגדי שבת, דין הוצאות על בגדי שבת, בגדי שבת ברה"ה, בגדי שבת בראש חודש, ועוד.

את הכל עשה בחכמה מרובה, כל עניין מיוסד על חז"ל הקדושים ראשונים ואחרונים, עד לפוסקי זמנינו. מתוך הספר מתחדשים כמה וכמה הלכות בלתי ידועות הנוגעות לחפצים לקדש השבת בכסות נקיה, לכבדה ולרוממה כדת כראוי וכנכון. ברכותינו להרב המחבר שליט"א שזכות השבת תלווה לברכה בלי מצרים, לראות סייעתא דשמיא בכל ענייניו כיאה למכבדי השבת, ובודאי המביא ברכה זו לביתו יזכה לברכת השבת מקור הברכה.

מחבר: הר"ח רבי יוסף שלמה וכסלר שליט"א

עמל של למעלה משלשים שנה

הספר שזכה לביקורת של גדולי עמלי התורה

למעלה מ 860 עמודים המקיפים את מלאכת הוצאה על פרמיה ודקדוקיה. מפתחות מפורטים לכל ענייני הוצאה.

מלאכת הוצאה על סוגיותיה המבודרות במסכתא שבת ועירובין בעיקר, הינה מן הסוגיות המקיפות ביותר, אשר רק מלאכת קיבוץ וסידור הדברים דורשים עמל ויגע, והדברים ידועים לכל אשר בא בשער בית המדרש.

עאכו"כ לירד לעומקם של הלכות, ולשורשם של סברות, לחלק ולפרק, להעמיד ולסתור, ללכך ולבאר כל דבר במקומו וסברתו, הינה מן המלאכות הקשות המצריכות התמסרות לסוגיא בכל לב, בבחינת יגיעת ומצאת.

יום חג הוא לעורכי המדור על זכותינו כי רבה לארח בין כותלינו ספר שתחילתו עמל וסופו עמל, קובץ על יד ירבה, ועבודת קודש עמל ויגיעה של למעלה משלשים שנה, דבר שכמעט ואינו נתפס בשכל אנוש, והתוצאה מדברת בעד עצמה, וכל הרואה אומר ברקאי.

'אהל יצחק' (ע"ש הורי המחבר שליט"א) זכה להיות 'אהל להוצאה' והיה כל מבקש ה' ימצא גדרי מלאכת הוצאה מסודרים דבר דבור על אופן ובמקומו, עומק לפנים מעומק וסידור לפנים מסידור, ובודאי עמלי התורה ימצאו בין בתריו אור חדש על מלאכת הוצאה ישוטטו רבים ותרבה הדעת.

תיתי ליה להמחבר שליט"א שנהג בביקורת מרובה כלפי חידושי תורתו ובמשך זמן רב שילחם על פני חוצות, בבתי מדרשות שונים בהם עסקו במלאכת הוצאה, למען יערבו בשבט ביקורת תלמידי החכמים העמלים במלאכה זו, וזכה ודבריו נתקבלו בבית המדרש בחיבה.

הגאון רבי אריה לייב לוי ראש ישיבת הנגב שכר שכיר יוצא מגדרו בהקדמתו בשבח המחבר שליט"א ובין דבריו כותב:

'הגאון המופלג רבי שלמה וכסלר שליט"א... בעניינים העמוקים דמלאכת הוצאה אשר יגע ועמל בהם וזכה לסדר הדברים בכשרון מיוחד ובבהירות נפלאה עם כל העמקות של העניינים'.

נברכהו שיתקבלו דבריו בחבה בבית המדרש, ויזכה לחבר עוד ספרים על סוגיות הש"ס ורבים יהנו מאורו.

להשיג: אצל המחבר שליט"א רח' מתתיהו 37 בני ברק

ובטלפון 03-6770895 // 052711-7039

בכל ענייני הספר: הרב יוסף שלמה וכסלר שכונת שלום בנין 2/8 ת.ד. 3657

נתיבות. טלפון 08-9942254 // 0504102493

להאמין בעצמנו

מאוצרותיו של הגאון המופלא רבי מרדכי אורי הלוי אנגלמן שליט"א

אוצר הספרים

הבמה לסקירת ספרים ומחבריהם

חסד לאלפים

רבי אליהו פנחס מריינא זצוקללה"ה
מהדורה חדשה - ומאירת עינים

מאוצרות הגאון המופלא רבי מרדכי אורי הלוי אנגלמן שליט"א רב קהילות מערב ראשון לציון ונשיא מוסדות 'אהבת ישראל'.

עריכה: רבי יעקב ישראל פוזן.

'כשם שצריך אדם להאמין בה' יתברך, כך צריך אחר כך להאמין בעצמו' (רבי צדוק הכהן מלובלין).

הגאון רבי מרדכי אורי הלוי אנגלמן שליט"א רב קהילות מערב ראשון לציון ונשיא מוסדות אהבת ישראל, לצד היותו מרביץ תורה לאלפים, מורה הוראה מובהק, ומחבר ספרים לעומקה של הלכה אשר זכו לברכת גדולי ישראל בדור הקודם ובדור הזה, עוסק גם בחיזוק וליבון לכותיהם של ישראל בצוף דבריו המעריפים על נפש שומעיו מללי עידוד וזירוז, לחשל את רוחם ולהודיעם כי בכל יהודי חוצבה נשמה נשגבה, יסודה חלק אלו-ה ממעל, ומכחה גנוזים בו כוחות טמירים אין קץ.

בדרכו וברוב עיונו ועומק אוצרו הבלתי נדלה משכיל לחבר בין עולמות אשר תרמו כל אחד בדרכו תרומה מכרעת לעיצובו ויצובו של עם ישראל בדרך בה הוא צועד כיום, ה"ה תורת בעלי המוסר זיע"א ותורת רבי ישראל בעל שם טוב, מעטים הם היודעים לדלות פניני יוקרה וסעד משני עולמות אלו ולהפכם להטיבה אחת של העמקה בכוחות הנפש הישראלית, ומהם לייצר מזור ותרופה לאשר כמהה הנפש בדור תהפוכות זה.

יעידו על כך כאלף עדים אלפי שומעי לקחו בשיעורו ביום רביעי בבית כנסת אדמונד ספרא שבמערכת ראשון לציון, לשם נותרים המון מבקשי ה' מכל סביבות העיר ובישיעוריו שבעיר פתח תקוה.

וכשרב הביקוש נמל על עצמו העורך בחדר ברוך הכשרון וזך הרעיון הרה"ג רבי יעקב ישראל פוזן שליט"א, אשר איתמחי גברא וקמיעא להוציא תחת ידו אך דברים שהנשמה מכרכת עליהם ברכת הנהנין, ובעבודה אדירה הוציא מתוך השיעורים הבלולים ממחשבה והלכה פנינים נבחרים בתורת הנפש וחיזוק לבו של האדם להאמין בכוחותיו הטמונים בו כפי שמתבאר מדברי הגמרא והפוסקים עד בעלי המחשבה המוסר והחסידות, ויצר מהם ספר בנוי לתלפיות ערוך ביד אמן על נושא זה.

אין ספק כי לומדי ספר זה יקבלו חיזוק ובהירות וביטחון עצמי רב בהבנת תפקידם בזה העולם, ובגודל התפקיד והיכולת אשר נמועה בהם מכסא הכבוד בו הוצבה נשמתם.

עורך המדור מצטרף לברכות להגאון הרב אנגלמן שליט"א ויה"ר שנוכה לעוד יכול מבורך משיעוריו אשר קנו שם בעולם המחשבה.

הסגולה הנוראה שהומלצה ע"י מרן ראש הישיבה זצוק"ל כוונות ברכת כהנים למילוי כל המשאלות

מסופר כי פעם במנינו של מרן הגרי"ז זיע"א מבריסק חיכו קצת עד שימצא עוד כהן לברכת כהנים, והיה מי מהנאספים שהראה קוצר רוח מהמתנה, אמר מרן הגרי"ז שצריכים אנו ללמוד מהחסידים שנוסעים על שבועות וחודשים לאדמו"ר בשביל ברכה, ואילו ברכת כהנים היא ברכה מהקב"ה כמה יש לטרוח בעבורה.

לכן כמה טובה כפולה זכאי האי גברא הרה"ג רבי יצחק גולדשטוף שטרח ועמל להוציא לאור עולם מחדש את הספר הנורא 'חסד לאלפים' מהצדיק הנשגב רבי אליהו פנחס מריינא זצוקללה"ה

זה כבר למעלה ממאה שנים מעת חיבר הגאון רבי אליהו פנחס מריינא את ספרו 'חסד לאלפים' בו ליקט מחז"ל הקדושים כל הכוונות והסגולות שיש לכוון בברכת כהנים בכל תיבה ותיבה.

לפני כעשר שנים יעץ מרן ראש הישיבה הגראי"ל שטיינמן זצוקללה"ה להר"ר יואל קלוגמן זצ"ל שזכה להאדיר כמה ראשונים, להאדיר את הספר הנכבד הזה, ואכן בשעתו הודפס הספר אך אזל מן השוק [ומרן זצוקללה"ה] נתן כמה העתקים לאנשים שהיו צריכים ישועה ואכמ"ל.

והנה בעלון 'דברי שיח' מדברי תורתו של מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א נתפרסם לא מזמן על מעלת הספר ומחברו, ונתעוררו כמה נדיבי לב לשכלל הספר ולהוציאו במהדורה חדשה ומאירת עינים, ולזכות בזה את הרבים המבקשים ישועה והצלחה בענייניהם.

ולפלא הדבר כי אותם שנרתמו להדפסת הספר הזה ראוי ישועות גדולות למעלה מדרך הטבע בכמה וכמה דברים, ומתוך כך נתעוררו להדפיסו שוב בתוספת פאר והדר, וטובה נחזיק לידדינו, ידיד ה' וידיד כל בית ישראל הרה"ג רבי יצחק גולדשטוף שליט"א שעמל וחקר ותיקן והעמיד את הספר מחדש בצורה נאותה – ורבים שאמרו מי יראנו טוב ויכלו להנות מזיו הספר לשלוח ברכה במעשי ידיהם ולמצא מזור ותרופה למכתם בס"ד.

הספר יוצא לאור כאמור ע"י הרה"ג רבי יצחק גולדשטוף שליט"א מערכת 'דברי שיח' להפצת דברי תורתו של מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א.

להשיג: רח' רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק, 05331-45900

Igo533145900@gmail.com

ובחנויות הספרים המובחרות

כמו כן ניתן להשיג דרך נציגי ההפצה של 'קובץ גליונות' במחיר מיוחד

להשיג ברשת 'יפה נוף' 1599-581-581

או במוסדות אהבת ישראל רח' אופירה 2 רשל"צ

058-4523-058

אוצר הספרים יו"ל ע"י מערכת קובץ גליונות. לפרסום ספרים ניתן לפנות לטלפון 0533145900 או במייל k.gilyonot@gmail.com

השבת אותה שבת...

מה שישתנה הוא המבט!

מהיום יש דרך חדשה לענג את השבת

'עלי באר' משולחנם של גדולי ישראל, טעמים ומקורות למנהגי השבת, דברי אגדתא, רעיונות, וווארטים, סיפורים ומשלים רבים, עצות מגדולי ישראל, ועוד... בכתיבה השווה לכל נפש. משולבים על סדר זמירות השבת, בעימוד משובב נפש, ומאיר עיניים.

הזדמנות יקרה מפז להקנות לבני המשפחה את אהבת השבת לצד הנהגות טובות.

בהסכמתם של רבנים
ובהמלצת אנשי חינוך

מתאים למזכרת
משבתות שמחה/גיבוש

מאת הרב ישראל מאיר אלטמן שליט"א

הנחה לכמויות, לפרטים חייגו: 054-849-66-76

הוצאה והפצה: "יפה נוף" ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות

יועצים: מלכי ישראל 17 | סופרסטור מאה שנים 17 | צמות בראי 1 | גבעת ששול 28 | בית ונן הספנה 50 | בית הדפוס 32 | חורשין עילית-קרית ספר: אבני נזר 26 | שדי חמד 1 | ברכסלר: רבי יהודה הנשיא 14 | בית שמש: חסידיה-איש איש 29 | חזון איש 17 | חדש: רמה אי-נחל שורק 31 | מעל שוק מהדריץ' 31 | ברק: רבי עקיבא סגן | אתרונגיץ' 19 | מול מרכז רומנים | ברטנור 3 | רבי עקיבא 33 | תורה 45 | אשדוד: ענק הספרים - יוסי בן חלמנה 10 | חבצ"ל | פתח תקוה: קבילות יעקב 8 | בני הדר | ההסתדרות 2 | פינת חשילר | רבי יהודה הנשיא 90 | קרית גת: האדמירל מחב"ד | פינת נתיבות שלום (בני קרעטשניץ) | רכסים: סניון 39 (בנה ביתך) | אופקים: חפץ חיים מול בית הכנסת ווארל חוזה.